

Sahih İlim

Ebû Muâz Seyfullâh el-Çubukâbâdî

Mukaddime

Şüphesiz hamd yalnız Allah'adır. O'na hamd eder, O'ndan yardım ve mağfiret dileriz. Nefislerimizin şerlerinden, amellerimizin kötülüklerinden Allah'a sığınırız. Allah'ın hidayet verdiğini kimse saptıramaz. O'nun saptırdığını da kimse doğru yola iletemez. Şehadet ederim ki, Allah'tan başka ibadete layık hak ilâh yoktur. O, bir ve tektir, O'nun ortağı yoktur. Yine şehadet ederim ki, Muhammed Allah'ın kulu ve Rasûlüdür.

“Ey iman edenler! Allah'tan nasıl korkmak gerekirse öyle korkun ve siz ancak Müslümanlar olarak ölünüz.” (Al-i İmran; 102)

“Ey insanlar! Sizi tek bir candan yaratan ve ondan da eşini var eden, her ikisinden birçok erkek ve kadın türeten Rabbinizden korkun. Kendisi adına birbirinizden dileklerde bulunduğunuz Allah'tan ve akrabalık bağlarını kesmekten de sakının. Şüphesiz Allah üzerinizde tam bir gözetleyicidir.” (en-Nisâ; 1),

“Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve dosdoğru söz söyleyin. O da amellerinizi lehinize olmak üzere düzeltsin, günahlarınızı da mağfiret etsin. Kim Allah'a ve Rasûlüne itaat ederse büyük bir kurtuluşla kurtulmuş olur.” (el-Ahzâb; 70-71)

Bundan sonra, Şüphesiz sözlerin en güzeli Allah'ın Kelam'ı, yolların en hayırlısı Muhammed Sallallahu aleyhi ve sellem'in yoludur. İşlerin en kötüsü sonradan çıkarılanlarıdır. Her sonradan çıkarılan şey bid'attir ve her bid'at sapıklıktır. Her sapıklık da ateştedir.

Kitâbu'l-İlm

İlim Talebinin Her Müslümana Farz Oluşu

Enes b. Mâlik radiyallahu anh'den: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ

“İlimi talep etmek her Müslümana farzdır.”¹

İlim ve Öğretimin Fazileti

Ebu Musa el-Eşarî radiyallahu anh'den: “Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

إِنَّ مَثَلَ مَا بَعَثَنِي اللَّهُ بِهِ عَزَّ وَجَلَّ مِنَ الْهُدَى، وَالْعِلْمِ كَمَثَلِ غَيْثٍ أَصَابَ أَرْضًا، فَكَانَتْ مِنْهَا طَائِفَةٌ طَيِّبَةٌ، قَبِلَتِ الْمَاءَ فَأَنْبَتَتِ الْكَلَّا وَالْعُشْبَ الْكَثِيرَ، وَكَانَ مِنْهَا أَجَادِبُ أَمْسَكَتِ الْمَاءَ، فَفَنَعَ اللَّهُ بِهَا النَّاسَ، فَشَرِبُوا مِنْهَا وَسَقَوْا وَرَعَوْا، وَأَصَابَ طَائِفَةٌ مِنْهَا أُخْرَى، إِنَّمَا هِيَ قَيْعَانٌ لَا تُمَسِّكُ مَاءً، وَلَا تُنْبِتُ كَلًّا، فَذَلِكَ مَثَلُ مَنْ فَقَهُ فِي دِينِ اللَّهِ، وَنَفَعَهُ بِمَا بَعَثَنِي اللَّهُ بِهِ، فَعَلِمَ وَعَلَّمَ، وَمَثَلُ

¹ **Sahih.** İbn Mâce (224) Ebû Ya'lâ (5/223, 283, 7/96) Bezzar (13/240, 14/45) Taberânî Evsat (1/7, 2/289, 3/57, 8/195, 347) Taberânî Musnedu's-Samiyyin (2084, 3375) Ebu Nuaym Tarihu İsbehan (1/212, 262) Ebû Nuaym Hilye (8/323 Hatib Tarih (4/156, 208, 7/386, 9/111, 363, 10/373, 11/423) İbn Bişran Emali (245) Şeceri Emali (342) Temmam Fevaid (1649, 1762) İbnu'l-A'rabi Mu'cem (1832, 2095) İbn Abdilberr Camiu Beyani'l-İlm (15-30)

مَنْ لَمْ يَرْفَعْ بِذَلِكَ رَأْسًا، وَلَمْ يَقْبَلْ هُدَى اللَّهِ الَّذِي أُرْسِلْتُ بِهِ

“Gerçekten Allah Azze ve Celle'nin beni hidâyet ve ilimle göndermesinin misâli bir yere isabet eden yağmur gibidir. Bu yerin bir kısmı güzeldir. Suyu kabul eder, ot ve birçok çimen bitirir. Bir kısmı da çoraktır. Suyu tutar. Allah onunla da insanlara fayda verir. Ondan su içerler, hayvan sularlar, hayvan otlatırlar. Yerin başka bir kısmına da yağmur isabet eder, ancak o sadece düz yerdir. Ne su tutar, ne de çimen bitirir. İşte Allah'ın dininde fakih olan ve Allah'ın benimle gönderdiği şeyden kendisine fayda verdiği; öğrenip öğreten kimsenin misâli ile bu hususta kibirinden başını kaldırmayanın ve benim kendisiyle gönderildiğim Allah'ın hidâyetini kabul etmeyenin misâli budur.”²

Ebu Katade radiyallahu anh'den: “Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

خَيْرُ مَا يُخَلِّفُ الرَّجُلُ مِنْ بَعْدِهِ ثَلَاثٌ: وَلَدٌ صَالِحٌ يَدْعُو لَهُ،
وَصَدَقَةٌ تَجْرِي يَبْلُغُهُ أَجْرُهَا، وَعِلْمٌ يُعْمَلُ بِهِ مِنْ بَعْدِهِ

“Kişinin kendisinden sonra geride bırakacağı şeylerin hayırlısı şu üçüdü: kendisi için dua eden salih evlat, ecri kendisine ulaşan devamlı sadaka ve kendisinden sonra amel edilen bir ilim.”³

İlim, Sahibini Ayak Kaymalarından Korur

Hasen (el-Basrî) rahimehullah dedi ki:

² **Sahih.** Buhârî (79) Muslim (2282)

³ **Hasen.** İbn Mâce (241) İbn Huzeyme (2495) İbn Hibbân (1/296, 11/266) Nesâî Sunenu'l-Kubrâ (10863) İbn Bîşran Emalî (757) Taberânî Evsat (4/7) Taberânî Sagir (395) Ebu'l-Hasen el-Hilâlî, el-Hilâyyat (1005)

كَانَ مَعْقِلُ بْنُ يَسَارٍ يَتَغَدَّى فَسَقَطَتْ لُقْمَتُهُ فَأَخَذَهَا فَأَمَاطَ مَا
بِهَا مِنْ أَدَى ثُمَّ أَكَلَهَا فَجَعَلَ أَوْلِيكَ الدَّهَاقِينَ يَتَعَامَزُونَ بِهِ فَقَالُوا
لَهُ مَا تَرَى مَا يَقُولُ هَؤُلَاءِ الْأَعَاجِمُ يَقُولُونَ انْظُرُوا إِلَى مَا بَيْنَ
يَدَيْهِ مِنَ الطَّعَامِ وَإِلَى مَا يَصْنَعُ بِهِذِهِ اللَّقْمَةِ فَقَالَ إِنِّي لَمْ أَكُنْ أَدْعُ
مَا سَمِعْتُ بِقَوْلِ هَؤُلَاءِ الْأَعَاجِمِ إِنَّا كُنَّا نُوْمِرُ إِذَا سَقَطَتْ مِنْ
أَحَدِنَا لُقْمَةٌ أَنْ يُمِيطَ مَا بِهَا مِنَ الْأَدَى وَأَنْ يَأْكُلَهَا

“Ma’kıl b. Yesar radiyallahu anh bir gün sabah yemeğini yiyordu. Derken lokması düşmüş, O da onu alıp, üzerindeki pis şeyleri gidermiş, sonra da yemişti. Bunun üzerine o ileri gelenler, ayıplarcasına birbirlerine gözleriyle O’nu işaret etmişlerdi. O zaman Ma’kıl radiyallahu anh’e dediler ki:

“Şu acemlerin söylediklerine ne dersin? Onlar;

“Önünde bunca yemek olmasına rağmen şu lokmaya yaptığına bakın” diyorlar.” Ma’kıl radiyallahu anh de şöyle cevap verdi:

“Hiç şüphesiz ben, Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem’den duymuş olduğum şeyleri, şu acemlerin sözünden dolayı terk edecek değilim. Muhakkak ki bizler, birimizden bir lokma düştüğünde, üzerindeki pis şeyleri giderip onu yemekle emrolunurduk.”⁴

İlme Gıpta Etmek

Abdullah b. Mes’ud radiyallahu anh’den: “Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

⁴ **Buhârî ve Muslim’in şartlarına göre sahih.** Dârimî (2029) İbn Mâce (3278) İbn Ebi Asım, el-Ahad ve’l-Mesani (1089) Taberânî (20/200)

لَا حَسَدَ إِلَّا فِي اثْنَتَيْنِ: رَجُلٌ آتَاهُ اللَّهُ مَالًا فَسَلَّطَ عَلَى هَلَكَةِ
فِي الْحَقِّ، وَرَجُلٌ آتَاهُ اللَّهُ الْحِكْمَةَ فَهُوَ يَقْضِي بِهَا وَيُعَلِّمُهَا

“Haset ancak iki hususta olabilir: Bir adama Allah mal vermiştir, o da hak yolunda bunu tüketmiştir. Bir adama da Allah hikmet vermiştir. O da bunun gereğini yerine getirmiş ve öğretmiştir.”⁵

İlmin İbadetten Üstün Oluşu

Sa'd b. Ebi Vakkas radiyallahu anh'den: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

فَضْلُ الْعِلْمِ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ فَضْلِ الْعِبَادَةِ، وَخَيْرُ دِينِكُمُ الْوَرَعُ

“İlmin fazileti benim için ibadetin faziletinden daha sevimlidir. Dininizin hayırlısı da verâ (şüphelilerden sakınma)dır.”⁶

Ebu Umame el-Bahilî radiyallahu anh'den: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem 'e biri ibadet ehli, diğeri âlim olan iki kişiden bahsedildi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki:

فَضْلُ الْعَالِمِ عَلَى الْعَابِدِ كَفَضْلِي عَلَى أَذْنَاكُمُ ثُمَّ قَالَ رَسُولُ
اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ وَأَهْلَ السَّمَوَاتِ

⁵ **Sahih.** Buhârî (73) Muslim (816)

⁶ **Muslim'in şartına göre sahih.** Hâkim (1/170) Ziyau'l-Makdisi el-Muhtare (3/264) Heysem b. Kuleyb Musned (75) Hâkim et-Tirmizî Nevadiru'l-Usul (1125) İsmailî Mu'cem (36) Ebu's-Şeyh Tabakat (782) Beyhakî el-Medhal (454) Beyhakî Zühd (832)

* **Huzeyfe radiyallahu anh'den:** Hâkim (1/171) Bezzar (7/371) Taberânî Evsat (4/196) Ebû Nuaym Hilyetu'l-Evliyâ (2/211) Beyhakî el-Medhal (455)

وَالْأَرْضِينَ حَتَّى النَّمْلَةِ فِي جُحْرِهَا وَحَتَّى الْحُوتَ لِيُصَلُّوا عَلَى
مُعَلِّمِ النَّاسِ الْخَيْرِ

“Âlim olanın, ibadet ehli olana üstünlüğü, benim en düşünüşünüze olan üstünlüğüm gibidir.” Sonra Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Muhakkak ki Allah ve melekleri, göklerdeki ve yerlerdeki, hatta yuvasındaki karınca ve balıklar dahi insanlara hayrı öğretene salât ederler.”⁷

Vehb b. Munebbih rahimehullah dedi ki:

مَجْلِسٌ يُتَنَازَعُ فِيهِ الْعِلْمُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ قَدَرِهِ صَلَاةً، لَعَلَّ
أَحَدَهُمْ يَسْمَعُ الْكَلِمَةَ فَيَنْتَفِعَ بِهَا سَنَةً أَوْ مَا بَقِيَ مِنْ عُمُرِهِ

“İçinde ilim tartışılan bir meclis, bana, onun miktarında (nafile) namazdan daha sevimlidir. Belki onlardan biri bir kelime işitir de ondan, bir yıl veya kalan ömrü boyunca faydalanır.”⁸

İlimle Meşgul Olmak Rızıklanmaya Vesiledir

Enes b. Malik radiyallahu anh'den: “Nebî sallallahu aleyhi ve sellem zamanında iki kardeş vardı. Bunlardan biri Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in yanına gelirdi. Diğer de sanatkâr idi. Sanatkâr olan kardeş Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'e diğer kardeşini kendisine yardım etmediği için şikâyet etti. Bunun üzerine Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu::

⁷ **Hasen.** Tirmizî (2685) Dârimî (297) Taberânî (8/233) Temmam Feva'id (43, 1243) Şeceri Emali (282) İbn Şahin et-Tergib (216) İbn Asakir Tarih (46/327, 63/116)

⁸ **Hasen maktu.** Dârimî (334) İbnu'l-Adim, Bugyetu't-Taleb (2/919)

أَنَّ رَجُلًا جَاءَ بِأَخٍ لَهُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
لَعَلَّكَ إِنَّمَا تُرْزَقُ بِهِ

“Belki sen ancak onun sebebiyle rızıklandırılıyorrsundur.”⁹

İlim Hırsı

Enes radiyallahu anh'den: “Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

مَنْهُوَ مَنْ لَا يَشْبَعَانِ: مَنْهُوَ فِي عِلْمٍ لَا يَشْبَعُ، وَمَنْهُوَ فِي
دُنْيَا لَا يَشْبَعُ

“İki hırslı doymaz: İlm konusunda hırslı olan doymaz ve dünya hususunda hırslı olan doymaz.”¹⁰

İlim Öğrenmeyi Vasiyet Etmek

Ebu Nadre rahimehullah dedi ki: “Ebu Said el-Hudrî radiyallahu anh şöyle derdi:

مَرْحَبًا بِوَصِيَّةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ رَسُولُ

⁹ **Muslim'in şartına göre sahih.** Es-Sehmî Tarihu Curcan (s.542 no: 1165) Hâkim (1/172) Ziyau'l-Makdisi (5/49) Tirmizî (2345) Bezzar (13/353) Ru'yani (1374) Ebû Nuaym Hilyetu'l-Evliyâ (8/302) Beyhaki el-Medhal (335) İbn Adiy el-Kamil (2/17)

¹⁰ **Muslim'in şartına göre sahih.** Beyhakî el-Medhal (450, 451) İbn Asakir Tarih (41/286) Hâkim (1/169) Şeceri Emali (2239) Ebu'l-Huseyn el-Buşenci el-Manzum ve'l-Mensur (19) Beyhakî Şuab (7/271) Deylemi (6514)

اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُوصِينَا بِكُمْ

“Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’in vasiyetiyle size merhaba! Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bize sizleri vasiyet ederdi.”¹¹

İlim Talebinde İhlâs

Ebu Hureyre radiyallahu anh’den: “Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’in şöyle buyurduğunu işittim:

إِنَّ أَوَّلَ النَّاسِ يُقْضَىٰ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَيْهِ رَجُلٌ اسْتَشْهَدَ، فَأُتِيَ بِهِ فَعَرَّفَهُ نِعْمَهُ فَعَرَفَهَا، قَالَ: فَمَا عَمِلْتُ فِيهَا؟ قَالَ: قَاتَلْتُ فِيكَ حَتَّى اسْتَشْهَدْتُ، قَالَ: كَذَبْتَ، وَلَكِنَّكَ قَاتَلْتَ لِأَنْ يُقَالَ: جَرِيءٌ، فَقَدْ قِيلَ، ثُمَّ أُمِرَ بِهِ فَسُحِبَ عَلَىٰ وَجْهِهِ حَتَّى أُلْقِيَ فِي النَّارِ، وَرَجُلٌ تَعَلَّمَ الْعِلْمَ، وَعَلَّمَهُ وَقَرَأَ الْقُرْآنَ، فَأُتِيَ بِهِ فَعَرَّفَهُ نِعْمَهُ فَعَرَفَهَا، قَالَ: فَمَا عَمِلْتُ فِيهَا؟ قَالَ: تَعَلَّمْتُ الْعِلْمَ، وَعَلَّمْتُهُ وَقَرَأْتُ فِيكَ الْقُرْآنَ، قَالَ: كَذَبْتَ، وَلَكِنَّكَ تَعَلَّمْتَ الْعِلْمَ لِيُقَالَ: عَالِمٌ، وَقَرَأْتَ الْقُرْآنَ لِيُقَالَ: هُوَ قَارِئٌ، فَقَدْ قِيلَ، ثُمَّ أُمِرَ بِهِ فَسُحِبَ عَلَىٰ وَجْهِهِ حَتَّى أُلْقِيَ فِي النَّارِ، وَرَجُلٌ وَسَّعَ اللَّهُ عَلَيْهِ،

¹¹ **Muslim'in şartına göre sahih.** Hâkim (1/164) Temmam Fevaid (23) Ebu's-Şeyh Tabakat (1254) İbn Ebi Hatim el-Cerh ve't-Ta'dil (2/12) Ramehurmuzi el-Muhaddisu'l-Fâsıl (20, 21) Beyhakî Delail (6/540) Beyhakî el-Medhal (621)

وَأَعْطَاهُ مِنْ أَصْنَافِ الْمَالِ كُلِّهِ، فَأُتِيَ بِهِ فَعَرَفَهُ نِعَمَهُ فَعَرَفَهَا، قَالَ:
فَمَا عَمِلْتَ فِيهَا؟ قَالَ: مَا تَرَكْتُ مِنْ سَبِيلٍ تُحِبُّ أَنْ يُنْفَقَ فِيهَا إِلَّا
أَنْفَقْتُ فِيهَا لَكَ، قَالَ: كَذَبْتَ، وَلَكِنَّكَ فَعَلْتَ لِيَقَالَ: هُوَ جَوَادٌّ،
فَقَدْ قِيلَ، ثُمَّ أُمِرَ بِهِ فَسُحِبَ عَلَى وَجْهِهِ، ثُمَّ أُلْقِيَ فِي النَّارِ

“Kıyamet gününde insanların üzerine ilk hüküm verilecek olanı şehit edilen bir adamdır. Bu adam getirilerek ona Allah nimetlerini itiraf ettirecek, o da onları itiraf edecektir.

“Bu nimetler hakkında ne yaptın?” diye soracak; şehit:

“Senin uğrunda çarpıştım. Nihayet şehit edildim!” diyecektir. Allah Teâlâ:

“Yalan söyledin! Lâkin sen cesur denilmek için çarpıştın. Gerçekten denildi de!” buyuracak. Sonra onun hakkında emir verecek ve yüz üstü sürüklenecek, nihayet cehenneme atılacaktır. Bir de ilmi öğrenip öğretene ve Kur’ân’ı okuyan bir adamdır. Bu da getirilerek kendisine nimetlerini itiraf ettirecek, o da itiraf edecektir.

“Bunlar hakkında ne yaptın?” diye soracak. O adam:

“İlmi öğrendim ve öğrettim. Senin rızân için Kur’ân’ı da okudum!” diyecek. Allah Teâlâ:

“Yalan söyledin! Lâkin sen ilmi âlim denilsin diye öğrendin; Kur’ân’ı da o kârî’dir denilsin diye okudun; gerçekten denildi de” buyuracak. Sonra onun hakkında emir verecek ve yüzü üstü sürüklenecek; nihayet cehenneme atılacaktır. Bir de Allah’ın, yakasını genişlettiği ve kendisine malın her çeşidinden verdiği adamdır. Bu da getirilerek ona nimetlerini itiraf ettirecek; o da onları itiraf edecektir.

“Bunlar hakkında ne yaptın?” diye soracak. O adam:

“Uğrunda mal sarf edilmesini dilediğin hiç bir yol bırakmadım. Mutlaka senin için sarf ettim!” diyecek. Allah Teâlâ:

“Yalan söyledin! Lâkin sen, o cömerttir desinler diye yaptın. Gerçekten denildi de!” buyuracak. Sonra onun hakkında emir verecek ve yüzü üstü sürüklenecek. Sonra cehenneme atılacaktır.”¹²

Ebu Kebşe el-Enmârî radiyallahu anh'den, o Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu işitmiştir:

ثَلَاثَةٌ أُقْسِمُ عَلَيْهِنَّ وَأُحَدِّثُكُمْ حَدِيثًا فَاحْفَظُوهُ قَالَ: مَا نَقَصَ
مَالُ عَبْدٍ مِنْ صَدَقَةٍ، وَلَا ظُلْمٌ عَبْدٌ مَظْلَمَةً فَصَبَرَ عَلَيْهَا إِلَّا زَادَهُ
اللَّهُ عِزًّا، وَلَا فَتَحَ عَبْدٌ بَابَ مَسْأَلَةٍ إِلَّا فَتَحَ اللَّهُ عَلَيْهِ بَابَ فَقْرٍ أَوْ
كَلِمَةً نَحْوَهَا وَأُحَدِّثُكُمْ حَدِيثًا فَاحْفَظُوهُ قَالَ: إِنَّمَا الدُّنْيَا لِأَرْبَعَةٍ
نَفَرٍ، عَبْدٍ رَزَقَهُ اللَّهُ مَالًا وَعِلْمًا فَهُوَ يَتَّقِي فِيهِ رَبَّهُ، وَيَصِلُ فِيهِ رَحِمَهُ،
وَيَعْلَمُ لِلَّهِ فِيهِ حَقًّا، فَهَذَا بِأَفْضَلِ الْمَنَازِلِ، وَعَبْدٌ رَزَقَهُ اللَّهُ عِلْمًا وَلَمْ
يَرْزُقْهُ مَالًا فَهُوَ صَادِقُ النَّيِّةِ يَقُولُ: لَوْ أَنَّ لِي مَالًا لَعَمِلْتُ بِعَمَلِ
فُلَانٍ فَهُوَ بِنَيْتِهِ فَأَجْرُهُمَا سَوَاءٌ، وَعَبْدٌ رَزَقَهُ اللَّهُ مَالًا وَلَمْ يَرْزُقْهُ
عِلْمًا، فَهُوَ يَخْبِطُ فِي مَالِهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ لَا يَتَّقِي فِيهِ رَبَّهُ، وَلَا يَصِلُ
فِيهِ رَحِمَهُ، وَلَا يَعْلَمُ لِلَّهِ فِيهِ حَقًّا، فَهَذَا بِأَخْبَثِ الْمَنَازِلِ، وَعَبْدٌ لَمْ
يَرْزُقْهُ اللَّهُ مَالًا وَلَا عِلْمًا فَهُوَ يَقُولُ: لَوْ أَنَّ لِي مَالًا لَعَمِلْتُ فِيهِ

¹² **Sahih.** Muslim (1905) Ahmed (2/321) Nesâî (3137) Tirmizî (2382)

بِعَمَلِ فُلَانٍ فَهُوَ بِبَيْتِهِ فَوْزُهُمَا سَوَاءٌ

“Üç haslet var ki onlar üzerine yemin ederim, size bir söz söyleyeceğim, onu hafızanızda iyi tutun.” Sonra şöyle buyurdu:

“Sadaka vermekten dolayı bir kulun malı eksilmez. Uğradığı haksızlıklara sabreden kulun Allah şerefini artırır. Dilenme kapısını açan bir kula Allah yoksulluk kapısını açar. (Veya benzeri bir ifade kullandı.) Size bir söz söyleyeceğim onu hafızanızda tutun.” Sonra şöyle buyurdu:

“Dünyada dört sınıf insan vardır; Allah’ın kendisine mal, rızık ve ilim verdiği bir kul ki, kul bu nimet içersinde rabbinden sakınır, akrabalarıyla bağlarını gözetir ve bu nimette Allah’ın hakkını bilir. Bu, derecelerin en üstünüdür. Yine bir kul ki Allah ona ilim vermiş, mal vermemiştir. Bu kulun niyeti doğrudur ve şöyle der:

“Eğer malım olsaydı falanın yaptığı gibi yapardım.” İşte o, niyetine göre karşılık görür. Önceki kimse ile sevapta eşittirler. Yine bir kul ki, Allah kendisine rızık vermiş, fakat ilim vermemiştir. İlimsiz olarak malını harcar, o mal ile rabbinden sakınmaz, akrabalarını gözetmez ve Allah’ın ondaki hakkını da bilmez. İşte bu en kötü derecedir. Yine bir kul daha vardır ki, Allah kendisine ne mal, ne de ilim vermiştir. Bu kimse de şöyle der:

“Eğer malım olsaydı ben de falan kimse gibi harcardım.” Bu da niyetine göre karşılık görür her ikisinin de vebali eşittir.”¹³

Ebû Hureyre radiyallahu anh’dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

مَنْ تَعَلَّمَ عِلْمًا مِمَّا يُبْتَغَى بِهِ وَجْهُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ لَا يَتَعَلَّمُهُ إِلَّا

¹³ **Sahih.** Tirmizî (2325) İbn Mâce (4228) Ahmed (4/231) Taberânî (22/345) Begavî Şerhu’s-Sunne (4097) Beyhakî (4/189)

لِيُصِيبَ بِهِ عَرَضًا مِّنَ الدُّنْيَا، لَمْ يَجِدْ عَرَفَ الْجَنَّةِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

“Allah Azze ve Celle’nin vechi için aranması gereken bir ilmi ancak dünyalık bir mala kavuşmak için öğrenen kimse kıyamet gününde cennetin kokusunu duyamaz.”¹⁴

Kâ'b b. Mâlik radiyallahu anh'den: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

مَنْ طَلَبَ الْعِلْمَ لِيُجَارِيَ بِهِ الْعُلَمَاءَ أَوْ لِيُمَارِيَ بِهِ السُّفَهَاءَ
أَوْ يَصْرِفَ بِهِ وُجُوهَ النَّاسِ إِلَيْهِ أَدْخَلَهُ اللَّهُ النَّارَ

“Kim ilmi âlimlere karşı övünmek, düşük kimselerle tartışmak veya insanların yüzlerini kendisine çevirmek için öğrenirse Allah onu cehenneme sokar.”¹⁵

Cabir b. Abdillâh radiyallahu anhuma'dan: “Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

لَا تَعَلَّمُوا الْعِلْمَ لِتُبَاهُوا بِهِ الْعُلَمَاءَ، وَلَا لِتُمَارُوا بِهِ السُّفَهَاءَ،
وَلَا تَخَيَّرُوا بِهِ الْمَجَالِسَ، فَمَنْ فَعَلَ ذَلِكَ فَالْتَأَرْ النَّارُ

“İlmi, âlimlere karşı övünmek, düşük kimselerle tartışmak veya meclislerde öne geçmek için öğrenmeyin! Kim böyle yaparsa

¹⁴ **Buhârî ve Muslim'in şartlarına göre sahih.** Ebû Dâvûd (3664) Ahmed (2/338) İbn Hibbân (1/279) Hâkim (1/160) İbn Mâce (252) İbn Ebî Şeybe (6/188) İbn Vehb Musned (149) Ebû Ya'lâ (11/261) Hatib Tarih (5/346, 8/78) Beyhaki el-Medhal (477)

¹⁵ **Hasen.** Tirmizî (2654) el-Muhalisiyyat (1245) İbn Ebî'd-Dunya es-Samt (141) Acurri Ahlaku'l-Ulema (s.85) İbn Asakir Tarih (50/177)

ona ateş vardır ateş!”¹⁶

Ebu Hureyre radiyallahu anh'den: “Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

إِنَّ اللَّهَ يُبْغِضُ كُلَّ جَعْظَرِيٍّ جَوَّازٍ سَحَّابٍ بِالْأَسْوَاقِ جِيفَةٍ
بِاللَّيْلِ حِمَارٍ بِالنَّهَارِ عَالِمٍ بِأَمْرِ الدُّنْيَا جَاهِلٍ بِأَمْرِ الْآخِرَةِ

“Muhakkak ki Allah, kibirli olan kaba kimseye, sokaklarda bağırarak, böbürlenerek yürüyen şişman kimseye, gece leş gibi yatıp gündüz eşek gibi çalışan, dünya işinin âlimi olup ahiret işinin cahili olan kimseye buğz eder.”¹⁷

İbn Mes'ud radiyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

مَنْ جَعَلَ الْهُمُومَ هَمًّا وَاحِدًا، هَمَّ آخِرَتِهِ، كَفَاهُ اللَّهُ هَمَّ دُنْيَاهُ،
وَمَنْ تَشَعَّبَتْ بِهِ الْهُمُومُ فِي أَحْوَالِ الدُّنْيَا لَمْ يُبَالِ اللَّهُ فِي أَيِّ
أُودِيَّتِهَا هَلَكَ

“Kim tüm tasaları tek tasa; Ahiret tasası kılarsa, dünya tasalarına karşı Allah ona yeter. Kimin de dünya ahvali, tasalarını çoğaltırsa, Allah, dünya vadilerinin hangisinde helak olursa olsun,

¹⁶ **Muslim'in şartına göre sahih.** İbn Mâce (254) İbn Hibbân (1/279) Hâkim (1/161) İbnu'l-A'rabi Mu'cem (2223) Herevi Zemmu'l-Kelam (137) İbn Abdilberr Camiu Beyani'l-İlm (609) İbn Asakir (52/302)

¹⁷ **Muslim'in şartına göre sahih.** İbn Hibban (1/273) el-Esbehani et-Tergib ve't-Terhib (1953) Ebu's-Şeyh el-Emsal (234) el-Mustagfiri Fadailu'l-Kur'ân (482) el-Hannaıyyat (55) Deylemi (558) Hatib (4/426) Beyhaki (10/194)

onunla ilgilenmez.”¹⁸

İlmin Yüceltilmesi ve İzzetinin Korunması

Abdula'lâ rahimehullah, el-Hasen (el-Basrî) rahimehullah'tan rivayet ediyor:

أَنَّهُ دَخَلَ السُّوقَ، فَسَاوَمَ رَجُلًا بِثَوْبٍ، فَقَالَ: هُوَ لَكَ بِكَذَا
وَكَذَا، وَاللَّهِ لَوْ كَانَ غَيْرَكَ مَا أُعْطِيْتُهُ. فَقَالَ: فَعَلْتُمُوهَا؟ فَمَا رُئِيَ
بَعْدَهَا مُشْتَرِيًّا مِنَ السُّوقِ، وَلَا بَائِعًا حَتَّى لَحِقَ بِاللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ

“el-Hasen el-Basrî rahimehullah bir gün çarşıya girdi ve bir adamla bir elbiseye pazarlık yaptı. Adam da:

“Bu elbise, şu ücrete karşılık senin olsun! Vallahi başkası olsaydı onu vermezdim” dedi. Bunun üzerine el-Hasen rahimehullah dedi ki:

“Demek bunu yaptınız ha!” Bundan sonra o, artık Allah Azze ve Celle'ye kavuşuncaya kadar çarşıda ne alıcı olarak, ne de satıcı olarak görülmedi.”¹⁹

Kitap ve Sünnete Sarılmak

Ebû Hüreyre radiyallahu anh'den rivâyet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

دَعُونِي مَا تَرَكْتُكُمْ، إِنَّمَا هَلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ بِسُؤَالِهِمْ

¹⁸ **Hasen.** İbni Mace (257) İbn Ebi Asım Zuhd (s.80) Acurri Ahlaku'l-Ulema (s.97) İbn Ebi Şeybe (8/126) Hakim (2/443) Hakiym et-Tirmizi Nevadir (4/134) Ebû Nuaym, Hilye (2/105)

¹⁹ **Sahih.** Dârimî (592)

وَاخْتَلَفِهِمْ عَلَى أَنْبِيَائِهِمْ، فَإِذَا نَهَيْتُكُمْ عَنْ شَيْءٍ فَاجْتَبُواهُ، وَإِذَا
أَمَرْتُكُمْ بِأَمْرٍ فَأَتُوا مِنْهُ مَا اسْتَطَعْتُمْ

“Herhangi bir konuyu size emredip yasaklamadığım sürece, siz de beni kendi halime bırakınız. Sizden önceki ümmetleri çok sual sormaları ve peygamberlerine karşı münakaşaya dalmaları helâk etti. Size herhangi bir şeyi yasakladığım zaman ondan kesinlikle sakınınız, bir şeyi emrettiğimde de onu, gücünüz yettiği ölçüde yerine getiriniz.”²⁰

Abdullah b. Samit rahimehullah’tan: “Huzeyfe radiyallahu anh dedi ki:

قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ هَلْ بَعْدَ هَذَا الْخَيْرِ الَّذِي نَحْنُ فِيهِ مِنْ شَرِّ
نَحْذَرُهُ قَالَ يَا حُذَيْفَةُ عَلَيْكَ بِكِتَابِ اللَّهِ فَتَعَلَّمَهُ وَاتَّبَعَ مَا فِيهِ حَتَّى
قَالَ ذَلِكَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ قُلْتُ نَعَمْ

“Ben: “Ey Allah’ın rasulü! İçinde bulunduğumuz bu hayırdan sonra bizi sakındıracağın bir şer var mı?” dedim. Buyurdu ki:

“Ey Huzeyfe! Sana Allah’ın kitabını tavsiye ederim. Onu öğren ve içindekilere tabi ol.” Ben evet deyinceye kadar bunu üç defa söyledi.”²¹

Ebû Hureyre radiyallahu anh’dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

خَلَّفْتُ فِيكُمْ شَيْئَيْنِ لَنْ تَضِلُّوا بَعْدَهُمَا كِتَابَ اللَّهِ وَسُنَّتِي وَلَنْ

²⁰ **Sahih.** Buhârî (7288) Muslim (1337)

²¹ **Muslim’in şartına göre sahih.** Beyhakî Şuabu’l-İman (2/327) İbn Hibbân (1/323)

يَتَفَرَّقَا حَتَّى يَرِدَا عَلَى الْحَوْضِ

“Size onlardan sonra sapıtmayacağınız iki şey bıraktım; Allah’ın kitabı ve sünnetim. Bu ikisi havz akıncaya kadar ayrılmadan gelecektir.”²²

Ebu Şurayh el-Huzaî radiyallahu anh dedi ki: “Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem yanımıza çıktı ve şöyle buyurdu:

أَبْشِرُوا أَبْشِرُوا أَلَسْتُمْ تَشْهَدُونَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنِّي رَسُولُ
اللَّهِ؟ قَالُوا: نَعَمْ، قَالَ: فَإِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ سَبَبٌ طَرَفُهُ بِيَدِ اللَّهِ عَزَّ

²² **Hasen, Sahih.** Darekutnî (4/245); Hâkim; sahih kaydıyla (1/172); Beyhakî (10/114); Hatîb, el-Fakih, (271); Lalekâ’î, İ’tikâd, (1/80); Bezzar (15/385) İbn Şahin et-Tergib (528) el-Gaylaniyat (2/109); İbn Abdilberr et-Temhid (24/331); İbn Hazm el-İhkam (6/243) Rafîi et-Tedvin (4/178) el-Elbânî, Menziletu’s-Sunneti Fî’l-İslâm’da (s.18) hasen demiştir. Hadis rivayet yollarıyla sahihtir. Suyuti Miftahu’l-Cenne’de (s.12) şahitlerini zikrederek sahih demiştir. Yine Camiu’s-Sagîr’de (3932) sahih demiştir. El-Elbani el-Mışkat tahkikinde (1/140) hasen demiştir. Sahihu’l-Cami’de (2937, 3232) sahih demiştir. Camiu’l-Usul muhakkiki el-Arnaut hasen demiştir. İbn Hazm el-İhkam’da (6/810) sahih demiştir.

* **İbn Abbas radiyallahu anhuma’dan:** Hâkim, (1/171); Beyhakî, (10/114); Beyhaki, Delail (5/449) Beyhaki el-İtikad (206); İbn Ebi Asım, es-Sunne (1557) Mervezî, es-Sunne, (54) Acurri’nin eş-Şeria’da (1704)

* **Enes radiyallahu anh’dan aynısı:** Ebû’ş-Şeyh, Tabakât, (4/187 no:1149); Ebu Nuaym Ahbaru İsbehan (1/405 no:311)

* **Ebu Said el-Hudrî radiyallahu anh’dan:** Hâtib el-Bağdadî, el-Fakih ve’l-Mutefekkih, (1/306, no:272) Kadı İyaz el-İlma (s.9) İbnu’l-Muzaffer ve İbn Ebi’d-Dunya’ya nispetle; İbn Hacer Heytemi, es-Savaiku’l-Muhrika (2/367)

* **Amr b. Avf el-Muzenî radiyallahu anh’dan:** İbn Abdilberr et-Temhid (24/331) İbn ‘Abdilberr, Cami’u Beyânî’l-‘İlm, (870); Şecerî Emalî, (1/126)

* **Ka’b b. Uca radiyallahu anh’dan:** Vakıdî, Megazî (2/579)

* **Urve b. ez-Zubeyr’dan mürsel:** Beyhaki Delail (5/448)

* **Musa b. Ukbe’dan mürsel:** Beyhaki Delail (5/448)

* **Ebu’z-Zinad’dan mürsel:** Hatib, el-Fakih ve’l-Mutefekkih (1/457 no: 406) Esbehani, el-Hucce (141)

* **Malik b. Enes’ten muallak:** Muvatta (1395)

وَجَلَّ، وَطَرَفُهُ بِأَيْدِيكُمْ، فَتَمَسَّكُوا بِهِ فَإِنَّكُمْ لَنْ تَضِلُّوا وَلَنْ تَهْلِكُوا
بَعْدَهُ أَبَدًا

“Müjdelenin, müjdelenin! Sizler Allah’tan başka ibadete layık hak ilah olmadığına ve benim Allah’ın rasulü olduğuma şahitlik etmiyor musunuz?” Onlar:

“Evet!” dediler. Buyurdu ki:

“Muhakkak ki şu Kur’ân bir tarafı Allah Azze ve Celle’nin elinde olan, diğer tarafı da sizin ellerinizde olan bir sebeptir. Ona tutunun. Muhakkak ki sizler ondan sonra asla sapıtmaz ve helak olmazsınız.”²³

Kur’ân Eğitime Önem Verilmesi

Osman b. Affan radiyallahu anh’dan: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

خَيْرُكُمْ مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَعَلَّمَهُ

“En hayırlınız Kur’ân’ı öğrenen ve öğretenlerinizdir.”²⁴

Ukbe b. Amir radiyallahu anh dedi ki: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

تَعَلَّمُوا الْقُرْآنَ وَغَنُّوا بِهِ وَاقْتَنُوهُ فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَهُوَ أَشَدُّ

²³ **Muslim'in şartına göre sahih.** İbn Ebi Âsım el-Âhad ve'l-Mesânî (2302) İbn Hibbân (1/330) İbn Ebî Şeybe (6/125) Taberânî (22/128) Abd b. Humeyd (483) Hatib el-Fakih ve'l-Mutefakkih (191) Muhammed b. Nasr el-Mervezi Muhtasarı Kiyami'l-Leyl (222)

²⁴ **Sahih.** Buhârî (5027)

تَفْصِيًّا مِنَ الْمَخَاضِ فِي الْعُقْلِ

“Kur’ân’ı öğrenin ve ezberini sağlam yapın. Nefsim elinde olana yemin ederim ki elbette o devenin bağından kaçmasından daha şiddetli bir şekilde ezberden gider.”²⁵

Kur’ân ile İmanın Artması

İbn Ömer radiyallahu anhuma şöyle dedi:

لَقَدْ عَشْنَا بُرْهَةً مِنَ الدَّهْرِ وَإِنْ أَحَدَنَا يُؤْتَى الْإِيمَانَ قَبْلَ الْقُرْآنِ، وَتَنْزِلُ السُّورَةُ عَلَى مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَيَتَعَلَّمُ حَلَالَهَا وَحَرَامَهَا وَأَمْرَهَا وَزَجَرَهَا وَمَا يَنْبَغِي أَنْ يَقِفَ عِنْدَهُ مِنْهَا كَمَا تَعْلَمُونَ أَنْتُمْ الْقُرْآنَ، ثُمَّ لَقَدْ رَأَيْتُ رَجُلًا يُؤْتَى أَحَدُهُم الْقُرْآنَ قَبْلَ الْإِيمَانِ، فَيَقْرَأُ مَا بَيْنَ فَاتِحَةِ إِلَى خَاتِمَتِهِ مَا يَدْرِي مَا أَمْرُهُ وَلَا زَجَرُهُ وَلَا مَا يَنْبَغِي أَنْ يَقِفَ عِنْدَهُ وَيَنْتَرَهُ نَشْرَ الدَّقْلِ

“Hayatta öyle bir dönem yaşadık ki, bizden birinde Kur’ân’dan önce iman verilirdi. Bir sûre, Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem’e iner, sonra biz onun helal ve haramını, emrini ve sakındırmasını öğrenirdik. Sizin Kur’ân öğrendiğiniz gibi, öğrenmemizden sonra durmamız bize yakışmazdı. Sonra öyle kimseler gördüm ki onlardan birine imandan önce Kur’ân veriliyor; Fatiha sûresini sonuna kadar okuyor fakat neyi emrettiğinin ve neyi yasakladığının farkında değil. (Öğrendikten sonra amel etmeden) durup, hurmaların kötüsünü atar

²⁵ **Muslim'in şartına göre sahih.** Firyâbî Fadailu'l-Kur’ân (163) İbn Hibbân (1/325) Ebu Avane Mustahrac (3983) Ahmed (4/146, 150, 153) İbn Ebî Şeybe (6/123) Nesâî Sunenu'l-Kubrâ (8035) Ebû Ya'lâ (3/281) Dârimî (3348) Taberânî (17/290) Haris b. Ebi Usame Musned (728) Mervezi Muhtasaru Kiyamî'l-Leyl (157) Beyhakî Şuab (2/335)

gibi atması kişiye yakışmaz.”²⁶

Kur’ân’ın Bilinmesinde Sahabe ve Tabiîn’in Önemi

Cabir radiyallahu anh dedi ki: “Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’in şöyle buyurduğunu işittim:

يُبْعَثُ بَعْثٌ فَيَقَالُ لَهُمْ: هَلْ فِيكُمْ أَحَدٌ صَحِبَ مُحَمَّدًا؟
فَيُقَالُ: نَعَمْ. فَيُلْتَمَسُ فَيُوجَدُ الرَّجُلُ فَيُسْتَفْتَحُ فَيُفْتَحُ عَلَيْهِمْ، ثُمَّ
يُبْعَثُ بَعْثٌ فَيَقَالُ: هَلْ فِيكُمْ مَنْ رَأَى أَصْحَابَ مُحَمَّدٍ؟ فَيُلْتَمَسُ
فَلَا يُوجَدُ حَتَّى لَوْ كَانَ مِنْ وَرَاءِ الْبَحْرِ لَا تَيْتُمُوهُ، ثُمَّ يَبْقَى قَوْمٌ
يَقْرَأُونَ الْقُرْآنَ لَا يَدْرُونَ مَا هُوَ

“Bir ordu gönderilir ve onlara:

“Aranızda Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)’in
ashabından biri var mı?” denilir. Onlar da:

“Evet” derler. Onu ararlar ve bulurlar. Bunun üzerine fetih
nasip olur. Sonra bir ordu gönderilir ve:

“İçinizde Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)’in
ashabını gören bir kimse var mı?” denilir. Ararlar fakat
bulamazlar. Hatta denizin ötesinde olsa elbette ona giderlerdi.
Sonra geriye Kur’ân’ı okuyan fakat onun ne olduğunu bilmeyen
bir topluluk kalır.”²⁷

²⁶ **Muslim’in şartına göre sahih.** Mustagfiri Fadailu’l-Kur’ân (270) Hâkim (1/91) Herevî Zemmû’l-Kelam (1458) İbnu’l-Ebbar Mu’cem (s.91) Tahavi Şerhu Muşkili’l-Asar (1453) İbn Mende el-İman (207) Beyhakî (3/120) İbn Asakir Tarih (31/160)

²⁷ **Muslim’in şartına göre sahih.** Ebû Ya’lâ (4/200)

Kur'ân'ın Kaldırılması

Ebu Hureyre radiyallahu anh dedi ki:

يُسْرَى عَلَى كِتَابِ اللَّهِ فَيَرْفَعُ إِلَى السَّمَاءِ، فَلَا يُصْبِحُ فِي
الْأَرْضِ آيَةٌ مِنَ الْقُرْآنِ وَلَا مِنَ التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ وَلَا الزَّبُورِ،
وَيُنتَزَعُ مِنْ قُلُوبِ الرِّجَالِ فَيُصْبِحُونَ وَلَا يَذْرُونَ مَا هُوَ

“Allah’ın kitabı bir gece gider ve semaya kaldırılır. Yeryüzünde ne Kur’ân’dan, ne Tevrat’tan, ne İncil’den ve ne de Zebur’dan bir ayet kalır. Kişilerin kalplerinden çekilip alınır ve ne olduğunu bilmez hale gelirler.”²⁸

Huzeyfe b. el-Yeman radiyallahu anh dedi ki: “Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

يَذْرُسُ الْإِسْلَامَ كَمَا يَذْرُسُ وَشْيُ الثَّوْبِ، حَتَّى لَا يَذْرَى
صِيَامٌ، وَلَا صَدَقَةٌ، وَلَا نُسْكٌ وَيُسْرَى عَلَى كِتَابِ اللَّهِ فِي لَيْلَةٍ، فَلَا
يَبْقَى فِي الْأَرْضِ مِنْهُ آيَةٌ، وَتَبْقَى طَوَائِفُ مِنَ النَّاسِ الشَّيْخُ الْكَبِيرُ
يَقُولُ: أَدْرَكْنَا آبَاءَنَا عَلَى هَذِهِ الْكَلِمَةِ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَنَحْنُ نَقُولُهَا
قَالَ لَهُ صَلَةٌ: فَمَا تُغْنِي عَنْهُمْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَهُمْ لَا يَذْرُونَ صِيَامًا
وَلَا صَدَقَةً وَلَا نُسْكًَا فَأَعْرَضَ عَنْهُ حُذَيْفَةُ فَرَدُّوْهَا عَلَيْهِ ثَلَاثًا، كُلُّ
ذَلِكَ يُعْرَضُ عَنْهُ حُذَيْفَةُ، ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَيْهِ فِي الثَّالِثَةِ ثُمَّ قَالَ: يَا صَلَةُ

²⁸ **Muslim’in şartına göre sahih.** Hâkim (4/552) Deylemi (8848) el-İsbehani el-Hucce Fi Beyani’l-Mahacce (116) İbn Mende et-Tevhid (629)

تُنَجِّهِمْ مِنَ النَّارِ تُنَجِّهِمْ مِنَ النَّارِ تُنَجِّهِمْ مِنَ النَّارِ

“Elbisenin nakışı eskiyip gittiği gibi İslâm da eskiyip gider. Hatta oruç nedir, namaz nedir, nusuk (hac ve umre ibadeti) nedir zekât nedir bilinemeyecektir. Allah’ın Kitabı da bir gecede götürülecek ve yeryüzünde ondan tek bir ayet bile kalmayacaktır. Çok yaşlı erkekler ve pek ihtiyar kadınlardan oluşan bir takım insanlar kalacak ve:

“Biz babalarımıza şu “La ilahe illallah” kelimesi üzerine yetiştik, biz de onu söyleriz” diyeceklerdir.” Bunun üzerine Sıla rahimehullah, Huzeyfe radiyallahu anh’e dedi ki:

“O yaşlılar namaz nedir, oruç nedir, nusuk (hac ve umre ibadeti) nedir ve zekât nedir bilmezken “La ilahe illallah” kelimesi onlara ne fayda verecek ki?” Huzeyfe radiyallahu anh, Sıla’nın bu sözüne cevap vermedi. Sonra Sıla rahimehullah bu sözü Huzeyfe radiyallahu anh’e karşı üç defa tekrarladi. Her defasında Huzeyfe radiyallahu anh onun sözünü karşılıksız bıraktı, ona bakmadı. Nihayet üçüncü seferinden sonra Huzeyfe radiyallahu anh, Sıla rahimehullah’a dönerek dedi ki:

“Ey Sıla! Onları ateşten kurtarır, onları ateşten kurtarır, onları ateşten kurtarır.”²⁹

İlmin Kaldırılması

Ziyad b. Lebid el-Ensârî radiyallahu anh dedi ki: “Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bir şey anlattı, sonra şöyle buyurdu:

وَذَاكَ عِنْدَ أَوَانُ ذَهَابِ الْعِلْمِ قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ! وَكَيْفَ
يَذْهَبُ الْعِلْمُ وَنَحْنُ نَقْرَأُ الْقُرْآنَ وَنُقْرِئُهُ أَبْنَاءَنَا وَيُقْرِئُهُ أَبْنَاؤُنَا

²⁹ **Muslim’in şartına göre sahih.** Beyhaki Şuabu’l-İman (2/356) Hâkim (4/520, 551, 587) İbn Mâce (4049) el-Esbehani el-Hucce (116) İbn Mende et-Tevhid (629)

أَبْنَاءَهُمْ؟ قَالَ تَكَلَّمْتَ أَثْمَكَ يَا ابْنَ أُمٍّ لَيْدٍ أَوْ لَيْسَ هَذِهِ الْيَهُودُ
وَالنَّصَارَى يَقْرَأُونَ التَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَ لَا يَنْتَفِعُونَ مِنْهَا بِشَيْءٍ

“Bunlar ilmin gittiği anlarda olacaktır.” Dediler ki:

“Ey Allah’ın rasulü! İlim nasıl gider? Biz Kur’ân’ı okuduk, çocuklarımıza okuttuk, onlar da çocuklarına okuturlar” Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki:

“Annen seni düşüreydi ey İbn Umme Lebid! Şu Yahudiler ve Hristiyanlar Tevratı ve İncil’i okudukları halde ondan bir şeyle faydalanabiliyorlar mı?”³⁰

Sünnetlerin Yerini Bid’atlerin Alması

Ebu Vâil Şakik b. Seleme rahimehullah’tan:

أَنَّهُ أَخَذَ حَجَرَيْنِ فَوَضَعَ أَحَدَهُمَا عَلَى الْآخِرِ ثُمَّ قَالَ
لِأَصْحَابِهِ هَلْ تَرَوْنَ مَا بَيْنَ هَذَيْنِ الْحَجَرَيْنِ مِنَ النُّورِ؟ قَالُوا يَا أَبَا
عَبْدِ اللَّهِ مَا نَرَى بَيْنَهُمَا مِنَ النُّورِ إِلَّا قَلِيلًا قَالَ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ
لَتُظْهَرَ الْبَدْعُ حَتَّى لَا يُرَى مِنَ الْحَقِّ إِلَّا قَدْرُ مَا تَرَوْنَ مَا بَيْنَ
هَذَيْنِ الْحَجَرَيْنِ مِنَ النُّورِ وَاللَّهُ لَتَفْشُونَ الْبَدْعَ حَتَّى إِذَا تَرَكْتُمْ مِنْهَا

³⁰ **Buhârî ve Muslim’in şartlarına göre sahih.** Ebu Hayseme Zuheyr b. Harb Kitabu’l-İlm (52) Hâkim (1/180, 3/681) Ahmed (4/160, 218, 219) Tayalisi (1292) İbn Ebî Şeybe (6/145) İbn Mâce (4048) Taberânî (5/265) İbn Ebi Hayseme Tarih (815) Ebu Ahmed Hâkim el-Esâmi ve’l-Kunâ (5/303) Begavi Mu’cem (885) İbn Ebi Asım el-Âhâd ve’l-Mesânî (1999) Tahavi Şerhu Muşkilî’l-Asar (305)

شَيْءٌ قَالُوا تُرِكَتِ السُّنَّةُ

“Huzeyfe b. el-Yeman radiyallahu anh iki taş alıp birini diğerinin üzerine koydu ve arkadaşlarına:

“Şu iki taş arasından ışığı görebiliyor musunuz?” dedi. Onlar:

“Ey Ebu Abdullah! İkisinin arasından çok az bir ışık görüyoruz” dediler. Huzeyfe radiyallahu anh dedi ki:

“Nefsim elinde olana yemin ederim, bid’atler öyle yayılacak ki haktan ancak şu iki taşın arasından gördüğünüz ışık kadarını görebileceksiniz. Bid’atler öyle yaygınlaşacak ki onlardan bir şey terk edildiği zaman:

“Sünnet terk edildi” diyecekler.”³¹

Sabit el-Bunanî rahimehullah’tan: “Enes radiyallahu anh dedi ki:

مَا أَعْرِفُ مِنْكُمْ شَيْئًا كُنْتُ أَعْهَدُهُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى
اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَيْسَ قَوْلُكُمْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ قُلْنَا يَا أَبَا حَمْزَةَ الصَّلَاةُ؟
قَالَ قَدْ صَلَّيْتُمْ عِنْدَ غُرُوبِ الشَّمْسِ أَوْ كَانَتْ تِلْكَ صَلَاةَ رَسُولِ
اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ ثُمَّ قَالَ: عَلَى أَبِي لَمْ أَرْ زَمَانًا خَيْرًا
لِلْعَامِلِ مِنْ زَمَانِكُمْ هَذَا

“La ilahe illallah sözünüz dışında Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’in zamanında olan şeylerden sizde bir şey göremez oldum.” Biz:

³¹ **Buhârî ve Muslim’in şartlarına göre sahih.** İbn Vaddah, el-Bid’a ve’n-Nehyu Anha (151)

“Ey Ebu Hamze! Peki ya namaz?” dedik. Dedi ki:

“Güneş batarken namaz kılıyorsunuz. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’in namazı böyle miydi?” Sonra şöyle dedi:

“Şu da var ki, amel etmek isteyen kimse için sizin şu zamanınızdan daha hayırlı bir zaman görmedim.”³²

Dinin Kulplarının Eksilmesi

Ebu Umame el-Bahilî radiyallahu anh'den: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

لَتُنْقَضَنَّ عُرَى الْإِسْلَامِ عُرْوَةً عُرْوَةً، فَكُلَّمَا انْتَقَضَتْ عُرْوَةٌ
تَشَبَّثَ النَّاسُ بِأَلْتِي تَلِيهَا، وَأَوَّلُهُنَّ نَقْضُ الْحُكْمِ وَآخِرُهُنَّ الصَّلَاةُ

“Elbette İslamın kulpları halka halka eksilecek, her bir kulp eksildiğinde insanlar sonrakine geçecektir. İlk eksilecek olan hüküm, sonuncusu ise namazdır.”³³

Dünyevî İlmin Yaygınlaşması

Amr b. Taglib radiyallahu anh dedi ki: “Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

إِنَّ مِنْ أَشْرَاطِ السَّاعَةِ أَنْ يَفِيضَ الْمَالُ وَيَكْثُرَ وَيَفْشُو التِّجَارُ

³² **Buhârî ve Muslim'in şartlarına göre sahih.** İbnu'l-Mubarek el-Musned (85) Begavi Şerhu's-Sunne (4198) İbn Vaddah el-Bid'a (177)

³³ **Sahih.** Ahmed (5/251) Abdullah b. Ahmed es-Sunne (764) İbn Hibbân (15/112) Hâkim (4/104) Taberânî (8/98) İbn Batta el-İbane (1/170) Ebu Nuaym Marife (3872) Mervezi Tazimu Kadri's-Salah (407) el-Hallal es-Sunne (1330) İbn Asakir Tarih (36/266)

وَيُظْهِرَ الْقَلَمُ قَالَ عَمَرُو فَإِنْ كَانَ الرَّجُلُ لَيَبِيعُ الْبَيْعَ فَيَقُولُ حَتَّى
أَسْتَأْمَرَ تَاجِرَ بَنِي فُلَانٍ وَيُلْتَمَسُ فِي الْحَيِّ الْعَظِيمِ الْكَاتِبُ فَلَا
يُوجَدُ

“Malın yaygınlaşp artması, tüccarların yaygınlaşması, kalemin zuhur etmesi kıyamet alametlerindendir.” Amr radiyallahu anh dedi ki:

“Kişi bir malı satarken: “Falan oğullarının tacirinde danışmadan olmaz” der, büyük bir kabilede kâtip ararlar da bulamazlar.”³⁴

Tarık b. Şihab radiyallahu anh dedi ki: “Abdullah b. Mes’ud radiyallahu anh’ın yanında oturuyorduk. Bir adam seslenerek geldi ve:

قَدْ قَامَتِ الصَّلَاةُ فَقَامَ وَقُمْنَا مَعَهُ فَدَخَلْنَا الْمَسْجِدَ، فَرَأَى
النَّاسَ رُكُوعًا فِي مُقَدِّمِ الْمَسْجِدِ فَكَبَّرَ وَرَكَعَ وَمَشَيْنَا وَفَعَلْنَا مِثْلَ
مَا فَعَلَ فَمَرَّ رَجُلٌ مُسْرِعٌ فَقَالَ عَلَيْكُمْ السَّلَامُ يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ
فَقَالَ صَدَقَ اللَّهُ وَبَلَغَ رَسُولُهُ فَلَمَّا صَلَّيْنَا رَجَعَ فَوَلَجَ عَلَى أَهْلِهِ
وَجَلَسْنَا فِي مَكَانِنَا نَنْتَظِرُهُ حَتَّى يَخْرُجَ فَقَالَ بَعْضُنَا لِبَعْضٍ أَيُّكُمْ
يَسْأَلُهُ؟ قَالَ طَارِقٌ أَنَا أَسْأَلُهُ فَسَأَلَهُ فَقَالَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ قَالَ بَيْنَ يَدَيِ السَّاعَةِ تَسْلِيمُ الْخَاصَّةِ، وَفُشُوُ التِّجَارَةِ حَتَّى
تُعِينَ الْمَرْأَةُ زَوْجَهَا عَلَى التِّجَارَةِ، وَقَطْعُ الْأَرْحَامِ، وَفُشُوُ الْقَلَمِ،

³⁴ **Buhârî ve Muslim’in şartlarına göre sahih.** Ebu Cafer İbnu'l-Buhteri Musannefat (467) Nesâî (4456) Hâkim (2/9) İbn Ebi Asım el-Ahad ve'l-Mesani (1664)

وَزُفُورُ الشَّهَادَةِ بِالزُّورِ، وَكَيْتْمَانُ شَهَادَةِ الْحَقِّ

“Namaz için kamet okundu” dedi. O kalktı, biz de onunla beraber kalktık. Mescide girdiğimizde insanları mescidin ön tarafında rükû ederlerken gördük. İbn Mes'ud tekbir aldı ve rükû etti. Biz de rükû ettik, sonra yürüdük, onun yaptığı gibi yaptık. Bir adam hızlıca geldi ve:

“Size selam olsun ey Ebu Abdirrahman!” dedi. İbn Mes'ud radiyallahu anh:

“Allah doğru söyledi ve rasulü tebliğ etti” dedi. Namazı kılınca döndük, o evine gitti, biz yerimizde oturup onun çıkmasını bekledik. Birbirimize:

“Bu meseleyi hanginiz soracak?” dedik. Tarık b. Şihab:

“Ben sorarım” dedi ve İbn Mes'ud radiyallahu anh çıktığı zaman bunu ona sordu. O da Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu zikretti:

“Kıyametten önce özel selam verilecek, ticaret yaygınlaşacak, hatta kadın ticarete kocasına yardım edecek, akrabalık bağları kopacak, bâtıl şahitlik ortaya çıkacak, hak şahitlik gizlenecek ve kalem zuhur edecek.”³⁵

İpek, İçki ve Müzik Aletlerinin Helal Sayılması

Ebu Âmir veya Ebu Mâlik el-Eşarî radiyallahu anh dedi ki: “Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu işittim:

لَيَكُونَنَّ فِي أُمَّتِي أَقْوَامٌ يَسْتَحِلُّونَ الْحَرِيرَ وَالْخَمْرَ وَالْمَعَازِفَ
وَلَيَنْزِلَنَّ أَقْوَامٌ إِلَى جَنْبِ عِلْمٍ لَهُمْ يَرْوَحُ عَلَيْهِمْ بِسَارِحَةٍ فَيَأْتِيهِمْ

³⁵ **Muslim'in şartına göre sahih.** Buhârî Edebu'l-Mufred (1049) Ahmed (1/407, 419) Hâkim (4/110) Tahavi Şerhu Muşkili'l-Asar (1590)

رَجُلٌ بِحَاجَتِهِ فَيَقُولُونَ لَهُ ارْجِعْ إِلَيْنَا غَدًا فَيُبَيِّتُهُمُ اللَّهُ فَيَضَعُ بِالْعَلَمِ عَلَيْهِمْ وَيَمْسَحُ آخِرِينَ قِرْدَةً وَخَنَازِيرَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ

“Muhakkak ki ümmetimde bazı kimseler ipeği, sarhoş edici içkileri ve çalgı aletlerini helal sayacaklardır. Muhakkak ki bazı kimseler bir dağın yamacında konaklayacaklar, onlara ait koyun sürüsüyle çoban sabahları yanlarına gelecektir. Bir adam ihtiyacı için onlara geldiğinde:

“Bugün git, yarın gel” diyecekler, onlar geceledikleri zaman Allah dağı bir kısmının üzerinlerine indirecek, diğerleri de kıyamet gününe kadar maymunlara ve domuzlara döndürüleceklerdir.”³⁶

Kur’ân Hakkında Tartışmanın Küfür Oluşu

Abdullah b. Amr radiyallahu anhuma dedi ki: “Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

لَا تُجَادِلُوا فِي الْقُرْآنِ، فَإِنَّ جِدَالَ فِيهِ كُفْرٌ

“Kur’ân hakkında tartışmayın. Zira onun hakkında tartışmak bir küfürdür.”³⁷

Ebu Cuheyim el-Ensarî radiyallahu anh dedi ki:

أَنَّ رَجُلَيْنِ اخْتَلَفَا فِي آيَةٍ مِنَ الْقُرْآنِ كِلَاهُمَا يَزْعُمُ أَنَّه تَلَقَّاهَا

³⁶ **Buhârî’nin şartına göre sahih.** Da’lec b. Ahmed es-Secezi, el-Munteka Min Musnedi’l-Mukillin (8) Buhârî (5590) İbn Hibbân (15/154) Taberânî (3/282) Taberânî Musnedu’ş-Şamiyyin (588) Beyhakî (3/221, 272) İbn Asakir Tarih (67/189)

³⁷ **Buhârî ve Muslim’in şartlarına göre sahih.** Tayalisi (2400) el-Muhallisiyyat (1371) Beyhakî Şuabu’l-İman (2/416)

مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَمَشِيَ جَمِيعًا حَتَّى أَتَى
رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَذَكَرَ أَبُو جُهَيْمٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ نَزَلَ عَلَى سَبْعَةِ أَحْرَفٍ،
فَلَا تَمَارَوْا فِيهِ، فَإِنَّ مِرَاءً فِيهِ كَفَرٌ

“İki kişi Kur'an'dan bir ayet hususunda ihtilaf ettiler ve her biri bu okuyuşu Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den aldığını iddia etti. İkisi beraber yürüyerek çıkıp Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e gittiler ve durumu anlattılar. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki:

“Şüphesiz bu Kur'ân yedi harf üzere nazil olmuştur. Hangisiyle okursanız isabetlidir. Kur'an hakkında tartışmayın. Zira Kur'ân hakkında tartışmak bir küfürdür.”³⁸

Kur'ân Öğretiminden Ücret Almak

Ebu'd-Derdâ radiyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

مَنْ أَخَذَ قَوْسًا عَلَى تَعْلِيمِ الْقُرْآنِ فَلَدَهُ اللَّهُ قَوْسًا مِنْ نَارٍ

“Kim Kur'ân öğretmekten dolayı bir yay alırsa Allah ona kıyamet gününde ateşten bir yay asar.”³⁹

³⁸ **Buhârî ve Muslim'in şartarına göre sahih.** Ebu Ubeyd Kasım b. Sellâm Fadailu'l-Kur'ân (s.337) Taberî Tefsir (1/38) Ahmed (4/169) Begavi Şerhu's-Sunne (1228) Tahavi Şerhu Muşkilî'l-Asar (3099) İbn Batta el-İbane (2/616) Hallal es-Sunne (1435) Haris b. Ebi Usame (726) Ebu Nuaym Marife (4057)

³⁹ **Muslim'in şartına göre sahih.** Taberânî Musnedu's-Şamiyyin (279) Beyhaki (6/126) İbn Asakir Tarih (8/437, 36/39, 64/317) Mizzi Tehzibu'l-Kemal (3/148) İbnu'l-Adim Bugyetu't-Taleb (4/1696)

Câbir (radiyallahu anh) anlatıyor: "Aramızda bedevîlerin ve Arap olmayanların da bulunduğu bir cemaatte Kur'ân okuyorduk. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yanımıza geldi ve dinledikten sonra buyurdu ki;

اقْرَءُوا، فَكُلُّ حَسَنٍ، وَسَيِّئَاتِي قَوْمٌ يُقِيمُونَهُ كَمَا يُقِيمُونَ
الْقِدْحُ، يَتَعَجَّلُونَهُ، وَلَا يَتَأَجَّلُونَهُ.

"Okuyun, her okuyuş güzeldir. Öyle kimseler gelecek ki onlar, Kuran'ı(n kelime ve lafızlarını), ok yapılacak çubuğun düzlenmesi gibi düzleyecekler. Ondan elde edilecek ücreti (âhirete) bırakmayıp (dünyada) alacaklar."⁴⁰

Sünnetten Yüz Çevirmemek

Mucahid b. Cebr rahimehullah dedi ki: "Ben ve Yahya b. el-Ca'de, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabından Ensar'dan birinin yanına girdik. Dedi ki:

ذَكَرُوا عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَوْلَاةً لِبَنِي عَبْدِ
الْمُطَّلِبِ فَقَالُوا: إِنَّهَا قَامَتِ اللَّيْلَ وَصَامَتِ النَّهَارَ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَكِنِّي أَنَامُ وَأُصَلِّي، وَأَصُومُ وَأُفْطِرُ فَمَنْ
اِقْتَدَى بِي فَهُوَ مِنِّي وَمَنْ رَغِبَ عَن سُنَّتِي فَلَيْسَ مِنِّي إِنَّ لِكُلِّ
عَامِلٍ شِرَّةً، ثُمَّ فِتْرَةٌ فَمَنْ كَانَتْ فِتْرَتُهُ إِلَى بِدْعَةٍ فَقَدْ ضَلَّ وَمَنْ

⁴⁰ **Sahih.** Ebu Davud (830) Said b. Mansur (1/150-152) İbn Ebi Şeybe (6/125) Ahmed (3/357, 397) Ebu Ya'la (4/140) Beyhaki Şuabu'l-İman (2/538-539) Buhari Halku Ef'ali'l-İbad (612) İbn Bişran Emali (228) Fıryabi Fadailu'l-Kur'an (157) Acurri Ahlaku Hameleti'l-Kur'an (28)

كَانَتْ فَتْرَتُهُ إِلَى سُنَّةٍ فَقَدْ اهْتَدَى

“Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’in yanında Abdulmuttalib oğullarının azatlılarından bir cariyeden bahsettiler ve:

“O geceleri kalkar, gündüzleri oruç tutar” dediler. Bunun üzerine Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki:

“Lakin ben uyurum ve kalkar namaz kılarım. Bazı günler oruç tutarım, bazı günler tutmam. Kim bana uyarsa bendendir. Kim de sünnetimden yüz çevirirse benden değildir. Şüphesiz her amel edenin bir dinçlik dönemi ve sonra duraklaması vardır. Kimin duraklaması bid’ate doğru olursa sapmıştır. Kimin duraklaması da sünnete doğru olursa hidayet bulmuştur.”⁴¹

Ebû Hureyre radiyallahu anh’den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

كُلُّ أُمَّتِي يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ إِلَّا مَنْ أَبِي قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ،
وَمَنْ يَا أَبَى؟ قَالَ: مَنْ أَطَاعَنِي دَخَلَ الْجَنَّةَ وَمَنْ عَصَانِي فَقَدْ أَبَى

“Yüz çevirenler dışında ümmetimin tamamı cennete girerler.” Dediler ki:

“Ey Allah’ın rasulü? Yüz çevirenler kimlerdir?” Şöyle buyurdu:

“Bana itaat eden cennete girer, bana isyan eden ise yüz çevirmiştir.”⁴²

Ebû Hureyre radiyallahu anh’den: Rasulullah sallallahu aleyhi

⁴¹ **Buhârî ve Muslim’in şartlarına göre sahih.** Ahmed b. Menî’nin Musned’inden naklen; Busayri İthafu’l-Mahera (246) Ahmed (5/409) Taberânî (2/285) Tahavi Şerhu Muşkilî’l-Asar (1240)

⁴² **Sahih.** Buhârî (7280)

ve sellem şöyle buyurdu:

مَنْ أَطَاعَنِي فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ، وَمَنْ عَصَانِي فَقَدْ عَصَى اللَّهَ، وَمَنْ
يُطِيعُ الْأَمِيرَ فَقَدْ أَطَاعَنِي، وَمَنْ يَعِصِ الْأَمِيرَ فَقَدْ عَصَانِي

“Kim bana itaat ederse Allah’a itaat etmiştir. Kim de bana isyan ederse Allah’a isyan etmiştir. Kim benim emîrime itaat ederse bana itaat etmiştir, kim de emîrime isyan ederse bana isyan etmiştir.”⁴³

İbn Ömer radiyallahu anhuma’dan: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

مَنْ رَغِبَ عَنْ سُنَّتِي فَلَيْسَ مِنِّي

“Kim sünnetimden yüz çevirirse benden değildir.”⁴⁴

Abdullah b. Amr b. El-Âs radiyallahu anhuma’dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki:

يَا عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَمْرٍو إِنَّ لَنَا سُنَّةً فَمَنْ أَخَذَ بِهَا فَهُوَ مِنَّا وَمَنْ
تَرَكَهَا فَلَيْسَ مِنَّا

“Ey Abdullah! Şüphesiz bizim bir sünnetimiz vardır. Kim ona sarılırsa bizdendir. Kim de onu terk ederse bizden değildir.”⁴⁵

⁴³ **Sahih.** Buhârî (2957, 7137) Muslim (1835)

⁴⁴ **Sahih.** İbn Huzeyme (2024) Hatib Tarih (3/330) el-Lalekâî, İtikad (1/108) Herevî, Zemmu'l-Kelam (455) İbn Ebi Asım, es-Sunne (62)

⁴⁵ **Sahih ligayrihi.** Ebu Ali Şazan el-Cuz'u Samin (el yazma no:135) Saduk bir ravi olan Eban b. Abdillâh dışındaki ravileri güvenilirdir. **Sahih** bir mutabisini; Ahmed (2/158) rivayet etmiştir. Sa'd b. Ebi Vakkas radiyallahu

Enes b. Malik radiyallahu anh Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'den daha fazla ibadet etmek isteyen üç kişinin hadisini rivayet etmiştir. Onlardan biri:

“Ben gece boyunca daima namaz kılacağım” dedi. Diğerleri:

“Ben her gün oruç tutacağım” dedi. Üçüncüleri de:

“Ben kadınlardan uzaklaşıp evlenmeyeceğim” demişti. Bunun üzerine Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

أَنْتُمْ الَّذِينَ قُلْتُمْ كَذًا وَكَذَا أَمَّا وَاللَّهِ إِنِّي لَا خَشَاكُمُ لِلَّهِ وَأَتَقَاكُمُ
لَهُ لَكِنِّي أَصُومُ وَأُفْطِرُ وَأُصَلِّي وَأَرْقُدُ وَأَتَزَوَّجُ النِّسَاءَ فَمَنْ رَغِبَ
عَنْ سُنَّتِي فَلَيْسَ مِنِّي

“Sizler şöyle ve şöyle diyenler misiniz? Allah’a yemin olsun içinde Allah’tan en çok korkanınız ve en takvalı olanınız benim. Lakin ben bazen oruç tutarım, bazen iftar ederim, gecenin bir kısmında namaz kılarım ve uyurum da. Kadınlarla da evlenirim. Kim benim sünnetimden yüz çevirirse benden değildir.”⁴⁶

Ebu Rabah rahimehullah, Said b. el-Museyyeb rahimehullah’tan rivayet ederek dedi ki:

أَنَّهُ رَأَى رَجُلًا يُصَلِّي بَعْدَ طُلُوعِ الْفَجْرِ أَكْثَرَ مِنْ رَكْعَتَيْنِ يُكْثِرُ
فِيهَا الرُّكُوعَ، وَالسُّجُودَ فَنَهَاهُ، فَقَالَ: يَا أَبَا مُحَمَّدٍ يُعَذِّبُنِي اللَّهُ عَلَى
الصَّلَاةِ؟ قَالَ: لَا وَلَكِنْ يُعَذِّبُكَ عَلَى خِلَافِ السُّنَّةِ

anh'den şahidini; Darimi (2/132) rivayet etmiştir.

⁴⁶ **Sahih.** Buhari (5063) Müslim (1401)

“Said b. el-Museyyeb rahimehullah fecrin doğuşundan sonra iki rekatten fazla namaz kılan ve namazında rükû ve secdeleri artıran birini gördü. Onu yasaklayınca, adam:

“Ey Ebu Muhammed! Namazdan dolayı Allah’ın bana azap mı edecek?” dedi. İbnu’l-Museyyeb dedi ki:

“Hayır. Allah’ın sana sünneti terk etmenden dolayı azap eder.”⁴⁷

Hişam b. Huceyr rahimehullah dedi ki:

كَانَ طَاوُشٌ يُصَلِّي رَكَعَتَيْنِ بَعْدَ الْعَصْرِ فَقَالَ لَهُ ابْنُ عَبَّاسٍ:
اَتْرَكُهُمَا، فَقَالَ: إِنَّمَا نَهَى عَنْهُمَا أَنْ تَتَّخِذَ سُنَّةً، فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ:
فَإِنَّهُ قَدْ نَهَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ صَلَاةٍ بَعْدَ الْعَصْرِ.
فَلَا أَدْرِي تَعَذِّبُ عَلَيْهِمَا أَمْ تَوْجِرُ لِأَنَّ اللَّهَ قَالَ: {وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ
وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ}

“Tavus rahimehullah ikindiden sonra iki rekât (nafile) kıları. İbn Abbas radiyallahu anhuma ona:

“Bu iki rekati terk et” dedi. Tavus:

“Bu iki rekatten ancak sünnet edinilmemesi için yasaklandı” dedi. Bunun üzerine İbn Abbas radiyallahu anhuma dedi ki:

“Nebî sallallahu aleyhi ve sellem ikindiden sonra namaz kılmaktan yasaklamıştır. Bu iki rekatten dolayı azap mı edilir yoksa ecir mi verilir bilmiyorum. Zira Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

⁴⁷ **Sahih maktu.** Darimi (436) Abdurrezzak (3/52) Beyhaki (2/466) Hatib el-Fakih (1/147, 214)

“İman etmiş hiçbir erkek ve iman etmiş hiçbir kadına, Allah ve rasulü bir meseleye hüküm verdikten sonra başka bir tercih hakkı yoktur” (Ahzab 36)”⁴⁸

Ebu Katade radiyallahu anh dedi ki:

كُنَّا عِنْدَ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ فِي رَهْطٍ، وَفِينَا بُشَيْرُ بْنُ كَعْبٍ، فَحَدَّثَنَا عِمْرَانُ، يَوْمَئِذٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: الْحَيَاءُ خَيْرٌ كُلُّهُ قَالَ: أَوْ قَالَ: الْحَيَاءُ كُلُّهُ خَيْرٌ فَقَالَ بُشَيْرُ بْنُ كَعْبٍ: إِنَّا لَنَجِدُ فِي بَعْضِ الْكُتُبِ أَوِ الْحِكْمَةِ أَنَّ مِنْهُ سَكِينَةٌ وَوَقَارًا لِلَّهِ، وَمِنْهُ ضَعْفٌ، قَالَ: فَغَضِبَ عِمْرَانُ حَتَّى احْمَرَّتَا عَيْنَاهُ، وَقَالَ: أَلَا أَرَى أُحَدِّثُكَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَتُعَارِضُ فِيهِ، قَالَ: فَأَعَادَ عِمْرَانُ الْحَدِيثَ، قَالَ: فَأَعَادَ بُشَيْرٌ، فَغَضِبَ عِمْرَانُ، قَالَ: فَمَا زِلْنَا نَقُولُ فِيهِ إِنَّهُ مِنَّا يَا أَبَا نُجَيْدٍ، إِنَّهُ لَا بَأْسَ بِهِ

İçimizden bir grupla beraber İmran b. Husayn radiyallahu anh'ın yanında idik. Aramızda Beşir b. Ka'b da vardı. İmran radiyallahu anh o gün bize Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in:

“Hayâ tamamen hayırdır” hadisini rivayet etti. Beşir b. Ka'b dedi ki:

“Biz hikmetli kitaplardan birinde hayânın bazısının huzur, bazısının Allah için vakar ve bazısının zayıflık olduğunu görüyoruz” İmran radiyallahu anh öyle öfkelen-di ki gözleri kızardı. Şöyle dedi:

⁴⁸ **Sahih mevkuf.** Sa'dan b. Nasr, Cüz (162) İbni Abdilberr Cami (s.559)

“Sana Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den hadis rivayet ettiğimi görmüyor musun da itiraz ediyorsun?” İmran radiyallahu anh sonra hadisi tekrar etti. Beşir de sözünü tekrar edince İmran radiyallahu anh yine öfkelen-di. Biz:

“Ey Ebu Nuceyd! O bizdendir, o sakıncalı biri değildir” demeye devam ettik.”⁴⁹

Abdullah b. Mesud radiyallahu anh dedi ki:

الْقَصْدُ فِي السُّنَّةِ خَيْرٌ مِنَ الاجْتِهَادِ فِي الْبِدْعَةِ

"Sünnette orta yollu olmak, bidatle çok amel etmekten hayırlıdır." ⁵⁰

Ubey b. Ka'b radiyallahu anh'den:

عَلَيْكُمْ بِالسَّبِيلِ وَالسُّنَّةِ، فَإِنَّهُ لَيْسَ مِنْ عَبْدٍ عَلَى سَبِيلٍ وَسُنَّةٍ ذَكَرَ الرَّحْمَنَ عَزَّ وَجَلَّ فَفَاضَتْ عَيْنَاهُ مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فَتَمَسَّهُ النَّارُ، وَلَيْسَ مِنْ عَبْدٍ عَلَى سَبِيلٍ وَسُنَّةٍ ذَكَرَ الرَّحْمَنَ فَاقْشَعَرَ جِلْدُهُ مِنْ مَخَافَةِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ إِلَّا كَانَ مَثْلُهُ كَمَثَلِ شَجَرَةٍ يَبَسَ وَرَقُهَا فَبَيْنَا هِيَ كَذَلِكَ إِذْ أَصَابَتْهَا الرِّيحُ فَتَحَاتَّتْ عَنْهَا وَرَقُهَا إِلَّا تَحَاتَّتْ عَنْهُ ذُنُوبُهُ كَمَا تَحَاتَّتْ عَنْ هَذِهِ الشَّجَرَةِ وَرَقُهَا، وَإِنْ اقْتَصَادًا فِي سَبِيلٍ وَسُنَّةٍ خَيْرٌ مِنَ اجْتِهَادٍ فِي خِلَافِ سَبِيلِ اللَّهِ

⁴⁹ **Sahih.** Muslim (37)

⁵⁰ **Sahih.** Darimi (223) İbn Batta el-İbane (1/320, 328, 337, 357) İbn Abdilberr el-Cami (2334) Herevi Zemmu'l-Kelam (438) Hâkim (1/184) Ahmed Zühd (879) Mervezi es-Sunne (90) Lalkai İtikad (14, 114) Beyhaki (3/19)

وَسُنَّتِهِ، فَانْظُرُوا أَعْمَالَكُمْ، فَإِنْ كَانَتْ اجْتِهَادًا أَوْ اقْتِصَادًا أَنْ تَكُونَ
عَلَى مِنْهَاجِ الْأَنْبِيَاءِ وَسُنَّتِهِمْ

“Sizlere yolu ve sünneti tavsiye ederim. Zira yol ve sünnet üzere olan hiçbir kul yoktur ki, Rahman Azze ve Celle'yi hatırlayıp Allah korkusuyla gözleri yaşarsa, ona asla ateş dokunmaz. Yol ve sünnet üzere olup da Allah Azze ve Celle'nin korkusundan cildi ürperen hiçbir kul yoktur ki onun misali; yaprakları kurumuş bir ağacın misali gibi olmasın. Ona rüzgâr isabet ettiğinde yaprakları nasıl dökülüyorsa böyle bir kulun da günahları dökülür. Muhakkak ki yol ve sünnet üzere orta yollu olmak, Allah'ın yolu ve sünnetine aykırı işlerde çok amel etmekten hayırlıdır. Çok da olsa, orta yollu da olsa amellerinizin nebilerin menheci ve sünnetlerine uygun olmasına bakın.”⁵¹

Sünnetin Vahiy Kaynaklı Oluşu

Ebu Umâme radiyallahu anh'den: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'i şöyle buyururken işittim:

لَيَدْخُلَنَّ الْجَنَّةَ بِشَفَاعَةِ رَجُلٍ لَيْسَ بِنَبِيِّ مِثْلِ الْحَيِّينِ، أَوْ مِثْلُ
أَحَدِ الْحَيِّينِ رَبِيعَةً، وَمُضَرٌ "، فَقَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا رَبِيعَةٌ
وَمُضَرٌ؟ قَالَ: إِنَّمَا أَقُولُ مَا أَقُولُ

“Hiç şüphesiz peygamber olmayan bir adamın şefaati ile, Rabîa ve Mudar kabileleri gibi —veya iki kabileden birisi gibi buyurmuştur— kabileler cennete girecektir.” Bir adam:

“Ey Allah'ın rasulü! Rabia kabilesi Mudar kabilesinden değil

⁵¹ **Hasen mevkuf.** İbn Ebi Şeybe (7/224) İbnu'l-Mubarek Zühd (88) Ahmed Zühd (1102) İbn Batta el-İbane (1/265) Fesevi Marife (3/372) Ebu Nuaym Hilye (1/252) Ebu Davud Zühd (189) el-Lalekai İtikad (1/54) Hakîm et-Tirmizî Nevadiru'l-Usul (732) İbnu'l-Cevzi Telbis (s.8) el-Asbahani el-Hucce (1/121)

midir?” diye sordu. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem:

“Ben ancak bana söyleneni söylemekteyim” buyurdu.⁵²

Abdullah b. Amr radiyallahu anhuma'dan:

كُنْتُ أَكْتُبُ كُلَّ شَيْءٍ أَسْمَعُهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أُرِيدُ حِفْظَهُ، فَنَهَيْتَنِي قُرَيْشٌ وَقَالُوا: أَتَكْتُبُ كُلَّ شَيْءٍ تَسْمَعُهُ وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَشَرٌ يَتَكَلَّمُ فِي الْغَضَبِ، وَالرِّضَا، فَأَمْسَكْتُ عَنِ الْكِتَابِ، فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَأَوْمَأَ بِأَصْبُعِهِ إِلَيَّ فِيهِ، فَقَالَ: اكْتُبْ فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ مَا يَخْرُجُ مِنْهُ إِلَّا حَقٌّ

“Ezberleme isteği ile Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'den işitmiş olduğum her şeyi yazardım. Kureyş beni bundan men' ederek:

“Sen, Allah Rasûlü'nden işitmiş olduğun her şeyi yazıyorsun. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem bir beşerdir. Öfkeli halde iken de konuşur” dediler, ben de yazmayı bıraktım. Sonra bunu Allah Rasûlüne anlattım. Buyurdu ki:

“Yaz, nefsim elinde olana yemîn ederim ki, benden hakkın dışında hiç bir şey çıkmaz.”⁵³

Ebu Hureyre radiyallahu anh'den: Nebî sallallahu aleyhi ve

⁵² **Sahih.** Ahmed (5/257, 261, 267) el-Lâlekâî İtikad (2079) Mehamili Emali (496) İbn Asakir Tarih (39/121, 122)

⁵³ **Sahih.** Ahmed (2/162, 192, 207, 215) Ebu Davud (3646) Hâkim (1/187) Dârimî (484) İbn Ebî Şeybe (6/229) Taberânî (13/422) Beyhakî el-Medhal (755)

sellem şöyle buyurdu:

مَا أَخْبَرْتُكُمْ أَنَّهُ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ فَهُوَ الَّذِي لَا شَكَّ فِيهِ

“Size ne haber vermişsem o, Allah katındandır, bu konuda hiç şüphe yoktur.”⁵⁴

Ebu Hureyre radiyallahu anh'den: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

لَا أَقُولُ إِلَّا حَقًّا قَالَ بَعْضُ أَصْحَابِهِ: فَإِنَّكَ تَدَاعِبُنَا يَا رَسُولَ
اللَّهِ قَالَ: إِنِّي لَا أَقُولُ إِلَّا حَقًّا

“Ben, ancak gerçeği söylerim” Ashabından birisi:

“Ey Allah'ın rasulü! Senin bizimle şakalaştığın da oluyor” dedi. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem:

“Ben, gerçekten başka bir şey söylemem” buyurdu.⁵⁵

Ebu Hureyre radiyallahu anh'den: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ أَوْحَى إِلَيَّ أَنْ أَزُوجَ كَرِيمَتِي عُثْمَانَ

“Muhakkak ki Allah Azze ve Celle bana kızımı Osman b. Affan (radiyallahu anh) ile evlendirmemi vahyetti.”⁵⁶

⁵⁴ **Hasen.** Bezzar (15/340) Mecma (1/179)

⁵⁵ **Sahih.** Buhârî Edebu'l-Mufred (265) Ahmed (2/340, 360) Tirmizi (1990) Taberânî Evsat (8/305)

⁵⁶ **Sahih.** İbn Batta el-İbane (8/57)

* **İbn Abbas radiyallahu anhuma'dan:** Ahmed Fadailu's-Sahabe (837)

Evzai, Hassan b. Atiyye'nin şöyle dediğini nakleder;

كَانَ جِبْرِيلُ يَنْزِلُ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالسُّنَّةِ،
كَمَا يَنْزِلُ عَلَيْهِ بِالْقُرْآنِ

“Cibril aleyhi's-selâm, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'e Kur'ân'ı indirdiği gibi sünneti de indirirdi.”⁵⁷

Abdullah (b. El-Mubarek) şöyle demiştir:

كَانَ جِبْرِيلُ إِذَا نَزَلَ بِالْقُرْآنِ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
يَأْخُذُهُ كَالْغَشْوَةِ فَيُلْقِيهِ عَلَى قَلْبِهِ فَيُسَرِّى عَنْهُ وَقَدْ حَفِظَهُ فَيَقْرُؤُهُ
وَأَمَّا السُّنَنُ فَكَانَ يُعَلِّمُهُ جِبْرِيلُ وَيُشَافِهُهُ بِهِ

“Cibril Peygamber Sallallahu aleyhi ve sellem'e Kuranı indirdiğinde onu baygınlık tutar, vahyi onun kalbine bırakırdı. O da onu görür, hıfzeder ve okurdu. Sünnetlere gelince, Cibril bunu ona şifahen öğretirdi.”⁵⁸

Sünnetin Bağlayıcılığı

Mikdam b. Madikerb radiyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu

Taberânî Evsat (4/18) Acurri eş-Şeria (1406) İbn Asakir Tarih (39/41)

* **Aişe radiyallahu anha'dan:** Ebu Nuaym Marife (7350) İbn Asakir Tarih (39/41)

⁵⁷ **Sahih maktu.** Darimi (608) İbnu Kuteybe Te'vil (s166) Ebû Dâvûd Merasil (536) Fezari Siyer (315) İbnu'l-Mubarek ez-Zuhd (91) İbn Abdilberr Cami (2350) Herevi Zemmu'l-Kelam (216) Hatib el-Fakih ve'l-Mutefekkih (264-266) İbn Batta el-Ibane (1/345, 346) el-Lalekâî (99) Mervezi es-Sunne (102, 402)

- **Mekbul'den mürsel olarak;** Ebu Davud Merasil (s.361)

⁵⁸ **Sahih maktû.** Mervezi es-Sunne (112)

aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

أَلَا إِنِّي أُوتِيتُ الْكِتَابَ، وَمِثْلَهُ مَعَهُ أَلَا يُوشِكُ رَجُلٌ شَبَعَانُ
عَلَى أَرِيكَتِهِ يَقُولُ عَلَيْكُمْ بِهَذَا الْقُرْآنِ فَمَا وَجَدْتُمْ فِيهِ مِنْ حَلَالٍ
فَأَحِلُّوهُ، وَمَا وَجَدْتُمْ فِيهِ مِنْ حَرَامٍ فَحَرِّمُوهُ، وَإِنَّ مَا حَرَّمَ رَسُولُ
اللَّهِ كَمَا حَرَّمَ اللَّهُ

“Şunu kesin olarak biliniz ki; Bana Kur’an ve onun bir misli daha verilmiştir. Karnı tok olduğu halde rahat koltuğuna oturarak;

“Şu Kur’an’a sarılınız; onda helal olarak neyi görüyorsanız onu helal kabul ediniz, neyi de haram görüyorsanız onu da haram biliniz” diyecek bazı kimseler gelmek üzeredir. Dikkat edin! Hiç şüphesiz Allah Rasulünün yasak ettiği şey de Allah’ın haram ettiği şey gibidir.”⁵⁹

İrbad b. Sâriye radiyallahu anh’dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki:

أَيَحْسَبُ أَحَدُكُمْ مُتَكَيِّئًا عَلَى أَرِيكَتِهِ، قَدْ يَظُنُّ أَنَّ اللَّهَ لَمْ يُحَرِّمْ
شَيْئًا إِلَّا مَا فِي هَذَا الْقُرْآنِ أَلَا وَإِنِّي وَاللَّهِ قَدْ وَعَظْتُ، وَأَمَرْتُ،

⁵⁹ **Sahih.** Ebu Davud (4604) Tirmizi (2664) İbn Mace (12) İbn Hibban (1/189) Darimi (606) Hakim (1/191) Ahmed (4/131, 132) Darekutni (4/287) Taberani (20/274, 283) Taberani Musnedu’s-Şamiyyin (1061) İbn Abdilberr et-Temhid (1/150) Beyhaki (9/332) Beyhaki Delail (1/24, 6/549) Hatib el-Fakih ve’l-Mutefekkih (257-259) Hatib, el-Kifaye (5-7) Herevi Zemmu’l-Kelam (211, 212) İbn Batta el-İbane (62, 63) Tahavi Şerhu Meanî’l-Asar (4/209, 242) Uşeyb, Cuz (no:50) Ebu Sa’d es-Sem’anî Edebu’l-İmla (s.3)

* **Halid b. el-Velid radiyallahu anh’dan:** Taberani (4/111)

وَنَهَيْتُ، عَنْ أَشْيَاءَ إِنَّهَا لَمِثْلُ الْقُرْآنِ، أَوْ أَكْثَرُ

“Biriniz koltuğuna kurulmuş halde Kur’ân’dakiler dışında Allah’ın bir şeyi haram kıldığını zanneder mi? Dikkat edin! Allah’a yemin olsun, benim öğütlerin, emrettiklerim ve yasakladıklarım Kur’ân’ın hükmü gibi veya ondan fazlasıdır...”⁶⁰

Ebu Rafi radiyallahu anh’den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki:

لَا أَلْفَيْنَ أَحَدَكُمْ مُتَكِنًا عَلَى أَرِيكَتِهِ يَأْتِيهِ الْأَمْرُ مِنْ أَمْرِي مِمَّا
أَمَرْتُ بِهِ أَوْ نَهَيْتُ عَنْهُ فَيَقُولُ لَا نَذْرِي مَا وَجَدْنَا فِي كِتَابِ اللَّهِ
اتَّبِعْنَاهُ

“Sizden birinin koltuğuna yaslanmış halde, kendisine emrettiğim veya yasakladığım bir şey ulaştığı zaman:

“Onu bilmem, biz yalnız Allah’ın kitabında bulduğumuza tabi oluruz” (diğer rivayette:

“Biz bunu bilmeyiz, İşte bu Allah’ın kitabıdır, bu onda yoktur”) dediğini görmeyeyim”⁶¹

⁶⁰ **Sahih.** Ebu Davud (3050) Taberani (18/258) Taberani Evsat (7/184) Taberani Musnedu’s-Şamiyyin (695) İbn Abdilberr et-Temhid (1/149) Beyhaki (9/204) İbni Hazm el İhkam (2/159) Hatib el-Kifaye (8)

⁶¹ **Buhârî ve Muslim’in şartlarına göre sahih.** Hâkim (1/190, 191) İbni Hibban (1/190) Ebu Davud (4605) Tirmizi (2663) İbn Mace (13) Ahmed (6/8) Buhari Tarihul Kebir (7/288) Taberani (1/295, 316) Beyhaki (7/76) Beyhaki Delail (1/24, 6/549) Beyhaki Marife (1/67) İbni Abdilberr Camiul Beyanil İlm (2/189) Hatib, el-Fakih vel-Mütefekkih (256) Hatib el-Kifaye (9, 10) Şafii Risale (s.89, 90, 225, 403) Şafii Müsned (32, 729, 1154) Humeydi (551) Acurri eş-Şeria (92-94) Begavi Şerhus Sünne (1/200) Tahavi Meanil Asar (4/209) İbni Abdilberr et-Temhid (1/151) Ru’yani (698) Herevi Zemmu’l-Kelam (207-208)

Talha b. Nudayle radiyallahu anh'den: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu;

لَا يَسْأَلُنِي اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ عَنْ سُنَّةٍ أَخَذْتُهَا لَمْ يَأْمُرَنِي بِهَا،
وَلَكِنْ سَلُّوا اللَّهَ مِنْ فَضْلِهِ

“Allah Azze ve Celle sizin aranızda, emrolunmadığım halde ihdas ettiğim bir sünnetten dolayı bana soru sormayacaktır. Lakin siz Allah’ın lütfundan isteyin.”⁶²

Ukbe b. Amir radiyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki:

هَلَاكَ أُمَّتِي فِي الْكِتَابِ وَاللَّبَنِ، قَالُوا: وَمَا الْكِتَابُ وَاللَّبَنُ؟
قَالَ: يَتَعَلَّمُونَ الْقُرْآنَ فَيَتَأَوَّلُونَهُ عَلَى غَيْرِ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ، وَيُحِبُّونَ
اللَّبَنَ فَيَدْعُونَ الْجَمَاعَاتِ وَالْجَمْعَ وَيَبْذُونَ

İbni Hazm el İhkam (2/210)

* **Ebu Hureyre radiyallahu anh'den:** Ahmed (2/367, 483) İbn Mace (21) İbn Batta el-İbane (64) Acurri eş-Şeria (96) Herevi Zemmu'l-Kelam (214)

* **Ebu Said el-Hudrî radiyallahu anh'den:** Herevi Zemmu'l-Kelam (215)

* **İbn Abbas radiyallahu anhuma'dan:** Hatib el-Kifaye (13)

* Cabir radiyallahu anh'den: Ebu Ya'la (3/346) Taberani Evsat (7/313, 8/290) Hatib, el-Fakih (260) Hatib el-Kifaye (11, 12) Herevi Zemmu'l-Kelam (210, 213) İbn Abdilberr Camiu Beyani'l-İlm (1227) İbn Abdilberr et-Temhid (1/152) İbn Asakir Tarih (27/410)

* **Muhammed b. el-Munkedir'den aynısı mürsel olarak:** Şafii Musned (1/20) er-Risale (1107) Humeydi (551) Taberani (2/295) İbni Abdilberr Camiu Beyani'l-İlm (1228) et-Temhid (1/150) Herevi Zemmu'l-Kelam (209)

⁶² **Sahih.** İbn Kani Mucemu's-Sahabe (2/287, 3/159) Ebu Nuaym Ma'rife (4789, 7093) İbn Ebi Asım el-Âhadu ve'l-Mesani (5/202) el-İsabe (3/535, 5/116) Mecmau'z-Zevaid (4/100) Taberani'den) İbni Kesir Camiu'l-Mesani (6/533, 8/528) Huseyni el-Beyan vet-Tarif (2/295) İbn Nasr Reddu'l-Vafir (s.4-6)

“Ümmetimin helaki kitap ve sût hakkında olacak!” Ashab:

“Kitap ve sût nedir?” dediler. Nebi sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki;

“Kur’ân’ı öğrenecekler (bir rivayette; “Münafıklar Kur’an’ı öğrenecek ve iman edenlerle tartışacaklar...” şeklindedir) ve onu Allah’ın indirdiğinden (sünnetten) başkasıyla tevîl ederek iman edenlerle mücadele edecekler, sûtü sevecek (şehvetlerine uyup) cemaati ve Cuma namazlarını terk ederek bedevileşeceklerdir.”⁶³

Hubeyb b. Ebi Fudâle el-Mekkî’den: “Şu mescid yapılıp da Cami haline getirildiği zaman İmrân b. Husayn oturuyordu. Onun yanında şefaatten bahsettiler. Topluluktan birisi:

يَا أَبَا نُجَيْدٍ إِنَّكُمْ لَتَحَدِّثُونَنَا أَحَادِيثَ مَا نَجِدُ لَهَا أَصْلًا فِي
الْقُرْآنِ قَالَ: فَغَضِبَ عِمْرَانُ بْنُ حُصَيْنٍ، وَقَالَ لِلرَّجُلِ: قَرَأْتَ
الْقُرْآنَ؟ قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: فَهَلْ وَجَدْتَ فِيهِ صَلَاةَ الْمَغْرِبِ ثَلَاثًا،
وَصَلَاةَ الْعِشَاءِ أَرْبَعًا، وَالْغَدَاةَ رَكْعَتَيْنِ، وَالْأُولَى أَرْبَعًا، وَالْعَصْرَ
أَرْبَعًا؟ قَالَ: فَمِمَّنْ أَخَذْتُمْ هَذَا الشَّأْنَ؟ أَلَسْتُمْ عَنَّا أَخَذْتُمُوهُ؟
وَأَخَذْنَاهُ عَنْ نَبِيِّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَعَنَّا أَخَذْتُمُوهُ؟ أَوْ
عَنْ مَنْ أَخَذْتُمْ فِي كُلِّ أَرْبَعِينَ دِرْهَمًا دِرْهَمٌ؟ وَفِي كَذَا وَكَذَا شَاةٍ
كَذَا وَكَذَا وَمِنْ كَذَا وَكَذَا بَعِيرٍ كَذَا وَكَذَا، أَوْ جَدْتُمْ هَذَا فِي الْقُرْآنِ؟

⁶³ **Sahih.** Hâkim (2/406) Ahmed (4/146, 155) Ebu Ya’la (3/285) Buhari Halku Ef’ali’l-İbad (615) Herevi Zemmu’l-Kelam (2/28) Ruyani (239) İbn Abdilberr Cami (2/193) Deylemi (6999) Fesevi Ma’rife (2/97) İbn Abdilhakem Futuhu Mısır (s.293) Taberani (17/296)

قَالَ لَا قَالَ: فَعَمَّنْ أَخَذْتُمْ هَذَا؟ أَلَسْتُمْ عَنَّا أَخَذْتُمُوهُ؟ وَأَخَذْنَاهُ عَنْ نَبِيِّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَأَخَذْتُمُوهُ عَنَّا؟ قَالَ: فَهَلْ وَجَدْتُمْ فِي الْقُرْآنِ {وَلِيَطَّوَّفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ} وَجَدْتُمْ طَوَّفُوا سَبْعًا، وَازْكَعُوا خَلْفَ الْمَقَامِ رَكْعَتَيْنِ؟ هَلْ وَجَدْتُمْ هَذَا فِي الْقُرْآنِ عَمَّنْ أَخَذْتُمُوهُ أَلَسْتُمْ أَخَذْتُمُوهُ عَنَّا؟ وَأَخَذْنَاهُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَأَخَذْتُمُوهُ عَنَّا؟ قَالُوا: بَلَى قَالَ: فَوَجَدْتُمْ فِي الْقُرْآنِ لَا جَلَبَ وَلَا جَنْبَ، وَلَا شِغَارَ فِي الْإِسْلَامِ، أَوْجَدْتُمْ هَذَا فِي الْقُرْآنِ؟، قَالُوا: لَا، قَالَ عِمْرَانُ: فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: لَا جَلَبَ، وَلَا جَنْبَ، وَلَا شِغَارَ فِي الْإِسْلَامِ

“Ey Ebû Nuceyd! Muhakkak ki sizler bize Kur’ân’da aslını bulamadığımız hadisler anlatıyorsunuz” dedi. Bunun üzerine İmrân b. Husayn öfkeleni ve o adama:

“Kur’ân’ı okudun mu?” dedi. Adam: “Evet” deyince şöyle dedi:

“Orada akşam namazının üç rekât, yatsı namazının dört, sabah namazının iki, öğle namazının dört ve ikindi namazının dört rekât olarak zikredildiğini gördün mü?” Adam:

“Hayır” dedi. İmrân:

“O halde bunu nereden öğreniyorsunuz? Sizler bizlerden ve biz de Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem’den öğrenmedik mi? Her kırk dirhemde bir dirhemini, şu kadar koyunda şu kadarını, şu kadar deve de şu kadarını zekât olarak vermeyi orada gördünüz mü, Kur’ân’da buluyor musunuz?” dedi. Adam:

“Hayır” dedi. İmrân radiyallahu anh:

“Peki, bunu nereden aldınız? Biz Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'den, siz de bizden almadınız mı? Kur'an'da

“**Beytu'l-Atîk'i (Kâbe'yi) tavâf edin**” (Hac 29) emrini gördüğünüzde yedi tavâf yapın, makamın arkasında iki rekât namaz kılın emrini de gördünüz mü? Bunu Kur'an'da buluyor musunuz? Bunları kimden öğrendiniz? Bizden almadınız mı? Bizler de Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'den öğrenmedik mi? Yine Kur'an'da;

“**İslâm'da celeb⁶⁴ ve ceneb⁶⁵ ile şigâr nikâhı⁶⁶ yoktur**” hükmünü buluyor musunuz?” dedi. Adam:

“Hayır” deyince İmrân radiyallahu anh şöyle dedi:

“Ben Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'i şöyle buyururken işittim:

“**İslâm'da celeb, ceneb ve şigâr nikâhı yoktur.**”⁶⁷

Alkame, Abdullah (b. Mes'ud) radiyallahu anh'den şöyle dediğini rivayet ediyor:

لَعَنَ اللَّهُ الْوَاشِمَاتِ وَالْمُسْتَوْشِمَاتِ وَالْمُتَنَمِّصَاتِ
وَالْمُتَفَلِّجَاتِ لِلْحُسْنِ الْمُغَيَّرَاتِ خَلَقَ اللَّهُ، قَالَ: فَبَلَغَ ذَلِكَ امْرَأَةً
مِنْ بَنِي أَسَدٍ يُقَالُ لَهَا أُمُّ يَعْقُوبَ، فَقَالَتْ يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ بَلَّغْنِي
أَنَّكَ لَعَنْتَ كَيْتَ وَكَيْتَ فَقَالَ: وَمَا لِي لَا أَلْعَنُ مَنْ لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ

⁶⁴ **Celeb**: Zekât tahsildarlarının bir yerde konaklayıp, toplayıp getirecek kimseyi zekât mallarının bulunduğu mahallere göndermesi.

⁶⁵ **Ceneb**: Zekât tahsildarlarının uzak bir yerde konaklayıp zekâtın yanına getirilmesini emretmesi

⁶⁶ **Şigar nikâhı**: kız kardeşlerini birbirlerine vererek mehirsiz evlenmek.

⁶⁷ **Sahih ligayrihi**. Ebû Dâvûd (1561) Taberanî (18/219) İbn Ebî Asım, es-Sunne (2/386) İbni Abdilberr Cami (2/234) Hâkim (1/192) Hatib el-Fakih (1/77) el-Kifaye (s.38) İbn Batta, el-İbâne (1/233)

صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَمَنْ هُوَ فِي كِتَابِ اللَّهِ؟ قَالَتْ: إِنِّي لَأَقْرَأُ مَا بَيْنَ اللَّوْحَيْنِ فَلَمْ أَجِدْهُ، قَالَ: إِنْ كُنْتَ قَارِئَةً لَقَدْ وَجَدْتِيهِ، أَمَا قَرَأْتَ {وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا}؟ قَالَتْ: بَلَى، قَالَ: فَإِنَّهُ قَدْ نَهَى عَنْهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَتْ: إِنِّي لَأَظُنُّ أَهْلَكَ يَفْعَلُونَ بَعْضَ ذَلِكَ قَالَ فَادْهَبِي فَانْظُرِي قَالَ فَدَخَلْتُ فَلَمْ تَرَ شَيْئًا قَالَ: فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ: لَوْ كَانَتْ كَذَلِكَ لَمْ نُجَامِعْهَا

“Allah dövme yapana ve yaptırana, kaş aldırana, güzel görünmek için Allah’ın yarattığını değiştirerek dişlerini düzelttirenene lânet etsin.” Bu sözler Esed oğulları kabilesinden, kendisine Ummu Ya’kub denilen bir kadına ulaştınca, geldi ve şöyle dedi:

“Senin şöyle ve şöyle yapanlara lânet ettiğin bana ulaştı.” İbn Mes’ûd radiyallahu anh:

“Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem’in lanet ettiklerine ve Allah’ın Kitabında lânet ettiklerine ben neden lânet etmeyeyim?” dedi. Kadın:

“Ben iki kapak arasındakileri okudum ama senin dediklerini göremedim” dedi. İbn Mes’ûd radiyallahu anh:

“Şayet okusaydın görürdün. Şu ayeti okumadın mı?: **“Peygamber size neyi verirse, onu alın; neden sizi nehyederse, ondan da sakının”** (Haşr 7)” dedi. Kadın dedi ki;

“Bunu böyle düşünmemiştim. Fakat senin hanımın bile saç ekletiyordu.”

“Ey kadın! Onu çağır da kontrol et.” Bunun üzerine kadın onu

kontrol etti fakat bir şey bulamadı. İbn Mesud Radıyallahu anh;

“Bir şey buldun mu?” dedi. Kadın;

“Hayır” dedi. İbn Mesud Radıyallahu anh dedi ki;

“Eğer sen onda böyle bir şey görseydin onunla alakam kalmazdı.”⁶⁸

Ya'lâ b. Hakîm, Saîd b. Cubeyr'den rivayet ediyor:

أَنَّهُ حَدَّثَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَدِيثًا، فَقَالَ
رَجُلٌ: إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى قَالَ فِي كِتَابِهِ كَذَا وَكَذَا، فَقَالَ: أَلَا أَرَاكَ
تُعَرِّضُ لِحَدِيثِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِكِتَابِ اللَّهِ،
وَرَسُولُ اللَّهِ أَعْلَمُ بِكِتَابِ اللَّهِ

“Saîd b. Cubeyr bir gün Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in bir hadisini rivayet etti. Birisi:

“Allah'ın kitabında buna aykırı durum vardır” dedi. O da dedi ki:

“Görüyorum ki, sana Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'den hadis rivayet ediyorum, sense Allah'ın kitabına aykırı olduğunu söylüyorsun. Hâlbuki Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem Allah'ın kitabını senden iyi bilirdi.”⁶⁹

Muhammed Sallallahu Aleyhi ve Sellem'den Başkasına Tâbî Olmamak

Abdullah b. Haris radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu

⁶⁸ **Sahih.** Buhârî (4604) Muslim (2125) Ebu Davud (4169) Tirmizi (1987)

⁶⁹ **Sahih maktu.** Dârimî (1/154) İbn Batta, el-İbâne (1/249)

aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْ نَزَلَ مُوسَى فَاتَّبَعْتُمُوهُ وَتَرَكْتُمُونِي
لَضَلَلْتُمْ، أَنَا حَظُّكُمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَأَنْتُمْ حَظِّي مِنَ الْأُمَمِ

“Nefsim elinde olana yemin ederim ki şayet Musa (aleyhi's-selâm) nüzul etse ve siz beni bırakıp ona tâbî olsanız elbette sapıklığa düşmüş olurdunuz. Ben peygamberlerden sizin payınıza düşenim. Siz de ümmetlerden benim payıma düşersiniz.”⁷⁰

Cabir b. Abdillâh radiyallahu anhuma'dan: Ömer b. el-Hattâb radiyallahu anh, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'e Kitap ehlerinden edindiği bir kitap ile geldi ve okudu. Bunun üzerine Nebî sallallahu aleyhi ve sellem öfkelenerek şöyle buyurdu:

أُمْتَهَوْكَونَ فِيهَا يَا ابْنَ الْخَطَّابِ، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَقَدْ
جِئْتُكُمْ بِهَا بَيِّضَاءَ نَقِيَّةً، لَا تَسْأَلُوهُمْ عَنْ شَيْءٍ فَيُخْبِرُوكُمْ بِحَقِّ
فَتُكَذِّبُوا بِهِ، أَوْ بِبَاطِلٍ فَتُصَدِّقُوا بِهِ، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْ أَنَّ مُوسَى
كَانَ حَيًّا، مَا وَسِعَهُ إِلَّا أَنْ يَتَّبِعَنِي

“Onda bulunanlara mı dalıyorsunuz ey İbnu'l-Hattâb? Nefsim elinde olana yemin ederim ki size kendisiyle geldiğim şey, tertemiz aydınlıktır. Onlara bir şey sormayın. Aksi halde size hakkı haber verdikleri halde yalanlayabilir veya batıl haber verdiklerinde tasdikleyebilirsiniz. Nefsim elinde olana yemin ederim ki şayet Musa (aleyhi's-selâm) hayatta olsaydı bana tabi olmaktan başka

⁷⁰ **Sahih.** Ahmed (3/471, 4/266) Abdurrazzak (10/312) Beyhaki Şuabu'l-İman (4/307)

* **Ukbe b. Amir radiyallahu anh'den:** Ru'yânî (225) İbn Ebi Hatim, İlel (1945) el-İrva (1589)

yolu yoktu.”⁷¹

İbrahim et-Teymî rahimehullah dedi ki: “İbn Mesud radiyallahu anh’e bazı insanların kitaplardan hoşlandıkları ulaştı. O kitapları İbn Mes’ûd’a getirdiklerinde onları sildi ve şöyle dedi:

إِنَّمَا هَلَكَ أَهْلُ الْكِتَابِ قَبْلَكُمْ، أَنَّهُمْ أَقْبَلُوا عَلَى كُتُبِ
عُلَمَائِهِمْ، وَتَرَكُوا كِتَابَ رَبِّهِمْ

“Sizden önceki kitap ehli ancak âlimlerinin kitaplarını kabul edip, rablerinin kitabını terk etmeleri sebebiyle helak oldular”⁷²

Abdullah b. Amr b. el-Âs radiyallahu anhuma’dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

مَنْ اقْتَرَابَ السَّاعَةَ أَنْ تُرْفَعَ الْأَشْرَارُ وَتُوضَعَ الْأَخْيَارُ، وَيُنْفَتَحَ
الْقَوْلُ وَيُخْزَنَ الْعَمَلُ، وَيُقْرَأَ بِالْقَوْمِ الْمُثَنَّاةِ لَيْسَ فِيهِمْ أَحَدٌ يُنْكِرُهَا
قِيلَ: وَمَا الْمُثَنَّاةُ؟ قَالَ: مَا اكْتُبَتْ سِوَى كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ

“Şerli kimselerin yükselip hayırlı kimselerin alçalması, lafın ortaya çıkıp amelin mahzun olması ve bir topluluğun “mesna” okuyup da ona kimsenin karşı çıkmaması kıyametin yaklaşma alametlerindendir.” Denildi ki:

⁷¹ **Sahih.** Ahmed (3/338, 387) İbn Ebî Şeybe (9/47) İbn Ebî Âsım, es-Sunne (50) Bezzar (124) Darimi (449) Herevî Zemu’l-Kelam (594) Beyhakî, Şuabu’l-İmân (177) Ebu Nuaym Delail (7) Begavî, Şerhu’s-Sunne (126) İbnu Dureys Fadailu’l-Kur’ân (no:89)

* **Meymun b. Mihran’dan:** İbn Dureys, Fadailu’l-Kur’ân (s.76) Ebu Nasr el-Makdisi, el-Hucce (661) İbnu’l-Cevzi, Menakıbu Ömer (s.123)

* **Ebu’d-Derda radiyallahu anh’dan:** Taberanî (Mecmau’z-Zevaid 1/174), İbn Kesir Camiu’l-Mesaniid (9/344)

⁷² **Sahih mevkuf.** Dârimî (485) el-Hatîb, Takyidu’l-İlm (s.53)

“Mesnâ nedir?” şöyle buyurdu:

“Allah Azze ve Celle’nin kitabı dışında yazdırılan kitaplardır”⁷³

Muhammed b. Cubeyr b. Mut’im rahimehullah dedi ki: “Muaviye radiyallahu anh kalktı ve Allah’a hamdu sena edip şöyle dedi:

أَمَّا بَعْدُ فَإِنَّهُ بَلَغَنِي أَنَّ رَجُلًا مِنْكُمْ يَتَحَدَّثُونَ بِأَحَادِيثَ
لَيْسَتْ فِي كِتَابِ اللَّهِ وَلَا تُعْرَفُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ، أُولَئِكَ جُهَّالُكُمْ

“Bundan sonra. Bana ulaştığında göre sizden bazı kimseler Allah’ın kitabında olmayan ve Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’den bilinmeyen sözler konuşuyorlarmış. Onlar cahillerinizdir.”⁷⁴

Safvân b. Assâl radiyallahu anh’den:

قَالَ يَهُودِيٌّ لِصَاحِبِهِ: اذْهَبْ بِنَا إِلَى هَذَا النَّبِيِّ فَقَالَ صَاحِبُهُ:
لَا تَقُلْ نَبِيٌّ، إِنَّهُ لَوْ سَمِعَكَ كَانَ لَهُ أَرْبَعَةُ أَعْيُنٍ، فَأَتَى رَسُولَ اللَّهِ
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَسَأَلَاهُ عَنْ تِسْعِ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ. فَقَالَ لَهُمْ: لَا
تُشْرِكُوا بِاللَّهِ شَيْئًا، وَلَا تَسْرِقُوا، وَلَا تَزْنُوا، وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي
حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ، وَلَا تَمْشُوا بِأَرْضِي إِلَى ذِي سُلْطَانٍ لِيَقْتُلَهُ، وَلَا

⁷³ **Sahih.** Hâkim (4/597) Taberani Musnedu’s-Şamiyyin (482) Darimi (476)

⁷⁴ **Buhârî ve Muslim’in şartlarına göre sahih.** İbn Bîşrân Emali (835)
Herevi Zemmu’l-Kelam (736) el-Hasen b. Şazan Cüz (38) Yusuf b. Abdilhadi
Cem’ul-Cuyuşi ve’d-Desakir (19)

تَسَحَّرُوا، وَلَا تَأْكُلُوا الرِّبَا، وَلَا تَقْذِفُوا مُحْصَنَةً، وَلَا تُوَلُّوا الْفِرَارَ
يَوْمَ الزَّحْفِ، وَعَلَيْكُمْ خَاصَّةً الْيَهُودَ أَنْ لَا تَعْتَدُوا فِي السَّبْتِ،
قَالَ: فَتَقَبَّلُوا يَدَيْهِ وَرِجْلَيْهِ. فَقَالَا: نَشْهَدُ أَنَّكَ نَبِيٌّ قَالَ: فَمَا يَمْنَعُكُمْ
أَنْ تَتَّبِعُونِي؟ قَالُوا: إِنَّ دَاوُدَ دَعَا رَبَّهُ أَنْ لَا يَزَالَ مِنْ ذُرِّيَّتِهِ نَبِيٌّ،
وَإِنَّا نَخَافُ أَنْ تَبْعَنَّاكَ أَنْ تَقْتُلَنَا الْيَهُودَ

“Bir Yahudi arkadaşına dedi ki:

“Bizi şu peygambere götür.” Arkadaşı dedi ki:

“Ona peygamber deme. Çünkü senin ona peygamber dediğini işitmiş olsa sevinir ve gözü dört açılır.” Sonra Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem’e gelerek, Musa’ya verilen dokuz ayeti sordular. Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem de onlara şöyle buyurdu:

“Hiçbir şeyi Allah’a ortak koşmayın, hırsızlık etmeyin, zina yapmayın, Allah’ın öldürülmesini haram kıldığı cana kıymayın, suçsuz bir kimseyi öldürülmesi için idarecilerin yanına götürmeyin, sihirle uğraşmayın, faiz yemeyin, iffetli bir kadına zina iftirasında bulunmayın, savaş günü cepheden kaçmayın, yalnız siz Yahudilere mahsus olmak üzere Cumartesi günü yasağına tecavüz etmeyin.” Bunun üzerine o Yahudiler:

“Senin peygamber olduğuna şahitlik ederiz” dediler ve peygamberin elini ve ayağını öptüler. Bunun üzerine Nebî sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“O halde bana tabi olmaktan sizi engelleyen nedir?” Yahudiler şöyle dediler:

“Davud, zürriyetinden daima bir peygamber bulunması için duâ etmiştir. Şayet sana uyacak olursak Yahudilerin bizi öldürmelerinden

korkarız.”⁷⁵

Nebevî Hadisin Özelliği

Ali b. Ebi Tâlib radiyallahu anh'den:

إِذَا حَدَّثْتُكُمْ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَدِيثًا
فَظُنُّوا بِهِ الَّذِي هُوَ أَهْنَاهُ وَأَهْدَاهُ وَأَتَقَاهُ

“Size Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den bir hadis rivayet ettiğim zaman O'nun hadisini hakka, hidayete ve takvaya en uygun olduğunu düşünün.”⁷⁶

Ebu Humeyd veya Ebu Useyd radiyallahu anh'den: “Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

إِذَا سَمِعْتُمُ الْحَدِيثَ عَنِّي تَعْرِفُهُ قُلُوبُكُمْ وَتَلِينُ لَهُ أَسْمَاعُكُمْ
وَأَبْشَارُكُمْ وَتَرَوْنَ أَنَّهُ مِنْكُمْ قَرِيبًا فَأَنَا أَوْلَاكُمْ بِهِ وَإِذَا سَمِعْتُمُ
الْحَدِيثَ عَنِّي تُنْكِرُهُ قُلُوبُكُمْ وَتَنْفِرُ مِنْهُ أَسْمَاعُكُمْ وَأَبْشَارُكُمْ
وَتَرَوْنَ أَنَّهُ مِنْكُمْ بَعِيدٌ فَأَنَا أَبْعَدُكُمْ مِنْهُ

“Benden bir hadis işittiğinizde kalpleriniz kabul eder ve duyularınız ve derileriniz ona yumuşarsa, onun size yakın olduğunu görürseniz, ben o sözü söylemeye sizden daha yakınam. Eğer benden kalplerinizin kabul etmediği, duyularınızın ve

⁷⁵ **Hasen.** Ahmed (4/239) Ziyau'l-Makdisi, el-Muhtare (8/28) İbn Ebi Şeybe (8/436) Tirmizi (2733) Nesai (4078) İbn Mace (3705) Taberani (8/69) Hâkim (1/9) Ebu Nuaym Hilve (5/97) Tayalisi (1164)

⁷⁶ **Buhârî ve Muslim'in şartlarına göre sahih.** İbn Mâce (20) Ahmed (1/122, 126, 130, 131) Dârimî (592) İbnu'l-Ca'd (121) Tayalisi (99) Ebû Ya'lâ (1/444) Tahavî Şerhu Meani'l-Asar (4/147)

derilerinizin nefret ettiği ve sizden uzak gördüğünüz bir söz duyarsanız bilin ki, ben ona sizden daha uzağım.”⁷⁷

Muhaddis Olmak

Ma'n b. Abdirrahman b. Abdillâh b. Mes'ud rahimehullâh dedi ki: “Abdullah b. Mes'ud radiyallahu anı şöyle dedi:

إِنْ اسْتَطَعْتَ أَنْ تَكُونَ أَنْتَ الْمُحَدِّثَ فَافْعَلْ

“Eğer olabiliyorsan muhaddis ol.”⁷⁸

Hadislerin Yazılmasının Emredilmesi

Enes b. Mâlik radiyallahu anı dedi ki: “Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

قَيِّدُوا الْعِلْمَ بِالْكِتَابِ

“İlmi kitap (yazı) ile kayıt altına alın.”⁷⁹

⁷⁷ **Muslim'in şartına göre sahih.** İbn Vehb Musned (113) İbn Hibbân (1/264) Ahmed (3/497, 5/425) Bezzar (Keşfu'l-Estar 187) Tahavi Şerhu Muşkilî'l-Asar (6067) İbn Sad Tabakat (1/387) Hatib el-Kifaye (s.429)

⁷⁸ **Buhârî ve Muslim'in şartlarına göre sahih.** İbn Ebi Hayseme el-İlm (18) Ebû Dâvûd Zühd (171)

* **Abdullah b. Şubrume, İbn Mes'ud'dan:** Fesevi Marife (2/318) Veki Ahbaru Kudat (3/57) İbnu'l-Mubarek Zühd (53) Hatib Camiu'l-Ahlak (765) İbn Abdilber Camiu Beyani'l-İlm (1214)

⁷⁹ **Buhârî ve Muslim'in şartlarına göre sahih.** Kudâi Musnedu's-Şihab (637) Ebu Nuaym Ahbaru İsbehan (2/228) el-Muhalledi Fevaid (el yazma no: 323) Ebu's-Şeyh Tabakat (1221) el-Muhallisiyyat (556, 1567) Luveyn el-Masisi Cüz (54) er-Ramehurmuzi Muhaddisu'l-Fasıl (s.368) Hatib Tarih (10/46) Hatib Camiu Ahlakî'r-Ravi (440) İbn Abdilber Camiu Beyani'l-İlm (395) İbn Asakir Tarih (37/353)

Yazılı Belgedeki İlimle Amel Edilmesi

Zeyd b. Sabit radiyallahu anh'den:

قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: تُحَسِّنُ الشَّرْيَانِيَّةَ؟
إِنَّهَا تَأْتِينِي كُتُبٌ قَالَ: قُلْتُ: لَا. قَالَ: فَتَعَلَّمَهَا فَتَعَلَّمْتُهَا فِي سَبْعَةِ
عَشَرَ يَوْمًا

“Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bana:

“Süryaniceyi bilir misin? Zira bana mektuplar geliyor” dedi.

Ben:

“Hayır” dedim.

“Onu öğren” buyurdu. Ben de on yedi günde öğrendim.”⁸⁰

Hadis Rivayeti İçin İzin Almak

Beşir b. Nuheyk rahimehullah şöyle dedi:

كَتَبْتُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ كِتَابًا فَلَمَّا أَرَدْتُ أَفَارِقُهُ قُلْتُ: يَا أَبَا
هُرَيْرَةَ إِنِّي كَتَبْتُ عَنْكَ كِتَابًا فَأَرْوِيهِ عَنْكَ؟ قَالَ: نَعَمْ ارْوِهِ عَنِّي

“Ebu Hureyre radiyallahu anh'den hadisleri yazdım. Ayrılmak istediğimde dedim ki:

“Ey Ebu Hureyre! Ben senden hadisleri yazdım. Bunları senden

⁸⁰ **Sahih.** Ahmed (5/182) İbn Hibbân (16/84) Hâkim (3/422) Taberânî (5/155) Abd b. Humeyd (243) Bkz.: Tirmizî (2715) Ebû Dâvûd (3645)

rivayet edebilir miyim?" O da:

"Evet, benden rivayet et" dedi."⁸¹

Kitaplarda Buldukları Kur'ân ve Sünnet Naslarıyla Amel Edenlerin Övülmesi

Enes radiyallahu anh'den: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

أَيُّ الْخَلْقِ أَعْجَبُ إِيْمَانًا؟ قَالُوا: الْمَلَائِكَةُ، قَالَ: الْمَلَائِكَةُ
كَيْفَ لَا يُؤْمِنُونَ؟ قَالَ: النَّبِيُّونَ، قَالَ: النَّبِيُّونَ يُوْحَىٰ إِلَيْهِمْ فَكَيْفَ
لَا يُؤْمِنُونَ؟ قَالُوا: الصَّحَابَةُ، قَالَ: الصَّحَابَةُ يَكُونُونَ مَعَ الْأَنْبِيَاءِ،
فَكَيْفَ لَا يُؤْمِنُونَ، وَلَكِنْ أَعْجَبَ النَّاسِ إِيْمَانًا: قَوْمٌ يَجِئُونَ مِنْ
بَعْدِكُمْ، فَيَجِدُونَ كِتَابًا مِنْ الْوَحْيِ، فَيُؤْمِنُونَ بِهِ، وَيَتَّبِعُونَهُ، فَهُمْ
أَعْجَبُ النَّاسِ، أَوِ الْخَلْقِ، إِيْمَانًا

"İman bakımından en beğenilen topluluk kimlerdir?"
Sahabeler:

"Meleklerdir" dediler. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem:

"Melekler nasıl iman etmesinler ki?" buyurdu.

"Nebîlerdir" dediler. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem:

"Nebilere vahiy inerken nasıl iman etmesinler?" buyurdu.

⁸¹ **Muslim'in şartına göre sahih.** İbn Ebi Hayseme el-İlm (154) Hatib Takyidu'l-İlm (s.101)

“Sahabelerdir” dediler. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Sahabeler nebîlerler beraber oldukları halde nasıl iman etmezler? Lakin insanların iman bakımından en beğenilenleri sizden sonra gelecek olup, vahiyden bir kitabı bulan, ona iman eden ve ona tabi olanlardır. İşte onlar insanların – veya halkın – iman bakımından en beğenilenleridirler.”⁸²

Hadis Uyduran veya İnkâr Eden Kimse

Mugire radiyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

إِنَّ كَذِبًا عَلَى لَيْسَ كَذِبٍ عَلَى أَحَدٍ، مَنْ كَذَبَ عَلَى مُتَعَمِّدًا، فَلْيَتَّبِعُوا مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ

“Benim adıma yalan söylemek, sizden biri adına yalan söylemek gibi değildir. Kim benim adıma kasten yalan söylerse

⁸² **Hasen.** Bezzar (13/487)

* **Ömer b. el-Hattab radiyallahu anh'den:** Hâkim (1/96) Ebu Ya'la (1/147) Bezzar (1/412) İbn Abdilberr, et-Temhid (20/248) İbn Asakir (58/255) Herevî, Zemmu'l-Kelam (1486) Hatib, Şerafu Ashabi'l-Hadis (s.33) Begavi, Hadisu Mus'ab ez-Zubeyrî (128) Cuz'u Bibi bt. Abdissamed el-Hereviye (104) İbn Hacer, Emaliyu'l-Mutlaka (s.37) Bezzar dışındakiler Muhammed b. Ebi Humeyd yoluyla rivayet etmişlerdir. O zayıftır. Ancak Bezzar'ın isnadı hasen bir isnaddır.

* **Ebu Cum'a el-Ensari radiyallahu anh'den:** Ebu Ya'la (3/129) Taberani (4/23) Ru'yani (1545) Fesevî, Marife (3/391) el-Hilaiyyat (el yazma no: 873) Ebu Abdullah el-Ferra Fevaid (17) Buhari, Halku Ef'ali'l-İbad (403) İbn Kani, Mucem (1/187-188) İbn Asakir Tarih (23/319) Herevi Zemmu'l-Kelam (1484) İbn Hacer Emaliyu'l-Mutlaka'da (s.40 ve 43) hasen demiştir.

* **Abdullah b. Amr radiyallahu anhuma'dan:** Hasen b. Arafe, Cüz (19) Beyhaki Delail (6/538) Kadıyu'l-Maristan, Meşyeha (511) İbn Hacer Emaliyu'l-Mutlaka (s.38) İsbehanî, et-Tergib (48) Hatib Şerafu Ashabi'l-Hadis (s.32) Ebu'l-Fevaris ez-Zeynebi, Meclisu Yevmi'l-Cum'a (6) İbn Kesir, Şuabu'l-İman (s.32)

cehennemde oturacağı yerini hazırlasın”⁸³

Ali radiyallahu anh'den: “Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

لَا تَكْذِبُوا عَلَيَّ، فَإِنَّهُ مَنْ يَكْذِبْ عَلَيَّ يَلِجِ النَّارَ

“Benim adıma yalan söylemeyin! Zira benim adıma yalan söyleyen cehenneme girer.”⁸⁴

Semura b. Cundub radiyallahu anh'den: “Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

مَنْ رَوَى عَنِّي حَدِيثًا وَهُوَ يَرَى أَنَّهُ كَذِبٌ، فَهُوَ أَحَدُ الْكَاذِبِينَ

“Kim benden yalan olduğunu gördüğü bir hadisi rivayet ederse o da yalancılardan biridir.”⁸⁵

İbn Ömer radiyallahu anhumâ'dan: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

إِنَّ الَّذِي يَكْذِبُ عَلَيَّ يُبْنَى لَهُ بَيْتٌ فِي النَّارِ

“Benim adıma yalan söyleyen kimseye cehennemde bir ev yapılır.”⁸⁶

⁸³ **Sahih.** Buhari (1291) Muslim (933)

⁸⁴ **Sahih.** Buhârî (106) Muslim (1)

⁸⁵ **Buhârî ve Muslim'in şartlarına göre sahih.** Muslim (1/8) İbn Hibbân (1/212) Ahmed (5/14, 19, 20) İbn Mâce (39) Tayalisi (937) İbn Ebî Şeybe (6/125) Bezzar (10/396) Taberânî (7/180) Tahavi Şerhu Muşkili'l-Asar (422) İbnu'l-Cad Musned (140) Haraiti Mesaviu'l-Ahlak (161) İbn Ebî'd-Dunya es-Samt (534) İbn Kani Mu'cem (1/306) Hatib Tarih (5/263) İbn Asakir Mu'cem (356)

⁸⁶ **Buhârî ve Muslim'in şartlarına göre sahih.** Ebu Ahmed Hâkim el-Kuna

Ebû Saîd el-Himyerî şöyle demiştir: “Muâz b. Cebel radiyallahu anh, Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem'in ashabının işitmediği hadisleri rivayet ederdi ve sahâbelerin işitmiş oldukları hadislerden söz etmezdi. Onun rivayet ettiği hadisler bir ara Abdullah b. Amr b. el-Âs radiyallahu anhuma'ya ulaştı. Bunun üzerine Abdullah b. Amr:

وَاللّٰهِ مَا سَمِعْتُ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُوْلُ هَذَا،
وَأَوْشَكَ مُعَاذُ أَنْ يَفْتِنَكُمْ فِي الْخَلَاءِ، فَبَلَغَ ذَلِكَ مُعَاذًا، فَلَقِيَهُ،
فَقَالَ مُعَاذُ: يَا عَبْدَ اللّٰهِ بْنَ عَمْرٍو إِنَّ التَّكْذِيبَ بِحَدِيثٍ عَنْ رَسُوْلِ
اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نِفَاقٌ، وَإِنَّمَا إِثْمُهُ عَلَى مَنْ قَالَهُ، لَقَدْ
سَمِعْتُ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُوْلُ: اتَّقُوا الْمَلَاعِنَ
الثَّلَاثَ: الْبَرَّازَ فِي الْمَوَارِدِ، وَالظِّلَّ، وَقَارِعَةَ الطَّرِيقِ

“Vallahi, Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem'den bu hadisleri ben (şahsen) işitmedim. Kazâ-i hacet hususunda Muaz sizi güçlüğe ve zahmete sokmak üzeredir.” dedi. Bu söz, Muâz'a ulaştı. Daha sonra Muâz O'na rastladı ve dedi ki:

“Ey Abdullah b. Amr! Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem'den hadîsi yalanlamak münafıklıktır, vebali de onu söyleyene aittir. Şüphesiz ben Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem'den şöyle buyurduğunu işittim:

“Lanete sebep olan (şu) üç şeyden sakınınız: Su mecralarında, gölgelikte ve yol üstünde abdest bozmak.”⁸⁷

(2/262) Ahmed (2/22, 103, 144) Şafii Musned (s.239) Hâkim el-Medhal (1/123) Hennad Zühd (1386) İbn Ebî Şeybe (5/295) Ebû Ya'lâ (9/133) Bezzar (12/277) Taberânî (12/293) Abd b. Humeyd (736) Ebu Nuaym Tarihu İsbehan (s.224)

⁸⁷ **Hasen.** İbn Mâce (328) İbn Asakir, Tarih (58/424)

Sünnet Ehlinin Garipliği

Enes b. Malik radiyallahu anh'den: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

يَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ الصَّابِرُ فِيهِمْ عَلَى دِينِهِ كَالْقَابِضِ عَلَى
الْجَمْرِ

“İnsanlar üzerine bir zaman gelecek, aralarında dini üzerinde sabreden kimse kor üzerine tutunmuş gibi olacaktır.”⁸⁸

İbn Mes'ud radiyallahu anh'den: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

الْمُتَمَسِّكُ بِسُنَّتِي عِنْدَ اخْتِلَافِ أُمَّتِي كَالْقَابِضِ عَلَى الْجَمْرِ

“Ümmetimin ihtilafı halinde sünnetime tutunan, kor üzerine tutunmuş gibidir.”⁸⁹

Abdullah b. Mes'ud radiyallahu anh dedi ki: “Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

إِنَّ الْإِسْلَامَ بَدَأَ غَرِيْبًا وَسَيَعُودُ كَمَا بَدَأَ غَرِيْبًا فَطُوبَى لِلْغُرَبَاءِ

⁸⁸ **Sahih ligayrihi.** Tirmizî (2260) İbn Batta el-İbane (1/196) İbn Cemaa el-Ahadisi't-Tisaiyye (s.239) Ebu Bekr el-Meragi Meşyeha (s.328) İbn Asakir Mu'cem (710) İbnu'l-Adim Bugyetu't-Taleb (4/1832) Lisanuddin İbnu'l-Hatib el-İhata Fi Ahbari Girnata (2/145)

⁸⁹ **Hasen.** Hakîm et-Tirmizî Nevadiru'l-Usul (87, 1010) Kelabazi Meaniyu'l-Ahbar (1/374) Ziyau'l-Makdisi el-Munteka Min Mesmuat (591) Ebu Tahir es-Silefi Meşyehatu'l-Bağdadiye (el yazma, no:11)

قِيلَ: وَمَنْ هُمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: الَّذِينَ يُضْلِحُونَ إِذَا فَسَدَ النَّاسُ

“Muhakkak ki İslam garip başlamıştır, tekrar başladığı gibi garip haline dönecektir. Gariplere müjdeler olsun.” Denildi ki:

“Onlar kimlerdir ey Allah’ın rasulü!” Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“İnsanlar bozulduğu zaman düzeltip ıslah edenlerdir.”⁹⁰

Ebu Hureyre radiyallahu anh dedi ki: “Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

إِنَّ الْإِسْلَامَ بَدَأَ غَرِيْبًا وَسَيَعُوْدُ كَمَا بَدَأَ، فَطُوبَى لِلْغُرَبَاءِ قِيلَ:
يا رسول الله! وما الغُرَبَاءُ؟ قَالَ: التُّرَاغُ مِنَ الْقَبَائِلِ

“Muhakkak ki İslam garip başlamıştır, tekrar başladığı gibi garip haline dönecektir. Gariplere müjdeler olsun.” Denildi ki:

“Ey Allah’ın rasulü! Garipler nedir” Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Kabilelerinden ayrılanlardır.”⁹¹

Çoğunluk Hakkın Ölçüsü Değildir

İbn Abbâs radiyallahu anhuma, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem’den şöyle dediğini rivayet etmiştir:

⁹⁰ **Muslim’in şartına göre sahih.** el-Acurri el-Guraba (s.15) Ebu Amr ed-Dânî Sunenu’l-Varide Fi’l-Fiten (228) el-Elbani es-Sahihâ (1273)

⁹¹ **Buhârî ve Muslim’in şartlarına göre sahih.** Herevi Zemu’l-Kelam (1470)

عُرِضَتْ عَلَيَّ الْأُمَمُ، فَرَأَيْتُ النَّبِيَّ وَمَعَهُ الرُّهَيْطُ، وَالنَّبِيُّ
وَمَعَهُ الرَّجُلُ وَالرَّجُلَانِ، وَالنَّبِيُّ لَيْسَ مَعَهُ أَحَدٌ

“Ümmetler bana gösterildi. Yanında büyük bir kalabalık olan peygamber gördüm. Yanında bir veya iki kişi bulunan peygamber de gördüm. Yine yanında kimse bulunmayan peygamber de vardı.”⁹²

Ebu Hureyre radiyallahu anh şöyle demiştir:

إِنَّ النَّاسَ يَقُولُونَ أَكْثَرَ أَبُو هُرَيْرَةَ، وَلَوْلَا آيَتَانِ فِي كِتَابِ اللَّهِ
مَا حَدَّثْتُ حَدِيثًا، ثُمَّ يَثْلُو {إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنزَلْنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ
وَالْهُدَى} إِلَى قَوْلِهِ {الرَّحِيمِ} إِنَّ إِخْوَانَنَا مِنَ الْمُهَاجِرِينَ كَانَ
يَشْغَلُهُمُ الصَّفْقُ بِالْأَسْوَاقِ، وَإِنَّ إِخْوَانَنَا مِنَ الْأَنْصَارِ كَانَ يَشْغَلُهُمُ
الْعَمَلُ فِي أَمْوَالِهِمْ، وَإِنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ كَانَ يَلْزَمُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِشَبَعِ بَطْنِهِ، وَيَحْضُرُ مَا لَا يَحْضُرُونَ، وَيَحْفَظُ مَا لَا
يَحْفَظُونَ

"İnsanlar "Ebu Hureyre çok hadis rivayet ediyor" diyorlar. Şayet Allah'ın kitabındaki şu iki ayet olmasaydı tek bir hadis dahi rivayet etmezdim:

"İndirdiğimiz apaçık delilleri ve irşad yollarını Kitapta insanlara açıklamamızdan sonra gizleyenler. İşte onlara, hem

⁹² **Sahih.** Buhârî (5705, 5752); Muslim (220).

Allah lanet eder, hem de lanet edebilecek olanlar lânet ederler. Ancak tevbe edenler, ıslah olanlar ve (doğruyu) açıklayanlar müstesnâ. Bunların tevbelerini kabul ederim. (Çünkü daima) tevbeleri kabul eden bağışlayan benim” (Bakara 159-160) Muhacir kardeşlerimizi çarşılarda alışveriş alıkoydu. Ensardan kardeşlerimizi de malları için çalışmaları alıkoydu. Lakin Ebu Hureyre karın tokluğuna, Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem’in yanından ayrılmadı. Onların bulunmadığı yerlerde bulundu ve onların ezberleyemediklerini ezberledi.”⁹³

İlm İçin Zorluklara Katlanmak

İbn Abbâs radiyallahu anhuma dedi ki:

وَجَدْتُ عَامَّةَ عِلْمِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عِنْدَ هَذَا
الْحَيِّ مِنَ الْأَنْصَارِ وَإِنِّي كُنْتُ لَأَتِي بَابَ أَحَدِهِمْ فَأَقِيلُ بِبَابِهِ وَلَوْ
شِئْتُ أَنْ يُؤْذَنَ لِي عَلَيْهِ لَأُذِنَ لِقَرَابَتِي مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَكِنِّي كُنْتُ أَبْتَغِي بِذَلِكَ طِيبَ نَفْسِهِ

“Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’in ilminin çoğunu şu Ensâr kabilesinin yanında buldum. Ben onlardan birinin kapısına gelir, kapısı önünde kaylule yapardım. Şayet girmek isteseydim, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’in akrabası olmam sebebiyle bana mutlaka izin verilirdi. Lakin ben bu şekilde onun gönlünü hoş tutmak isterdim.”⁹⁴

ez-Zuhri rahimehullah şöyle dedi:

⁹³ **Sahih mevkuf.** Buhari (118) İbn Mâce (262)

⁹⁴ **Muslim'in şartına göre sahih.** Ebu Hayseme İlm (133) Dârimî (586) Buhârî Tarih (5/3) Fesevi Ma'rife (1/296) Begavî Mu'cem (1466) Beyhakî el-Medhal (674)

كُنْتُ آتِي بَابَ عُزْرَةَ، فَأَجْلِسُ بِالْبَابِ، وَلَوْ شِئْتُ أَنْ أَدْخُلَ،
لَدَخَلْتُ، وَلَكِنْ إِجْلَالًا لَهُ

“Urve (b. ez-Zubeyr) rahimehullah'ın kapısına gelir, kapıda otururdum. İçeri girmeyi isteseydim, girerdim. Ama ona saygıdan dolayı girmezdim.”⁹⁵

İbn Abbâs radiyallahu anhuma şöyle dedi:

لَمَّا تُؤَفِّي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قُلْتُ لِرَجُلٍ مِنَ
الْأَنْصَارِ يَا فُلَانُ هَلَمْ فَلَنْسَأَلَ أَصْحَابَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ، فَإِنَّهُمْ الْيَوْمَ كَثِيرٌ. فَقَالَ: وَاعَجَبًا لَكَ يَا ابْنَ عَبَّاسٍ، أَتَرَى
النَّاسَ يَحْتَاجُونَ إِلَيْكَ، وَفِي النَّاسِ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ تَرَى؟ فَتَرَكَ ذَلِكَ، وَأَقْبَلْتُ عَلَى الْمَسْأَلَةِ، فَإِنْ كَانَ
لِيُبْلَغُنِي الْحَدِيثُ عَنِ الرَّجُلِ فَاتِيهِ، وَهُوَ قَائِلٌ، فَاتَوَسَّدُ رِدَائِي عَلَى
بَابِهِ، فَتَسْفِي الرِّيحُ عَلَى وَجْهِهِ التُّرَابَ، فَيَخْرُجُ، فَيَرَانِي، فَيَقُولُ:
يَا ابْنَ عَمِّ رَسُولِ اللَّهِ مَا جَاءَ بِكَ؟ أَلَا أَرْسَلْتُ إِلَيْكَ فَاتِيكَ؟ فَأَقُولُ:
لَا، أَنَا أَحَقُّ أَنْ آتِيكَ. فَاسْأَلُهُ عَنِ الْحَدِيثِ. قَالَ: فَبَقِيَ الرَّجُلُ
حَتَّى رَأَانِي، وَقَدْ اجْتَمَعَ النَّاسُ عَلَيَّ، فَقَالَ: كَانَ هَذَا الْفَتَى أَعْقَلَ
مِنْنِي

⁹⁵ Buhârî ve Muslim'in şartlarına göre sahih. Dârimî (588)

“Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem vefat edince, Ensâr'dan bir adama:

“Ey falan! Gel, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in ashâbına bilmediklerimizi soralım. Çünkü onlar bugün çoktur” dedim. O:

“Hayret sana, ey İbn Abbâs! Halkın içinde, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabından gördüğün kimseler bulunmaktayken, halkın sana muhtaç olacağını mı zannediyorsun?” dedi ve bunu yapmadı. Ben ise sormaya yöneldim. Artık bir adamdan bana hadis rivayet ulaşınca ben ona giderdim. O kaylule (öğle uykusu) yapıyor olurdu. Kapısının önünde ridâmı yastık yapardım. Rüzgâr da yüzüme toprak savururdu. Dışarı çıktığında beni görür ve:

“Ey Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in amcaoğlu! Niçin geldin? Haber gönderseydin ben sana gelirdim” derdi. Ben de:

“Hayır, benim sana gelmem daha lâyıktır” derdim ve ona hadisi sorardım. Önceden kendisine arkadaşlık teklif etmiş olduğum adam öylece kaldı. Sonraları, halk etrafımda toplanmış olduğu halde beni gördü ve dedi ki:

“Bu delikanlı, benden daha akıllıymış!”⁹⁶

İlmin Menzilleri

Muhammed b. en-Nadr el-Harisî rahimehullah dedi ki:

إِنَّ أَوَّلَ الْعِلْمِ الصَّمْتُ ثُمَّ الْإِسْتِمَاعُ لَهُ، ثُمَّ الْحِفْظُ لَهُ ثُمَّ
الْعَمَلُ بِهِ ثُمَّ نَشْرُهُ

⁹⁶ **Buhârî ve Muslim'in şartlarına göre sahih.** Dârimî (589) Ahmed Fadailu's-Sahabe (1925) Hâkim (1/189, 3/620) İbn Sa'd (2/280) Taberânî (10/244) Fesevi Marife (1/542)

“İlmin başlangıcı susmak, sonra ilmi dinlemek, sonra ezberlemek, sonra onunla amel etmek, sonra onu yaymaktır.”⁹⁷

Hikmet Mü'minin Yitiğidir

Ebu Abdirrahman el-Hubulî rahimehullah dedi ki:

لَيْسَ هَدِيَّةً أَفْضَلَ مِنْ كَلِمَةٍ حَكْمَةٍ تُهْدِيهَا لِأَخِيكَ

“Kardeşine hediye ettiğin hikmet sözünden daha üstün bir hediye yoktur.”⁹⁸

Zeyd b. Eslem rahimehullah şöyle demiştir:

نِعْمَ الْهَدِيَّةُ الْكَلِمَةُ مِنْ كَلَامِ الْحَكْمَةِ يَهْدِيهَا لِأَخِيهِ وَالْحَكْمَةُ
ضَلَالَةٌ الْمُؤْمِنِ إِذَا وَجَدَهَا أَخَذَهَا

“Kişinin kardeşine hediye ettiği hikmet sözlerinden bir söz ne güzel bir hediyedir. Hikmet mü'minin yitiğidir. Onu bulduğu zaman alır.”⁹⁹

Çekingen ve Kibirlenen İlim Öğrenemez

Mucahid b. Cebr rahimehullah dedi ki:

⁹⁷ **Buhârî ve Muslim'in şartlarına göre sahih.** Ahmed Zühed (2184) İbn Bişran Emali (1575) Ebû Nuaym Hilyetu'l-Evliyâ (8/217) Haraitî Mekarimu'l-Ahlak (732) Sem'anî Edebu'l-İmla (s.143) İbnu'l-Mukri Mu'cem (425) Hatib Muvazzahu Evham /1/443) Hatib Camiu'l-Ahlak (327) İbn Abdilber Camiu Beyani'l-İlm (531) Beyhakî el-Medhal (581)

⁹⁸ **Muslim'in şartına göre sahih.** Dârimî (362)

⁹⁹ **Muslim'in şartına göre sahih.** İbn Asakir Tarih (19/289)

إِنَّ هَذَا الْعِلْمَ لَا يَتَعَلَّمُهُ مُسْتَحٍ وَلَا مُتَكَبِّرٌ

“Şüphesiz bu ilmi çekingen kimse ile kibirlenen kimse öğrenemez.”¹⁰⁰

Dinde Fıkıh

Muaviye radiyallahu anh'den: “Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu işittim:

مَنْ يُرِدِ اللَّهُ بِهِ خَيْرًا يُفَقِّهْهُ فِي الدِّينِ، وَإِنَّمَا أَنَا قَاسِمٌ وَاللَّهُ يُعْطِي، وَلَنْ تَزَالَ هَذِهِ الْأُمَّةُ قَائِمَةً عَلَى أَمْرِ اللَّهِ، لَا يَضُرُّهُمْ مَنْ خَالَفَهُمْ، حَتَّى يَأْتِيَ أَمْرُ اللَّهِ

“Allah kimin hakkında bir hayır dilerse onu dinde fakih (anlayışlı) kılar. Ben ancak taksim edenim, veren Allah'tır. Allah'ın emri gelinceye kadar bu ümmet Allah'ın emriyle kâim olmaya cevam edecek, muhalefet edenler onlara zarar veremeyecektir.”¹⁰¹

Ebu Hureyre radiyallahu anh'den: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

مَنْ يُرِدِ اللَّهُ بِهِ خَيْرًا يُفَقِّهْهُ فِي الدِّينِ

“Allah kimin hakkında bir hayır dilerse onu dinde fakih (anlayışlı) kılar.”¹⁰²

¹⁰⁰ **Buhârî'nin şartına göre sahih.** Ebû Nuaym Hilyetu'l-Evliyâ (3/287) Dârimî (570) Hatib el-Fakih ve'l-Mutefekkih (1007-1008) Beyhakî el-Medhal (410)

¹⁰¹ **Sahih.** Buhârî (71, 3116, 7312) Muslim (1037)

¹⁰² **Buhârî ve Muslim'in şartlarına göre sahih.** Taberânî Evsat (5/319)

Cabir b. Abdillâh radiyallahu anhumâ'dan: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

النَّاسُ مَعَادِنٌ، فَخِيَارُهُمْ فِي الْجَاهِلِيَّةِ، خِيَارُهُمْ فِي الْإِسْلَامِ
إِذَا فَقَّهُوا

“İnsanlar madenler gibidirler. Cahiliyyede hayırlı olanları, eğer fakih olurlarsa İslâm'da da hayırlıları olurlar.”¹⁰³

Ebu Said el-Hudrî radiyallahu anh dedi ki:

أَصْحَابُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا جَلَسُوا كَانَ حَدِيثُهُمْ
- يَغْنِي الْفَقَّهَ - إِلَّا أَنْ يَقْرَأَ رَجُلٌ سُورَةً أَوْ يَأْمُرَ رَجُلًا بِقِرَاءَةِ سُورَةٍ

“Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabı oturdukları zaman birinin bir sure okuması veya birine bir sureyi okumasını emretmeleri dışında konuşmaları fıkıh hakkında olurdu.”¹⁰⁴

İlim Talebi İçin Yolculuk

Ubade b. el-Velid b. Ubade b. es-Samit radiyallahu anhum dedi ki:

Nesâî Sunenu'l-Kubrâ (5808) İbn Mâce (220) Ahmed (2/234) Darimi (1/74) İshak b. Rahuye (439) Taberânî Sagir (810) Tahavi Şerhu Muşkilî'l-Asar (1691) Kudai (345) Hatib el-Fakih ve'l-Mutefekkih (2) Acurri Erbain (1) İbn Batta İbtalu'l-Hiyel (s.12) İbn Abdilberr Camiu Beyani'l-İlm (82) Beyhaki el-Esma ve's-Sıfat (152)

¹⁰³ **Buhârî ve Muslim'in şartlarına göre sahih.** Ahmed, Fadailu's-Sahabe (1521-22) Ahmed (3/367, 383) Tahavi Şerhu Muşkilî'l-Asar (3353) el-Muhallisiyyat (156) Hatib el-Fakih ve'l-Mutefekkih (29, 30) Deylemi (2863)

¹⁰⁴ **Buhârî'nin şartına göre sahih.** Hâkim (1/172) Beyhakî el-Medhal (419)

خَرَجْتُ أَنَا وَأَبِي نَطْلُبُ الْعِلْمَ فِي هَذَا الْحَيِّ مِنَ الْأَنْصَارِ،
قَبْلَ أَنْ يَهْلِكُوا، فَكَانَ أَوَّلُ مَنْ لَقِينَا أَبَا الْيَسْرِ، صَاحِبَ رَسُولِ اللَّهِ
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَمَعَهُ غُلَامٌ لَهُ، مَعَهُ ضِمَامَةٌ مِنْ صُحُفٍ،
وَعَلَى أَبِي الْيَسْرِ بُرْدَةٌ وَمَعَاوِرِيٌّ، وَعَلَى غُلَامِهِ بُرْدَةٌ وَمَعَاوِرِيٌّ،
فَقَالَ لَهُ أَبِي: يَا عَمِّ إِنِّي أَرَى فِي وَجْهِكَ سَفْعَةً مِنْ غَضَبٍ، قَالَ:
أَجَلٌ، كَانَ لِي عَلَى فُلَانٍ ابْنِ فُلَانٍ الْحَرَامِيِّ مَالٌ، فَاتَيْتُ أَهْلَهُ،
فَسَلَّمْتُ، فَقُلْتُ: ثُمَّ هُوَ؟ قَالُوا: لَا، فَخَرَجَ عَلَيَّ ابْنُ لَهُ جَفْرٌ، فَقُلْتُ
لَهُ: أَيْنَ أَبُوكَ؟ قَالَ: سَمِعَ صَوْتَكَ فَدَخَلَ أَرِيكَةَ أُمِّي، فَقُلْتُ:
اخْرُجْ إِلَيَّ، فَقَدْ عَلِمْتُ أَيْنَ أَنْتَ، فَخَرَجَ، فَقُلْتُ: مَا حَمَلَكَ عَلَى
أَنْ اخْتَبَأْتَ مِنِّي؟ قَالَ: أَنَا، وَاللَّهِ أَحَدْتُكَ، ثُمَّ لَا أَكْذِبُكَ، خَشِيتُ
وَاللَّهِ أَنْ أَحَدِّثَكَ فَأَكْذِبَكَ، وَأَنْ أَعِدَكَ فَأُخْلِفَكَ، وَكُنْتُ صَاحِبَ
رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَكُنْتُ وَاللَّهِ مُعْسِرًا قَالَ: قُلْتُ:
آلَهُ قَالَ: اللَّهُ قُلْتُ: آله قَالَ: اللَّهُ قُلْتُ: آله قَالَ: اللَّهُ قَالَ: فَاتَى
بِصَحِيفَتِهِ فَمَحَاها بِيَدِهِ، فَقَالَ: إِنْ وَجَدْتَ قِضَاءً فَأَقْضِنِي، وَإِلَّا،
أَنْتَ فِي حِلٍّ، فَأَشْهَدُ بِصُرِّ عَيْنَيَّ هَاتَيْنِ - وَوَضَعَ إِضْبَعَيْهِ عَلَى
عَيْنَيْهِ - وَسَمِعُ أُذُنَيَّ هَاتَيْنِ، وَوَعَاةَ قَلْبِي هَذَا - وَأَشَارَ إِلَى مَنَاطِ
قَلْبِهِ - رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ يَقُولُ: مَنْ أَنْظَرَ
مُعْسِرًا أَوْ وَضَعَ عَنْهُ، أَظَلَّهُ اللَّهُ فِي ظِلِّهِ

“Ben ve babam ilim talebi için ölümlerinden önce Ensar’ın şu kabilesine gittik. İlk karşılaştığımız kişi Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’in sahabesi Ebu’l-Yeser (Ka’b b. Amr radiyallahu anh) oldu. Beraberinde bir de hizmetçisi vardı ki, elinde sahîfelerden müteşekkil bir bohça vardı. Ebû'l-Yeser'in üzerinde çizgili bir elbise ile bir meafir kumaşı vardı. Hizmetçisinin üzerinde dahi çizgili bir elbise ile meafir kumaşı vardı. Babam kendisine:

“Ey amca! Ben senin yüzünde bir kızgınlık alâmeti görüyorum, dedi. Ebû'l-Yeser radiyallahu anh:

“Evet, benim Benî Haram kabilesinden filân oğlu filânda alacağım vardı. Ailesine gelerek selâm verdim ve “o burada mı?” diye sordum.

“Hayır!” dediler. Yanıma bulûğa yaklaşmış bir oğlu çıktı. Ona:

“Baban nerede?” diye sordum.

“Senin sesini işitti de, annemin yatağına giriverdi” dedi.

“Yanıma çık! Nerede olduğunu öğrendim” dedim. Bunun üzerine çıktı. Ben:

“Benden saklanmaya seni sevk eden nedir?” dedim. Dedi ki:

“Ben, vallahi sana anlatayım. Sonra sana yalan söylemem. Vallahi seninle konuşup da sana yalan söyleyeceğimden, sana vaad edip sözümünden döneceğimden korktum. Sen Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’in sahâbisi idin. Ben vallahi yoksul idim.” Ben:

“Allah için söyle, doğru mu?” dedim.

“Allah için, evet” dedi.

“Allah için söyle, doğru mu?” dedim.

“Allah için evet” dedi.

“Allah için söyle, doğru mu?” dedim.

“Allah için evet” dedi ve senedini getirdi. O da onu eliyle yırttı. Ardından şunu söyledi:

“Ödeyecek bir şey bulursan bana öde! Yoksa sana helâl olsun. Şu iki gözümün görmesiyle (iki parmağını iki gözünün üzerine koydu) ve şu iki kulağımın işitmesiyle, şu kalbimin bellemesiyle (kalbinin damarına işaret etti). Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in:

“Her kim bir yoksula mühlet verir yahut borcunu bağışlarsa, Allah onu kendi gölgesinde gölgelendirir” buyurduğuna şahit oldum.”¹⁰⁵

Abdullah b. Yahya b. Ebi Kesir'den: “Babam'ın şöyle dediğini işittim:

لَا يُسْتَطَاعُ الْعِلْمُ بِرَاحَةِ الْجِسْمِ

“Beden rahatlığıyla ilim elde edilemez.”¹⁰⁶

Kesir b. Kays dedi ki: “Ebu'd-Derdâ radiyallahu anh ile beraber Dimeşk mescidinde oturuyordum. Ona birisi geldi ve dedi ki:

“Ey Ebu'd-Derda! Ben sana Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şehriden, bir ihtiyaç için değil, senin Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den rivayet ettiğini duyduğum bir hadis için geldim. Ebu'd-Derda radiyallahu anh dedi ki: “Ben Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu işittim:

مَنْ سَلَكَ طَرِيقًا يَطْلُبُ فِيهِ عِلْمًا سَلَكَ اللَّهُ بِهِ طَرِيقًا مِنْ طُرُقِ الْجَنَّةِ، وَإِنَّ الْمَلَائِكَةَ لَتَضَعُ أَجْنِحَتَهَا رِضًا لِطَالِبِ الْعِلْمِ، وَإِنَّ الْعَالِمَ لَيَسْتَغْفِرُ لَهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ، وَمَنْ فِي الْأَرْضِ، وَالْحَيَاتَانِ

¹⁰⁵ **Sahih.** Muslim (3006)

¹⁰⁶ **Sahih.** Muslim (612)

فِي جَوْفِ الْمَاءِ، وَإِنَّ فَضْلَ الْعَالِمِ عَلَى الْعَابِدِ، كَفَضْلِ الْقَمَرِ لَيْلَةَ
الْبَدْرِ عَلَى سَائِرِ الْكَوَاكِبِ، وَإِنَّ الْعُلَمَاءَ وَرَثَةُ الْأَنْبِيَاءِ، وَإِنَّ الْأَنْبِيَاءَ
لَمْ يُورَثُوا دِينَارًا، وَلَا دِرْهَمًا وَرَثُوا الْعِلْمَ، فَمَنْ أَخَذَهُ أَخَذَ بِحِظِّ
وَافِرٍ

“Kim kendisinde bir ilim talep edilen bir yolu tutarsa Allah onu cennetin yollarından birine düşürür. Muhakkak ki melekler ilim talebinden razı olmaları sebebiyle kanatlarını indirirler. Muhakkak ki göklerde olanlar, yerde olanlar ve sudaki balıklar âlim için başışlanma dilerler. Şüğhesiz âlimin âbid üzerindeki üstünlüğü dolunaylı gecede kamerin diğer yıldızlara üstünlüğü gibidir. Muhakkak ki âlimler nebîlerin vârisleridir. Nebîler, ne dinar ne dirhem miras bırakırlar, ama ilim miras bırakırlar. Kim de ilim elde ederse, bol bir nasib elde etmiştir.”¹⁰⁷

Ebu'l-Aliye rahimehullah dedi ki:

إِنْ كُنَّا نَسْمَعُ الرِّوَايَةَ بِالْبَصْرَةِ عَنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى
اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَلَمْ نَرْضَ، حَتَّى رَكِبْنَا إِلَى الْمَدِينَةِ، فَسَمِعْنَاهَا
مِنْ أَفْوَاهِهِمْ

“Biz Basra’da Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’in ashabından rivayet edileni işitirdik fakat bineklerle Medine’ye gidip bizzat ağızlarından işitmedikçe memnun olmazdık.”¹⁰⁸

¹⁰⁷ **Sahih.** Ebu Davud (3641) Tirmizi (2682) İbn Mace (223) İbn Hibban (1/289) Darimi (354) Ahmed (5/196) Taberani Musnedu’ş-Şamiyyin (2/224) Beyhaki Şuabu’l-İman (2/262) Beyhaki el-Medhal (347-348) Hatib Tarih (1/398) İbn Abdilberr Camiu Beyani’l-İlm (1/34)

¹⁰⁸ **Sahih.** Dârimî (583) İbn Sa’d Tabakat (7/113) Hatib el-Camiu Liahlaki’r-

Abdullah b. Burayde rahimehullah dedi ki:

أَنَّ رَجُلًا مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَحَلَ إِلَى
فَضَالَةَ بْنِ عُبَيْدٍ وَهُوَ بِمَضَرَ، فَقَدِمَ عَلَيْهِ، فَقَالَ: أَمَا إِنِّي لَمْ آتِكَ
زَائِرًا، وَلَكِنِّي سَمِعْتُ أَنَا وَأَنْتَ حَدِيثًا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجَوْتُ أَنْ يَكُونَ عِنْدَكَ مِنْهُ عِلْمٌ، قَالَ: وَمَا هُوَ؟ قَالَ:
كَذَا وَكَذَا، قَالَ: فَمَا لِي أَرَاكَ شَعِثًا وَأَنْتَ أَمِيرُ الْأَرْضِ؟ قَالَ: إِنَّ
رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَنْهَانَا عَنْ كَثِيرٍ مِنَ الْإِزْفَاهِ،
قَالَ: فَمَا لِي لَا أَرَى عَلَيْكَ حِذَاءً؟ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ يَأْمُرُنَا أَنْ نَحْتَفِيَ أَحْيَانًا

“Nebî sallallahu aleyhi ve sellem’in ashabından biri Mısır’da bulunan Fudale b. Ubeyd radiyallahu anh’ın yanına gitti. Huzuruna varınca dedi ki:

“Ben seni ziyarete gelmedim. Fakat bir hadisi Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’den ikimizin de duyduğunu öğrendim. Belki o konuda sende bilgi vardır diye düşündüm.” Fudale radiyallahu anh:

“Nedir o?” dedi. Adam da söyledi. Fudale radiyallahu anh:

“Yeryüzünün emiri olduğun halde neden seni saç başı dağınık halde görüyorum?” dedi. O da şöyle cevap verdi:

“Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bizi birçok lüksten yasaklamıştı.” Fudale radiyallahu anh:

“Neden seni ayakkabısız görüyorum?” dedi. O da dedi ki:

“Nebî sallallahu aleyhi ve sellem bize bazen yalınayak yürümemizi emrediyordu.”¹⁰⁹

El-Haris b. Muaviye el-Kindî dedi ki: “O üç haslet hakkında sormak için Ömer b. el-Hattab radiyallahu anh’e binekle gitmiş. Medine’ye gittiğinde Ömer radiyallahu anh ona:

مَا أَفَدَمَكَ؟ قَالَ: لِأَسْأَلَكَ عَنْ ثَلَاثٍ خِلَالٍ. قَالَ: وَمَا هِيَ؟
قَالَ: رُبَّمَا كُنْتُ أَنَا وَالْمَرْأَةُ فِي بِنَاءٍ ضَيِّقٍ فَتَحْضُرُ الصَّلَاةَ، فَإِنْ
صَلَّيْتُ أَنَا وَهِيَ كَانَتْ بِحِذَائِي، فَإِنْ صَلَّتْ خَلْفِي خَرَجْتُ مِنَ
الْبِنَاءِ. قَالَ: تَسْتُرُ بَيْنَكَ وَبَيْنَهَا بِثَوْبٍ، ثُمَّ تُصَلِّي بِحِذَائِكَ إِنْ شِئْتَ،
وَعَنِ الرَّكْعَتَيْنِ بَعْدَ الْعَصْرِ. قَالَ: نَهَانِي رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - عَنْهُمَا. قَالَ: قَالَ: وَعَنِ الْقَصَصِ. قَالَ: مَا شِئْتَ - كَأَنَّهُ
كَرِهَ أَنْ يَمْنَعَهُ - . قَالَ: إِنَّمَا أَرَدْتُ أَنْ أُنْتَهِيَ إِلَى قَوْلِكَ، قَالَ:
أَخْشَى عَلَيْكَ أَنْ تَقْصُصَ فَتَرْتَفِعَ فِي نَفْسِكَ، ثُمَّ تَقْصُصَ فَتَرْتَفِعَ فِي
نَفْسِكَ، حَتَّى يُخَيَّلَ إِلَيْكَ أَنَّكَ فَوْقَهُمْ بِمَنْزِلَةِ الثُّرَيَّا، فَيَضَعَكَ اللَّهُ
تَحْتَ أَقْدَامِهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِقَدْرِ ذَلِكَ

“Ne için geldin?” dedi. O da:

“Sana üç mesele hakkında sormak için” dedi. Ömer radiyallahu

¹⁰⁹ **Sahih.** Ahmed (23449) Ebû Dâvûd (4160) Dârimî (590) İbn Ebi Asım, el-Ahad ve'l-Mesani (2929) Ebu Nuaym Ma'rife (7238) Beyhakî Şuabu'l-İman (5/227)

anh:

“Onlar nedir?” dedi. Dedi ki:

“Bazen ben ve eşim dar bir odada oluyoruz. Namaz vakti geldiğinde şayet ben ve o beraber namaz kılsak, o benim hizamda oluyor. Arkamda kılacak olsa binanın dışına çıkması gerekiyor.” Ömer radiyallahu anh dedi ki:

“Seninle onun arasına bir perde örtersin, sonra dilersen o senin hizanda namaz kılabilir.” Dedi ki:

“Yine ikindiden sonraki iki rekât hakkında sormak istiyordum.” Ömer radiyallahu anh dedi ki:

“Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem beni bundan yasakladı.” Dedi ki:

“Kıssalar hakkında da soracağım. Zira benim kıssa anlatmamı istiyorlar.” Ömer radiyallahu anh dedi ki:

“Nasıl istersen.” Sanki yüzünde bundan hoşlanmamış gibi bir alamet vardı. Dedi ki:

“Ben senin görüşüne göre hareket etmek istiyorum.” Ömer radiyallahu anh dedi ki:

“Senin kıssa anlatıp da bundan dolayı kendinde büyüklük hissetmenden korkuyorum. Sonra yine kıssa anlatıp da kendinde büyüklük hissedersin, hatta kendini onlardan yüksekte, süreyya yıldızında hayal edersin. Sonra bu sebeple Allah seni kıyamet gününde onların ayakları altına indirir.”¹¹⁰

İlim Ancak Hocadan Öğrenmekle Olur

Ebu'd-Derda radiyallahu anh'den: “Rasûlullah sallallahu aleyhi

¹¹⁰ **Hasen.** Ahmed (1/18) Ziyau'l-Makdisi el-Muhtare (1/204) İbn Asakir Tarih (11/480) Abdulgani el-Makdisi Nihayetu'l-Murad (188)

ve sellem şöyle buyurdu:

إِنَّمَا الْعِلْمُ بِالتَّعَلُّمِ وَإِنَّمَا الْحِلْمُ بِالتَّحَلُّمِ وَمَنْ يَتَحَرَّ الْخَيْرَ
يُعْطَهُ وَمَنْ يَتَّقِ الشَّرَّ يُوقَهُ ثَلَاثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ لَمْ يَسْكُنِ الدَّرَجَاتِ
الْعُلَى وَلَا أَقُولُ لَكُمْ : الْجَنَّةُ : مَنْ تَكْهَنَ أَوْ اسْتَقَسَمَ أَوْ رَدَّ مِنْ
سَفَرِهِ تَطْثِيرًا

“İlim ancak (hocadan) öğrenmekle olur. Hilim (ağırbaşlılık) ancak hilim sahibi olmaya çalışmakla olur. Kim hayrı araştırırsa ona verilir. Kim şerden sakınırsa ondan korunur. Şu üç kimse yüksek derecelere kavuşamaz, cennete giremez demiyorum! Kâhinlik yaptıran, fal oku çeken veya uğursuzluk inancı sebebiyle yolculuğundan geri dönen.”¹¹¹

Âlimlerin Özellikleri

Ebu'd-Derdâ radiyallahu anı şöyle dedi:

لَا تَكُونُ عَالِمًا حَتَّى تَكُونَ مُتَعَلِّمًا، وَلَا تَكُونُ بِالْعِلْمِ عَالِمًا
حَتَّى تَكُونَ بِهِ عَامِلًا، وَكَفَى بِكَ إِثْمًا أَنْ لَا تَزَالَ مُخَاصِمًا، وَكَفَى
بِكَ إِثْمًا أَنْ لَا تَزَالَ مُمَارِيًا، وَكَفَى بِكَ كَاذِبًا أَنْ لَا تَزَالَ مُحَدِّثًا
فِي غَيْرِ ذَاتِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ

“Öğrenci olmadıkça âlim olmazsın. Kendisiyle amel etmedikçe

¹¹¹ **Hasen.** Darekutni el-İlel (1085) Taberani Evsat (3/118) Ebû Nuaym Hilyetu'l-Evliyâ (5/174) Hatib Tarih (5/201) İbn Şahin et-Tergib (243) Beyhakî Şuab (7/398) İbn Asakir Tarih (18/97-98)

ilimden dolayı âlim olmazsın. Münâkaşacı olarak devam etmen, günah olarak sana yeter. Çekişmeci olmaya devam etmen günah olarak sana yeter. Allah'ın rızası dışında konuşmaya devam etmen, yalancılık olarak sana yeter.”¹¹²

Eyyub es-Sahtiyanî rahimehullah'tan: “Hasen el-Basrî rahimehullah şöyle dedi:

مَا رَأَيْتُ فَقِيهًا قَطُّ يُدَارِي وَلَا يُمَارِي إِنَّمَا يُفْشِي حِكْمَتَهُ فَإِنْ
قُبِلَتْ حَمْدُ اللَّهِ وَإِنْ رُدَّتْ حَمْدُ اللَّهِ. قَالَ: وَسَمِعْتُ الْحَسَنَ يَقُولُ:
مَا رَأَيْتُ فَقِيهًا قَطُّ. وَإِنَّمَا الْفَقِيهُ الزَّاهِدُ فِي الدُّنْيَا الرَّاعِبُ فِي
الْآخِرَةِ الدَّائِبُ عَلَى الْعِبَادَةِ الْمُتَمَسِّكُ بِالسُّنَّةِ

“İnsanları idare eden ve tartışmayan, sadece hikmeti yayan, bu kabul edilirse Allah'a hamd eden, kabul edilmezse yine Allah'a hamd eden bir fakih hiç görmedim.” Yine Hasen el-Basrî rahimehullah'ın şöyle dediğini işittim:

“Hiç fakih görmedim. Fakih ancak dünyaya karşı isteksiz, ahirete karşı arzulu, ibadete devam eden ve sünnete sarılan kimsedir!”¹¹³

Malik b. Migvel rahimehullah dedi ki:

قَالَ رَجُلٌ لِلشَّعْبِيِّ: أَفْتِنِي أَيُّهَا الْعَالِمُ، فَقَالَ: الْعَالِمُ مَنْ

¹¹² **Hasen.** Dârimî (301) Vekî Zühd (220) İbn Hibban Ravdatu'l-Ukala (s.35) Hatib İktizau'l-İlm (16, 17) Beyhakî el-Medhal (488) İbn Asakir Tarih (47/147)

¹¹³ **Buhârî ve Muslim'in şartlarına göre sahih.** İbn Batta İbtalu'l-Hiyel (s.16) Ahmed Zühd (1530, 1533) İbn Ebî Şeybe (7/186) Dârimî (302) İbnu'l-Mubarek Zühd (30) Acurri Ahlaku'l-Ulema (s.74) İbn Ebî'd-Dunya Zühd (123) Taberânî Evsat (2/316) Ebû Nuaym Hilyetu'l-Evliyâ (2/147, 6/178)

يَخَافُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ

“Bir adam eş-Şa'bî rahimehullah'a:

“Ey âlim! Bana fetvâ ver” deyince, o da dedi ki:

“Âlim Allah Azze ve Celle'den korkandır.”¹¹⁴

Ka'b el-Ahbâr rahimehullah şöyle dedi:

إِنِّي لَأَجِدُ نَعْتَ قَوْمٍ يَتَعَلَّمُونَ لِعِغْرِ الْعَمَلِ، وَيَتَفَقَّهُونَ لِعِغْرِ
الْعِبَادَةِ، وَيَطْلُبُونَ الدُّنْيَا بِعَمَلِ الْآخِرَةِ. وَيَلْبَسُونَ جُلُودَ الضَّأْنِ.
وَقُلُوبُهُمْ أَمْرٌ مِنَ الصَّبْرِ، فَبِي يَغْتَرُّونَ، أَوْ إِيَّاي يُخَادِعُونَ؟ فَحَلَفْتُ
بِي لَا تِيْحَنَّ لَهُمْ فِتْنَةٌ تَتْرُكُ الْحَلِيمَ فِيهَا حَيْرَانَ

“Şüphesiz ki ben bir topluluğun vasıflarını şöyle buluyorum:

“Onlar amel etmeksizin öğrenmeye, ibadet yapmaksızın fakih olmaya çalışırlar. Ahiret ameline karşılık dünyalık peşine düşer, kalpleri sabır otundan daha acı olduğu halde koyun postuna bürünürler. Onlar, şu halde merhametime mi aldanıyorlar, yoksa beni aldatmaya mı çalışıyorlar? Ben zatıma yemin ettim ki onlara, kesinlikle, sabırlı, ağırbaşlı insanı bile şaşkın bırakacak bir imtihan hazırlayacağım!”¹¹⁵

Kişinin Bilmediği Şeyi Âlime Havale Etmesi

Ebu Hureyre radiyallahu anh dedi ki: “Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

¹¹⁴ **Buhârî ve Muslim'in şartlarına göre sahih.** İbn Ebî Şeybe (7/239) Dârimî (264) Ebû Nuaym Hilyetu'l-Evliyâ (4/311) İbn Batta İbtalu'l-Hiyel (s.20)

¹¹⁵ **Sahih maktu.** Dârimî (307) Beyhakî Şuab (2/314)

نَزَلَ الْقُرْآنُ عَلَى سَبْعَةِ أَحْرَفٍ الْمِرَاءِ فِي الْقُرْآنِ كُفِّرَ ثَلَاثَ
مَرَّاتٍ مَا عَرَفْتُمْ مِنْهُ فَاعْمَلُوا بِهِ وَمَا جَهِلْتُمْ مِنْهُ فَرُدُّوهُ إِلَى عَالِمِهِ

“Kur’ân yedi harf üzere nazil olmuştur. Kur’ân hakkında tartışmak küfürdür. (Bunu üç defa söyledi) Ondan bildiğinizle amel edin, bilmediğinizi ise âlimine bırakın.”¹¹⁶

Abdullah b. Amr b. el-As radiyallahu anhuma şöyle dedi:

لَقَدْ جَلَسْتُ أَنَا وَأَخِي مَجْلِسًا مَا أَحِبُّ أَنَّ لِي بِهِ حُمْرَ النَّعَمِ
أَقْبَلْتُ أَنَا وَأَخِي وَإِذَا مَشِيخَةٌ مِنْ صَحَابَةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جُلُوسٌ عِنْدَ بَابٍ مِنْ أَبْوَابِهِ، فَكَرِهْنَا أَنْ نُفَرِّقَ بَيْنَهُمْ،
فَجَلَسْنَا حَجْرَةً، إِذْ ذَكَرُوا آيَةً مِنَ الْقُرْآنِ، فَتَمَارَوْا فِيهَا، حَتَّى
ارْتَفَعَتْ أَصْوَاتُهُمْ، فَخَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
مُغَضَّبًا، قَدْ احْمَرَّتْ وَجْهُهُ يَزِمِيهِمْ بِالتُّرَابِ، وَيَقُولُ: "مَهْلًا يَا قَوْمُ،
بِهَذَا أَهْلِكْتَ الْأُمَّمَ مِنْ قَبْلِكُمْ، بِاخْتِلَافِهِمْ عَلَى أَنْبِيَائِهِمْ، وَضَرْبِهِمْ
الْكِتَابَ بَعْضُهَا بِبَعْضٍ، إِنَّ الْقُرْآنَ لَمْ يَنْزِلْ يُكَذِّبُ بَعْضُهُ بَعْضًا،
بَلْ يُصَدِّقُ بَعْضُهُ بَعْضًا، فَمَا عَرَفْتُمْ مِنْهُ، فَاعْمَلُوا بِهِ، وَمَا جَهِلْتُمْ
مِنْهُ، فَرُدُّوهُ إِلَى عَالِمِهِ

¹¹⁶ **Buhârî ve Muslim'in şartlarına göre sahih.** Mehâmilî Emâlî (11) Taberî Tefsir (1/21) İbn Hibbân (1/275) Ahmed (2/300) Ebû Ya'lâ (10/410) Bezzar (15/193) Nesâî Sunenu'l-Kubrâ (8093) Hatib Tarih (11/26) Deylemi (6806)

“Ben ve kardeşim, benim için kızıl develerden daha sevimli olan bir mecliste oturuyorduk. Ben ve kardeşim gittiğimizde Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem’in ashabından yaşlı kimselerin onun kapılarından birinin önünde oturduklarını gördük. Onların arasını ayırmak istemedik ve bir odada oturduk. Kur’ân’dan bir ayetten bahsettiler ve onun hakkında tartıştılar. (diğer rivayetlerde kader meselesi hakkında tartıştıkları belirtilir) Sesleri yükseldi ve Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem kızgın olarak, yüzü kızarmış bir halde çıktı. Onlara toprak atıyor ve şöyle diyordu:

“Ey topluluk! Yavaş olun. Sizden önceki ümmetler peygamberlerine muhalefet etmeleri ve kitabın bir kısmını bir kısmına karşı kullanmaları sebebiyle helak oldu. Şüphesiz Kur’ân, bir kısmı diğer bir kısmını yalanlamak için inmemiştir. Bilakis bir kısmı diğer kısmını tasdik eder. Ondan bildiğinizle amel edin, bilmediğiniz kısmını âlimine arz edin.” Diğer lafzında: **“Müteşabih olanına iman edin”** şeklinde gelmiştir.¹¹⁷

Âlimin Hakkını Tanımak

Ubade b. Samit radiyallahu anh’den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki:

لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يُوقِّرْ كَبِيرَنَا وَيَرْحَمْ صَغِيرَنَا وَيَعْرِفْ لِعَالِمِنَا

حَقَّهُ

“Büyüklerimize saygı göstermeyen, küçüklerimize merhamet etmeyen ve âlimimizin hakkını tanımayan bizden değildir (diğer rivayette “Ümmetimden değildir” lafzıyla gelmiştir)”¹¹⁸

Enes b. Malik radiyallahu anh’den: Rasûlullah sallallahu aleyhi

¹¹⁷ **Sahih.** Ahmed (2/178, 181) İbn Sad (4/179) İbn Mace (85) Herevi Zemmu’l-Kelam (48) İbn Ebi Asım el-Ahad ve’l-Mesani (812) el-Lalekai (1120) Haris b. Ebi Usame Musned (734)

¹¹⁸ **Hasen.** Ahmed (5/323) Hâkim (1/122) Buhari Tarih (7/312) Bezzar (2718) Beyhaki el-Medhal (1/383) Tahavi Şehu Muşkili’l-Asar (1328) Rafii

ve sellem şöyle buyurdu:

بَيْنَا أَنَا قَاعِدٌ، إِذَا جَاءَ جِبْرِيلُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَوَكَزَ
بَيْنَ كَتِفَيَّ، فَقُمْتُ إِلَى شَجَرَةٍ فِيهَا مِثْلُ وَكَرِي الطَّيْرِ، فَقَعَدَ فِي
أَحَدِهِمَا، وَقَعَدْتُ فِي الْآخَرِ، فَسَمْتُ وَارْتَفَعْتُ حَتَّى إِذَا سَدَّتِ
الْخَافِقَيْنِ، وَأَنَا أَقْلِبُ طَرْفِي، فَلَوْ شِئْتُ أَنْ أَمَسَ السَّمَاءَ مَسَسْتُ،
فَالْتَفَتُ، فَإِذَا جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ كَأَنَّهُ حِلْسٌ لَا طِيَّ فَعَرَفْتُ فَضْلَ
عِلْمِهِ بِاللَّهِ عَلَيَّ، وَفُتِحَ لِي بَابٌ مِنَ السَّمَاءِ فَرَأَيْتُ الثُّورَ الْأَعْظَمَ،
وَلَطَّ دُونِي الْحِجَابُ رَفَرَفُهُ الدَّرُّ، وَالْيَاقُوتُ، فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَيَّ مَا
شَاءَ أَنْ يُوحِيَ

“Ben otururken Cibril sallallahu aleyhi ve sellem geldi ve omuzuma vurdu. Hemen bir ağacın yanına vardım. Ağaçta kuş yuvası gibi iki yer vardı. Birine o oturdu, diğerine de ben. Sonra ağaç yükseldi ve doğu batı ufuklarını örttü. Ben gözümü çevirip bakıyordum. Eğer semaya dokunmak isteseydim dokunurdum. Döndüm baktım ki Cebrail aleyhi's-selâm yere serilmiş bir sergi gibi idi. Anladım ki onun Allah hakkındaki bilgisi benimkinden üstündür. Sonra semanın kapılarından bir kapı açıldı, en büyük nuru gördüm. Perdenin önünde inci ve yakut minderler vardı. Sonra Allah bana vahyetmeyi dilediği şeyleri vahyetti.”¹¹⁹

(4/176) Ziyau'l-Makdisi (8/361) Hakîm et-Tirmizi Nevadiru'l-Usul (1/187) Şaşî Müsned (1209) Taberani Mekarimu'l-Ahlak (147)

¹¹⁹ **Buhârî ve Muslim'in şartlarına göre sahih.** Taberânî Mu'cemu'l-Evsat (6/211) Ebu's-Şeyh el-Azamet (360) Beyhakî Şuabu'l-İman (1/175) Ziyau'l-Makdisi el-Munteka Min Mesmuat (el yazma no:746)

Din Meselelerini Yenileyen Müceddidler

Ebu Hureyre radiyallahu anh'den: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

إِنَّ اللَّهَ يَبْعَثُ لِهَذِهِ الْأُمَّةِ عَلَى رَأْسِ كُلِّ مِائَةٍ سَنَةٍ مَنْ يُجَدِّدُ
لَهَا دِينَهَا

“Muhakkak ki Allah bu ümmet için her yüz senenin başında dinlerini yenileyecek kimseler gönderir.”¹²⁰

Ebu Bekra radiyallahu anh'den: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

إِنَّ اللَّهَ سَيُؤَيِّدُ هَذَا الدِّينَ بِأَقْوَامٍ لَا خَلَاقَ لَهُمْ

“Muhakkak ki Allah Tebarek ve Teâlâ bu dini nasibi olmayan kimselerle de destekleyecektir.”¹²¹

Usame b. Zeyd radiyallahu anhuma'dan: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki:

يَحْمِلُ هَذَا الْعِلْمَ مِنْ كُلِّ خَلْفٍ عُدُولُهُ يَنْفُونَ عَنْهُ تَحْرِيفَ
الْغَالِينَ وَانْتِحَالَ الْمُبْطِلِينَ وَتَأْوِيلَ الْجَاهِلِينَ

“Sonradan gelen her bir neslin arasından bu ilmi adaletli olanları yüklenip taşır. Bunlar aşırı gidenlerin tahriflerini, batıl ehlinin hırsızlıklarını ve cahillerin yanlış te'villerini bertaraf

¹²⁰ **Muslim'in şartına göre sahih.** Ebû Dâvûd (4291) Hâkim (4/567, 568) Taberânî Evsat (6/323) Hatib Tarih (2/61) Deylemi (532) İbn Asakir Tarih (51/338)

¹²¹ **Muslim'in şartına göre sahih.** Ahmed (5/45)

Abdullah b. Mes'ud radiyallahu anı dedi ki: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

إِنَّ الْإِسْلَامَ بَدَأَ غَرِيبًا وَسَيَعُودُ كَمَا بَدَأَ غَرِيبًا فَطُوبَى لِلْغُرَبَاءِ
قِيلَ: وَمَنْ هُمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: الَّذِينَ يُضْلِحُونَ إِذَا فَسَدَ النَّاسُ

"Muhakkak ki İslam garip başlamıştır, tekrar başladığı gibi

¹²² **Sahih ligayrihi.** Hatib Şerafu Ashabi'l-Hadis (s.28) El-A'lâ el-Feraidu'l-Mesmua (11) el-A'lâ Bugetu'l-Multemis (s.34) İbn Asakir Tarih (7/39)

* **Muaz b. Cebel radiyallahu anı'den:** Hatib Şerafu Ashabi'l-Hadis (s.11) el-Elbani; Tahricu'l-Mışkat (1/82-83/248)

* **İbn Ömer radiyallahu anıhuma'dan:** Temmam Fevaid (899) Herevi Zemmu'l-Kelam (707) İbn Adiy el-Kamil (1/145) Ebu Tahir es-Silefi Mu'cemu's-Sefer (1585)

* **İbn Amr radiyallahu anıhuma'dan:** Bezzar (16/247) Taberânî Musnedu's-Şamiyyin (1345) el-Ukayli ed-Duafa (1/9) Temmam İslamu Zeyd b. Harise (5)

* **İbn Abbas radiyallahu anıhuma'dan:** Herevi Zemmu'l-Kelam (704) Yusuf b. Abdilhadi Cem'u'l-Cuyuşı ve'd-Desakir (15)

* **Cabir b. Semura radiyallahu anıh'den:** Herevi Zemmu'l-Kelam (706)

* **Ebu Uname radiyallahu anıh'den:** el-Ukayli ed-Duafa (1/9) İbn Adiy el-Kamil (1/146)

* **Ebu Hureyre radiyallahu anıh'den:** Bezzar (16/247) Taberânî Musnedu's-Şamiyyin (599) Hatib Şerafu Ashabi'l-Hadis (s.28) Hatib el-Cami (1/128) Herevi Zemmu'l-Kelam (705) Ebu'l-Huseyn el-Harakî Fevaidu'l-Muhrace (el yazma no: 16) Yusuf b. Abdilhadi Cem'u'l-Cuyuşı ve'd-Desakir (2) İbn Adiy el-Kamil (1/146) el-Ukayli ed-Duafa (1/9) Temmam İslamu Zeyd b. Harise (5) İbn Asakir Tarih (43/236)

* **Enes b. Malik radiyallahu anıh'den:** İbn Asakir Tarih (54/225)

* **İbn Mes'ud radiyallahu anıh'den:** Hatib Şerafu Ashabi'l-Hadis (s.28)

* **Ebu'd-Derdâ radiyallahu anıh'den:** Tahavi Şerhu Muşkili'l-Asar (3884)

* **Ali b. Ebi Talib radiyallahu anıh'den:** İbn Adiy el-Kamil (1/145)

* **İbrahim b. Abdirrahman el-Uzri'den mürsel olarak:** Acurri eş-Şeria (1, 2) İbn Vaddah el-Bid'a (1, 2) Hatib Şerafu Ashabi'l-Hadis (s.29) İbn Adiy el-Kamil (1/146, 147) İbn Kuteybe Uyunu'l-Ahbar (1/135) el-Ukayli ed-Duafa (4/256) İbn Batta el-İbane (1/198) Beyhakî (10/209) İbn Asakir Tarih (7/38, 39, 59/10)

garip haline dönecektir. Gariplere müjdeler olsun.” Denildi ki:

“Onlar kimlerdir ey Allah’ın rasulü!” Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“İnsanlar bozulduğu zaman düzeltip ıslah edenlerdir.”¹²³

Bildikleriyle Amel Etmek

Muaz b. Cebel radiyallahu anh’den: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

لَا تَزُولُ قَدِمًا عَبْدٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَتَّى يُسْأَلَ عَنْ أَرْبَعِ خِصَالٍ:
عَنْ عُمْرِهِ فِيمَا أَفْنَاهُ؟ وَعَنْ شَبَابِهِ فِيمَا أَبْلَاهُ؟ وَعَنْ مَالِهِ مِنْ أَيْنَ
اِكْتَسَبَهُ وَفِيمَا أَنْفَقَهُ؟ وَعَنْ عِلْمِهِ مَاذَا عَمِلَ فِيهِ؟

“Kıyamet gününde kul, şu dört hasletten sorulmadıkça bir yere gidemez; ömrünü nerede tükettiğinden, gençliğini nasıl geçirdiğinden, malını nereden kazanıp nereye harcadığından ve ilmiyle ne amel ettiğinden.”¹²⁴

Usâme b. Zeyd radiyallahu anh’den: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’in şöyle buyurduğunu işittim:

يُؤْتَى بِالرَّجُلِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، فَيُلْقَى فِي النَّارِ، فَتَنْدَلِقُ أَقْتَابُ
بَطْنِهِ، فَيَدُورُ بِهَا كَمَا يَدُورُ الْحِمَارُ بِالرَّحَى، فَيَجْتَمِعُ إِلَيْهِ أَهْلُ

¹²³ **Muslim’in şartına göre sahih.** el-Acurri el-Guraba (s.15) Ebu Amr ed-Dânî Sunenu’l-Varide Fi’l-Fiten (228)

¹²⁴ **Hasen.** Darimi (1/145) Bezzar (7/88) Taberani (20/60) İbn Ebi Şeybe (7/125) Deylemi (7498) Beyhaki el-Medhal (493)

النَّارِ، فَيَقُولُونَ: يَا فُلَانُ مَا لَكَ؟ أَلَمْ تَكُنْ تَأْمُرُ بِالْمَعْرُوفِ، وَتَنْهَى
عَنِ الْمُنْكَرِ؟ فَيَقُولُ: بَلَى، قَدْ كُنْتُ أَمُرُ بِالْمَعْرُوفِ وَلَا آتِيهِ، وَأَنْهَى
عَنِ الْمُنْكَرِ وَآتِيهِ

“Kıyâmet gününde bir adam getirilerek cehenneme atılacak ve karnının bağırsakları çıkacak. Onları eşiğin değirmen taşını döndürdüğü gibi döndürecek. Derken yanına cehennemlikler toplanacak ve:

“Ey falân! Sana ne oldu? Sen iyiliği emir, kötülüğü men etmez miydin?” diyecekler. O da:

“Evet! İyiliği emrederdim. Ama yapmazdım. Kötülükten nehyederdim. Ama onu işlerdim” diyecektir.”¹²⁵

Ebu Vail şöyle demiştir: “Fitne zamanında Usame b. Zeyd radiyallahu anh’e: “Osman radiyallahu anh ile konuşsana” denilince dedi ki:

“Siz de biliyorsunuz ki, onunla her konuştuğumu size duyuruyorum. Fitneye sebep olmayacak şekilde onunla baş başa da konuşuyoruz. Zira bir fitneye sebep olmak da istemem. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem’den işittiğim bir sözden sonra vallahi halife de olsa ona: “İnsanların en hayırlısı sensin demem.” Ona:

“Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem’in ne dediğini işittin?” diye sorulunca şöyle dedi: “Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem’in şöyle buyurduğunu işittim:

يُجَاءُ بِالرَّجُلِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيُلْقَى فِي النَّارِ، فَتَدْلِقُ أَقْتَابُهُ فِي

¹²⁵ **Sahih** Buhârî (3267, 7098) Muslim (2989)

النَّارِ، فَيَدُورُ كَمَا يَدُورُ الْحِمَارُ بِرَحَاهُ، فَيَجْتَمِعُ أَهْلُ النَّارِ عَلَيْهِ
فَيَقُولُونَ: أَيُّ فُلَانٍ مَا شَأْنُكَ؟ أَلَيْسَ كُنْتَ تَأْمُرُنَا بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَانَا
عَنِ الْمُنْكَرِ؟ قَالَ: كُنْتُ أَمُرُكُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَلَا آتِيهِ، وَأَنْهَأَكُمْ عَنِ
الْمُنْكَرِ وَآتِيهِ

“Kıyamet gününde kişi getirilip cehennem ateşine atılır. Ateşte bağırsakları dışarıya dökülür. Merkebin değirmen taşı etrafında dönmesi gibi o da ateşin içinde bağırsaklarıyla dönmeye başlar. Cehennemlikler yanına gelip:

“Ey filan! Ne oldu sana? Sen bize iyiliği emredip kötülükten sakındırmaz mıydın?” diye sorduklarında o:

“Size iyiliği emreder, ama kendim yapmazdım. Sizi kötülüklerden sakındırır, ama kendim işlerdim” karşılığını verir.”¹²⁶

Hasen el-Basrî rahimehullah şöyle dedi:

أَدْرَكْتُ النَّاسَ، وَالنَّاسُ إِذَا نَسَكَ، لَمْ يُعْرِفْ مِنْ قَبْلِ
مَنْطِقِهِ، وَلَكِنْ يُعْرِفُ مِنْ قَبْلِ عَمَلِهِ، فَذَلِكَ الْعِلْمُ النَّافِعُ

“Ben öyle insanlara yetiştim ki, onlar kendini ibadete veren konuşmasıyla tanınmazdı. Fakat ameliyle tanınırdı. İşte faydalı ilim budur.”¹²⁷

Hasen el-Basrî rahimehullah şöyle dedi:

¹²⁶ **Sahih.** Buhari (3267) Muslim (2989)

¹²⁷ **Hasen maktu.** Dârimî (558)

إِنْ كَانَ الرَّجُلُ لَيَصِيبُ الْبَابَ مِنَ الْعِلْمِ فَيَعْمَلُ بِهِ، فَيَكُونُ خَيْرًا لَهُ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا، لَوْ كَانَتْ لَهُ، فَجَعَلَهَا فِي الْآخِرَةِ قَالَ الْحَسَنُ: كَانَ الرَّجُلُ إِذَا طَلَبَ الْعِلْمَ لَمْ يَلْبَثْ أَنْ يَرَى ذَلِكَ فِي بَصَرِهِ، وَتَخَشُّعِهِ، وَلِسَانِهِ، وَيَدِهِ، وَصَلَاتِهِ، وَزُهْدِهِ

“Muhakkak ki kişinin ilimden bir bab elde edip onunla amel etmesi, onun için dünya ve içindekilerden daha hayırlı olurdu. Dünya ve içindekiler kendisinin olsa, onu da ahiret yoluna verirdi.” Yine Hasen el-Basrî rahimehullah şöyle dedi:

“Kişi ilim tahsil ettiği zaman çok geçmeden bunun etkisi onun bakışında, huşû'unda, dilinde, elinde, namazında ve zühdünde görülürdü.”¹²⁸

Mesruk rahimehullah dedi ki:

الْمَرْءُ حَقِيقٌ أَنْ يَكُونَ لَهُ مَجَالِسٌ يَخْلُو فِيهَا فَيَذْكُرُ ذُنُوبَهُ
فَيَسْتَغْفِرُ اللَّهَ تَعَالَى مِنْهَا

“Kişiye ilim olarak Allah korkusu yeter. Kişiye cehalet olarak ilmini beğenmesi yeter.” Mesruk rahimehullah dedi ki:

“Hakiki bir kimsenin içinde yalnız kalıp günahlarını hatırlayacağı ve bunlardan dolayı Allah'tan bağışlanma dileyeceği meclisleri olmalıdır.”¹²⁹

¹²⁸ **Buhârî ve Muslim'in şartlarına göre sahih.** Dârimî (397-98) İbn Ebî Şeybe (7/187) İbn Abdilber Cami (255, 315) İbnu'l-Mubarek Zühd (79) Acurri Ahlaku'l-Ulema (s.71) Mizzi Tehzibu'l-Kemal (6/111)

¹²⁹ **Muslim'in şartına göre sahih.** Dârimî (314) Ahmed Zühd (2071) Hennad Zühd (913, 1227) İbn Ebi Şeybe (7/148) İbnu'l-Arabî Mu'cem (971)

Ebû Müslim el-Havlânî rahimehullah şöyle dedi:

الْعُلَمَاءُ ثَلَاثَةٌ، فَرَجُلٌ عَاشَ فِي عِلْمِهِ، وَعَاشَ مَعَهُ النَّاسُ فِيهِ، وَرَجُلٌ عَاشَ فِي عِلْمِهِ، وَلَمْ يَعِشْ مَعَهُ فِيهِ أَحَدٌ، وَرَجُلٌ عَاشَ النَّاسُ فِي عِلْمِهِ، وَكَانَ وَبَالًا عَلَيْهِ

“Âlimler üç sınıftır. İlmine göre yaşayan, kendisiyle beraber halkın da ona göre yaşadığı kimse, ilmine göre yaşayan, ama kendisiyle beraber ona göre hiç kimsenin yaşamadığı kimse ve ilmine göre, (kendisinin değil de) halkın yaşadığı ve ilmi kendisinin üzerinde vebal olan kimse.”¹³⁰

Dili Âlim Olan Münafıktan Sakınmak

İmran b. Husayn radiyallahu anh dedi ki: “Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

إِنَّ أَخَوْفَ مَا أَخَافَ عَلَيْكُمْ بَعْدِي كُلُّ مُنَافِقٍ عَلِيمٍ اللِّسَانِ

“Muhakkak ki benden sonra sizin hakkınızda en korktuğum şey dili âlim olan her münafıktır.”¹³¹

Taklidin Kötülenmesi

Ebu Hureyre radiyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi

İbn Asakir Tarih (57/429) İbn Sa'd Tabakat (6/80) Ebû Nuaym Hilyetu'l-Evliyâ (2/97) Beyhaki Şuabu'l-İman (1/471, 472)

¹³⁰ **Muslim'in şartına göre sahih.** Dârimî (373) İbn Asakir Tarih (27/226)

¹³¹ **Buhârî ve Muslim'in şartlarına göre sahih.** Firyabî Sıfatu'n-Nifak (23) İbn Hibbân (1/281) Bezzar (9/13) Taberânî (18/237)

ve sellem şöyle buyurdu:

لَوْ آمَنَ بِي عَشْرَةٌ مِنْ أَحْبَارِ الْيَهُودِ، لَأَمَنَ بِي كُلُّ يَهُودِيٍّ
عَلَى وَجْهِ الْأَرْضِ

“Şayet Yahudi âlimlerden on tanesi bana iman etseydi yeryüzündeki bütün Yahudiler bana iman ederlerdi.”¹³²

Huzeyfe radiyallahu anh'den: “Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

لَا تَكُونُوا إِمَّعَةً، تَقُولُونَ: إِنَّ أَحْسَنَ النَّاسِ أَحْسَنًا، وَإِنْ
ظَلَمُوا ظَلَمْنَا، وَلَكِنْ وَطِّنُوا أَنْفُسَكُمْ، إِنَّ أَحْسَنَ النَّاسِ أَنْ
تُحْسِنُوا، وَإِنْ أَسَاءُوا فَلَا تَظْلِمُوا

“İnsanlar iyilik yaparsa biz de yaparız, zulmederlerse biz de zulmederiz” diyen uydu/taklitçi kimseler olmayın! Lakin kendinize hâkim olun, insanlar iyilik yaparsa siz de iyilik yapın, onlar kötülük yaparlarsa siz zulmetmeyin.”¹³³

Ebu'l-Ahvas rahimehullah'tan: “Abdullah b. Mes'ud radiyallahu anh şöyle dedi:

لَيُوطِنَنَّ الْمَرْءُ نَفْسَهُ عَلَى أَنَّهُ إِنْ كَفَرَ مَنْ فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا
لَمْ يَكْفُرْ وَلَا يَكُونَنَّ أَحَدُكُمْ إِمَّعَةً قِيلَ وَمَا الْإِمَّعَةُ؟ قَالَ الَّذِي يَقُولُ

¹³² **Sahih.** Buhârî (3725) Ahmed (2/346, 416)

¹³³ **Hasen.** Tirmizî (2007) Bezzar (7/229)

أَنَا مَعَ النَّاسِ إِنَّهُ لَا إِسْوَةَ فِي الشَّرِّ

“Kişi kendisini şöyle şartlandırmalıdır: Yeryüzündekilerin tamamı kâfir olsa bile, o kâfir olmamalıdır. Sizden biriniz uydu olmasın.” Denildi ki:

“Uydu nedir?” İbn Mes’ud radiyallahu anh şöyle dedi:

“O, “Ben insanlarla beraberim” diyen kimsedir. Şüphesiz kötülük örnek alınmaz.”¹³⁴

Ebu'l-Ahvas rahimehullah’tan: “İbn Mes’ûd radiyallahu anh dedi ki:

لَا يُقَلِّدَنَّ أَحَدُكُمْ دِينَهُ رَجُلًا، فَإِنْ آمَنَ آمَنَ، وَإِنْ كَفَرَ كَفَرَ،
وَإِنْ كُتِّمَ لَا بُدَّ مُقْتَدِينَ فَاقْتَدُوا بِالْمِيتِ ; فَإِنَّ الْحَيَّ لَا يُؤْمِنُ عَلَيْهِ
الْفِتْنَةُ

“Sizden biriniz dininde bir kimseyi taklit etmesin! Zira o iman etmişse iman etmiş, küfretilmişse küfretilmiş olur. İlle de birine uyacaksanız ölmüş olan sahâbelere uyunuz. Zira hayatta olanın fitneye düşmesinden emin olunamaz.”¹³⁵

Mu’âz b. Cebel radiyallahu anh de dedi ki:

¹³⁴ **Muslim'in şartına göre sahih.** İbn Batta el-İbane (1/193) Ebû Nuaym Hilyetu'l-Evliyâ (1/136) İbn Hazm el-İhkâm (6/293) Taberânî (9/152) Buhârî Tarihu'l-Kebir (4/367) Haraiti Mesaviu'l-Ahlak (287) Haraiti İ'tilalu'l-Kulub (381) Ebû Dâvûd Zühhd (133)

¹³⁵ **Muslim'in şartına göre sahih.** Taberânî, (9/152) Lalekâ'î, İtikâdu Ehli's-Sunne (130) el-Muhallisiyyat (1605) Ebû Nuaym Hilyetu'l-Evliyâ (1/136) Beyhakî, (10/116) İbn Hazm, el-İhkâm, (6/255)

إِيَّاكُمْ وَثَلَاثَةً: زَلَّةَ عَالِمٍ، وَجِدَالَ مُنَافِقٍ، وَدُنْيَا تَقْطَعُ
 أَغْنَاقَكُمْ. فَأَمَّا زَلَّةُ عَالِمٍ فَإِنْ اهْتَدَى فَلَا تُقْلِدُوهُ دِينَكُمْ، وَإِنْ زَلَّ
 فَلَا تَقْطَعُوا عَنْهُ آمَالَكُمْ. وَأَمَّا جِدَالُ مُنَافِقٍ بِالْقُرْآنِ، فَإِنَّ لِلْقُرْآنِ
 مَنَارًا كَمَنَارِ الطَّرِيقِ، فَمَا عَرَفْتُمْ فَخُذُوهُ، وَمَا أَنْكَرْتُمْ فَرُدُّوهُ إِلَى
 عَالِمِهِ. وَأَمَّا دُنْيَا تَقْطَعُ أَغْنَاقَكُمْ، فَمَنْ جَعَلَ اللَّهَ فِي قَلْبِهِ غِنًى فَهُوَ
 الْغِنَى

“Şu üç şeyden sakının! Âlimin sürçmesi, münafığın Kur’ân ile (Kur’ân’ı alet ederek) mücadelesi ve boyunlarınızı koparan dünya. Âlimin sürçmesine gelince; hidâyet üzere olsa bile onu dininizde taklit etmeyin! Lakin ondan ümidinizi de kesmeyin. Münafığın Kur’ân ile mücadelesine gelince, şüphesiz Kur’ân, yolu aydınlatan bir fener gibidir. Bildiğinizi alın, bilmediğinizi alimine havale edin. Boyunlarınızı koparan dünyaya gelince, Allah kimin kalbini zengin kılmışsa işte gerçek zengin odur!”¹³⁶

Alimin Hatasına Tabi Olmamak

Ebu'l-Âliye er-Riyahi rahimehullah dedi ki: “İbn Abbâs radiyallahu anhuma şöyle dedi:

وَيْلٌ لِلْأَتْبَاعِ مِنْ عَثَرَاتِ الْعَالِمِ، قِيلَ: كَيْفَ ذَلِكَ؟ قَالَ: يَقُولُ
 الْعَالِمُ شَيْئًا بَرَأِيَهُ ثُمَّ يَجِدُ مَنْ هُوَ أَعْلَمُ بِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

¹³⁶ **Sahih mevkuf.** Lâlekâî, İ'tikâdu Ehli's-Sunne (1/116-117) Taberanî, el-Evsat (8/307) Darekutnî, İlel (6/81) İbn Hazm, el-İhkâm (6/236) Ebû Nu'aym, Hilye (5/97) İbn Asâkir Tarih (58/438)

وَسَلَّمَ مِنْهُ فَيَتْرُكُ قَوْلَهُ ذَلِكَ ثُمَّ يَمْضِي الْأَتْبَاعُ

“Alimin tökezemelerine tâbî olanlara yazıklar olsun.” Denildi ki:

“Bu nasıl olur?” İbn Abbas radiyallahu anhuma şöyle cevap verdi:

“Bir alim kendi görüşüne göre bir şey söyler. Sonra Rasûlüllâh sallallahu aleyhi ve sellem'den gelen ilim ona ulaşınca, hatalı olan görüşünü terk eder. Fakat onu takip eden kişi hala bu âlimin hatalı görüşünü taklit etmeye devam eder.”¹³⁷

Âlimleri, Sâlihleri ve Peygamberleri Rab Edinmek

Adiy b. Hatim diyor ki: “Ben, Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in yanına gittim. Boynumda altından bir haç bulunuyordu. Bana dedi ki:

يَا عَدِيَّ اطْرَحْ هَذَا الْوَثْنَ مِنْ عُنُقِكَ قَالَ: فَطَرَحْتُهُ وَانْتَهَيْتُ
إِلَيْهِ وَهُوَ يَقْرَأُ فِي سُورَةِ بَرَاءَةِ، فَقَرَأَ هَذِهِ الْآيَةَ: {اتَّخَذُوا أَخْبَارَهُمْ
وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ} قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّا لَسْنَا
نَعْبُدُهُمْ، فَقَالَ: أَلَيْسَ يُحَرِّمُونَ مَا أَحَلَّ اللَّهُ فَتَحَرِّمُونَهُ، وَيُحِلُّونَ مَا
حَرَّمَ اللَّهُ فَتُحِلُّونَهُ؟ قَالَ: قُلْتُ: بَلَى. قَالَ: فِتْلِكَ عِبَادَتُهُمْ

“Ey Adiy! Boynundan şu putu çıkarıp at.” Bunun üzerine onu attım. Ona gittiğimde, Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem Tevbe suresinin

¹³⁷ **Sahih mevkuf.** İbn Abdilberr, Camî'u'l-Beyânî'l-İlm (1877) İbn Hazm, el-İhkâm (6/257) Hatib el-Fakih ve'l-Mutefekkih (639) Beyhakî el-Medhal (835)

“Onlar, hahamlarını, rahiplerini ve Meryemoğlu İsa Mesihi, Allah’tan başka rabler edindiler” âyetini okuyordu. Dedim ki:

“Ey Allah’ın Rasulü biz onlara ibadet etmiyorduk ki!” Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem de buyurdu ki:

“Onlar Allah’ın helal kıldığı şeyleri haram kıldıklarında haram saymıyor muydunuz? Allah’ın haram kıldıklarını helal saydıklarında da helal kabul etmiyor muydunuz?” Ben:

“Evet” dedim. Buyurdu ki:

“İşte onların ibadeti budur!”¹³⁸

Ebu’l-Buhterî rahimehullah’tan: “Huzeyfe b. el-Yeman radiyallahu anh’e:

“Onlar, hahamlarını, rahiplerini ve Meryemoğlu İsa Mesihi, Allah’tan başka rabler edindiler.” (Tevbe 31) buyuruluyor. Bunlar, haham ve rahiplere ibadet mi ediyorlardı?” diye soruldu. Huzeyfe radiyallahu anh dedi ki:

أَمَّا إِنَّهُمْ لَمْ يَكُونُوا يَصُومُونَ لَهُمْ، وَلَا يُصَلُّونَ لَهُمْ، وَلَكِنَّهُمْ
كَانُوا إِذَا أَحَلُّوا لَهُمْ شَيْئًا اسْتَحَلُّوهُ، وَإِذَا حَرَّمُوا عَلَيْهِمْ شَيْئًا أَحَلَّه
اللَّهُ لَهُمْ حَرَّمُوهُ، فَتِلْكَ كَانَتْ رُبُوبِيَّتَهُمْ

“Onlar, bunlara oruç tutup namaz kılarak ibadet etmiyorlardı. Fakat onlara, kendilerine bir şeyi helal yapınca onlar onu helal görüyorlar bir şeyi haram yapınca da onu haram sayıyorlardı. İşte

¹³⁸ **Sahih.** Taberi Tefsir (11/417) Buhârî Tarihu’l-Kebir (7/106) Tirmizi (3095) Taberani (17/92) Fesevi Meşyeha (el yazma no: 130) İbn Sa’d Tabakat (6/219) Hatib el-Fakih ve’l-Mutefekkih (747) Beyhaki (10/116) Beyhakî el-Medhal (261) Ziyau’l-Makdisi el-Munteka (el yazma no:134) Bkz.: Zeylaî Tahricu Ehadisi’l-Keşşaf (2/66)

onların rab edinmeleri budur.”¹³⁹

Abdullah b. Abbas radiyallahu anhuma dedi ki:

لَمْ يَأْمُرُوهُمْ أَنْ يَسْجُدُوا لَهُمْ، وَلَكِنْ أَمَرُوهُمْ بِمَعْصِيَةِ اللَّهِ،
فَأَطَاعُوهُمْ، فَسَمَّاهُمْ اللَّهُ بِذَلِكَ أَرْبَابًا

“Hahamlar ve rahipler, Yahudi ve Hristiyanlara, kendilerine secde etmelerini emretmemişlerdir. Fakat onlar, Allah’a isyanı emretmişler, onlar da bu emirlere itaat etmişlerdir. Bu sebeple Allah, hahamları ve rahipleri: “Rabler” diye isimlendirmiştir.”¹⁴⁰

Rebi' b. Enes rahimehullah’tan: “Ben, Ebu’l-Âliye rahimehullah’a **“Onlar, hahamlarını, rahiplerini ve Meryemoğlu İsa Mesihî, Allah’tan başka rabler edindiler.”** (Tevbe 31) âyetinin manasını sordum ve dedim ki:

كَيْفَ كَانَتِ الرُّبُوبِيَّةُ الَّتِي كَانَتْ فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ؟ قَالَ قَالُوا:
مَا أَمَرُونَا بِهِ اتَّعَمَرْنَا، وَمَا نَهَوْنَا عَنَّا انْتَهَيْنَا، لِقَوْلِهِمْ: وَهُمْ يَجِدُونَ
فِي كِتَابِ اللَّهِ مَا أَمَرُوا بِهِ وَمَا نُهُوا عَنْهُ، فَاسْتَنْصَحُوا الرِّجَالَ،
وَنَبَذُوا كِتَابَ اللَّهِ وَرَاءَ ظُهُورِهِمْ

“İsrailoğullarında bu rab edinme olayı nasıldı?” Ebu’l-Aliye rahimehullah dedi ki:

“Onlar: “Bize ne emrederlerse ona uyarız, neyi de yasakladılarsa, sözlerini dinleriz” dediler. Hâlbuki bunların emrettikleri ve yasakladıkları

¹³⁹ **Sahih mevkuf.** Abdurrazzak Tefsir (2/272) Taberi Tefsir (11/418) İbn Hazm el-İhkam (6/290) Hatib el-Fakih ve’l-Mutefekkih (748, 749) Beyhakî (10/116) Beyhakî el-Medhal (259) Beyhaki Şuab (7/45)

¹⁴⁰ **Hasen mevkuf.** Taberi Tefsir (11/420)

şeylerin hükmü, Allah'ın kitabında mevcuttu. İnsanlar din adamlarının telkinlerini nasihat kabul edip aldılar ve Allah'ın kitabını arkalarına attılar.”¹⁴¹

Delil Üzere İman Eden İle Taklit Edenin Kabirdeki Durumları

Berâ b. Azib radiyallahu anh dedi ki:

خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي جِنَازَةِ رَجُلٍ
مِنَ الْأَنْصَارِ فَأَنْتَهَيْنَا إِلَى الْقَبْرِ وَلَمْ يُلْحَدْ بَعْدُ، فَجَلَسَ النَّبِيُّ صَلَّى
اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَجَلَسْنَا حَوْلَهُ، فَكَأَنَّ عَلَى رُءُوسِنَا الطَّيْرُ، وَفِي
يَدِهِ عُودٌ يَنْكُتُ بِهِ الْأَرْضَ، يَغْنِي يَحْفَرُ بِهِ الْأَرْضَ، فَرَفَعَ رَأْسَهُ
وَقَالَ: اسْتَعِيدُوا بِاللَّهِ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا ثُمَّ قَالَ: إِنَّ
الْعَبْدَ الْمُؤْمِنَ إِذَا كَانَ فِي إِقْبَالٍ مِنَ الْآخِرَةِ وَانْقِطَاعٍ مِنَ الدُّنْيَا
نَزَلَتْ إِلَيْهِ مَلَائِكَةٌ بَيضُ وُجُوهُهُمْ، كَالشَّمْسِ، وَمَعَهُمْ كَفَنٌ مِنَ
الْجَنَّةِ، وَحَنُوطٌ مِنَ حَنُوطِ الْجَنَّةِ، فَيَجْلِسُونَ مَدَّ الْبَصَرِ، ثُمَّ يَجِيئُ
مَلَكُ الْمَوْتِ حَتَّى يَجْلِسَ عِنْدَ رَأْسِهِ فَيَقُولُ: أَيَّتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ
اخْرُجِي إِلَى مَغْفِرَةِ اللَّهِ وَرِضْوَانِهِ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
فَتَخْرُجُ وَتَسِيلُ كَمَا تَسِيلُ الْقَطْرَةُ مِنَ السَّقَاءِ فَيَأْخُذُونَهَا فَلَا
يَدْعُونَهَا فِي يَدِ طَرْفَةٍ عَيْنٍ حَتَّى يَأْخُذُوهَا فِي ذَلِكَ الْكَفَنِ

¹⁴¹ **Hasen maktu.** Taberi Tefsir (11/420)

وَالْحَنُوطِ فَيَخْرُجُ مِنْهَا كَأَطْيَبِ نَفْحَةٍ مِنْكَ وَجِدْتَ عَلَى وَجْهِ
الْأَرْضِ، فَيَضَعُدُونَ بِهَا فَلَا يَمُرُّونَ بِهَا عَلَى مَلٍّ مِنَ الْمَلَائِكَةِ إِلَّا
قَالُوا مَا هَذِهِ الرُّوحُ الطَّيِّبَةُ فَيَقُولُونَ، رُوحُ فُلَانِ ابْنِ فُلَانٍ بِأَحْسَنِ
أَسْمَائِهِ، ثُمَّ يَنْتَهُونَ بِهَا إِلَى سَمَاءِ الدُّنْيَا فَيَسْتَفْتِحُونَ لَهَا فَيُفْتَحُ
لَهُمْ، فَيَسْتَقْبِلُهَا وَيُشَيِّعُهَا كُلُّ مَنْ مُقَرَّبُوهَا إِلَى السَّمَاءِ الَّتِي تَلِيهَا
حَتَّى يَنْتَهُوا بِهَا إِلَى السَّمَاءِ السَّابِعَةِ، فَيَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى اكْتُبُوا كِتَابَهُ
فِي عِلِّيِّينَ، وَأَعِيدُوهُ إِلَى الْأَرْضِ، مِنْهَا خَلَقْتَهُمْ وَفِيهَا أَعِيدُهُمْ،
وَمِنْهَا أُخْرِجُهُمْ تَارَةً أُخْرَى، فَتُعَادُ الرُّوحُ فِي جَسَدِهِ، وَيَأْتِيهِ مَلَكَانِ
فَيَقُولَانِ لَهُ: مَنْ رَبُّكَ؟ فَيَقُولُ: رَبِّي اللَّهُ، فَيَقُولَانِ لَهُ: وَمَا دِينُكَ؟
فَيَقُولُ: دِينِي الْإِسْلَامُ، فَيَقُولَانِ لَهُ: مَا تَقُولُ فِي هَذَا الرَّجُلِ الَّذِي
بُعِثَ فِيكُمْ؟ فَيَقُولُ: هُوَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَيَقُولَانِ
لَهُ: وَمَا عِلْمُكَ؟ فَيَقُولُ: قَرَأْتُ كِتَابَ اللَّهِ تَعَالَى وَآمَنْتُ بِهِ وَصَدَّقْتُهُ
فَيَنَادِي مُنَادٍ: صَدَقَ عَبْدِي فَافْرُشُوا لَهُ فِرَاشًا مِنَ الْجَنَّةِ، وَالْبُسُوهُ
لِبَاسًا مِنَ الْجَنَّةِ، وَافْتَحُوا لَهُ بَابًا إِلَى الْجَنَّةِ، يَأْتِيهِ مِنْ رِيحِهَا
وَطِيبُهَا، وَيُفْسَحُ لَهُ فِي قَبْرِهِ مَدَّةَ بَصَرِهِ، وَيَأْتِيهِ رَجُلٌ حَسَنُ الْوَجْهِ
طَيِّبُ الرِّيحِ فَيَقُولُ لَهُ: أَبْشِرْ بِالَّذِي يُسْرُّكَ، هَذَا يَوْمُكَ الَّذِي كُنْتَ
تُوَعِّدُ بِهِ، فَيَقُولُ لَهُ: مَنْ أَنْتَ؟ فَيَقُولُ: أَنَا عَمَلُكَ الصَّالِحُ، فَيَقُولُ:
رَبِّ أَقِمِ السَّاعَةَ حَتَّى أَرْجِعَ إِلَى أَهْلِي وَخَدَمِي قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى

اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: وَإِنَّ الْعَبْدَ الْكَافِرَ إِذَا كَانَ فِي إِقْبَالٍ مِنَ الْآخِرَةِ،
 وَانْقِطَاعٍ مِنَ الدُّنْيَا، نَزَلَ إِلَيْهِ مَلَائِكَةٌ مِنَ السَّمَاءِ سُودُ الْوُجُوهِ،
 مَعَهُمُ الْمُسُوحُ، فَيَجْلِسُونَ مِنْهُ مَدَّ الْبَصَرِ، ثُمَّ يَجِيئُ مَلَكُ الْمَوْتِ
 حَتَّى يَجْلِسَ عِنْدَ رَأْسِهِ فَيَقُولُ: أَيُّهَا النَّفْسُ الْخَبِيثَةُ اخْرُجِي إِلَى
 سَخَطِ اللَّهِ وَغَضَبِهِ، فَتَتَفَرَّقُ فِي أَعْضَائِهِ كُلِّهَا، فَيَنْزَعُهَا كَمَا يُنْزَعُ
 السَّقُودُ مِنَ الصُّوفِ الْمَبْلُولِ، فَيَنْقَطِعُ مَعَهَا الْعُرُوقُ وَالْعَصَبُ
 فَيَأْخُذُوهَا، وَإِذَا أَخَذُوهَا لَمْ يَدْعُوهَا فِي يَدِهِ طَرْفَةً عَيْنٍ حَتَّى
 يَأْخُذُوهَا فَيَجْعَلُوهَا فِي تِلْكَ الْمُسُوحِ، وَيَخْرُجُ مِنْهَا كَأَنَّ رِيحَ
 جَيْفَةٍ، فَيَضَعُدُونَ بِهَا فَلَا يَمُرُّونَ بِهَا عَلَى مَلَأٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ إِلَّا
 قَالُوا: مَا هَذِهِ الرُّوحُ الْخَبِيثَةُ، فَيَقُولُونَ رُوحُ فُلَانِ ابْنِ فُلَانٍ، بِأَقْبَحِ
 أَسْمَائِهِ، حَتَّى يَنْتَهَوْا بِهَا إِلَى سَّمَاءِ الدُّنْيَا فَيَسْتَفْتِحُونَ فَلَا يُفْتَحُ لَهَا
 .ثُمَّ قَرَأَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هَذِهِ الْآيَةَ: { لَا تُفْتَحُ لَهُمْ
 أَبْوَابُ السَّمَاءِ وَلَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى يَلْبِجَ الْجَمَلُ فِي سَمِّ
 الْخِيَاطِ } ثُمَّ يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى: اكْتُبُوا كِتَابَهُ فِي سَجِّينَ، ثُمَّ تُطْرَحُ
 رُوحُهُ طَرَحًا، ثُمَّ قَرَأَ: { وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَكَأَنَّمَا خَرَّ مِنَ السَّمَاءِ
 فَتَخْطَفُهُ الطَّيْرُ أَوْ تَهْوِي بِهِ الرِّيحُ فِي مَكَانٍ سَحِيقٍ } يَعْنِي تُرَدُّ
 فَتَعَادُ رُوحُهُ فِي جَسَدِهِ فَيَأْتِيهِ مَلَكَانِ فَيُجْلِسَانِهِ فَيَقُولَانِ لَهُ: مَنْ
 رَبُّكَ؟ فَيَقُولُ: هَاهُ لَا أَدْرِي، فَيَقُولَانِ لَهُ: وَمَا دِينُكَ؟ فَيَقُولُ: هَاهُ

لَا أَدْرِ، فَيَقُولَانِ لَهُ: مَا تَقُولُ فِي هَذَا الرَّجُلِ الَّذِي بُعِثَ فِيكُمْ؟
فَيَقُولُ: هَاهُ لَا أَدْرِ، فَيَنَادِي مُنَادٍ مِنَ السَّمَاءِ: كَذَبَ عَبْدِي
فَافْرِشُوا لَهُ مِنْ فَرْشِ النَّارِ، وَافْتَحُوا لَهُ بَابًا إِلَى النَّارِ، فَيَدْخُلُ عَلَيْهِ
مِنْ حَرِّهَا وَسُمُومِهَا، وَيَضِيقُ عَلَيْهِ قَبْرُهُ فَتَحْتَلِفُ فِيهِ أَضْلَاعُهُ،
وَيَأْتِيهِ رَجُلٌ قَبِيحُ الْوَجْهِ قَبِيحُ الثِّيَابِ مُتَتِنُ الرِّيحِ فَيَقُولُ لَهُ: أَبْشِرْ
بِالَّذِي يَسُوءُكَ، فَهَذَا يَوْمُكَ الَّذِي كُنْتَ تُوعِدُ بِهِ، فَيَقُولُ: مَنْ أَنْتَ؟
فَيَقُولُ: أَنَا عَمَلُكَ السَّيِّئُ، فَيَقُولُ: رَبِّ لَا تُقِمِ السَّاعَةَ رَبِّ لَا تُقِمِ
السَّاعَةَ

“Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber Ensardan bir adamın cenazesine çıktık. Henüz onu kabre koymamışlardı. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem oturdu. Biz de etrafında oturduk. Sanki başlarımızın üzerinde kuş varmış gibiydi. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem’in elinde bir değnek vardı. Onunla yeri kazıyordu. Başını kaldırdı; iki veya üç sefer:

“Kabir azabından Allah’a sığın” dedi. Sonra şöyle buyurdu:

“Mümin kul, dünyadan ilişkisi kesilip âhirete yöneleceği zaman, gökten beyaz elbiseli melekler üstüne inerler. Yüzleri sanki güneş gibidir. Cennetten kefen ve mumyaları¹⁴² getirirler. Ona göz uzaklığı kadar yaklaşıncaya dururlar. Sonra ölüm meleği gelir ve başucunda oturur. Ona:

“Ey temiz nefis! Allah’ın bağışlaması ve rızasına çık” der. Siz

¹⁴² Mumya (hanut) ile kastedilen ölümler için kullanılan özel kokudur. Bkz.: Muhtaru’s-Sihah (1/66) Lisanu’l-Arab (7/278)

başka şekilde görseniz de su testiden akar gibi onun ruhu cesedinden akar. Ölüm meleği onun ruhunu alır. Melekler onu getirdikleri kefen ve mumyaya koymadan hemen bir anda ölüm meleğine teslim etmezler. Ondan yeryüzündeki en güzel koku gibi bir koku çıkar. Melekler onu yükseltirler. Diğer meleklerin toplulukları yanında geçerken, onlar:

“Bu hoş, güzel ruh kimdir?” derler. Diğerleri:

“Filan oğlu filandır” derler. Dünyadaki en güzel isimleriyle onu zikrederler. Sonra, dünya göğüne varırlar, açmak isterler, onlara açılır. Her göğün mukarreb melekleri bir üsttekine teslim edinceye kadar onları uğurlarlar. Böylece yedinci göğe varırlar. Orada Allah Teâlâ:

“Bu kulumun kitabını (isim defterini) illiyyin’de (yücelerde) yazın ve onu yere iade edin. Çünkü ben onları yerden yarattım ve tekrar yere iade ediyorum. Yine onları ondan çıkartacağım.” Ruhu cesedine dönünce iki melek gelip onu oturturlar ve:

“Rabbin kimdir?” derler. O:

“Rabbim Allah’tır” der. Onlar:

“Dinin nedir?” derler. O:

“Dinim İslam’dır” der. Onlar:

“Size gönderilen bu adam kimdir?” derler. O:

“Allah’ın rasulüdür” der. Onlar:

“Nereden biliyorsun?” derler. O:

“Allah’ın kitabını okudum, ona iman ettim ve tasdik ettim” der. Bunun üzerine gökten bir seslenici şöyle seslenir:

“Kulum doğru söyledi, ona Cennetten bir yer döşeyin, Cennet elbiselerinden giydirin ve ona Cennete bir kapı açın.” Ona bir kapı açılır. Cennetin güzelliği ve hoş kokusu ona gelir. Kabri gözü alabildiğine kadar genişletilir. Sonra ona güzel yüzlü, hoş kokulu, güzel elbiseli bir adam gelir. Ona:

“Sana müjde! Sana va'ad edilen gün işte bu gündür” der. Ölen, o adama:

“Sen kimsin? Hayırlı gelen bir yüzün var” der. Adam:

“Ben senin salih amelinim” der. Ölü sevincinden artık:

“Ey rabbim! Kıyameti kopar da mal ve aileme kavuşayım” der. Kâfir kul dünyadan ilişkisi kesilip, âhirette yöneleceği zaman, gökten siyah yüzlü melekler üstüne inerler. Beraberlerinde sert kıllardan yapılmış çullar vardır. Göz alabildiğince kişi, yakınına otururlar. Sonra ölüm meleği gelir. Başucunda oturur ve şöyle der:

“Ey kötü nefis! Allah'ın kahr ve gazabına çık” der. Ruhu cesedinde dağılır. Islak yünden şişin çekilmesi gibi ruhunu çeker. Ölüm meleği ruhunu aldığı zaman, azap melekleri hemen onu ölüm meleğine teslim etmezler. Onu o kıldan çula sararlar. Ondan yeryüzünün en pis kokusu gibi pis bir koku çıkar. Sonra o melekler onu göğe çıkartırlar, her melek topluluğuna varınca:

“Bu kötü ruh nedir?” derler. Azap melekleri:

“Falan oğlu filandır” diye dünyada en çirkin ismiyle onu zikrederler ve onu götürdüklerinde dünya göğüne varınca, açmak isterler. Onlara açılmaz.” Sonra Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

“Onlara gök kapıları açılmaz” (Araf, 40) ayetini okudu ve şöyle buyurdu:

“Allah buyurur ki: “Bunun ismini yerin dip çamurunda, Siccin’de yazın” Onun ruhunu öylece atarlar.” Sonra Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şu âyeti okudu:

“Allah’a şirk koşan kişi, sanki gökten düşmüş, kartal onu kapmış veya rüzgâr onu uzak bir yere atmış gibidir.” (Hac 31) Sonra şöyle devam etti:

“Sonra ruhu cesedine döner, ona iki melek gelir. Onu oturturlar. Ona:

“Rabbin kimdir?” derler. O:

“Hâ, hâ! Bilmiyorum” der.

“Dinin nedir?” derler. O yine:

“Hâ, hâ! Bilmiyorum” der.

“Bu size gönderilen adam kimdir?” derler. O yine:

“Hâ, hâ! Bilmiyorum” der. Bunun üzerine gökten bir seslenici şöyle seslenir:

“Kulum yalanladı. Ona cehennemden bir yer döşeyin. Cehennemden ona bir kapı açın ki, sıcaklığı ve dumanı o kapıdan ona gelsin” denilir. Kabri ona daralır, kaburgaları iç içe girer. Sonra, çirkin yüzlü çirkin elbiseli, pis kokulu bir adam yanına gelir. Ona:

“Sana hoş gelmeyen şeylerle müjdelen! Senin va’ad edildiğin günün işte budur” der. O da, ona:

“Sen de kimsin? Yüzün kötülükler getirmiş gibi” der. Adam:

“Ben senin kötü amelinim” deyince:

**“Ey rabbim! Kıyameti koparma! Rabbim! Kıyameti koparma”
diye söylemeye başlar.”¹⁴³**

Yüceltmede Aşırılığın Yasaklanması

Ömer radiyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

لَا تُطْرُونِي كَمَا أَطْرَى عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ، وَقُولُوا: عَبْدُ اللَّهِ
وَرَسُولُهُ

**“Hristiyanların Meryem oğlu İsa'yı yüceltmede aşırı gittikleri
gibi siz de beni yüceltmede aşırı gitmeyin. Hakkımda yalnızca
Allah'ın kulu ve rasulü deyin.”¹⁴⁴**

Abdullah b. eş-Şihhir radiyallahu anh şöyle demiştir: “Amir oğullarının temsilcileriyle beraber Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in huzuruna çıkmıştık. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'e:

أَنْتَ سَيِّدُنَا، فَقَالَ: السَّيِّدُ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى قُلْنَا: وَأَفْضَلُنَا
فَضْلًا وَأَعْظَمُنَا طَوْلًا، فَقَالَ: قُولُوا بِقَوْلِكُمْ، أَوْ بَعْضُ قَوْلِكُمْ، وَلَا

¹⁴³ **Buhârî ve Muslim'in şartlarına göre sahih.** Ebu'l-Leys es-Semerkindî Tenbihu'l-Gafilin (32) Ahmed (4/287) Ebu Davud (4753) Hâkim (1/93, 98) İbn Ebi Şeybe (3/54) Abdurrazzak (3/580) Tayalisi (753) Hennad, Zühd (339) Taberi Tefsiri (8/176) Taberî Tehzibu'l-Asar (172) İbn Ebi Hatim Tefsir (4/1307) İbnu'l-Mubarek Zühd (1219) Abdullah b. Ahmed es-Sunne (1438) Taberânî Ahadisü't-Tival (25) İbn Huzeyme Tevhid (s.119) İbn Mende el-İman (1064) Acurri eş-Şeria (864) Ru'yani (392) Beyhaki, İsbatu Azabi'l-Kabr (44) Beyhaki Şuab (1/610) İbn Asakir Tarih (60/364)

¹⁴⁴ **Sahih.** Buhari (3445, 6830) İbn Hibban (2/145, 152, 14/133) Tayalisi (24) Ahmed (1/23, 24, 47, 55) Darimi (2826) Ebu Ya'la (1/142) Bezzar (1/299)

يَسْتَجِرِّيَكُمْ الشَّيْطَانُ

“Sen bizim seyyidimizsin.” dedik. O şöyle buyurdu: “**Seyyid, Allah Tebarek ve Teâlâ'dır.**” Biz:

“Sen bizim en faziletli, en muktedir olanımızsın.” dedik. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki:

“**Söyleyeceğiniz sözü söyleyin, (abartmayın) ki, şeytan sizi peşine takmasın.**”¹⁴⁵

Enes radiyallahu anh şöyle rivayet ediyor: “Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem’in yanına gelen bazı kimseler şöyle dediler:

يَا مُحَمَّدُ يَا سَيِّدَنَا وَابْنَ سَيِّدِنَا وَيَا خَيْرَنَا وَابْنَ خَيْرِنَا فَقَالَ
رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَيْكُمْ بِقَوْلِكُمْ وَلَا يَسْتَهْوِيَنَّكُمْ
الشَّيْطَانُ أَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ وَاللَّهُ مَا أَحَبُّ أَنْ
يَرْفَعُونِي فَوْقَ مَنْزِلَتِي الَّتِي أَنْزَلَنِي اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ

“Ey Muhammed! Ey seyyidimizin seyyidi! Ey bizim en hayırlımızdan daha hayırlısı” Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem bunun üzerine dedi ki:

“**Ey insanlar! Söyleyeceğiniz sözü söyleyin. Şeytan sizi kışkırtmasın. Ben sadece Muhammed b. Abdullah'ım, Allah'ın kulu ve rasulüyüm. Beni, Allah'ın bana ihsan ettiği mertebenin üzerine çıkarmanızı istemem.**”¹⁴⁶

¹⁴⁵ **Sahih.** Buhari Edebu'l-Mufred (211) Ziyau'l-Makdisi el-Muhtare (9/467-468) Ebu Davud (4806) Ahmed (4/24, 25) İbnu's-Sunni Amelu'l-Yevm ve'l-Leyle (387)

¹⁴⁶ **Sahih.** Ziyau'l-Makdisi el-Muhtare (5/26, 6/96) Nesai, Amelu'l-Yevm

Delilsiz Teberrük

Ma'rûr b. Suveyd rahimehullah'tan:

خَرَجْتُ مَعَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ مِنْ مَكَّةَ إِلَى
الْمَدِينَةِ فَلَمَّا أَصْبَحْنَا صَلَّى بِنَا الْغَدَاةَ ثُمَّ رَأَى النَّاسَ يَذْهَبُونَ
مَذْهَبًا فَقَالَ أَيْنَ يَذْهَبُ هَؤُلَاءِ؟ قِيلَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ مَسْجِدُ صَلَّى
فِيهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هُمْ يَأْتُونَ يُصَلُّونَ فِيهِ فَقَالَ
إِنَّمَا هَلَاكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ بِمِثْلِ هَذَا يَتَّبِعُونَ آثَارَ أَنْبِيَائِهِمْ
فَيَتَّخِذُونَهَا كَنَائِسَ وَبَيْعًا مَنْ أَدْرَكَتْهُ الصَّلَاةُ فِي هَذِهِ الْمَسَاجِدِ
فَلْيُصَلِّ وَمَنْ لَا فَلْيَمْضِ وَلَا يَعْتَمِدْهَا

“Mü'minlerin emiri Ömer b. el-Hattab radiyallahu anh ile beraber Mekke'den Medine'ye yola çıktım. Sabahladığımız zaman bize sabah namazını (Fil suresini ve Kureyş suresini okuyarak) kıldırdı. Sonra bazı kimselerin bir yere gittiklerini gördü ve:

“Bunlar nereye gidiyorlar?” diye sordu. Denildi ki:

“Ey mü'minlerin emiri! Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in içinde namaz kıldığı bir mescide namaz kılmak için gidiyorlar.” Ömer radiyallahu anh dedi ki:

“Sizden öncekiler ancak bu gibi şeyler yüzünden helâk oldular. Nebilerinin izlerini araştırıp oralarda kiliseler ve havralar edindiler. Kim şu mescidlerde iken namaz vaktine yetişirse namazı kılsın. Böyle durumda olmayan ise geçip gitsin, özellikle bu mescidleri kast

etmesin.”¹⁴⁷

Hadise Karşı Şahsi Görüşlere Uymanın Kınanması

Said b. Cubeyr rahimehullah’tan: İbn Abbas radiyallahu anhuma şöyle dedi:

تَمَتَّعَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ: نَهَى
أَبُو بَكْرٍ، وَعُمَرُ عَنِ الْمُتَعَةِ، فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: أَرَاهُمْ سَيَهْلِكُونَ
أَقُولُ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَيَقُولُونَ: نَهَى أَبُو بَكْرٍ،
وَعُمَرُ

“Nebî sallallahu aleyhi ve sellem temettü haccı yaptı.” Urve b. ez-Zubeyr dedi ki:

“Ebû Bekr ve Ömer (radiyallahu anhuma) temettu haccından yasaklıyorlardı.” Bunun üzerine İbn Abbas radiyallahu anhuma şöyle dedi:

“Görüyorum ki, helak olacaklar. Ben Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem dedi diyorum, o ise Ebû Bekir ve Ömer yasakladı diyor!”¹⁴⁸

Sâlim b. Abdillâh b. Ömer rahimehullah dedi ki:

¹⁴⁷ **Buhârî ve Muslim'in şartlarına göre sahih.** İbn Vaddah el-Bid'a ve'n-Nehy Anha (no:100, 101) Abdurrazzak (2/118) İbn Ebî Şeybe (2/270) Mustagfiri Fadailu'l-Kur'an (1014) Tahavi Şerhu Muşkili'l-Asar (14/397) el-Elbani Fadailu's-Şam (49)

¹⁴⁸ **Sahih mevkuf.** Ahmed (1/337) Ziyâu'l-Makdisî, el-Muhtâre (10/331) İbn Abdilberr Câmiu Beyâni'l-İlm (2/196) Hatîb el-Fakîh ve'l-Mutefekkih (373) İbn Hazm Haccetu'l-Vedâ' (369).

كَانَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ يُفْتِي بِالَّذِي أَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ مِنَ
الرُّخْصَةِ بِالتَّمَتُّعِ، وَسَنَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِيهِ فَيَقُولُ
نَاسٌ لِابْنِ عُمَرَ: كَيْفَ تُخَالِفُ أَبَاكَ وَقَدْ نَهَى عَنْ ذَلِكَ؟ فَيَقُولُ
لَهُمْ عَبْدُ اللَّهِ: وَيْلَكُمْ، أَلَا تَتَّقُونَ اللَّهَ، إِنْ كَانَ عُمَرُ نَهَى عَنْ ذَلِكَ
فَيَبْتَغِي فِيهِ الْخَيْرَ يَلْتَمِسُ بِهِ تَمَامَ الْعُمْرَةِ، فَلِمَ تُحَرِّمُونَ ذَلِكَ وَقَدْ
أَحَلَّهُ اللَّهُ وَعَمِلَ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَفَرَسُولُ اللَّهِ
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَحَقُّ أَنْ تَتَّبِعُوا سُنَّتَهُ، أَمْ سُنَّةَ عُمَرَ؟ إِنْ عُمَرُ
لَمْ يَقُلْ لَكُمْ إِنَّ الْعُمْرَةَ فِي أَشْهُرِ الْحَجِّ حَرَامٌ، وَلَكِنَّهُ قَالَ: إِنْ أَتَمَّ
الْعُمْرَةَ أَنْ تُفْرِدُوهَا مِنْ أَشْهُرِ الْحَجِّ

“İbn Ömer radiyallahu anhuma Allah Azze ve Celle'nin temettu hakkındaki ruhsatı ve Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in sünneti ile fetva veriyordu. İnsanlar İbn Ömer radiyallahu anhuma'ya:

“Babana nasıl muhalefet ediyorsun? O bundan yasaklardı!” dediler. İbn Ömer radiyallahu anhuma dedi ki:

“Size yazıklar olsun. Allah'tan korkmuyor musunuz? Ömer radiyallahu anh bundan yasaklarken hayrı istedi ve umrenin tamamlanmasını gözetti. Allah'ın helal kıldığı ve Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in uyguladığı bir şeyi neden haram kılıyorsunuz? Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in sünnetine uymak mı daha layık yoksa Ömer'inki mi? Muhakkak ki Ömer radiyallahu anh size hac aylarında umre haramdır demedi! Lakin dedi ki:

“Umrenin tam olması, onun hac aylarından ayrı

yapılmasıdır.”¹⁴⁹

Ebu Gatafan rahimehullah dedi ki:

أَنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ، كَانَ يَقُولُ: فِي الْأَصَابِعِ عَشْرُ عَشْرٍ، فَأَرْسَلَ
مَرْوَانَ إِلَيْهِ فَقَالَ: أَتَفْتِي: فِي الْأَصَابِعِ عَشْرُ عَشْرٍ وَقَدْ بَلَغَكَ عَنْ
عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فِي الْأَصَابِعِ؟ فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: رَحِمَ اللَّهُ عُمَرَ
قَوْلَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَحَقُّ أَنْ يُتَّبَعَ مِنْ قَوْلِ عُمَرَ
رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ

“İbn Abbâs radiyallahu anhuma parmakların diyeti hakkında:

“Parmakların diyeti onar onardır” dedi. Mervân b. El-Hakem ona birini göndererek:

“Parmaklar hakkında onar onar diyete mi fetva veriyorsun? Hâlbuki sana Ömer radiyallahu anh’ın parmakların diyeti hakkında senin sözünün aksine fetvası ulaşmıştır” dedi. Bunun üzerine İbn Abbas radiyallahu anhuma şöyle dedi:

“Allah Ömer’e rahmet etsin. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem’in sözü, Ömer radiyallahu anh’ın sözünden uyulmaya daha layıktır.”¹⁵⁰

¹⁴⁹ **Sahih mevkuf.** Ahmed (2/95) Tahâvî, Şerhu Me’âni'l-Âsâr, (1/372) Ebû Ya'lâ (3/1317) Tirmizî (824) Beyhakî (5/21) İbn Abdilberr, el-İstizkâr (4/61) et-Temhid (8/210) İbn Hazm, el-İhkâm (2/147)

¹⁵⁰ **Muslim'in şartına göre sahih.** İbnu'l-Munzir el-Evsat (9521) Beyhakî (8/93)

Hadis Bulunan Konuda Re'y Belirtenden Uzaklaşmak

Atâ b. Yesâr rahimehullah'tan:

أَنَّ مُعَاوِيَةَ بْنَ أَبِي سُفْيَانَ بَاعَ سِقَايَةً مِنْ ذَهَبٍ أَوْ وَرَقٍ بِأَكْثَرِ
مِنْ وَزْنِهَا، فَقَالَ لَهُ أَبُو الدَّرْدَاءِ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ نَهَى عَنْ مِثْلِ هَذَا إِلَّا مِثْلًا بِمِثْلٍ. فَقَالَ لَهُ مُعَاوِيَةُ مَا أَرَى
بِهَذَا بَأْسًا فَقَالَ أَبُو الدَّرْدَاءِ مَنْ يَعْذُرُنِي مِنْ مُعَاوِيَةَ؟ أَخْبَرْتُهُ عَنْ
رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَيُخْبِرُنِي عَنْ رَأْيِهِ، لَا أُسَاكِنُكَ
بِأَرْضٍ أَنْتَ بِهَا ثُمَّ قَدِمَ أَبُو الدَّرْدَاءِ عَلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ فَذَكَرَ
لَهُ فَكَتَبَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ إِلَى مُعَاوِيَةَ أَلَا تَبِيعُ ذَلِكَ إِلَّا مِثْلًا
بِمِثْلٍ وَزَنًا بِوَزْنٍ

“Muâviye b. Ebi Sufyan, altın veya gümüş su kabını ağırlığından fazla bir fiyatla sattı. Ebu'd-Derdâ radiyallahu anh şöyle dedi:

“Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in, bu gibi alışverişleri misli misline olmadığı için yasaklarken işittim.” Buna karşılık Muâviye radiyallahu anh şu cevabı verdi:

“Bu gibi şeylerde ben bir sakınca görmüyorum.” Bunun üzerine Ebu'd-Derdâ radiyallahu anh dedi ki:

“Muâviye'ye karşı beni savunacak kimse yok mu? Ben ona Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den haber veriyorum, o bana kendi görüşünü söylüyor.” Sonra Muâviye'ye şöyle çıkıştı:

“Senin bulunduğun yerde oturmam!” Sonra Ebu'd-Derdâ radiyallahu anh, Ömer b. el-Hattab radiyallahu anh'e gelip bu olayı anlattı. Ömer b. el-Hattab radiyallahu anh de Muâviye'ye:

“Bunu ancak tartıda misli misline olacak şekilde sat. Başka türlü satma!” diye yazdı.”¹⁵¹

Hadis Bulunan Meselede Başkasına Fetva Sormanın Kınanması

El-Haris b. Abdillâh b. Evs radiyallahu anh dedi ki:

أَتَيْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَسَأَلْتُهُ عَنِ الْمَرْأَةِ،
تَطُوفُ بِالْبَيْتِ ثُمَّ تَحِيضُ فَقَالَ: لِيَكُنْ آخِرَ عَهْدِهَا الطَّوَّافُ
بِالْبَيْتِ، قَالَ الْحَارِثُ: فَقُلْتُ: كَذَا أَفْتَانِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ فَقَالَ عُمَرُ: تَبَّتْ يَدَاكَ أَوْ ثَكِلَتْكَ أُمُكَ، سَأَلْتَنِي عَمَّا سَأَلْتَ
عَنْهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَيْمَا أَخَالَفُهُ

“Ömer b. el-Hattab radiyallahu anh’e gittim ve ona Kâ’be’yi tavaf ettikten sonra hayız olan kadın hakkında sordum. Dedi ki:

“Son yaptığı şey Kâ’be’yi tavaf olmalıdır.” Ben:

“Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem de bana böyle fetva vermişti” dedim. Bunun üzerine Ömer radiyallahu anh dedi ki:

“Ellerin kurusun! (veya: “Annen seni düşüreydi!” dedi) Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’e sorduğun şeyi, benim O’na muhalif düşmem için mi soruyorsun?”¹⁵²

¹⁵¹ **Buhârî ve Muslim'in şartlarına göre sahih.** El-Cevherî Musnedu'l-Muvatta (348) Malik Muvatta (2/634) Şafii Sunen (223) Şafii Musned (s.242) Nesâî (4572) İbn Batta el-Ibane (1/257) Begavi Şerhu's-Sunne (1060) Herevi Zemmu'l-Kelam (294) İbnu'l-Munzir el-Evsat (8041) Beyhakî (5/280)

¹⁵² **Muslim'in şartına göre sahih.** İbn Abdilberr Camiu Beyani'l-İlm (2388) Ahmed (3/416) Ebû Dâvûd (2004) Nesâî Sunenu'l-Kubrâ (4185) İbn Ebî

Dinde Kıyas ve Re'y (Şahsi Görüşlerden) Uzak Durmak

Abdullah b. Amr b. El-Âs radiyallahu anhuma'dan: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu işittim:

إِنَّ اللَّهَ لَا يَنْزِعُ الْعِلْمَ بَعْدَ أَنْ أَعْطَاهُمُوهُ انْتِزَاعًا وَلَكِنْ يَنْزِعُهُ
مِنْهُمْ مَعَ قَبْضِ الْعُلَمَاءِ بِعِلْمِهِمْ فَيَبْقَى نَاسٌ جُهَالٌ يُسْتَفْتُونَ فَيُفْتَوْنَ
بِرَأْيِهِمْ فَيُضِلُّونَ وَيُضِلُّونَ

“Muhakkak ki Allah ilmi, insanlara verdikten sonra çekip almak suretiyle kaldırmaz. Lakin aralarından âlimlerin canlarını ilimleriyle beraber almak suretiyle kaldırır. Geriye cahil insanlar kalır ve fetva sorarlar. Onlar da kendi görüşleriyle fetva verirler. Böylece hem kendileri sapar, hem de insanları saptırırlar.”¹⁵³

Avf b. Malik el-Eşcaî radiyallahu anı dedi ki: “Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

تَفْتَرِقُ أُمَّتِي عَلَى بَضْعٍ وَسَبْعِينَ فِرْقَةً، أَعْظَمُهَا فِتْنَةً عَلَى
أُمَّتِي قَوْمٌ يَقِيسُونَ الْأُمُورَ بِرَأْيِهِمْ فَيَسْتَحِلُّونَ الْحَرَامَ وَيُحَرِّمُونَ
الْحَلَالَ

“Ümmetim yetmiş küsur fırkaya ayrılacak, ümmetime karşı fitne bakımından en büyükleri meseleleri re'ylarıyla kıyaslayıp

Şeybe (3/174) İbn Ebî Şeybe Musned (576) Taberânî (3/262) İbn Ebi Hayseme Tarih (567) İbn Ebi Asım el-Ahad ve'l-Mesani (1589) Tahavi Şerhu Meanî'l-Asar (2/232) Ebu Nuaym Ma'rife (2084) Beyhakî el-Medhal (26)

¹⁵³ **Sahih.** Buhârî (100) lafız ona aittir; Muslim (2673).

haramı helal, helali haram sayan bir topluluk olacaktır.”¹⁵⁴

İbn Amr radiyallahu anhumadan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

لَمْ يَزَلْ أَمْرُ بَنِي إِسْرَائِيلَ مُعْتَدِلًا حَتَّى نَشَأَ فِيهِمُ الْمُؤَلَّدُونَ،
وَأَبْنَاءُ سَبَايَا الْأُمَمِ، فَقَالُوا بِالرَّأْيِ، فَضَلُّوا وَأَضَلُّوا

“İsrailoğullarının durumu aralarında başkalarından esir aldıkları kimselerin çocukları yayılincaya kadar mutedil devam etti. Onlar re'yleriyle görüş belirttiler, hem saptılar, hem de saptırdılar.”¹⁵⁵

Vâsile b. Eska radiyallahu anhdan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

لَمْ يَزَلْ أَمْرُ بَنِي إِسْرَائِيلَ مُسْتَقِيمًا، حَتَّى كَثُرَتْ فِيهِمْ أَوْلَادُ
السَّبَايَا، فَقَاسُوا مَا لَمْ يَكُنْ بِمَا كَانَ فَضَلُّوا، وَأَضَلُّوا

“İsrailoğullarının işi aralarında köle çocukları çoğalincaya kadar düzgün idi. Onlar henüz meydana gelmemiş işlerde kıyas

¹⁵⁴ **Buhârî ve Muslim'in şartlarına göre sahih.** Hatib Tarih (13/308) Hâkim (3/631, 4/477) Bezzar (7/186) Taberânî (18/50) Taberânî Musnedu's-Şamiyyin (1072) İbn Batta el-İbane (1/374, 2/621) Herevi Zemmu'l-Kelam (261) el-Hannaîyyat (121) Ebu Said en-Nakkaş Fevaidu'l-Irakiyyin (30) el-Hallal İlel (88) Ebu'l-Ferec el-İsbehani Arusu'l-Ecza (94) İbn Abdilberr Camiu Beyani'l-İlm (1997) Beyhakî el-Medhal (207) İbn Hazm el-İhkam (8/506) İbn Asakir Tarih (62/153, 156) İbn Hacer el-Askalani Mu'cemu Şeyhati Meryem (6)

¹⁵⁵ **Hasen.** İbn Mace (56) Bezzar (6/402) Taberani (13/642) Ebu Nuaym Marife (4357) İbn Katan Beyanu'l-Vehm'de (2/348) **hasen** demiştir.

* **Ebu Hureyre radiyallahu anhdan:** Darekutni (4/146) Herevi Zemmu'l-Kelam (63)

yaptılar ve hem saptılar, hem de saptırdılar.”¹⁵⁶

Sahabenin Re'y ve Kıyastan Sakınmaları

Ebû Bekr radiyallahu anh şöyle demiştir:

أَيُّ سَمَاءٍ تُظِلُّنِي، وَأَيُّ أَرْضٍ تُقِلُّنِي إِذَا قُلْتُ فِي كِتَابِ اللَّهِ
بِرَأْيٍ

‘Allah’ın Kitâbı(’ndaki bir ayet) hakkında görüşümle bir şey söylersem, hangi yer beni barındırır, hangi gök beni gölgelendirir.’¹⁵⁷

Sa’îd b. el-Museyyeb şöyle demektedir: Ömer b. el-Hattab radiyallahu anh şöyle demiştir:

أَيُّهَا النَّاسُ أَلَا إِنَّ أَصْحَابَ الرَّأْيِ أَعْدَاءُ السُّنَّةِ أَعَيْتَهُمُ
الْأَحَادِيثُ أَنْ يَحْفَظُوهَا وَتَفَلَّتَتْ مِنْهُمْ أَنْ يَعُوهَا وَاسْتَحْيَوْا إِذَا
سَأَلَهُمُ النَّاسُ أَنْ يَقُولُوا لَا نَذْرِي فَعَانَدُوا السُّنَنَ بِرَأْيِهِمْ فَضَلُّوا
وَأَضَلُّوا كَثِيرًا وَالَّذِي نَفْسُ عُمَرَ بِيَدِهِ مَا قَبَضَ اللَّهُ نَبِيَّهُ وَلَا رَفَعَ
الْوَحْيَ عَنْهُمْ حَتَّى أَغْنَاهُمْ عَنِ الرَّأْيِ وَلَوْ كَانَ الدِّينُ يُؤْخَذُ بِالرَّأْيِ
لَكَانَ أَسْفَلَ الْخُفِّ أَحَقَّ بِالْمَسْحِ مِنْ ظَاهِرِهِ فَإِيَّاكَ وَإِيَّاهُمْ ثُمَّ إِيَّاكَ

¹⁵⁶ **Hasen ligayrihi.** İbn Batta el-İbane (814) Deylemi (5387)

* **Aişe radiyallahu anha’dan:** İbn Katan, Beyanu'l-Vehm (2/348) Hatib, el-Fakih (468)

¹⁵⁷ **Sahih mevkuf.** İbn Ebî Şeybe, (6/136) Bezzar (18/236) İbn Hazm, el-Muhallâ, (1/72) Sa’lebî, el-Keşfu ve'l-Beyan (s.2437) Ebu Ubeyd Fadailu'l-Kur’an (s.227) Hâtîb, Câmi’, (1585) Beyhakî, Şu’ab, (2/424) Beyhakî Medhal, (792) İbn Abdilberr, Câmi’, (2/52) İbn Kayyım, İ’lâmu'l-Muvakkî’in, (1/54); İbn Hacer, Telhîsu'l-Hâbir, (3/208) İbn Hacer, Metâlibu'l-'Alîye, (3512).

“Ey insanlar! Dikkat edin! Muhakkak ki re’y ahabı Sünnet’in düşmanlarıdır. Hadisleri (diğer rivayette: sünneti) ezberlemekten aciz kalırlar. (Hadisleri kavramayı terk ederler ziyadesi vardır.) Onlardan birine insanlar sorduğu zaman bilmiyorum demekten utanırlar ve şahsi görüşleriyle (fetva vererek) Sünnet’e karşı inat ederler. Böylece hem saparlar hem de birçoklarını saptırırlar. (Doğru yolu kaybetmişlerdir.) Ömer’in nefsi elinde olana yemin olsun ki Allah, dinini şahsi görüşlere ihtiyaçsız bırakmadıkça Nebîsinin ruhunu almamış ve vahyi kaldırmamıştır. Şayet din, re’y ile alınacak olsaydı mestlerin üstünü değil, altını mesh etmek daha layık olurdu. Bu kimselerden sakının ve sakındırın!”¹⁵⁸

İbn Şihab’dan: “Ömer b. el-Hattâb radiyallahu anh minber üzerinde şöyle demiştir:

¹⁵⁸ **Sahih mevkuf.** Herevî, Zemmu’l-Kelâm, (267) Hatib el-Fakih ve’l-Mutefekkih (472 Parantez içindeki ziyadelerle) el-Esbehani el-Hucce (1/221) İbn Hazm el-İhkam (6/213-214) Ebu Tahir es-Silefi Meşyehatu’l-Bağdadiye (el yazma no: 23)

* **Yahya b. Ebi Kesir ve Hamzetu’l-Medini – Ömer radiyallahu anh yoluyla:** Hatib el-Fakih ve’l-Mutefekkih (473)

* **Ata b. Ebi Rabah – Ömer radiyallahu anh yoluyla:** Hatib, el-Fakih ve’l-Mutefekkih (474)

* **Sadaka b. Ebi Abdillan – Ömer radiyallahu anh yoluyla:** İbn Abdilberr Camiu Beyani’l-İlm (1121) İbn Ebi Zemeneyn Şerhu’s-Sunne (8)

* **İbn Şihab – Ömer radiyallahu anh yoluyla:** Herevi Zemmu’l-Kelam (268) el-Esbehani el-Hucce (1/221) İbn Hazm el-İhkam (6/213)

* **Antera b. Abdirrahman – Ömer radiyallahu anh yoluyla:** Hatib, el-Fakih ve’l-Mutefekkih (471)

* **Amr b. Hureys – Ömer radiyallahu anh yoluyla:** Darekutni (4/146) Hatib, el-Fakih (470) İbn Abdilberr Camiu Beyani’l-İlm (1122) el-Lalekai İtikad (201) İbn Hazm el-İhkam (6/213) Beyhakî el-Medhal (213)

* **Muhammed b. İbrahim et-Teymî – Ömer radiyallahu anh yoluyla:** İbn Abdilberr Camiu Beyani’l-İlm (1119, 1123) İbn Şebbe Tarihu’l-Medine (3/801) İbn Hazm el-İhkam (6/213)

* **el-Kasım b. Muhammed – Ömer radiyallahu anh yoluyla:** Mustagfiri Fadailu’l-Kur’an (318)

يَا أَيُّهَا النَّاسُ، إِنَّ الرَّأْيَ إِنَّمَا كَانَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُصِيبًا لِأَنَّ اللَّهَ كَانَ يُرِيهِ، وَإِنَّمَا هُوَ مِنَ الظَّنِّ وَالتَّكْلُفِ

“Ey insanlar! Şüphesiz ki şahsî görüş, ancak Rasûlüllâh sallallahu aleyhi ve sellem'den gelmişse isabetlidir. Zira Allah ona gösteriyordu. Bize gelince, bizim görüşlerimiz ancak zan ve zorlamadır.”¹⁵⁹

İbn Ömer radiyallahu anhuma'dan: “Ömer radiyallahu anh şöyle demiştir:

اتَّهَمُوا الرَّأْيَ عَلَى الدِّينِ وَإِنَّ الرَّأْيَ مِنَّا هُوَ الظَّنُّ وَالتَّكْلُفُ

“Dinde şahsi görüşlerinizi daima itham edin. Muhakkak ki şahsi görüş ancak zan ve zorlamadır.”¹⁶⁰

Osman radiyallahu anh şöyle demiştir:

إِنَّمَا كَانَ رَأْيًا رَأَيْتُهُ فَمَنْ شَاءَ أَخَذَهُ وَمَنْ شَاءَ تَرَكَهُ

“Bu sadece benim görüşümdür, dileyen alır, dileyen terk eder”¹⁶¹

Ali radiyallahu anh dedi ki:

¹⁵⁹ **Sahih ligayrihi mevkuf.** İbn ‘Abdilberr, Câmi’ (1033) Beyhaki (10/117) Ebû Dâvud, (3586)

¹⁶⁰ **Sahih mevkuf.** Herevî, Zemmu'l-Kelâm, (273) Ahmed, Fedâ'ilu's-Sahâbe, (558) Bezzâr, (1/253) Ebû Ya'lâ, (Maksâdu'l-'Alî, 64) İbnu'l-Arâbî, Mu'cem, (1108) Taberânî, (1/72) Ebû Bekr el-Katî'î, Cüz'ü'l-Elfe Dinâr, (203) Lalekâ'i, İ'tikâd, (208) İbn Hazm, el-İhkâm, (6/1022) el-Muhallâ, (1/72) Beyhakî, el-Medhal, (s. 192) Siczî, er-Reddu 'Alâ men Enkerâ'l-Harf ve's-Savt, (s. 92-93)

¹⁶¹ **Hasen.** Ahmed (1/92) El-Muhalla (1/72) İbn Abdilberr Cami (2/67)

لَوْ كَانَ الدِّينُ بِالرَّأْيِ لَكَانَ أَسْفَلُ الْخُفِّ أَوَّلَى بِالْمَسْحِ مِنْ
أَعْلَاهُ، وَقَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَمْسَحُ عَلَى
ظَاهِرِ خُفِّهِ

“Şayet din re'y/şahsî görüşle olsaydı, elbette mestlerin altını
mesh etmek, üzerini mesh etmekten daha uygun olurdu. Fakat ben
Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in mestlerinin üzerini mesh
ettiğini gördüm.”¹⁶²

Mu'âz b. Cebel radiyallahu anh şöyle dedi:

يُفْتَحُ الْقُرْآنُ عَلَى النَّاسِ حَتَّى يَقْرَأَهُ الْمَرْأَةُ وَالصَّبِيُّ وَالرَّجُلُ،
فَيَقُولُ الرَّجُلُ: قَدْ قَرَأْتُ الْقُرْآنَ فَلَمْ أُتَّبِعْ، وَاللَّهُ لَا قَوْمَنَّ بِهِ فِيهِمْ
لَعَلِّي أُتَّبِعْ، فَيَقُومُ بِهِ فِيهِمْ فَلَا يُتَّبِعْ، فَيَقُولُ: قَدْ قَرَأْتُ الْقُرْآنَ فَلَمْ
أُتَّبِعْ، وَقَدْ قُمْتُ بِهِ فِيهِمْ، فَلَمْ أُتَّبِعْ، لَأَحْتَظِرَنَّ فِي بَيْتِي مَسْجِدًا
لَعَلِّي أُتَّبِعْ، فَيَحْتَظِرُ فِي بَيْتِهِ مَسْجِدًا فَلَا يُتَّبِعْ، فَيَقُولُ: قَدْ قَرَأْتُ
الْقُرْآنَ فَلَمْ أُتَّبِعْ، وَقُمْتُ بِهِ فِيهِمْ فَلَمْ أُتَّبِعْ، وَقَدْ احْتَظَرْتُ فِي بَيْتِي
مَسْجِدًا، فَلَمْ أُتَّبِعْ، وَاللَّهُ لَا تَتَّبِعُهُمْ: بِحَدِيثٍ لَا يَجِدُونَهُ فِي كِتَابِ
اللَّهِ - جَلَّ وَعَلَا - وَلَمْ يَسْمَعُوهُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ لَعَلِّي أُتَّبِعْ قَالَ مُعَاذٌ: فَإِيَّاكُمْ وَمَا جَاءَ بِهِ فَإِنَّ مَا جَاءَ بِهِ

¹⁶² **Sahih mevkuf.** Ebû Dâvûd (162) İbn Ebî Şeybe (1/165) Darekutni
(1/205) Beyhakî (1/292) Beyhakî el-Medhal (219)

“Zaman gelecek Kur’ân insanlara açılacak öyle ki onu kadın, çocuk, erkek herkes okuyacak. Derken adam diyecek ki

“Kur’ân’ı okudum bana uyan olmadı. Vallahi onu onların içinde uygulayacağım veya onlara okuyarak içlerinde namaz kılacağım belki bana uyan olur. Bunun üzerine onu onların içinde tatbik eder. Ama yine de kendisine uyan olmaz. O zaman der ki:

“Kur’ân’ı okudum bana uyan olmadı. Onu içlerine uyguladım bana uyan olmadı. Vallahi evimde bir mescit yeri çevireceğim belki bana uyarlar.” Bu sebeple evinde bir mescit yeri yapar. Ama yine kendisine uyulmaz. O zaman der ki:

“Kur’ân’ı okudum bana uyan olmadı. Onu içlerine uyguladım bana uyan olmadı. Evimde bir mescit yeri çevirdim bana yine uyan olmadı. Vallahi onlara mutlaka Allah’ın Kitâbı’nda bulamayacakları ve Rasûlüllâh sallallahu aleyhi ve sellem’den duymadıkları bir haber getireceğim. Belki bana uyulur.” Mu’âz radiyallahu anh dedi ki:

“İşte onun getirdiğinden sakının, çünkü onun getirdiği şey sapıklıktır.”¹⁶³

İbni Abbas radiyallahu anhuma dedi ki:

مَنْ أَحَدَثَ رَأْيًا لَيْسَ فِي كِتَابِ اللَّهِ وَلَمْ تَمْضِ بِهِ سُنَّةٌ مِنْ
رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمْ يَذَرْ عَلَى مَا هُوَ مِنْهُ إِذَا لَقِيَ

¹⁶³ **Sahih.** Ebû Dâvud (4611) Hâkim (4/466) Beyhakî (10/210) Şu’abu’l-İmân (6/484) Firyâbî Sıfâtü’l-Munafık (s. 58) Lalekâ’î İ’tikâd (1/88) Abdurrezzâk, (11/363) Darimî, (199) Âcurrî, eş-Şerî’a (s. 45) İbn Asakir, Târîhu Dimaşk, (65/337) Ebû Nu’aym, Hilyetu’l-Evliyâ (1/230)

“Kim Allah’ın kitabında olmayan ve Rasulü’nün sünnetinde geçmeyen bir görüş ortaya koyarsa Allah Azze ve Celle ile karşılaştığı gün ondan olması gereken şekilde oraya gelmez.”¹⁶⁴

Ata’dan: “Bir adam İbn Abbâs radiyallahu anhuma’ya gelerek görüşünü sordu. O da dedi ki:

إِنِّي أَخَافُ أَنْ أَتَكَلَّمَ بِرَأْيِي أَنْ تَزَلَ قَدَمٌ بَعْدَ ثُبُوتِهَا

“Görüşümle bir söz söyleyip ayağımın sabit olduktan sonra kaymasından korkarım.”¹⁶⁵

İbn Mes’ûd radiyallahu anh şöyle demiştir:

لَيْسَ عَامٌّ إِلَّا الَّذِي بَعْدَهُ شَرٌّ مِنْهُ وَلَا عَامٌّ خَيْرٌ مِنْ عَامٍّ وَلَا
أُمَّةٌ خَيْرٌ مِنْ أُمَّةٍ وَلَكِنْ ذَهَابَ خِيَارُكُمْ وَعُلَمَائُكُمْ ثُمَّ يَحْدُثُ قَوْمٌ
يَقْيِسُونَ الْأُمُورَ بِرَأْيِهِمْ فَيَنْهَدُمُ الْإِسْلَامَ وَيَنْتَلِمُ

‘Hiçbir sene yoktur ki ondan sonra gelen sene daha şerli olmasın. Ben daha yağmurlu, daha verimli bir yıl veya daha hayırlı idareci demiyorum! Lakin hayırlılarınız ve âlimleriniz gider ve sonra bir topluluk çıkar, meselelerde görüşleriyle kıyas yaparlar. Böylece İslâm’ı yıkar ve onda gedik açarlar.’¹⁶⁶

¹⁶⁴ **Sahih mevkuf.** Darimî, (158) Herevî, Zemmu’l-Kelâm, (280)

¹⁶⁵ **Hasen mevkuf.** Herevî, Zemmu’l-Kelâm, (281).

¹⁶⁶ **Hasen mevkuf.** Taberanî (9/105) Darimî (194) İbn Vaddâh el-Bid’a (76, 229) Hâtîb, el-Fakih, (2/37-38) İbn Abdilberr, Câmi (1039-1042) Beyhakî, el-Medhal, (146) İbn Ebî Zemeneyn, Usûlu’s-Sunne, (s. 55)

İbn Mes'ud radiyallahu anh şöyle demiştir:

إِنَّكُمْ إِنْ عَمِلْتُمْ فِي دِينِكُمْ بِالْقِيَاسِ أَخَلَلْتُمْ كَثِيرًا مِمَّا حُرِّمَ عَلَيْكُمْ وَحَرَّمْتُمْ كَثِيرًا مِمَّا أَحَلَّ لَكُمْ

“Şüphesiz sizler dininizde kıyasla amel ederseniz, size haram kılınmış birçok şeyi helal sayarsınız ve size helal kılınmış birçok şeyi de haram sayarsınız.”¹⁶⁷

İbn Mes'ud radiyallahu anh şöyle demiştir:

سَأَقُولُ فِيهَا بِجَهْدِ رَأْيِي، فَإِنْ كَانَ صَوَابًا، فَمِنَ اللَّهِ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَإِنْ كَانَ خَطَأً فَمِنِّي، وَاللَّهُ وَرَسُولُهُ مِنْهُ بَرِيءٌ

“Şahsi görüşümle cehd ederek söyleyeceğim, bunda isabet edersem bu yalnız Allah'tandır. Eğer hata edersem bu da benden ve şeytandandır. Allah ve rasûlü bundan uzaktır.”¹⁶⁸

İbn Mes'ud radiyallahu anh'den:

إِيَّاكُمْ وَأَرَأَيْتَ وَأَرَأَيْتَ، فَإِنَّمَا هَلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ بِأَرَأَيْتَ وَأَرَأَيْتَ، وَلَا تَقِيسُوا شَيْئًا بِشَيْءٍ فَتَزِلَّ قَدَمٌ بَعْدَ ثُبُوتِهَا، وَإِذَا سُئِلَ أَحَدُكُمْ عَمَّا لَا يَعْلَمُ فَلْيَقُلْ: لَا أَعْلَمُ فَإِنَّهُ ثَلَاثُ الْعِلْمِ

“Görüşün nedir?”, “Ne dersin?” gibi sözlerden sakının. Sizden öncekiler “Görüşün nedir?”, “Ne dersin?” gibi sözler ile helak oldular.

¹⁶⁷ **Sahih mevkuf.** Hatib, el-Fakih (480)

¹⁶⁸ **Sahih.** İbn Hibbân (9/411) Hâkim (2/196) Abdurrezzâk (6/294) İbn Ebî Şeybe (4/301) Nesâî (3358) Tayâlisî (1369) Beyhakî (7/245) İbn Hazm, el-Muhallâ (1/72)

Hiçbir şeyi diğer bir şeyle kıyaslamayın. Sonra sebat etmişken ayağınız kayar. Size bilmediğiniz bir şey sorulduğu zaman:

“Bilmiyorum” deyin. Bu da ilmin üçte biridir.”¹⁶⁹

Sehl b. Huneyf radiyallahu anh şöyle demiştir:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّهَمُوا آرَاءَكُمْ عَلَى دِينِكُمْ

“Ey insanlar dininizde şahsi görüşlerinizi itham ediniz.”¹⁷⁰

İbn Ömer radiyallahu anhuma ile tavaf sırasında Câbir b. Zeyd ile karşılaşır ve İbn Ömer radiyallahu anhuma ona şöyle der:

يَا أَبَا الشَّعْثَاءِ إِنَّكَ مِنْ فُقَهَاءِ الْبَصْرَةِ فَلَا تُفْتِ إِلَّا بِقُرْآنٍ نَاطِقٍ
أَوْ سُنَّةٍ مَاضِيَةٍ فَإِنَّكَ إِنْ فَعَلْتَ غَيْرَ ذَلِكَ هَلَكَتْ وَأَهْلَكَتْ

“Ey Ebû’s-Şa’sâ! Sen Basra’nın fakihlerindensin. Ancak konuşan Kur’ân veya geçmiş bir sünnet ile fetva ver. Zira başka türlü yaparsan hem kendin helak olur ve hem de başkalarını da helak edersin.”¹⁷¹

Abdullah b. Amr radiyallahu anhuma’dan:

لَمْ يَزَلْ أَمْرُ بَنِي إِسْرَائِيلَ مُعْتَدِلًا حَتَّى نَشَأَ فِيهِمْ أَبْنَاءُ سَبَايَا
الْأُمَمِ، فَقَالُوا فِيهِمْ بِالرَّأْيِ فَضَلُّوا وَأَضَلُّوا

“İsrailoğullarının durumu aralarında başkalarından esir aldıkları

¹⁶⁹ **Hasen.** Taberânî (9/105) Herevî Zemu’l-Kelâm (2/219)

¹⁷⁰ **Sahih mevkuf.** Buhârî,(7308) Müslim (1785).

¹⁷¹ **Hasen.** Darimî (166) Hâtîb, el-Fakih (2/41) Herevî, Zemu’l-Kelâm (282)

kimselerin çocukları yayılınca kadar mutedil devam etti. Onlar re'ylarıyla görüş belirttiler, hem saptılar, hem de saptırdılar.”¹⁷²

Ebû Hureyre radiyallahu anh İbn Abbâs radiyallahu anhuma'ya şöyle dedi:

يَا ابْنَ أَخِي، إِذَا سَمِعْتَ حَدِيثًا عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَا تَضْرِبْ لَهُ مَثَلًا

“Ey kardeşimin oğlu! Eğer Rasûlullâh sallallahu aleyhi ve sellem'den bir hadis işitirsen sakın ona darb-ı mesel yapma!”¹⁷³

Harice b. Zeyd b. Sabit'ten: “Zeyd b. Sabit radiyallahu anh'e bir şey hakkında soruldu.

أَكَانَ هَذَا؟ فَقِيلَ: لَا، فَقَالَ: دَعُهُ حَتَّى يَكُونَ، فَإِنَّمَا هَلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ، بَأَنَّهُمْ قَاسُوا مَا لَمْ يَكُنْ بِمَا قَدْ كَانَ حَتَّى تَرَكُوا دِينَ اللَّهِ

“Bu oldu mu?” dedi.

“Hayır” denildi. Bunun üzerine şöyle söyledi:

“Öyleyse bunu meydana gelinceye kadar bırak. Sizden öncekiler meydana gelmemiş şeyler hakkında olmuş gibi kıyas yaparak Allah'ın dinini terk ettikleri için helak oldular.”¹⁷⁴

Muâze radiyallahu anha'dan: “Bir kadın Â'îşe radiyallahu

¹⁷² **Sahih mevkuf.** İbn Ebi Şeybe (7/506)

¹⁷³ **Sahih mevkuf.** Tirmizî (79) Ebû Dâvud (1/194) İbn Mâce (2/485) Abdurrezzâk (1/174)

¹⁷⁴ **Hasen mevkuf.** İbn Batta, el-İbane (318)

anha'ya:

مَا بَالُ الْحَائِضِ تَقْضِي الصَّوْمَ، وَلَا تَقْضِي الصَّلَاةَ. فَقَالَتْ:
أَحْرُورِيَّةٌ أَنْتِ؟ قُلْتُ: لَسْتُ بِحَرُورِيَّةٍ، وَلَكِنِّي أَسْأَلُ قَالَتْ: كَانَ
يُصِيبُنَا ذَلِكَ، فَنُؤْمِرُ بِقَضَاءِ الصَّوْمِ، وَلَا نُؤْمِرُ بِقَضَاءِ الصَّلَاةِ

“Herhangi birimiz hayızdan temizlendiğinde orucu kaza ettiği halde namazlarını neden kaza etmiyor?” diye sordu. Âişe radiyallahu anha dedi ki:

“Sen Harurî’lerden (Haricî’lerden) misin?” Kadın:

“Hayır ben Harurî değilim, sadece soruyorum.” Aişe radiyallahu anha dedi ki:

“Biz (Nebî sallallahu aleyhi ve sellem’in yanında) hayız olurduk, orucu kaza etmemiz emredilir, lakin namazı kaza etmemiz emredilmezdi.”¹⁷⁵

Tabiîn’in Re’y ve Kıyastan Sakınmaları

Urve b. ez-Zubeyr radiyallahu anhuma’dan:

مَا زَالَ أَمْرُ بَنِي إِسْرَائِيلَ مُعْتَدِلًا لَيْسَ فِيهِ شَيْءٌ حَتَّى نَشَأَ
فِيهِمُ الْمُؤَلَّدُونَ أَبْنَاءُ سَبَايَا الْأُمَمِ أَبْنَاءُ النِّسَاءِ الَّتِي سَبَتْ بَنُو
إِسْرَائِيلَ مِنْ غَيْرِهِمْ فَقَالُوا فِيهِمْ بِالرَّأْيِ فَأَضَلُّوهُمْ

“İsrailoğullarının durumu aralarında İsrailoğullarının

¹⁷⁵ **Sahih.** Muslim (335) Buhârî (321) Ahmed (6/232) Ebu Davud (262) Tirmizi (130) Nesai (1/191) İbn Mace (631).

başkalarından esir aldıkları kadınların çocukları yayılana kadar mutedil olarak devam etti. Onlar re'yleriyle söz söylediler ve onları saptırdılar.”¹⁷⁶

Şa'bî rahimehullah şöyle demiştir:

إِيَّاكُمْ وَالْمُقَايَسَةَ، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَئِنْ أَخَذْتُمْ بِالْمُقَايَسَةِ
لَتُحِلُّنَّ الْحَرَامَ وَلَتُحَرِّمُنَّ الْحَلَالَ، وَلَكِنْ مَا بَلَغَكُمْ عَمَّنْ حَفِظَ مِنْ
أَصْحَابِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَاعْمَلُوا بِهِ

“Sizi kıyastan sakındırırım. Nefsim elinde olana yemin ederim ki siz kıyasa tutunursanız, muhakkak haramı helal, helali de haram yaparsınız. Size Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem’in ashabından ezberleyen kimselerden ulaşanlarla amel edin.”¹⁷⁷ Diğer rivayette:

وَلَا تُجَالِسْ أَصْحَابَ الْقِيَاسِ

“Kıyas ashabıyla oturmayın” ziyadesi vardır.¹⁷⁸

Ömer b. Ebi Zâide dedi ki:

قِيلَ لِلشَّعْبِيِّ: اِنْ هَذَا لَا يَجِىءُ فِي الْقِيَاسِ فَقَالَ: أَيْرِ فِي
الْقِيَاسِ

“Şa’bî’ye: “Bu kıyasa uymuyor” denildi. O da bunun üzerine

¹⁷⁶ **Sahih maktu.** Darimi (122) Hatib Tarih (13/413)

¹⁷⁷ **Buhârî’nin şartına göre sahih.** Darimî, (110, 198) İbn Abdilber, Câmi (1048) Hâtîb, el-Fakih, (1/183) Beyhakî, Medhal (225) Herevî, Zemmu’l-Kelâm, (366)

¹⁷⁸ İbn Batta el-İbane (414) Hatib, el-Fakih (490)

erkeğin tenasül uzvuyla kıyasa sövdü.”¹⁷⁹

Malik b. Migvel rahimehullah dedi ki: “eş-Şabî bana şöyle dedi:

مَا حَدَّثُوكَ هَؤُلَاءِ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَحَذُّ
بِهِ، وَمَا قَالُوهُ بِرَأْيِهِمْ، فَأَلْقَاهُ فِي الْحُشِّ

“Şunların sana Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den rivayet ettikleri al, kendi görüşleriyle söylediklerini ise çalılığa at.”¹⁸⁰

eş-Şa'bî rahimehullah şöyle dedi:

شَهِدْتُ شَرِيحًا وَجَاءَهُ رَجُلٌ مِنْ مُرَادٍ فَقَالَ يَا أَبَا أُمَيَّةَ مَا دِيَّةُ
الْأَصَابِعِ؟ قَالَ: عَشْرُ عَشْرٍ قَالَ يَا سُبْحَانَ اللَّهِ أَسَوَاءَ هَاتَانِ؟ جَمَعَ
بَيْنَ الْخِنْصِرِ وَالْإِبْهَامِ فَقَالَ شَرِيحٌ يَا سُبْحَانَ اللَّهِ أَسَوَاءَ أُذُنِكَ
وَيَدِكَ؟ فَإِنَّ الْأُذُنَ يُوَارِيهَا الشَّعْرُ وَالْكُمَّةُ وَالْعِمَامَةُ فِيهَا نِصْفُ
الدِّيَةِ وَفِي الْيَدِ نِصْفُ الدِّيَةِ وَيَحَكَ إِنَّ الشُّنَّةَ سَبَقَتْ قِيَاسَكُمْ فَاتَّبِعْ
وَلَا تَبْتَدِعْ فَإِنَّكَ لَنْ تَضِلَّ مَا أَخَذْتَ بِالْأَثَرِ قَالَ أَبُو بَكْرٍ فَقَالَ لِي
الشَّعْبِيُّ يَا هَذَا لِي، لَوْ أَنَّ أَحَنَفَكُمْ قُتِلَ وَهَذَا الصَّبِيُّ فِي مَهْدِهِ، أَكَانَ
دِيَّتُهُمَا سَوَاءً؟ قُلْتُ نَعَمْ قَالَ فَأَيْنَ الْقِيَاسُ؟

“Murâd kabilesinden bir adamın Şureyh'e gelerek şöyle

¹⁷⁹ **Sahih maktu.** İbn Kuteybe, Te'vilu'l-Muhtelefi'l-Hadîs, (s.141) İbn Kuteybe, Garîbu'l-Hadîs, (2/652) İbn Kuteybe Uyunu'l-Ahbar (1/45)

¹⁸⁰ **Buhârî ve Muslim'in şartlarına göre sahih.** Dârimî (206)

dediğine şahit oldum:

“Ey Ebû Umeyye! Parmakların diyeti nedir?” Şureyh:

“Onar, onar’dır” dedi. Adam:

“Subhanallah! Şu ikisi eşit midir?” – Bu sırada serçe parmağı ile başparmağını bir araya getirmişti – Şureyh dedi ki:

“Ya Subhanallah! Kulağınla elin eşit midir? Kulağını saç, şapka ve sarık örter, ona yarım diyet gerekir. Elde de yarım diyet gerekir. Sana yazıklar olsun! Muhakkak ki sünnet sizin kıyasınızı geçmiştir. Tabi olun, bid’at çıkarmayın. Şüphesiz sen rivayetleri kabul ettiğin sürece sapıtmazsın.” Ebû Bekr dedi ki: “Sonra eş-Şa’bî bana şöyle dedi:

“Ey Huzelî! Şayet sizin Ahnef’iniz (en akıllı olanınız) ve beşiğindeki şu bebek öldürülse bunların diyeti bir olur mu?” Ben:

“Evet” dedim.

“Peki, kıyas nerede?” dedi.¹⁸¹

Ez-Zibrikan rahimehullah şöyle dedi:

نَهَانِي أَبُو وَائِلٍ أَنْ أَجَالِسَ أَصْحَابَ أَرَأَيْتَ

“Ebu Vail (Şakik b. Seleme) rahimehullah beni “Görüşün nedir?” diyen re’y ashabından yasakladı.”¹⁸²

Matar rahimehullah dedi ki: “Hasen el-Basrî rahimehullah:

¹⁸¹ **Hasen maktu.** Dârimî (204) İbn Hazm, el-İhkâm (8/1073) Şafîî, el-Umm (7/389) İbn Abdilberr, el-Câmi (2/137) İbn Asâkir, Tarih (23/39)

¹⁸² **Sahih maktu.** Dârimî (200) İbn Batta el-İbane (2/451) Herevi Zemmu’l-Kelam (368)

أَنَّهُ تَلَا هَذِهِ الْآيَةَ { خَلَقْتَنِي مِنْ نَارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ } قَالَ:
قَاسَ إِبْلِيسُ وَهُوَ أَوَّلُ مَنْ قَاسَ

“Beni ateşten yarattın, onu ise çamurdan yarattın” (A'râf, 12) ayetini okudu. Sonra dedi ki:

“İblis kıyas yaptı, o kıyas yapanların ilkidir.”¹⁸³

Mesrûk b. Ecdâ rahimehullah şöyle demiştir:

إِنِّي أَخَافُ أَوْ أَخْشَى أَنْ أَقِيسَ، فَتَزَلَ قَدَمِي

“Doğrusu ben kıyas yapıp ta ayağımın hak yoldan kaymasından korkuyorum.”¹⁸⁴

Muhammed b. Sîrîn rahimehullah şöyle demiştir:

أَوَّلُ مَنْ قَاسَ إِبْلِيسُ، وَمَا عُبِدَتِ الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ إِلَّا
بِالْمَقَاسِيسِ

“Kıyas yapanların ilki iblistir. Güneş ve aya'da başka yolla değil ancak kıyas aletleriyle kıyas sebebiyle tapılmıştır.”¹⁸⁵

Abdulaziz b. Rufey rahimehullah'tan: “Ata rahimehullah'a bir

¹⁸³ **Hasen maktu.** Darimî, (196) İbn Abdilber Câmi (874) Herevî, Zemmu'l-Kelâm, (363)

¹⁸⁴ **Buhârî ve Muslim'in şartlarına göre sahih.** Darimî, (197) İbn Abdilber Câmi (876-877) Hâtîb, el-Fakih (1/183) Taberânî, (9/254) Herevî, Zemmu'l-Kelâm, (298).

¹⁸⁵ **Muslim'in şartına göre sahih.** Darimî (195) İbn Abdilber, Câmi (875) Hâtîb, el-Fakih, (1/196) Beyhakî, el-Medhal, (223) Herevî, Zemmu'l-Kelâm, (364).

şey soruldu. Ata:

لَا أَذْرِي، قَالَ: قِيلَ لَهُ: أَلَا تَقُولُ فِيهَا بِرَأْيِكَ؟ قَالَ: إِنِّي
أَسْتَحْيِي مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ أَنْ يُدَانَ فِي الْأَرْضِ بِرَأْيِي

“Bilmiyorum” dedi. Ona:

“Bu konuda görüşünü söyle” denilince dedi ki:

“Ben yeryüzünde benim görüşümün din edinilmesi hususunda Allah Azze ve Celle’den hayâ ederim.”¹⁸⁶

İbn Şubrume dedi ki: “Ben ve Ebû Hanife Ca’fer (es-Sadık)’ın yanına girdik. Ca’fer, Ebû Hanife’ye şöyle dedi:

اتَّقِ اللَّهَ وَلَا تَقِسْ الدِّينَ بِرَأْيِكَ فَإِنَّ أَوَّلَ مَنْ قَاسَ إِبْلِيسُ

“Allah’tan kork! Dinde görüşünle kıyas yapma! Zira kıyas yapanların ilki iblistir.”¹⁸⁷

Yönetici veya Kadı İçtihat Edebilir

Amr b. el-As radiyallahu anh’den: Rasûlüllâh sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

إِذَا حَكَمَ الْحَاكِمُ فَاجْتَهَدْ ثُمَّ أَصَابَ، فَلَهُ أَجْرَانِ، وَإِذَا حَكَمَ

¹⁸⁶ **Sahih maktu.** Dârimî (108) Herevi Zemmu’l-Kelam (372) İbn Asakir Tarih (40/397) Mizzi Tehzibu’l-Kemal (20/82)

¹⁸⁷ **Hasen maktu.** Ebû Nu’aym, Hilye, (3/197) Hafîb el-Bagdâdî, el-Fakih ve’l-Mutefekkih (499) Şerafu Ashâbi’l-Hadîs (157) Vekî Ahbâru Kudât (3/78) Herevî Zemmu’l-Kelâm, (2/199).

فَاجْتَهَدَ ثُمَّ أَخْطَأَ، فَلَهُ أَجْرٌ

‘Hakim hüküm verirken içtihad eder de isabet ederse, ona iki ecir vardır. Hüküm verirken içtihad eder de hata ederse, ona bir ecir vardır.’¹⁸⁸

Ebu Hureyre radiyallahu anh’den: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

إِذَا قَضَى الْقَاضِي فَاجْتَهَدَ فَأَصَابَ فَلَهُ أَجْرَانِ وَإِذَا قَضَى
فَأَخْطَأَ فَلَهُ أَجْرٌ

“Kadı hüküm verirken içtihat ettiğinde isabet ederse ona iki ecir vardır. Hüküm verdiğiğinde hata ederse ona da bir ecir vardır.”¹⁸⁹

Fetvâ Vermekten Sakınmak

Ebu Hureyre radiyallahu anh’den: “Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

مَنْ أَفْتِيَ بِغَيْرِ عِلْمٍ كَانَ إِثْمُهُ عَلَى مَنْ أَفْتَاهُ

“Kime ilimsiz olarak fetva verilirse, onun vebâli fetvayı verenin üzerinedir.”¹⁹⁰

¹⁸⁸ **Sahih.** Buhari (7352) Muslim (1716)

¹⁸⁹ **Sahih.** Darekutni (4/205) el-Muhallisiyyat (2771) Deylemi (1139)

¹⁹⁰ **Muslim'in şartına göre sahih.** Ebû Dâvûd (3657) İbn Mâce (53) Dârimî (159) Ahmed (2/321) Hâkim (1/183, 184, 215) İbn Bişran Emali (5) Tahavi Şerhu Muşkili'l-Asar (410) İbn Vehb Musned (119, 167) Hatib el-Fakih ve'l-Mutefakkih (1040) Beyhakî el-Medhal (181, 789) Beyhakî (10/116)

İbn Abbas radiyallahu anhum dedi ki:

مَنْ أَفْتَى فُتْيًا يَعْمَى عَنْهَا، فَإِنَّمَا إِثْمُهَا عَلَيْهِ

“Kim, o konudaki hakkı araştırmaksızın fetva verirse, onun günahı kendisinedir.”¹⁹¹

Ebû Suheyl Nafi b. Malik el-Asbahî rahimehullah dedi ki:

كَانَ عَلَى امْرَأَتِي اعْتِكَافُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ، فَسَأَلْتُ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ، وَعِنْدَهُ ابْنُ شِهَابٍ، قَالَ: قُلْتُ عَلَيْهَا صِيَامٌ. قَالَ ابْنُ شِهَابٍ: لَا يَكُونُ اعْتِكَافٌ إِلَّا بِصِيَامٍ. فَقَالَ لَهُ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ: أَعَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ قَالَ: لَا. قَالَ: فَعَنْ أَبِي بَكْرٍ؟ قَالَ: لَا؟ قَالَ: فَعَنْ عُمَرَ؟ قَالَ: لَا. قَالَ: فَعَنْ عُثْمَانَ؟ قَالَ: لَا. قَالَ عُمَرُ: مَا أَرَى عَلَيْهَا صِيَامًا. فَخَرَجْتُ فَوَجَدْتُ طَاوُسًا وَعَطَاءَ بْنَ أَبِي رَبَاحٍ، فَسَأَلْتُهُمَا، فَقَالَ طَاوُسٌ: كَانَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، لَا يَرَى عَلَيْهَا صِيَامًا إِلَّا أَنْ تَجْعَلَهُ عَلَى نَفْسِهَا». قَالَ: وَقَالَ عَطَاءٌ: ذَلِكَ رَأْيِي

“Hanımımın Mescidu'l-Harâm'da üç gün i'tikâfta kalma adağı vardı. Bunun için, meseleyi Ömer b. Abdilaziz rahimehullah'a sordum. Yanında İbn Şihâb rahimehullah da vardı. Ona şöyle dedim:

“Onun oruç tutması gerekir mi?” İbn Şihâb rahimehullah:

¹⁹¹ **Muslim'in şartına göre sahih.** İshak b. Rahuye (335) Dârimî (162)

“İ'tikâf ancak oruçla olur” dedi. Bunun üzerine Ömer b. Abdilaziz ona:

“Bu hüküm Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'den mi?” dedi. İbn Şihab:

“Hayır” dedi. Ömer b. Abdilaziz:

“Peki, Ebu Bekir radiyallahu anh'den mi?” dedi. İbn Şihab:

“Hayır” dedi. Ömer b. Abdilaziz:

“Peki Ömer radiyallahu anh'den mi?” dedi. İbn Şihab:

“Hayır” dedi. Ömer b. Abdilaziz:

“Peki Osman radiyallahu anh'den mi?” dedi. İbn Şihab:

“Hayır” dedi. O zaman Ömer b. Abdilaziz rahimehullah şöyle dedi:

“Ona oruç gerekmez görüşündeyim!” Sonra ben çıktım, Tâvûs ve Atâ' b. Ebî Rebâh'ı buldum ve onlara sordum. Tâvûs rahimehullah dedi ki:

“İbn Abbâs radiyallahu anhuma kadının orucu kendisine gerekli kılması hariç, ona bunun gerekmeyeceği görüşündeydi.” Atâ rahimehullah da:

“Benim görüşüm de budur” dedi.”¹⁹²

Ca'fer b. İyâs rahimehullah'tan: “Sa'îd b. Cübeyr rahimehullah'a dedim ki:

قُلْتُ لِسَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ مَا لَكَ لَا تَقُولُ فِي الطَّلَاقِ شَيْئًا؟ قَالَ:

¹⁹² **Buhârî ve Muslim'in şartlarına göre sahih.** Dârimî (164) İbn Hazm el-Muhalla (5/181)

مَا مِنْهُ شَيْءٌ إِلَّا قَدْ سَأَلْتُ عَنْهُ، وَلَكِنِّي أَكْرَهُ أَنْ أُحِلَّ حَرَامًا، أَوْ أُحَرِّمَ حَلَالًا

“Sana ne oluyor da talâk konusunda hiçbir şey söylemiyorsun?”
Şöyle cevap verdi:

“Ondan hiçbir şey yoktur ki onu (benden öncekilere) sormuş olmayayım. Fakat bir haramı helâl veya bir helali haram yapmak istemiyorum.”¹⁹³

Abdurrahman b. Ebî Leyla rahimehullah dedi ki:

لَقَدْ أَذْرَكْتُ فِي هَذَا الْمَسْجِدِ عَشْرِينَ وَمِائَةً مِنَ الْأَنْصَارِ،
وَمَا مِنْهُمْ مِنْ أَحَدٍ يُحَدِّثُ بِحَدِيثٍ إِلَّا وَدَّ أَنْ أَخَاهُ كَفَاهُ الْحَدِيثَ،
وَلَا يُسْأَلُ عَنْ فُتْيَا إِلَّا وَدَّ أَنْ أَخَاهُ كَفَاهُ الْفُتْيَا

“Şu mescidde Ensar’dan yüz yirmi kişiye yetiştim. Onlardan hadis rivayet eden hiç kimse yoktu ki, bu rivayet görevini din kardeşinin kendisinden almasını arzu etmiş olmasın. Onlardan birine de bir fetva sorulmazdı ki, fetva verme işini, din kardeşinin kendisinden almasını arzu etmiş olmasın!”¹⁹⁴

es-Salt b. Râşid rivayet edip şöyle dedi:

سَأَلْتُ طَاوُسًا عَنْ مَسْأَلَةٍ فَقَالَ لِي: كَانَ هَذَا؟، قُلْتُ: نَعَمْ،

¹⁹³ **Buhârî'nin şartına göre sahih.** Dârimî (136)

¹⁹⁴ **Buhârî'nin şartına göre sahih.** Dârimî (137) İbn Sa'd Tabakat (6/110) Fesevi Ma'rife (3/114) Ebu Hayseme İlm (21) Ebu Zur'a Tarih (s.101) İbnu'l-Mubarek Zühd (58) Hatib el-Fakih ve'l-Mutefakkih (633) İbn Abdilber Camiu Beyani'l-İlm (1213) İbn Asakir Tarih (36/86)

قَالَ: اللَّهُ. قُلْتُ اللَّهُ. ثُمَّ قَالَ: إِنَّ أَصْحَابَنَا أَخْبَرُونَا عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّهُ قَالَ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ لَا تَعْجَلُوا بِالْبَلَاءِ قَبْلَ نُزُولِهِ، فَيَذْهَبَ بِكُمْ هَاهُنَا وَهَاهُنَا، فَإِنَّكُمْ إِنْ لَمْ تَعْجَلُوا بِالْبَلَاءِ قَبْلَ نُزُولِهِ، لَمْ يَنْفَكِ الْمُسْلِمُونَ أَنْ يَكُونَ فِيهِمْ مَنْ إِذَا سُئِلَ، سُدِّدَ، وَإِذَا قَالَ، وَفَّقَ

“Ben Tâvûs rahimehullah'a bir mesele sordum. Bana:

“Bu, meydana gelmiş mi?” dedi. Ben:

“Evet” dedim. O:

“Vallahi mi?” dedi. Ben:

“Vallahi” dedim. Bunun üzerine şöyle dedi:

“Arkadaşlarımız Muâz b. Cebel radiyallahu anh'ın şöyle dediğini haber verdiler:

“Ey insanlar! Belânın, başınıza gelmesinden önce acele etmeyin. Çünkü siz şayet onun başınıza gelmesinden önce acele etmezseniz, müslümanların içinde sorulduğu zaman cevabı isabetli kılınacak, söz söylediği zaman doğruya ulaştırılacak kimseler bulunmaya devam edecektir.”¹⁹⁵

Meymûn b. Mihran rahimehullah dedi ki: “İbn Abbâs radiyallahu anhuma'ya, kendisine iki Ramazan (orucu) ulaşan adamın (durumunu) sordum. O şöyle dedi:

¹⁹⁵ **Sahih.** Dârimî (155)

لَمْ يَكُنْ بَعْدُ، قَالَ: ائْرُكْ بَلِيَّتَهُ حَتَّى تَنْزِلَ، قَالَ: فَدَلَّسْنَا لَهُ
رَجُلًا، فَقَالَ: قَدْ كَانَ، فَقَالَ: يُطْعِمُ عَنِ الْأَوَّلِ مِنْهُمَا ثَلَاثِينَ
مِسْكِينًا، لِكُلِّ يَوْمٍ مِسْكِينٍ

“Bu meydana gelmiş mi, yoksa meydana gelmemiş mi?” Ben:

“Henüz meydana gelmemiş” dedim. O zaman şöyle dedi:

“Belâ, başa gelinceye kadar bırak (araştırma).” Biz bunun üzerine, hile yaparak ona bir adam gönderip aynı meseleyi tekrar sordurduk. Adam da:

“Meydana gelmiştir” dedi. O zaman şöyle cevap verdi:

“Onların birincisinden dolayı, her bir güne bir yoksul olmak üzere otuz yoksul yedirir.”¹⁹⁶

Ebû Nadra rahimehullah dedi ki: “Ebû Seleme rahimehullah Basra'ya geldiği zaman ben ve el-Hasen (el-Basrî) rahimehullah onun yanına gittik. O da el-Hasen'e şöyle dedi:

أَنْتَ الْحَسَنُ؟ مَا كَانَ أَحَدٌ بِالْبَصْرَةِ أَحَبَّ إِلَيَّ لِقَاءٍ مِنْكَ،
وَذَلِكَ أَنَّهُ بَلَغَنِي أَنَّكَ تُفْتِي بِرَأْيِكَ، فَلَا تُفْتِ بِرَأْيِكَ إِلَّا أَنْ تَكُونَ
سُنَّةً عَنِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَوْ كِتَابٌ مُنْزَلٌ

“Sen el-Hasen misin? Basra'da senden daha çok kendisiyle karşılaşmayı arzu ettiğim hiç kimse yoktu. Zira bana ulaştığına göre sen kendi görüşünle fetva veriyormuşsun. Artık, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den gelen bir sünnetin veya indirilmiş bir kitabın

¹⁹⁶ **Muslim'in şartına göre sahih.** Dârimî (156)

(Kur'an hükmünün) olması dışında, kendi görüşünle fetva vermek!"¹⁹⁷

Bilmiyorum Demek İlimdendir

İbn Mes'ud radiyallahu anh dedi ki:

إِنَّ الَّذِي يُفْتِي النَّاسَ فِي كُلِّ مَا يُسْتَفْتَى لَمَجْنُونٌ

"İnsanların her sorduğu fetvaya cevap veren muhakkak ki mecnundur."¹⁹⁸

Urve b. ez-Zubeyr rahimehullah dedi ki:

أَنَّ رَجُلًا سَأَلَهُ عَنْ مَسْأَلَةٍ، فَقَالَ: لَا عِلْمَ لِي بِهَا، فَلَمَّا أَذْبَرَ
الرَّجُلُ قَالَ الرَّجُلُ: نَعَمْ مَا قَالَ ابْنُ عُمَرَ، سُئِلَ عَمَّا لَا يَعْلَمُ فَقَالَ:
لَا عِلْمَ لِي بِهِ

"İbn Ömer radiyallahu anhuma'ya birisi bir mesele sordu. O da:

"Benim bu konuda bilgim yok" dedi. Adam dönüp giderken dedi ki:

"İbn Ömer'in söylediği ne güzel! Bilmediği şey soruldu ve o da:

"Benim bu konuda bilgim yok" dedi."¹⁹⁹

¹⁹⁷ **Muslim'in şartına göre sahih.** Dârimî (165) Herevi Zemmu'l-Kelam (328) İbn Hazm el-İhkam (6/222) İbn Asakir Tarih (29/306)

¹⁹⁸ **Buhârî ve Muslim'in şartlarına göre sahih.** Dârimî (176) Taberânî (9/188)

¹⁹⁹ **Buhârî'nin şartına göre sahih.** Dârimî (184) Hâkim (3/647) Fesevi Marife (1/264) Hatib el-Fakih ve'l-Mutefakkih (1102-3) İbn Asakir Tarih (31/168)

Ukbe b. Muslim rahimehullah dedi ki:

أَنَّ ابْنَ عُمَرَ سَأَلَ عَنْ شَيْءٍ فَقَالَ: لَا أَدْرِي. ثُمَّ قَالَ: أَتُرِيدُونَ
أَنْ تَجْعَلُوا ظُهُورَنَا جُسُورًا لَكُمْ فِي نَارِ جَهَنَّمَ أَنْ تَقُولُوا أَفْتَانَا ابْنُ
عُمَرَ بِهَذَا!

“İbn Ömer radiyallahu anhuma’ya bir şey sorulunca:

“Bilmiyorum” dedi. Sonra dedi ki:

“İbn Ömer bize şöyle fetva verdi” diyerek cehennem ateşinde
sırtlarımızı kendiniz için köprü mü yapmak istiyorsunuz?”²⁰⁰

Eş-Şa’bî rahimehullah dedi ki:

لَا أَدْرِي نِصْفُ الْعِلْمِ

“Bilmiyorum demek ilmin yarısıdır.”²⁰¹

İbn Sirin rahimehullah dedi ki:

مَا أَبَالِي سَأَلْتُ عَمَّا أَعْلَمُ أَوْ مَا لَا أَعْلَمُ، لِأَنِّي إِذَا سَأَلْتُ
عَمَّا أَعْلَمُ، قُلْتُ مَا أَعْلَمُ، وَإِذَا سَأَلْتُ عَمَّا لَا أَعْلَمُ، قُلْتُ: لَا

²⁰⁰ **Sahih.** İbnu’l-Mubarek Zühd (52) Fesevi el-Ma’rife ve’t-Tarih (1/266) Hatib el-Fakih ve’l-Mutefakkih (1104) Mustagfiri Fadailu’l-Kur’an (337) İbn Asakir Tarih (31/168)

²⁰¹ **Buhârî ve Muslim’in şartlarına göre sahih.** Dârimî (185) Herevi Zemmu’l-Kelam (516) Hatib el-Fakih ve’l-Mutefakkih (1114) Beyhakî el-Medhal (810)

“Bildiğim şeyin veya bilmediğim şeyin sorulmasına aldırmam. Zira bildiğim şey sorulunca bildiğimi söylerim. Bilmediğim şey sorulduğunda ise bilmiyorum derim.”²⁰²

Selefe Dayanmayan İlimden Sakındırılması

Ebû Hureyre radiyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

سَيَكُونُ فِي آخِرِ أُمَّتِي أَنَاثٌ يُحَدِّثُونَكُمْ مَا لَمْ تَسْمَعُوا أَنْتُمْ،
وَلَا آبَاؤُكُمْ، فَإِيَّاكُمْ وَإِيَّاهُمْ

“Ahir zamanda öyle kişiler çıkacak ki, (din konusunda) ne sizin ne de babalarınızın daha önce duymadığı şeyler anlatacaklar. Böylesi kişilerden sakının.”²⁰³

Muteşabihlere Tabi Olmamak

Aişe radiyallahu anha'dan:

تَلَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: {هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ
الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ،
فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ
وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ، وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ، وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ

²⁰² **Hasen.** Dârimî (188)

²⁰³ **Sahih.** Muslim (6) Ahmed (2/321) İbn Hibban (15/168) Hâkim (1/184)

يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا، وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ {
قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِذَا رَأَيْتُمُ الَّذِينَ
يَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ، فَأُولَئِكَ الَّذِينَ سَمَّى اللَّهُ فَاحْذَرُوهُمْ

Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şu ayeti okudu: “Size Kitab'ı indiren O'dur, O'nun (Kur'an'ın) bazı âyetleri muhkemdir ki, bunlar kitab'ın esasıdır. Diğerleri de müteşâbihtir. Kalplerinde eğrilik olanlar, fitne çıkarmak ve onu tevil etmek için ondaki müteşâbih âyetlerin peşine düşerler. Hâlbuki onun tevilini ancak Allah bilir.” (Al-i İmran 7) Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki:

“Bu Kitab'ın müteşâbih âyetleri hakkında tartışanları gördüğünüz zaman işte Allah'ın (kalplerinde eğrilik olanlar diye) isimlendirdiği kimseler bunlardır ve bunlardan sakınınız.”²⁰⁴

Ömer b. El-Hattâb radiyallahu anh şöyle demiştir:

سَيَأْتِي أَنَاسٌ يُجَادِلُونَكُمْ بِشُبُهَاتِ الْقُرْآنِ، فَخُذُوهُمْ بِالسُّنَنِ،
فَإِنَّ أَصْحَابَ السُّنَنِ أَعْلَمُ بِكِتَابِ اللَّهِ

“Muhakkak ki sizinle Kur'an'ın müteşâbihleri hakkında tartışacak insanlar gelecektir. Onların yakalarından sünnetlerle tutun. Zira sünnet ashâbı, Allah'ın kitabını en iyi bilenlerdir.”²⁰⁵

Ebcded Hesabı ve Yıldızlar İlmi

İbn Abbas radiyallahu anhuma şöyle demiştir:

²⁰⁴ **Sahih.** Buhari (4547) Müslim (2665) Tirmizi (2994) Ebu Dâvud (4598)

²⁰⁵ **Sahih mevkuf.** Dârimî (1/62) İbn Batta el-İbâne (83, 84, 790) el-Âcurrî eş-Şerîa (1/175) İbn Abdilberr el-Câmi (1927) el-Lâlekâî İtikad (1/94)

قَوْمٌ يَنْظُرُونَ فِي النُّجُومِ وَيَكْتُبُونَ أَبَا جَادَ أَوْلَيْكَ لَا خَلَقَ
لَهُمْ

“Yıldızlara bakan ve ebced harflerini yazan topluluğun Allah katında hiçbir nasibi yoktur.”²⁰⁶

Tavus rahimehullah şöyle demiştir:

رُبَّ نَاطِرٍ فِي النُّجُومِ وَمَتَعِلِّمٍ حُرُوفَ أَبِي جَادَ لَيْسَ لَهُ عِنْدَ اللَّهِ
خَلَاقٌ

“Yıldızlara bakıp ebced harfleri öğreten kimsenin Allah katında hiçbir nasibi yoktur.”²⁰⁷

İbn Abbas radiyallahu anhuma’dan: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

مَنْ اقْتَبَسَ عِلْمًا مِنَ النُّجُومِ، اقْتَبَسَ شُعْبَةً مِنَ السِّحْرِ

“Kim yıldızlardan bir ilim elde ederse, sihirden bir şube elde etmiştir.”²⁰⁸

²⁰⁶ **Sahih mevkuf.** İbn Vehb el-Cami (no:690) İbn Ebi Şeybe (5/240) Beyhaki (8/239) Beyhaki Şuabu'l-İman (4/306) Ma'mer b. Raşid Cami (410) Haraiti Mesaviu'l-Ahlak (739) İbn Sahnun Adabu'l-Muallimin (62) Begavi Şerhu's-Sunne (12/183) İbn Abdilberr Camiu'l-Beyani'l-İlm (1478) Hatib Kitabu'n-Nucum (s.189)

* **İbn Abbas radiyallahu anhuma’dan merfu olarak zayıf isnad ile:** Taberani (11/41) İbnu'l-A'rabi Mu'cem (4/191 no:1728) Deylemi (3250) İsnadında Halid b. Yezid el-Umeri vardır

²⁰⁷ **Hasen maktu.** İbn Receb Fadlu İlmi Selef (s.2) İbn Receb Fethu'l-Bari (3/142) Humeyd b. Zencuye bunu hasen bir isnad ile rivayet etmiştir.

²⁰⁸ **Sahih.** İbn Ebi Şeybe (6/129) Ebu Davud (3905) İbni Mace (3726) Ahmed

إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى إِنَّمَا جَعَلَ هَذِهِ النُّجُومَ لِثَلَاثِ خِصَالٍ:
جَعَلَهَا زِينَةً لِلسَّمَاءِ وَجَعَلَهَا يُهْتَدَى بِهَا، وَجَعَلَهَا رُجُومًا
لِلشَّيَاطِينِ. فَمَنْ تَعَاطَى فِيهَا غَيْرَ ذَلِكَ فَقَدْ قَالَ: رَأْيُهُ وَأَخْطَءُ حَظُّهُ
وَأَضَاعَ نَصِيبَهُ وَتَكَلَّفَ مَا لَا عِلْمَ لَهُ بِهِ وَإِنَّ نَاسًا جَهْلَةً بِأَمْرِ اللَّهِ
قَدْ أَحْدَثُوا فِي هَذِهِ النُّجُومِ كَهَانَةً: مَنْ أَعْرَسَ بِنَجْمٍ كَذَا وَكَذًا كَانَ
كَذَا وَكَذَا، وَمَنْ سَافَرَ بِنَجْمٍ كَذَا وَكَذَا كَانَ كَذَا وَكَذَا. وَلَعَمْرِي مَا
مِنْ نَجْمٍ إِلَّا يُولَدُ بِهِ الْأَحْمَرُ وَالْأَسْوَدُ وَالطَّوِيلُ وَالْقَصِيرُ وَالْحَسَنُ
وَالذَّمِيمُ. وَمَا عَلِمَ هَذَا النَّجْمُ وَهَذِهِ الدَّابَّةُ، وَهَذَا الطَّاوِزُ بِشَيْءٍ
مِنَ الْغَيْبِ. وَقَضَى اللَّهُ أَنَّهُ لَا يَعْلَمُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ
الْغَيْبِ إِلَّا اللَّهُ وَمَا يَشْعُرُونَ أَيَّانَ يَبْعَثُونَ وَلَعَمْرِي لَوْ أَنَّ حَدا عَلِمَ
الْغَيْبَ لَعَلِمَهُ آدَمُ الَّذِي خَلَقَهُ اللَّهُ

“Allah bu yıldızları üç özellikte yarattı: Onları semanın süsü yaptı, onlarla yol bulunmasını sağladı ve onlarla şeytanların taşlanmasını sağladı. Kim yıldızlarla ilgili bunlardan başka bir şey söylerse, kendi görüşünü söylemiş, isabet etmemiş, nasibini kaybetmiş ve bilmediği konuda sorumluluk yüklenmiş olur. İnsanlar Allah'ın emri konusunda cahildir. Bu yıldızlarla kâhinliği çıkardılar ve

“Kim falan yıldızın doğuşu veya batışı zamanında evlenirse şöyle olur, kim falan yıldızın doğuşu veya batışı zamanında yola çıkarsa şöyle olur demeye başladılar. Yemin olsun ki her yıldızın

doğuşunda beyaz da, siyah da, uzun da, kısa da doğar. Eğer gaybı bilecek biri olsaydı, o da Allah'ın kendi eliyle yarattığı, melekleri secde ettirdiği ve her şeyin ismini öğrettiği Âdem aleyhi's-selâm olurdu.”²⁰⁹

İbn Abbas radiyallahu anhuma'dan: “Bana Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in Ensar'dan olan ashabından biri haber verdi:

أَنَّهُمْ بَيْنَمَا هُمْ جُلُوسٌ لَيْلَةً مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رُمِيَ بِنَجْمٍ فَاسْتَنَارَ، فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَاذَا كُنْتُمْ تَقُولُونَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ، إِذَا رُمِيَ بِمِثْلِ هَذَا؟ قَالُوا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، كُنَّا نَقُولُ وَلِدَ اللَّيْلَةَ رَجُلٌ عَظِيمٌ، وَمَاتَ رَجُلٌ عَظِيمٌ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: فَإِنَّهَا لَا يُرْمَى بِهَا لِمَوْتِ أَحَدٍ وَلَا لِحَيَاتِهِ، وَلَكِنْ رَبُّنَا تَبَارَكَ وَتَعَالَى اسْمُهُ، إِذَا قَضَى أَمْرًا سَبَّحَ حَمَلَةَ الْعَرْشِ، ثُمَّ سَبَّحَ أَهْلَ السَّمَاءِ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ، حَتَّى يَبْلُغَ التَّسْبِيحُ أَهْلَ هَذِهِ السَّمَاءِ الدُّنْيَا ثُمَّ قَالَ: الَّذِينَ يَلُونَ حَمَلَةَ الْعَرْشِ لِحَمَلَةِ الْعَرْشِ: مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ؟ فَيُخْبِرُونَهُمْ مَاذَا قَالَ: قَالَ فَيَسْتَخْبِرُ بَعْضُ أَهْلِ السَّمَاوَاتِ بَعْضًا، حَتَّى يَبْلُغَ الْخَبْرُ هَذِهِ السَّمَاءِ الدُّنْيَا، فَتَخْطُفُ الْجِنُّ السَّمْعَ فَيَقْذِفُونَ إِلَى أَوْلِيَائِهِمْ، وَيُزَمُّونَ بِهِ، فَمَا جَاءُوا بِهِ عَلَى وَجْهِهِ فَهُوَ حَقٌّ، وَلَكِنَّهُمْ يَقْرِفُونَ

²⁰⁹ **Sahih maktu.** Abdurrazzak Tefsir (1/354) Taberî (23/123) İbn Ebî Hâtim (16536) Ebu's-Şeyh Azamet (706) Hatib Kitabu'n-Nucum (s.185)

فِيهِ وَيَزِيدُونَ

“Onlar bir gece Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem ile birlikte otururlarken bir yıldız kaydı ve ortalık aydınladı. Bunun üzerine Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem onlara:

“Böyle bir şey kaydığı vakit cahiliyye devrinde ne derdiniz?” diye sordu.

“Allah ve Rasulü bilir. Biz bu gece büyük bir adam doğdu ve bu gece büyük bir adam öldü derdik” cevâbını verdiler. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem:

“Yıldız ne bir kimsenin ölümü için kayar, ne de hayatı için. Lâkin Rabbimiz Tebâreke ve Teâlâ bir şey takdir buyurdu mu arşı taşıyan melekler tesbih eder. Arkasından onlardan sonra gelen gök ehli tesbih eder. Tâ ki tesbih şu alt semânın sakinlerine ulaşır. Sonra arşı taşıyanların arkasından gelenler arşı taşıyanlara: “Rabbimiz ne buyurdu?” diye sorarlar. Onlar da ne buyurduğunu kendilerine haber verirler. Böylece göklerin sakinleri birbirleriyle haberleşir, nihayet haber şu alt semâyâya ulaşır ve cinler işitilene kaparak onu dostlarına aktarır ve bu yıldızla taşlanırlar. Olduğu gibi getirdikleri (haber) haktır. Lâkin onlar ona yalan karıştırırlar ve ekleme yaparlar.”²¹⁰

Ebu Umame radiyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

إِنَّ أَخَوْفَ مَا أَخَافُ عَلَى أُمَّتِي فِي آخِرِ زَمَانِهَا النُّجُومُ،
وَتَكْذِيبُ بِالْقَدَرِ، وَحَيْفُ السُّلْطَانِ

“Son zamanlarında ümmetim hakkında en çok korktuğum şey; yıldızlar, kaderin yalanlanması ve yöneticilerin

²¹⁰ **Sahih.** Muslim (2229)

Ehl-i Beyte Özel İlim Verilmemiştir

Ali radiyallahu anh dedi ki:

مَا عِنْدَنَا كِتَابٌ نَقْرُوهُ إِلَّا كِتَابُ اللَّهِ غَيْرَ هَذِهِ الصَّحِيفَةِ، قَالَ:
فَأَخْرَجَهَا، فَإِذَا فِيهَا أَشْيَاءٌ مِنَ الْجَرَاحَاتِ وَأَسْنَانِ الْإِبْلِ، قَالَ:
وَفِيهَا: الْمَدِينَةُ حَرَمٌ مَا بَيْنَ غَيْرِ إِلَى ثَوْرٍ، فَمَنْ أَحْدَثَ فِيهَا حَدَثًا،
أَوْ آوَى مُحَدِّثًا، فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ، لَا
يُقْبَلُ مِنْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ صَرْفٌ وَلَا عَدْلٌ. وَمَنْ وَالَى قَوْمًا بِغَيْرِ إِذْنِ
مَوَالِيهِ، فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ، لَا يُقْبَلُ مِنْهُ
يَوْمَ الْقِيَامَةِ صَرْفٌ وَلَا عَدْلٌ. وَذِمَّةُ الْمُسْلِمِينَ وَاحِدَةٌ، يَسْعَى بِهَا
أَذْنَاهُمْ، فَمَنْ أَخْفَرَ مُسْلِمًا فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ
أَجْمَعِينَ، لَا يُقْبَلُ مِنْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ صَرْفٌ وَلَا عَدْلٌ

“Bizim yanımızda Allah’ı kitabı dışında şu sahife haricinde okuduğumuz bir kitap yoktur.” O sayfayı çıkardı ve onda yaralamalarda kaç deve diyet verileceği hükmü vardı. Yine o sayfada şu vardı:

“Medine Ayr dağından Sevr dağına kadar haremdir. Kim

²¹¹ **Hasen ligayrihi.** Taberani (8/289), Ru’yanî (1245) isnadında Leys b. Ebi Suleym zayıftır.

* **Enes radiyallahu anh’den:** Ebû Ya’lâ (7/162 no:4135) İbn Asâkir, Tarih (23/207-208) isnadında Yezid er-Rakaşî zayıftır.

* **Reca b. Hayve rahimehullah’tan mürsel olarak:** Buhârî, Tarihu’l-Kebir (1/148) İbn Batta el-İbane (1529)

orada bir bid'at çıkarır veya bir bid'atçıyı sığındırırsa Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerinedir. Kıyamet gününde onun ne farzı, ne nafiləsi kabul edilir. Kim kendisini azat eden efendilerinin izni olmadan kendini bir kavme nispet ederse Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerinedir. Kıyamet gününde onun ne farzı ne nafiləsi kabul elir. Müslümanların verdiği güvence birdir. Müslümanların en düşüğü bir onu verebilir. Kim bir müslümanın güvencesini bozarsa Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerine kıyamet günü onun ne farzı, ne nafiləsi kabul edilir.”²¹²

Ebu Cuhayfe radiyallahu anh dedi ki: “Ali radiyallahu anh’e şöyle dedim:

هَلْ عِنْدَكُمْ شَيْءٌ مِنَ الْوَحْيِ إِلَّا مَا فِي كِتَابِ اللَّهِ؟ قَالَ: لَا
وَالَّذِي فَلَقَ الْحَبَّةَ، وَبَرَأَ النَّسَمَةَ، مَا أَعْلَمُهُ إِلَّا فَهَمًّا يُعْطِيهِ اللَّهُ رَجُلًا
فِي الْقُرْآنِ، وَمَا فِي هَذِهِ الصَّحِيفَةِ، قُلْتُ: وَمَا فِي الصَّحِيفَةِ؟ قَالَ:
الْعَقْلُ، وَفَكَالُ الْأَسِيرِ، وَأَنْ لَا يُقْتَلَ مُسْلِمٌ بِكَافِرٍ

“Yanınızda Allah'ın kitabında olanlar dışında vahiyden bir şey var mı?” Dedi ki:

“Taneyi yaran ve tohumu çıkarana yemin olsun ki, Allah'ın bir kimseye Kur'ân hakkında verdiği anlayış ve bir de şu sayfadakiler dışında bir şey bilmiyorum.” Ben:

“O sayfada neler var?” dedim. Dedi ki:

“Diyetler, esirin serbest bırakılması ve bir kâfir sebebiyle bir müslümanın öldürülemeyeceği gibi hükümler vardır.”²¹³

²¹² **Sahih.** Buhârî (6755) Muslim (1370)

²¹³ **Sahih.** Buhârî (3047)

Ebu't-Tufeyl rahimehullah dedi ki: "Ali radiyallahu anh'e şöyle soruldu:

أَخَصَّكُمْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِشَيْءٍ؟ فَقَالَ: مَا خَصَّنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِشَيْءٍ لَمْ يَعُمَّ بِهِ النَّاسَ كَافَّةً، إِلَّا مَا كَانَ فِي قِرَابِ سَيْفِي هَذَا، قَالَ: فَأَخْرَجَ صَحِيفَةً مَكْتُوبٌ فِيهَا: لَعَنَ اللَّهُ مَنْ ذَبَحَ لِغَيْرِ اللَّهِ، وَلَعَنَ اللَّهُ مَنْ سَرَقَ مَنَارَ الْأَرْضِ، وَلَعَنَ اللَّهُ مَنْ لَعَنَ وَالِدَهُ، وَلَعَنَ اللَّهُ مَنْ آوَى مُحَدِّثًا

"Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem size bir şeyi özel olarak verdi mi?" O da dedi ki:

"Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bütün insanlara umumi kılmaksızın hiçbir şeyi bize özel kılmadı. Ancak kılıcımın kabzasındaki şu şey hariç." Oradan şunların yazılı olduğu bir sayfa çıkardı:

"Allah'tan başkası için kurban kesene Allah lanet etsin. Sınır işaretlerinden hırsızlık yapana Allah lanet etsin. Babasına lanet edene Allah lanet etsin. Bir bidatçıyı sığındırana Allah lanet etsin."²¹⁴

Kays b. Ubbâd rahimehullah'tan: "Ali radiyallahu anh'e dedim ki:

أَخْبَرَنَا عَنْ مَسِيرِكَ هَذَا أَعْهَدُ عَهْدِهِ إِلَيْكَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَمْ رَأَيْتُ رَأَيْتُهُ فَقَالَ: مَا عَهِدَ إِلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِشَيْءٍ وَلَكِنَّهُ رَأَيْتُهُ

²¹⁴ Sahih. Muslim (1978)

“Şu gidişin (Cemel olayı için çıkışını kastediyor) hakkında bize haber ver, bu Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’in sana ahdettiği bir şey midir yoksa kendi görüşün müdür?” Dedi ki:

“Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bize hiçbir şeyi ahdetmedi. Lakin bu benim görüşümdür.”²¹⁵

Kitap Ehline Sormanın Çirkinliği

Ebû Hureyre radiyallahu anh'den: “Kitap ehli Tevrat’ı İbranice okuyor ve Müslümanlar için arapça olarak tefsir ediyorlardı. Bunun üzerine Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem:

لَا تُصَدِّقُوا أَهْلَ الْكِتَابِ وَلَا تُكَذِّبُوهُمْ، وَقُولُوا: {آمَنَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْنَا}

“Kitap ehlini ne tasdik edin, ne de yalanlayın. Allah’a ve bize indirdiğine iman ettik” (Bakara 136) deyin” buyurdu.²¹⁶

İbn Abbas radiyallahu anhuma dedi ki:

كَيْفَ تَسْأَلُونَ أَهْلَ الْكِتَابِ عَنْ شَيْءٍ وَكِتَابُكُمُ الَّذِي أُنْزِلَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَحَدَثٌ، تَقْرَأُونَهُ مَحْضًا لَمْ يُشَبَّ، وَقَدْ حَدَّثَكُمْ أَنَّ أَهْلَ الْكِتَابِ بَدَّلُوا كِتَابَ اللَّهِ وَغَيَّرُوهُ، وَكَتَبُوا بِأَيْدِيهِمُ الْكِتَابَ، وَقَالُوا: هُوَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ لِيَسْتَرَوْا بِهِ ثَمَنًا

²¹⁵ **Buhârî ve Muslim'in şartlarına göre sahih.** Taberânî Evsat (1/180) Ahmed (1/148) Ebû Dâvûd (4666) Ziyau'l-Makdisi el-Muhtare (2/327) İbn Bişran Emali (512) Acurri eş-Şeria (1194, 1828) Beyhakî İtikad (s.371) İbn Asakir Tarih (42/440, 442)

²¹⁶ **Sahih.** Buhârî (4485)

قَلِيلًا؟ أَلَا يَنْهَاكُمْ مَا جَاءَكُمْ مِنَ الْعِلْمِ عَنْ مَسْأَلَتِهِمْ؟ لَا وَاللَّهِ مَا رَأَيْنَا مِنْهُمْ رَجُلًا يَسْأَلُكُمْ عَنِ الَّذِي أُنْزِلَ عَلَيْكُمْ

“Ey Müslümanlar topluluğu! Allah'ın, rasulüne indirdiği Kitabınız en son, en yeni Kitâb iken siz nasıl olur da Kitab ehline (dinî sorular) sorarsınız? Allah'a yemin olsun ki siz onu tertemiz hiçbir şey bulaşmamış olarak okuyup duruyorsunuz. O (Kur'ân) size Kitab ehlinin kitaplarını değiştirdiklerini ve elleri ile yazıp karşılığında az bir para almak için: “O, Allah katındandır” dediklerini anlatmıştır. Size gelen ilim hakkında onlara (sorular) sormanızı yasaklamadı mı? Hayır, vallahi, size indirilen Kitap hakkında ise onların aralarından size soran kimseyi görmedik.”²¹⁷

Cemaatteki Görüş, Fırkadaki Görüşten Hayırlıdır

Ubeyde es-Selmânî rahimehullah'tan: “Ali radiyallahu anh'ın şöyle dediğini işittim:

اجْتَمَعَ رَأْيِي وَرَأْيُ عُمَرَ فِي أُمّهَاتِ الْأَوْلَادِ أَنْ لَا يَبْعَثَ قَالَ:
ثُمَّ رَأَيْتُ بَعْدَ أَنْ يَبْعَثَ قَالَ عُبَيْدَةُ: فَقُلْتُ لَهُ: فَرَأَيْكَ وَرَأْيُ عُمَرَ
فِي الْجَمَاعَةِ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ رَأْيِكَ وَحَدِّكَ فِي الْفِرْقَةِ أَوْ قَالَ: فِي
الْفِتْنَةِ قَالَ: فَضَحِكَ عَلَيَّ

“Sahibine çocuk veren cariyelerin satılamayacakları hakkında benim görüşüm Ömer radiyallahu anh'ın görüşüyle birleşmişti. Sonra ben onların köle olarak satılabilecekleri görüşünde oldum.” Ubeyde rahimehullah dedi ki:

²¹⁷ **Sahih.** Buhârî (7363, 7523)

“Ali radiyallahu anh’e dedim ki:

“Senin Ömer radiyallahu anh ile cemaat halindeki görüşün benim için senin fırkada (veya fitnede dedi) tek başına olduğun görüşünden daha sevimlidir.” Bunun üzerine Ali radiyallahu anh güldü.²¹⁸

Cemaatten Ayrılmamak

Huzeyfe b. El-Yemân radiyallahu anh şöyle dedi:

كَانَ النَّاسُ يَسْأَلُونَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الْخَيْرِ، وَكُنْتُ أَسْأَلُهُ عَنِ الشَّرِّ مَخَافَةَ أَنْ يُدْرِكَنِي، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّا كُنَّا فِي جَاهِلِيَّةٍ وَشَرٍّ، فَجَاءَنَا اللَّهُ بِهَذَا الْخَيْرِ، فَهَلْ بَعْدَ هَذَا الْخَيْرِ شَرٌّ؟ قَالَ: نَعَمْ، فَقُلْتُ: هَلْ بَعْدَ ذَلِكَ الشَّرِّ مِنْ خَيْرٍ؟ قَالَ: نَعَمْ، وَفِيهِ دَخْنٌ، قُلْتُ: وَمَا دَخْنُهُ؟ قَالَ: قَوْمٌ يَسْتَنْتُونَ بِغَيْرِ سُنَّتِي، وَيَهْدُونَ بِغَيْرِ هَدْيِي، تَعْرِفُ مِنْهُمْ وَتُنْكِرُ، فَقُلْتُ: هَلْ بَعْدَ ذَلِكَ الْخَيْرِ مِنْ شَرٍّ؟ قَالَ: نَعَمْ، دُعَاءٌ عَلَى أَبْوَابِ جَهَنَّمَ مَنْ أَجَابَهُمْ إِلَيْهَا قَذَفُوهُ فِيهَا، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، صِفْهُمْ لَنَا، قَالَ: نَعَمْ، قَوْمٌ مِنْ جِلْدَتِنَا، وَيَتَكَلَّمُونَ بِاللِّسَانِ، قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَمَا تَرَى إِنْ أَدْرَكَنِي ذَلِكَ؟ قَالَ: تَلْزُمُ جَمَاعَةَ الْمُسْلِمِينَ وَإِمَامَهُمْ، فَقُلْتُ: فَإِنْ

²¹⁸ **Buhârî ve Muslim'in şartlarına göre sahih.** Abdurrazzak (7/291) Said b. Mansur Sunen (2048) İbn Şebbe Tarihu'l-Medine (2/730) İbn Hazm el-Muhalla (9/217) Beyhaki (10/348)

لَمْ تَكُنْ لَهُمْ جَمَاعَةً وَلَا إِمَامًا؟ قَالَ: فَأَعْتَزِلْ تِلْكَ الْفِرْقَ كُلَّهَا، وَلَوْ
أَنْ تَعَضَّ عَلَى أَضَلِّ شَجَرَةٍ حَتَّى يُدْرِكَكَ الْمَوْتُ وَأَنْتَ عَلَى ذَلِكَ

“İnsanlar Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem’e hayırdan sorarlardı. Ben ise yetişirim korkusuyla şer/kötülükler hakkında sorardım. Dedim ki:

“Ey Allah’ın rasulü! Bizler cahiliyye ve şer içindeydik. Allah bize bu hayrı getirdi. Bu hayırdan sonra şer var mıdır?

“**Evet**” buyurdu. Dedim ki:

“Bu şerden sonra hayır dönemi olacak mı?”

“**Evet, onda bulanıklık da olacak**” buyurdu.

“Onun bulanıklığı nedir?” dedim.

“**Bir topluluk benim yolumdan başka bir yol tutacaklar. Onları tanır ve karşı çıkarsın**” buyurdu.

“Bu hayırdan sonra şer olacak mı?” diye sordum.

“**Evet, cehennem kapılarına çağıran davetçiler olacak, kendilerine icabet edenleri oraya atacaklar**” buyurdu.

“Ey Allah’ın rasulü! Bize onları anlat” dedim.

“**Onlar bizim derimizden olup, bizim dilimizden konuşacaklar**” buyurdu. Ben:

“Ey Allah’ın rasulü! Bu zamana yetişirsem ne yapmamı emredersin?” dedim.

“**Müslümanların cemâatinden ve imamlarından/yöneticilerinden ayrılma**” buyurdu.

“Eğer onların cemâati ve imamı yoksa (ne yapayım)?” dedim.

“Bir ağaç kökü dişlemek zorunda kalsan bile, sana bu halde iken ölüm gelinceye kadar o fırkaların hepsinden ayrıl” buyurdu.²¹⁹

Enes b. Mâlik radiyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

إِنَّ بَنِي إِسْرَائِيلَ افْتَرَقَتْ عَلَى إِحْدَى وَسَبْعِينَ فِرْقَةً، وَإِنَّ أُمَّتِي سَتَفْتَرِقُ عَلَى اثْنَتَيْنِ وَسَبْعِينَ فِرْقَةً، كُلُّهُمْ فِي النَّارِ إِلَّا وَاحِدَةً فَقِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا هَذِهِ الْوَاحِدَةُ فَقَبَضَ يَدَهُ وَقَالَ الْجَمَاعَةُ فَأَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعاً وَلَا تَفَرَّقُوا

“Muhakkak ki İsrailoğulları yetmiş bir fırkaya ayrıldılar. Şüphesiz ümmetim yetmiş iki fırkaya ayrılacak, biri dışında hepsi ateşte olacaktır.” Denildi ki:

“Ey Allah'ın rasulü! O (kurtulan) hangisidir?” Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem elini yumdu ve şöyle buyurdu:

“el-Cemâat'tir. Allah'ın ipine toptan sarılın, ayrılığa düşmeyin”²²⁰

İbn Abbâs radiyallahu anhuma'dan: Nebi sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

مَنْ رَأَى مِنْ أَمِيرِهِ شَيْئًا فَكَرِهَهُ فَلْيُضِرْ فَإِنَّهُ لَيْسَ أَحَدٌ يُفَارِقُ

²¹⁹ **Sahih.** Buharî (3606) Muslim (1847).

²²⁰ **Hasen.** Ahmed (3/145) İbn Mâce (3992) Taberî Tefsir (7/74) Sa'lebî, el-Keşfu ve'l-Beyan (3/163) Fesevî el-Ma'rife (3/373) el-Esbahanî el-Hucce Fi Beyani'l-Mahacce (18) Lâlekâî Usulu itikad (148) el-Elbânî Zilalu'l-Cenne (1/27)

الْجَمَاعَةُ شَبْرًا فَيَمُوتُ إِلَّا مَاتَ مِيتَةً جَاهِلِيَّةً

“Emîrinde/yöneticisinde hoşlanmadığı bir şey gören kimse sabretsin. Zira cemâatten bir karış ayrılan ancak cahiliyye üzere ölür.”²²¹

Fudâle b. Ubeyd radiyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

ثَلَاثَةٌ لَا تَسْأَلُ عَنْهُمْ: رَجُلٌ فَارَقَ الْجَمَاعَةَ، وَعَصَى إِمَامَهُ،
وَمَاتَ عَاصِيًّا، وَأَمَةٌ أَوْ عَبْدٌ أَبَقَ فَمَاتَ، وَامْرَأَةٌ غَابَ عَنْهَا زَوْجُهَا،
قَدْ كَفَاهَا مُؤْنَةَ الدُّنْيَا فَتَبَرَّجَتْ بَعْدَهُ، فَلَا تَسْأَلُ عَنْهُمْ

“Şu üç kişiyi sorma: Cemâatten ayrılan ve imamına/yöneticisine isyan edip isyankâr olarak ölen, efendisinden kaçıp bu şekilde ölen cariye veya köle ve dünya geçimini sağlamış bulunan kocasının yokluğunda süslenip dışarı çıkan ve dolaşan kadın. Bunları sorma”²²²

İbn Ömer radiyallahu anhuma şöyle demiştir: “Ömer radiyallahu anh bize Câbiye’de şöyle hitap etti:

“Ben aranızda, Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem’in aramızda bulunduğu ve şöyle buyurduğu yerde duruyorum:

وَإِيَّاكُمْ وَالْفُرْقَةَ فَإِنَّ الشَّيْطَانَ مَعَ الْوَاحِدِ وَهُوَ مِنَ الْاِثْنَيْنِ
أَبْعَدُ مَنْ أَرَادَ بُحْبُوحَةَ الْجَنَّةِ فَلْيَلْزَمْ الْجَمَاعَةَ

“Cemâatten ayrılmamanız gerekir. Sizleri ayrılıktan

²²¹ **Sahih.** Buharî (6646) Muslim (1849).

²²² **Sahih.** Ahmed (6/19)

sakındırırım. Zira şeytan tek kişiyle beraber ve iki kişiden daha uzaktır. Cennetin ortasını isteyen cemâatten ayrılmasın.”²²³

İbn Mes'ûd radiyallahu anh şöyle demiştir:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ عَلَيْكُمْ بِالطَّاعَةِ وَالْجَمَاعَةِ، فَإِنَّهُمَا السَّبِيلُ فِي
الْأَضَلِّ إِلَى حَبْلِ اللَّهِ الَّذِي أَمَرَ بِهِ، وَإِنْ مَا تَكْرَهُونَ فِي الْجَمَاعَةِ
خَيْرٌ مِمَّا تُحِبُّونَ فِي الْفُرْقَةِ

“Ey insanlar! İtaat etmeniz ve cemâatten ayrılmamanız gerekir. Zira bu Allah'ın kendisine sarılmayı emrettiği ipidir. Muhakkak ki, cemâat ve itaatte hoşlanmadığınız bir durum, fırkada hoşlandığınız durumdan daha hayırlıdır.”²²⁴

Sabit b. Kutbe el-Muzeni rahimehullah'tan: “İbn Mes'ûd radiyallahu anh daha önce ve daha sonra benzerini yapmadığı bir hutbe yaparak şöyle dedi:

أَيُّهَا النَّاسُ، اتَّقُوا اللَّهَ، وَعَلَيْكُمْ بِالطَّاعَةِ، وَالْجَمَاعَةِ فَإِنَّهُمَا
حَبْلُ اللَّهِ الَّذِي أَمَرَ بِهِ، وَإِنْ مَا تَكْرَهُونَ فِي الطَّاعَةِ، وَالْجَمَاعَةِ خَيْرٌ
مِمَّا تُحِبُّونَ فِي الْفُرْقَةِ

“Ey insanlar! İtaat etmeniz ve cemâatten ayrılmamanız gerekir. Zira bu Allah'ın kendisine sarılmayı emrettiği ipidir. Muhakkak ki, cemâat ve itaatte hoşlanmadığınız bir durum, fırkada hoşlandığınız

²²³ **Sahih.** Tirmizî (2165) Nesâî Sunenu'l-Kubrâ (9225)

²²⁴ **Sahih mevkuf.** Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr (9/198); el-Lâlekâî (159); İbn Cerîr et-Taberî, Tefsir (Al-i İmrân 103. Ayetin tefsiri). Hâkim (4/598); İbn Ebî Şeybe (7/474); Ebû Nuaym, el-Hilye (9/249); İbn Abdilberr, et-Temhid (21/273)

durumdan daha hayırlıdır.”²²⁵

İbn Abbas radiyallahu anhuma’dan: “Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

“Gerçekten de dinlerini parça parça edip gruplara ayrılanlar var ya, sen hiçbir şeyde onlardan değilsin.” (En’am 159) “Kendilerine apaçık deliller geldikten sonra ihtilafa düşerek ayrılan kimseler gibi olmayın! İşte onlar var ya, onlar için çok büyük bir azap vardır!” (Al-i İmran 105) “Kalplerinde eğrilik bulunanlar, fitne çıkarmak ve onun tevilini aramak için müteşabih olanlarına tabi olurlar.” (Al-i İmran 7) “Ne var ki insanlar aralarındaki işlerini parça parça böldüler. Her gurup kendilerinde bulunan ile sevinip böbürlenmektedirler.” (Mu’minun 53) “Hâlbuki muhakkak O size kitapta indirmiştir ki: “Allah’ın ayetlerinin inkâr edildiğini ve onlarla alay edildiğini işittiğiniz zaman onlar başka bir söze dalıncaya kadar onlarla beraber oturmayın; yoksa o zaman muhakkak siz de onlar gibisinizdir.” Muhakkak Allah münafıkları da kâfirleri de hep beraber Cehennemde toplayacaktır.” (Nisa 140) “Muhakkak ki benim dosdoğru yolum budur; o halde ona uyun; sizi O’nun yolundan ayıracak yollara uymayın. İşte bu size kendisiyle tavsiyede bulunulan şeydir. Umulur ki sakınırsınız.” (En’âm 153) “O: “Dini dosdoğru ayakta tutun ve onda ayrılığa düşmeyin” diye dinden Nuh’a vasiyet ettiğini ve sana vahyettiğimizi, İbrahim’e, Musa’ya ve İsa’ya vasiyet ettiğimizi size de şeriat kıldı. Senin kendilerini çağırdığın şey, müşriklere ağır geldi. Allah, dilediğini buna seçer ve kendisine yöneleni hidayete erdirir.” (Şura 13)

أَمَرَ اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ بِالْجَمَاعَةِ وَنَهَاَهُمْ عَنِ الْاِخْتِلَافِ وَالْفُرْقَةِ
وَأَخْبَرَهُمْ: إِنَّمَا هَلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ بِالْمِرَاءِ وَالْخُصُومَاتِ فِي

²²⁵ **Sahih mevkuf.** Taberânî, (9/198, 199) el-Lâlekâî (159) Acurri eş-Şeria (17) İbn Cerîr et-Taberî, (7/75, 76) İbn Ebî Hâtim Tefsir (3916) Hâkim (4/598) İbn Ebî Şeybe (7/474) Ebû Nuaym, el-Hilye (9/249) İbn Abdilberr, et-Temhid (21/273)

“Allah, mü'minlere cemaati emretmiş, onları ihtilaftan ve fırkadan yasaklamış, onlara kendilerinden öncekilerin Allah'ın dininde tartışma ve husumetler sebebiyle helak olduğunu haber vermiştir.”²²⁶

Ebu Seleme b. Abdirrahman rahimehullah dedi ki: “Ebû Katâde radiyallahu anh veya yanında Ensar'dan diğer bir kişi, kuşatma altında bulunan Osmân radiyallahu anh'ın yanına girdiler. Hac yapmak için ondan izin istediler. Osman radiyallahu anh onlara izin verdi. Sonra ikisi şöyle dediler:

مَعَ مَنْ نَكُونُ إِنْ ظَهَرَ هَؤُلَاءِ الْقَوْمُ؟ قَالَ: عَلَيْكُمْ بِالْجَمَاعَةِ،
قَالَا: أَرَأَيْتَ إِنْ أَصَابَكَ هَؤُلَاءِ الْقَوْمُ، وَكَانَتِ الْجَمَاعَةُ فِيهِمْ؟ قَالَ:
الزُّمُومَا الْجَمَاعَةُ حَيْثُ كَانَتْ

“Şu topluluk bize üstün gelirse kiminle beraber olalım?” Osmân radiyallahu anh:

“Cemâatten ayrılmamalısınız” dedi. Onlar dediler ki:

“Şu topluluğun sana yaptıklarını görüyorsun. Cemaat de onların arasındadır.” Osman radiyallahu anh dedi ki:

“Nerede olursa olsun, cemâatten ayrılmayın!”²²⁷

El-Evzâî rahimehullah'tan: “Hassan b. Atiyye rahimehullah dedi

²²⁶ **Hasen.** El-Âcurrî eş-Şeria (4) Taberî Tefsir (7/604, 9/314, 670) İbnu'l-Munzir Tefsir (243) İbn Ebî Hâtim Tefsir (6124, 8158) el-Lalekai (212) İbn Batta el-İbane (1/275)

²²⁷ **Sahih mevkuf.** Ahmed b. Hanbel, Fadâilu's-Sahabe (753) Abdullah b. Ahmed, Fadailu Osmân (42) İbn Şebbe Tarihu'l-Medine (4/1209) Mamer Cami (1579)

ki:

خَمْسٌ كَانَ عَلَيْهَا أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
وَالتَّابِعِينَ بِإِحْسَانٍ: اتِّبَاعُ السُّنَّةِ، وَلُزُومُ الْجَمَاعَةِ، وَتِلَاوَةُ الْقُرْآنِ،
وَالْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: وَأَظُنُّ قَالَ: وَعِمَارَةُ
الْمَسَاجِدِ

“Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem’in sahabeleri ve onlara güzellekle uyanlar şu beş esas üzerindeydiler: Sünnete tabi olmak, cemâatten ayrılmamak, Kur’ân okumak, Allah yolunda cihâd etmek ve mescidleri imar etmek.”²²⁸

Cemaat İle Kastedilen Mânâ

Amr b. Meymûn el-Evdî şöyle dedi:

قَدِمَ عَلَيْنَا مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
فَوَقَعَ حُبُّهُ فِي قَلْبِي فَلَزِمْتُهُ حَتَّى وَارَيْتُهُ فِي الثَّرَابِ بِالشَّامِ
ثُمَّ لَزِمْتُ أَفْقَةَ النَّاسِ بَعْدَهُ عَبْدَ اللَّهِ بْنُ مَسْعُودٍ فَذَكَرَ يَوْمًا عِنْدَهُ
تَأْخِيرَ الصَّلَاةِ عَنْ وَقْتِهَا فَقَالَ: صَلُّوْهَا فِي بُيُوتِكُمْ وَاجْعَلُوا
صَلَاتَكُمْ مَعَهُمْ سُبْحَةً. قَالَ عَمْرُو بْنُ مَيْمُونٍ: فَقِيلَ لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ
مَسْعُودٍ: وَكَيْفَ لَنَا بِالْجَمَاعَةِ؟ فَقَالَ لِي: يَا عَمْرُو بْنُ مَيْمُونٍ إِنَّ

²²⁸ **Sahih maktu.** İbn Nasr, Ta'zîmu Kadri's-Salat (745) El-Lâlekâî (1/64) Beyhakî, Şuabu'l-İmân (3/79) Ebû Nuaym, el-Hilye (6/142) İbn Abdilberr, et-Temhîd (21/282)

جُمْهُورَ الْجَمَاعَةِ هِيَ الَّتِي تُفَارِقُ الْجَمَاعَةَ إِنَّمَا الْجَمَاعَةُ مَا وَافَقَ
طَاعَةَ اللَّهِ وَإِنْ كُنْتَ وَحْدَكَ

“Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’in zamanında Muaz b. Cebel radiyallahu anh bize geldi ve onun sevgisi kalbime düştü. Şam’da toprak altına defnedilinceye kadar O’ndan ayrılmadım. Ondan sonra insanların en fakihi olan Abdullah b. Mes’ud radiyallahu anh ile arkadaşlık ettim. Bir gün onun yanında namazın vaktinden ertelenmesinden bahsedildi. İbn Mes’ud radiyallahu anh dedi ki:

“Namazı evlerinizde (vaktinde) kılın. Onlarla kıldığınız da nafîle olur.” İbn Mes’ud radiyallahu anh’e denildi ki:

“Cemaate karşı durumumuz nasıl olur?” İbn Mes’ud radiyallahu anh bana dedi ki:

“Ey Amr b. Meymûn! Muhakkak ki cemaatin çoğunluğu cemaatten ayrılmıştır. Cemaat; yalnız başına olsan dahi, sadece Allah’a itaate uygun olandır.”²²⁹

Diğer rivayette:

الْجَمَاعَةُ مَا وَافَقَ الْحَقَّ وَإِنْ كُنْتَ وَحْدَكَ

“Cemaat; yalnız başına olsan dahi, hakka uygun olandır”²³⁰ şeklindedir. Hatîb el-Bağdadî’nin rivayetinde lafzı:

الْجَمَاعَةُ الْكِتَابُ وَالسَّنةُ وَإِنْ كُنْتَ وَحْدَكَ

²²⁹ **Sahih mevkuf.** El-Lâlekâî, Usûlu İtikadi Ehl-i’s-Sunne (160) İbn Asâkir Tarihi Dimeşk (46/409) Mizzî, Tehzibu’l-Kemal (22/264).

²³⁰ **Sahih mevkuf.** İbn Asakir Tarih (46/409) Ebû Şâme el-Makdisî, el-Bâis (s.22)

“Yalnız başına dahi olan cemaat; kitap ve sünnettir”
şeklinde²³¹

İshâk b. Rahuye rahimehullah dedi ki:

لَوْ سَأَلْتُ الْجُهَّالَ مِنَ السَّوَادِ الْأَعْظَمِ؟ قَالُوا: جَمَاعَةُ النَّاسِ
وَلَا يَعْلَمُونَ أَنَّ الْجَمَاعَةَ عَالِمٌ مُتَمَسِّكٌ بِأَثَرِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ وَطَرِيقِهِ، فَمَنْ كَانَ مَعَهُ وَتَبِعَهُ فَهُوَ الْجَمَاعَةُ، وَمَنْ خَالَفَهُ
فِيهِ تَرَكَ الْجَمَاعَةَ

“Cahillere sevâdu'l-a'zâm (büyük karaltı) nedir diye sorsan,
“İnsanlar cemaatidir” derler. Bilmezler ki, cemaat; Nebî sallallahu aleyhi
ve sellem'in izine ve yoluna sarılan âlimdir. Onunla beraber olup, ona
uyan cemaattir. Ona muhalefet eden ise cemaati terk etmiştir.”²³²

Dinde Televvünden Sakınmak

Ebu's-Şa'sa rahimehullah dedi ki: “Ebu Mes'ud el-Ensari
radiyallahu anh ile beraber çıktık. Ona dedik ki:

“Bize tavsiyede bulun.” O da şöyle dedi:

عَلَيْكُمْ بِتَقْوَى اللَّهِ، وَلُزُومِ جَمَاعَةِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ، فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى لَنْ يَجْمَعَ جَمَاعَةَ مُحَمَّدٍ عَلَى ضَلَالَةٍ، وَإِنَّ
دِينَ اللَّهِ وَاحِدٌ، وَإِيَّاكُمْ وَالتَّلَاثُونَ فِي دِينِ اللَّهِ، وَعَلَيْكُمْ بِتَقْوَى اللَّهِ

²³¹ **Sahih mevkuf.** Hatîb el-Bagdadî, el-Fakîh ve'l-Mutefakkîh (1171)

²³² **Sahih maktu.** Ebû Nuaym, Hilyetu'l-Evliya (9/239)

وَاصْبِرُوا حَتَّى يَسْتَرِيحَ بُرٌّ وَيُسْتَرَاخَ مِنْ فَاجِرٍ

“Size Allah’tan sakınmanızı ve Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem’in cemaatinden ayrılmamanızı tavsiye ederim. Muhakkak ki Allah Teâlâ Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem’in cemaatini sapıklık üzerinde bir araya getirmeyecektir. Şüphesiz Allah’ın dini birdir. Sizleri Allah’ın dininde televvünden (delilsiz olarak görüş değiştirip renkten renge girmekten) sakındırırım. Allah’tan sakınmanız ve iyi kimse rahatlayınca kadar veya facir kimseden yana rahatlatılınca kadar sabretmeniz gerekir.”²³³

İlim, Bid’at Çıkarmakla Değil, İttibâ Etmektedir

Ebû Hureyre radiyallahu anh’dan:

جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَحَثَّ عَلَيْهِ
فَقَالَ رَجُلٌ عِنْدِي كَذَا وَكَذَا قَالَ فَمَا بَقِيَ فِي الْمَجْلِسِ رَجُلٌ إِلَّا
قَدْ تَصَدَّقَ بِمَا قَلَّ أَوْ كَثُرَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
مَنْ سَنَّ خَيْرًا فَاسْتَنَّ بِهِ كَانَ لَهُ أَجْرُهُ كَامِلًا وَمِنْ أَجُورٍ مَنْ اسْتَنَّ
بِهِ لَا يَنْقُصُ مِنْ أَجُورِهِمْ شَيْئًا وَمَنْ اسْتَنَّ شَرًّا فَاسْتَنَّ بِهِ فَعَلَيْهِ
وِزْرُهُ كَامِلًا وَمَنْ أَوْزَارَ الَّذِي اسْتَنَّ بِهِ لَا يَنْقُصُ مِنْ أَوْزَارِهِمْ شَيْئًا

“Bir adam Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’e geldi ve Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ona sadaka verilmesine teşvik

²³³ **Muslim'in şartına göre sahih.** Hâkim (4/552) İbn Ebî Şeybe (7/508) el-Lalekai İtikad (162, 163) İbn Mende Marifetu's-Sahabe (s.260) İbn Ebi Asım es-Sunne (85) Hatib el-Fakih ve'l-Mutefekkih (447) Fesevi el-Ma'rife (3/244) Ebu'l-Abbas el-Asam Musannefat (185)

etti. Bir adam:

“Yanımda şu ve şu var” dedi. Bunun ardından mecliste az veya çok sadaka vermeyen kimse kalmadı. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki:

“Kim hayırlı bir çığır açar da ona uyulursa, ona uyanların ecrinden bir şey eksilmeksizin tamamı bu çığırı açan kişiye de verilir. Kim de kötü bir çığır açıp, ona uyulursa, ona uyanların veballerinden bir şey eksilmeksizin tamamı bu çığırı açan kişiye yazılır.”²³⁴

Mescidlerde İlim Meclisleri

Ebu Hureyre radiyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki:

مَنْ نَفَسَ عَنْ مُؤْمِنٍ كُرْبَةً مِنْ كُرْبِ الدُّنْيَا، نَفَسَ اللَّهُ عَنْهُ كُرْبَةً
مِنْ كُرْبِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ، وَمَنْ يَسَّرَ عَلَى مُعْسِرٍ، يَسَّرَ اللَّهُ عَلَيْهِ فِي
الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ، وَمَنْ سَتَرَ مُسْلِمًا، سَتَرَهُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ،
وَاللَّهُ فِي عَوْنِ الْعَبْدِ مَا كَانَ الْعَبْدُ فِي عَوْنِ أَخِيهِ، وَمَنْ سَلَكَ طَرِيقًا
يَلْتَمِسُ فِيهِ عِلْمًا، سَهَّلَ اللَّهُ لَهُ بِهِ طَرِيقًا إِلَى الْجَنَّةِ، وَمَا اجْتَمَعَ
قَوْمٌ فِي بَيْتٍ مِنْ بُيُوتِ اللَّهِ، يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ، وَيَتَدَارَسُونَهُ بَيْنَهُمْ،
إِلَّا نَزَلَتْ عَلَيْهِمُ السَّكِينَةُ، وَغَشِيَتْهُمْ الرَّحْمَةُ وَحَفَّتْهُمُ الْمَلَائِكَةُ،
وَذَكَرَهُمُ اللَّهُ فِيمَنْ عِنْدَهُ، وَمَنْ بَطَأَ بِهِ عَمَلُهُ، لَمْ يُسْرِعْ بِهِ نَسَبُهُ

²³⁴ **Buhârî ve Muslim'in şartlarına göre sahih.** Ahmed (2/520, 521) İbn Mâce (204) Taberânî Evsat (3/116) Herevî Zemmu'l-Kelam (1435)

“Kim bir mü’minin dünya sıkıntılarından bir sıkıntısını giderirse Allah da onun kıyamet günü sıkıntılarından bir sıkıntısını giderir. Kim zorda kalana kolaylık gösterirse Allah ona dünya ve ahirette kolaylık verir. Kim bir müslümanın ayıbını gizlerse Allah da onun ayıbını dünyada ve ahirette gizler. Kul, kardeşinin yardımında olduğu sürece Allah da onun yardımında olur. Kim kendisiyle ilim aranılan bir yolu tutarsa Allah da ona cennete giden yolu kolaylaştırır. Allah’ın evlerinden bir evde Allah’ın Kitabını tilavet ve aralarında onu müzakere eden hiçbir topluluk yoktur ki, üzerlerine sekinet inmiş, rahmet kendilerini bürümüş, melekler her yanlarını sarmış ve Allah Azze ve Celle kendilerini katındakilerle anmış olmasın. Amelinin geri bıraktığı kimseyi soyu öne geçiremez.”²³⁵

İbn Abbas radiyallahu anhuma dedi ki:

مَا اجْتَمَعَ قَوْمٌ فِي بَيْتٍ مِنْ بُيُوتِ اللَّهِ يَتَذَكَّرُونَ كِتَابَ اللَّهِ وَيَتَدَارَسُونَهُ بَيْنَهُمْ، إِلَّا أَظَلَّتْهُمْ الْمَلَائِكَةُ بِأَجْنِحَتِهَا حَتَّى يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ. وَمَنْ سَلَكَ طَرِيقًا يَبْتَغِي بِهِ الْعِلْمَ، سَهَّلَ اللَّهُ طَرِيقَهُ إِلَى الْجَنَّةِ، وَمَنْ أَبْطَأَ بِهِ عَمَلُهُ، لَمْ يُسْرِعْ بِهِ نَسَبُهُ

“Her hangi bir topluluk Allah’ın evlerinden bir evde toplanıp Allah’ın kitabını müzakere eder ve aralarında onun dersini yaparlarsa onlar başka bir söze dalana kadar mutlaka melekler onları kanatlarıyla kuşatırlar. Kim kendisiyle ilim aranan bir yolu tutarsa Allah ona cennetten bir yolu kolaylaştırır. Kimin ameli kendisini geri bırakırsa, nesebi onu öne geçiremez.”²³⁶

Sehl b. Sa’d es-Sâidî radiyallahu anh’den: “Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

²³⁵ **Sahih.** Muslim (2699)

²³⁶ **Hasen.** Dârimî (368) el-Muhallisiyyat (2520)

مَنْ دَخَلَ مَسْجِدِي هَذَا لَا يَدْخُلُهُ إِلَّا يَعْلَمُ خَيْرًا أَوْ يَتَعْلَمُهُ
فَهُوَ بِمَنْزِلَةِ الْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَمَنْ دَخَلَهُ بغير ذَلِكَ كَانَ
بِمَنْزِلَةِ الَّذِي يَرَى مَا يُعْجِبُهُ وَهُوَ شَيْءٌ غَيْرُهُ

“Şu mescidime ancak bir hayır öğrenmek veya öğretmek için giren kimse Allah yolundaki mücahid konumundadır. Kim de başka bir şey için girerse beğendiği fakat başkasına ait olan bir şeye bakan kimse konumundadır.”²³⁷

Ebu Umame radiyallahu anh dedi ki: “Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

مَنْ غَدَا إِلَى الْمَسْجِدِ لَا يُرِيدُ إِلَّا لِيَتَعَلَّمَ خَيْرًا أَوْ يُعَلِّمَهُ كَانَ
لَهُ أَجْرٌ مُعْتَمِرٍ تَامَ الْعُمْرَةَ وَمَنْ رَاحَ إِلَى الْمَسْجِدِ لَا يُرِيدُ إِلَّا لِيَتَعَلَّمَ
خَيْرًا أَوْ لِيُعَلِّمَهُ كَانَ لَهُ أَجْرٌ حَاجٍ تَامَ الْحَجَّةَ

“Kim sabahleyin mescide ancak bir hayır öğrenmek veya öğretmek için giderse ona tam bir umre ecir vardır. Kim de gece mescide ancak bir hayır öğrenmek veya öğretmek için giderse ona tam bir hac ecir vardır.”²³⁸

Mescidlerde İlim Halkaları

Ebu Reca el-Utaridî rahimehullah dedi ki:

²³⁷ **Buhârî ve Muslim'in şartlarına göre sahih.** Ebu Hafs Ömer b. İbrahim el-Kettânî, Cuz'u Hadisih (el yazma no:13) Taberânî (6/175) İbnü'n-Neccar Durretu's-Semine (s.88)

²³⁸ **Buhârî'nin şartına göre sahih.** Beyhakî el-Medhal (370) Hâkim (1/169) Taberânî (8/94) Taberânî Musnedu's-Şamiyyin (423) Ebû Nuaym Hilyetu'l-Evliyâ (6/97) Şeceri Emali (274) Beyhakî el-Adab (860)

تَعَلَّمْنَا الْقُرْآنَ فِي هَذَا الْمَسْجِدِ - يَعْنِي مَسْجِدَ الْبَصْرَةِ -
وَكُنَّا نَجْلِسُ حِلَقًا حِلَقًا، وَكَأَنَّمَا أَنْظُرُ إِلَيْهِ بَيْنَ ثَوْبَيْنِ أَبْيَضَيْنِ،
وَعَنْهُ أَخَذْتُ هَذِهِ السُّورَةَ: {اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ} قَالَ:
وَكَانَتْ أَوَّلَ سُورَةٍ أَنْزِلَتْ عَلَى مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

“Kur’ân’ı bu mescidde – Basra Mescid’inde – öğrendik. Mescidde halkalar halinde otururduk. Ebu Musa el-Eşari radiyallahu anh’ı iki parçalık beyaz giysi içinde şu an bile görür gibiyim. Alak suresini de ondan öğrendim. Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem’e indirilen ilk sure de budur.”²³⁹

Meclislerin Hayırlısı Geniş Olandır

Abdurrahman b. Ebi Amra el-Ensarî rahimehullah dedi ki:

أَوْذَنَ أَبُو سَعِيدٍ بِجِنَازَةٍ فِي قَوْمِهِ فَكَأَنَّهُ تَخَلَّفَ حَتَّى أَخَذَ
النَّاسَ مَجَالِسَهُمْ ثُمَّ جَاءَ فَلَمَّا رَأَاهُ الْقَوْمُ تَسَرَّبُوا عَنْهُ فَقَامَ بَعْضُهُمْ
لِيَجْلِسَ فِي مَجْلِسِهِ فَقَالَ: أَلَا إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: خَيْرُ الْمَجَالِسِ أَوْسَعُهَا ثُمَّ تَنَحَّى فَجَلَسَ فِي مَكَانٍ
وَاسِعٍ

“Ebu Said (el-Hudrî) radiyallahu anh kavminden birinin cenazesine çağırıldı. İnsanlar meclislerine oturuncaya kadar sanki geri

²³⁹ **Buhârî ve Muslim'in şartlarına göre sahih.** Hâkim (2/240) Fakihi Ahbaru Mekke (2302) İbnu'd-Durays Fadailu'l-Kur'ân (24) Mustagfiri Fadailu'l-Kur'ân (386)

durur gibiydi. Sonra geldi. Topluluk onu görünce birbirlerini kaldırarak yer vermek istediler. Ebu Said radiyallahu anh dedi ki:

“Dikkat edin! Ben Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’in şöyle buyurduğunu işittim:

“**Meclislerin en hayırlısı en geniş olanıdır.**” Ebu Said radiyallahu anh sonra eğildi ve geniş bir yere oturdu.”²⁴⁰

Derslere Sarıksız Katılmamak

Abdulaziz b. Abdillâh el-Uveysî dedi ki: “Malik b. Enes rahimehullah şöyle dedi:

لَا يَنْبَغِي أَنْ تُتْرَكَ الْعَمَائِمُ، وَلَقَدْ اعْتَمَمْتُ وَمَا فِي وَجْهِ
شَعْرَةٍ، وَلَقَدْ رَأَيْتُ فِي مَجْلِسِ رَبِيعَةَ بَضْعَةَ وَثَلَاثِينَ رَجُلًا مُعْتَمًا
وَقَالَ مَالِكٌ: وَأَخْبَرَنِي عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ الْمُطَّلِبِ أَنَّهُ دَخَلَ هَذَا
الْمَسْجِدَ ذَاتَ يَوْمٍ بَغِيرَ عِمَامَةٍ، قَالَ: فَسَبَّنِي أَبِي سَبَابًا شَدِيدًا،
قَالَ: فَقَالَ لِي: إِنِّي أَكْرَهُ أَنْ أَذْكَرَ سَبَابَهُ إِيَّايَ، وَقَالَ: أَتَدْخُلُ
الْمَسْجِدَ مُنْحَسِرًا لَيْسَ عَلَيْكَ عِمَامَةٌ، قَالَ مَالِكٌ: وَالْعَمَائِمُ
وَالِإِنْتِعَالُ مِنْ عَمَلِ الْعَرَبِ الْمَاضِينَ لَا تَكَادُ تَعْمَلُهُ الْأَعَاجِمُ

“Sarıkların terk edilmesi uygun değildir. Ben yüzümde tüy bitmemişken sarık sarardım. Rebîa b. Abdîrrahman’ın meclisinde otuz kûsûr kimseyi sarıklı gördüm. Abdulaziz b. el-Muttalib bana şöyle haber

²⁴⁰ **Buhârî’nin şartına göre sahih.** İbn Beşkuval es-Sıla Fi Tarihi Ulemai’l-Endulus (s.380) Buhârî Edebu’l-Mufred (1136) Hâkim (4/300) Ahmed (3/18, 69) Ebû Dâvûd (4820) Abd b. Humeyd (979) Kudai (1222-23) Hatib Camiu Ahlakî’r-Ravi (2/64) Beyhakî Şuab (6/300) Beyhakî el-Adab (250, 307)

verdi:

“O, bir gün mescide sarıksız olarak girince babası kendisine çirkin bir şekilde sövmüş. Dedi ki:

“Burada onun bana sövdüğü kelimeyi zikretmek istemiyorum. Babam bana şöyle dedi:

“Mescide sarıksız olarak, başı açık mı giriyorsun?” Malik dedi ki:

“Sarıklar ve ayakkabılar arabin devam edegelen amelidir. Acemler bunları neredeyse hiç kullanmazlar.”²⁴¹

Ata b. Ebi Rabah rahimehullah şöyle demiştir:

كُنْتُ عِنْدَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ، فَأَتَاهُ فَتَى يَسْأَلُهُ عَنْ إِسْدَالِ
الْعِمَامَةِ، فَقَالَ ابْنُ عُمَرَ: سَأُخْبِرُكَ عَنْ ذَلِكَ بِعِلْمٍ إِنْ شَاءَ اللَّهُ
تَعَالَى، قَالَ: كُنْتُ عَاشِرَ عَشْرَةٍ فِي مَسْجِدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَبُو بَكْرٍ، وَعُمَرُ، وَعُثْمَانُ، وَعَلِيٌّ، وَابْنُ مَسْعُودٍ، وَابْنُ
جَبَلٍ، وَحُذَيْفَةُ، وَابْنُ عَوْفٍ، وَأَبُو سَعِيدٍ الْخُدْرِيُّ، وَأَنَا، فَجَاءَ فَتَى
مِنَ الْأَنْصَارِ، فَسَلَّمَ، ثُمَّ جَلَسَ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَيُّ الْمُؤْمِنِينَ
أَفْضَلُ؟ فَقَالَ: أَحْسَنُهُمْ خُلُقًا قَالَ: فَأَيُّ الْمُؤْمِنِينَ أَكْيَسُ؟ قَالَ:
أَكْثَرُهُمْ لِلْمَوْتِ ذِكْرًا، وَأَحْسَنُهُمْ اسْتِعْدَادًا قَبْلَ أَنْ يَنْزَلَ بِهِ، أُولَئِكَ
هُمُ الْأَكْيَاسُ ثُمَّ سَكَتَ الْفَتَى، فَأَقْبَلَ عَلَيْنَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

²⁴¹ **Sahih maktu.** Veki Muhammed b. Halef Ahbaru Kudat (1/202) Hatib Camiu'l-Ahlaki'r-Ravi (893)

وَسَلَّمَ فَقَالَ: يَا مَعْشَرَ الْمُهَاجِرِينَ، خِصَالُ خَمْسٍ إِنْ ابْتَلَيْتُمْ بِهِنَّ وَنَزَلْنَ بِكُمْ، وَأَعُوذُ بِاللَّهِ أَنْ تُدْرِكُوهُنَّ: لَمْ تَظْهَرِ الْفَاحِشَةُ فِي قَوْمٍ قَطُّ حَتَّى يُغْلِنُوا بِهَا إِلَّا ظَهَرَ فِيهِمُ الطَّاعُونَ وَالْأَوْجَاعُ الَّتِي لَمْ تَكُنْ مَضَتْ فِي أَسْلَافِهِمُ الَّذِينَ مَضَوْا، وَلَنْ يَنْقُضُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ إِلَّا أَخَذُوا بِالسِّنِينَ، وَشَدَّةِ الْمُؤْنَةِ، وَجَوْرِ السُّلْطَانِ عَلَيْهِمْ، وَلَمْ يَمْنَعُوا زَكَاةَ أَمْوَالِهِمْ إِلَّا مُنِعُوا الْقَطْرَ مِنَ السَّمَاءِ، وَلَوْ لَا الْبَهَائِمُ لَمْ يُمَطَّرُوا، وَلَنْ يَنْقُضُوا عَهْدَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ إِلَّا سَلَّطَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ عَدُوَّهُمْ، ثُمَّ غَزَوْهُمْ وَأَخَذُوا بَعْضَ مَا كَانَ فِي أَيْدِيهِمْ، وَمَا لَمْ يَحْكُمُوا بِكِتَابِ اللَّهِ إِلَّا جَعَلَ اللَّهُ بِأَسْهُمِ بَيْنَهُمْ، ثُمَّ أَمَرَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ فَتَجَهَّزَ لِسَرِيَّةٍ بَعَثَهُ عَلَيْهَا، فَأَصْبَحَ قَدْ اعْتَمَّ بِعِمَامَةٍ كَرَابِيسَ سَوْدَاءَ، فَأَتَاهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ثُمَّ نَقَضَهَا، فَعَمَّمَهُ وَأَرْسَلَ مِنْ خَلْفِهِ أَرْبَعَ أَصَابِعَ أَوْ نَحْوَهَا، ثُمَّ قَالَ: هَكَذَا يَا ابْنَ عَوْفٍ فَاعْتَمَّ، فَإِنَّهُ أَعْرَفُ وَأَحْسَنُ ثُمَّ أَمَرَ بِلَالًا، فَدَفَعَ إِلَيْهِ اللِّوَاءَ، فَحَمَدَ اللَّهُ، وَصَلَّى عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ثُمَّ قَالَ: خُذِ ابْنَ عَوْفٍ، فَاعْزُوا جَمِيعًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ، قَاتِلُوا مَنْ كَفَرَ بِاللَّهِ، لَا تَعْدِرُوا، وَلَا تُمَثِّلُوا، فَهَذَا عَهْدُ اللَّهِ وَسُنَّةُ نَبِيِّكُمْ فِيكُمْ

“Adbullah b. Ömer radiyallahu anhumâ'nın yanında idim. Bir genç gelerek sarığın ucunu arkadan sarkıtmak hakkında sordu. İbn Ömer radiyallahu anhumâ dedi ki:

“İnşaaallah bunu sana bir ilimle haber vereceğim. Ben Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’in mescidinde on kişinin onuncusu idim: Ebu Bekr, Ömer, Osman, Ali, İbn Mes’ud, İbn Cebel, Huzeyfe, İbn Avf, Ebu Said el-Hudrî ve ben. (Radiyallahu anhum) Ensar’dan bir genç geldi, selam verdi ve oturdu. Dedi ki:

“Ey Allah’ın rasulü! Mü’minlerin en üstünü kimdir?” Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki:

“Ahlakı en güzel olanıdır.” Genç:

“Mü’minlerin en zekî olanı kimdir?” dedi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Ölümü en çok hatırlayanı ve ölüm gelmeden önce ona en çok hazırlık yapanıdır. İşte bunlar en zekî olanlardır.” Sonra genç bir müddet sustu. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem bize doğru döndü ve buyurdu ki:

“Ey Muhacirler topluluğu! Beş haslet vardır ki onlarla müptela olacağınız zaman (hiç bir hayır kalmaz). Ben sizlerin buna erişmenizden Allah’a sığınırım:

1- Bir milletin içinde zina ortaya çıkıp o millet bunu alenî olarak işlediğinde, mutlaka içlerinde taun hastalığı ve onlardan önce gelip geçmiş milletlerde vuku bulmamış hastalıklar yayılır.

2- Ölçü ve tartıyı eksik yapan her millet mutlaka kıtlık, geçim sıkıntısı ve başlarındaki hükümdarın zulmü ile cezalandırılırlar.

3- Mallarının zekâtını vermekten imtina eden her millet mutlaka yağmurdan mahrum edilir ve hayvanlar olmasa onlara yağmur yağdırılmaz.

4- Allah’ın ahdini ve Rasulünün ahdini (yani düşmanla yaptıkları andlaşmayı) bozan her milletin başına mutlaka Allah kendilerinden olmayan düşmanı musallat eder ve düşman o milletin elindekinin bazısını alır.

5- Allah’ın Kitabı ile hükmetmedikleri zaman (Diğer rivayette:

“İmamları Allah’ın Kitabı ile hükmetmeyip Allah’ın indirdiği hükümlerden işlerine geleni seçerek diğer hükümleri uygulamadıkça” şeklindedir) Allah onların azabını kendi aralarında kılar (yani; iç fitne, fesad ve anarşi gibi azaplarla tazib eder)”

Sonra Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Abdurrahman b. Avf radiyallahu anh’ı bir seriyye’ye komutan olarak tayin etti. Abdurrahman b. Avf radiyallahu anh siyah bir sarık sarmış olarak Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’e geldi. Onu çözdü ve Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem onun sarığını kendisi sardı ve dört parmak kadar arkasından sarkıttı. Sonra buyurdu ki:

“Sarığı işte böyle sar ey İbn Avf! Zira bu daha uygun ve daha güzeldir.” Sonra Bilal radiyallahu anh’e sancağı getirmesini emretti. Sonra Allah’a hamd ve rasulüne salatu selam getirdi. Sonra şöyle buyurdu:

“Bunu al ey İbn Avf! Hep birlikte Allah yolunda savaşın ve Allah’ı inkâr edenlerle vuruşun. Hıyanet etmeyin ve müsteşar yapmayın. İşte bunlar Allah’ın ahdi ve nebinizin sünnetidir.”²⁴²

İbn Ömer radiyallahu anhuma’dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

عَلَيْكُمْ بِالْعِمَائِمِ فَإِنَّهَا سِيمَاءُ الْمَلَائِكَةِ، وَأَرْخُوا لَهَا خَلْفَ
ظُهُورِكُمْ

“Sarıkları sarmalısınız. Zira o meleklerin simâsıdır. Ucunu

²⁴² **Hasen.** Hâkim (4/582) Taberânî Evsat (5/61) Taberânî Musnedu’s-Şamiyyin (1558) İbn Mâce (4019) Ebû Nuaym Hilyetu'l-Evliyâ (8/333) Ebu Nuaym Ma'rife (482) Bezzar (12/315) Ru'yani (1423) Deylemi (8209) Beyhakî Şuab (3/197) İbn Asakir Tarih (35/260-61) Mukbil b. Hadî, Delailu'n-Nubuvve (s.418) el-Elbani es-Sahihâ (106)

da arkanızdan sırtınıza sarkıtın."²⁴³

Ubâde b. Samit radiyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

عَلَيْكُمْ بِالْعَمَائِمِ فَإِنَّهَا سِيمَاءُ الْمَلَائِكَةِ، وَأَرْخُوا لَهَا خَلْفَ
ظُهُورِكُمْ

**"Sarıklar sarmalısınız. Zira o meleklerin simâsıdır. Ucunu
da arkanızdan sırtınıza sarkıtın.**"²⁴⁴

Suleyman b. Ebi Abdillâh dedi ki:

أَدْرَكْتُ الْمُهَاجِرِينَ الْأَوَّلِينَ يَعْتَمُونَ بِعَمَائِمٍ كَرَائِسَ سُودٍ،

²⁴³ **Hasen.** Taberani (12/383) İbn Merduye, el-İntika Ale't-Taberani (37) Taberani Mu'cemu'l-Kebir'de Yahya b. Osman el-Misrî – Muhammed b. el-Ferac el-Haşimî – İsa b. Yunus – Malik b. Migvel – Nafi – İbn Ömer radiyallahu anhuma isnadıyla rivayet etmiştir.

* Yahya b. Osman saduktur. Muhammed b. el-Ferac ise Haşimoğullarının azatlısıdır. İmam Ahmed'in komşusudur. Saduktur. Muslim onunla hüccet getirmiştir. Yahya b. Osman'ın ondan rivayeti sabittir. Muhammed b. el-Ferac'ın da rivayette bulunduğu İsa b. Yunus; İbn Ebi İshak es-Sebiî'dir, sikadır. Diğer ravileri güvenilirlerdir. Bu isnad **hasen**dir.

*Zehebî, İbn Merduye'nin İntika'sında Muhammed b. el-Ferac'ın nispesini "el-Misrî" olarak zikretmesi sebebiyle onun meçhul olduğunu zannetmiş ve bu haberin münker olduğuna hükmetmiştir. İbn Hacer ve Şeyh el-Elbani de ona tabi olmuşlardır. Ancak Taberani'nin Mu'cem'inden naklettiğim gibi, Muhammed b. el-Ferac'ın nispesi el-Haşimî'dir ve o maruf bir ravidir. Ubade b. Samit radiyallahu anh'den gelen rivayet de bunun şahididir. Zira onu da İsa Yunus, el-Ahvas b. Hakîm yoluyla Halid b. Ma'dan'dan rivayet etmiştir.

²⁴⁴ **Hasen ligayrihi.** Beyhakî Şuab (5/176) İbn Adiy el-Kamil (2/114) isnadında el-Ahvas b. el-Hakîm hafızası bakımından eleştirilmiştir. Yahya b. Said ve başkaları onu sika görmüşlerdir. İbn Ammar: "Salih" demiştir. Darekutni: "Eğer ondan rivayet eden sika birisi ise, rivayetine itibar edilir" demiştir. Bu hadisi el-Ahvas'tan; sika bir ravi olan İsa b. Yunus rivayet etmiştir. Şahit olmaya elverişlidir.

وَبَيْضُ، وَحُمْرٍ، وَخَضِرٍ، وَصُفْرِ، يَضَعُ أَحَدُهُمَا الْعِمَامَةَ عَلَى رَأْسِهِ، وَيَضَعُ الْقَلَنْسُوَةَ فَوْقَهَا، ثُمَّ يُدِيرُ الْعِمَامَةَ هَكَذَا، يَغْنِي: عَلَى كَوْرِهِ لَا يُخْرِجُهَا مِنْ تَحْتِ ذَقْنِهِ

“İlk muhacirlere yetiştim. Onlar siyah, beyaz, kırmızı, yeşil ve sarı renklerde pamuklu kumaştan sarıklar sarıyorlardı. Onlardan biri sarığını başı üzerine de koyuyor, takke üzerinden de sarıyordu. Sonra şu şekilde doluyor, çenesinin altından çıkarmıyordu.”²⁴⁵

Derste Hocaya Yakın Durmak

Semura b. Cundub radiyallahu anh'den: “Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

اُخْضَرُوا الذِّكْرَ وَادْنُوا مِنَ الْإِمَامِ فَإِنَّ الرَّجُلَ لَا يَزَالُ يَتَّبَعُهُ حَتَّى يُؤَخَّرَ فِي الْجَنَّةِ وَإِنْ دَخَلَهَا

“Zikrde (hutbede) hazır bulunun ve imama yakın durun. Zira kişi öyle geri durmaya devam eder ki sonunda cennete girse bile geri bırakılır.”²⁴⁶

Bekr oğullarından iki kişi dediler ki:

رَأَيْنَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَخْطُبُ بَيْنَ أَوْسَطِ أَيَّامِ التَّشْرِيقِ وَنَحْنُ عِنْدَ رَاحِلَتِهِ وَهِيَ خُطْبَةُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

²⁴⁵ **Sahih mevkuf.** İbn Ebî Şeybe (5/181) İshak b. Rahuye (3/884)

²⁴⁶ **Buhârî'nin şartına göre sahih.** Hâkim (1/427) Ebû Dâvûd (1108) Ahmed (5/11) Taberânî (7/206) Beyhakî (3/238)

وَسَلَّمَ الَّتِي خَطَبَ بِمَنَى

“Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’i teşrik günlerinin ortasında hutbe verirken gördük. Biz O’nun bineğinin yanındaydık. Bu, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’in Mina’da verdiği hutbe idi.”²⁴⁷

İlim Müzakeresi ve Soru Sormak

Ebu Said el-Hudrî radiyallahu anh dedi ki:

تَذَاكَّرُوا الْحَدِيثَ، فَإِنَّ الْحَدِيثَ يُهَيِّجُ الْحَدِيثَ

“Hadislerin müzakeresini yapın. Zira hadis, hadisi hatırlatır.”²⁴⁸

Abdullah b. Mes’ud radiyallahu anh dedi ki:

إِنَّ لِكُلِّ شَيْءٍ آفَةٌ، وَآفَةُ الْعِلْمِ النِّسْيَانُ

“Şüphesiz her şeyin bir âfeti vardır. İlimin âfeti de unutmaktır.”²⁴⁹

Ali radiyallahu anh dedi ki:

تَذَاكَّرُوا هَذَا الْحَدِيثَ، وَتَزَاوَرُوا، فَإِنَّكُمْ إِنْ لَا تَفْعَلُوا،

يَذَرُشْ

²⁴⁷ **Muslim'in şartına göre sahih.** Ebû Dâvûd (1952) Beyhaki (5/151)

²⁴⁸ **Muslim'in şartına göre sahih.** Dârimî (617-620) Hâkim (1/173, 3/651) Ebu Zur’a Tarihu Dimeşk (s.72) İbn Ebî Şeybe (6/189) Heravi Zemu’l-Kelam (577) İbnu’l-Ca’d Musned (1449) Hatib Cami (1819) Ramehurmuzi Muhaddisu’l-Fâsıl (s.546-47) İbn Abdilberr Cami (626, 706) Beyhakî el-Medhal (422) İbn Asakir Tarih (20/393)

²⁴⁹ **Hasen.** Dârimî (646-47) Buhârî Tarihu’l-Kebir (1/264, 4/353)

“Hadisi müzakere edin ve ziyaret edin. Zira bunu yapmazsanız eskir.”²⁵⁰

İbn Abbas radiyallahu anhuma dedi ki:

تَذَاكُرُوا هَذَا الْحَدِيثَ، لَا يَتَفَلَّتْ مِنْكُمْ. فَإِنَّهُ لَيْسَ بِمَنْزِلَةِ الْقُرْآنِ، الْقُرْآنُ مَجْمُوعٌ مَحْفُوظٌ، وَإِنَّكُمْ إِنْ لَمْ تَذَاكُرُوا هَذَا الْحَدِيثَ يَفِلَتْ مِنْكُمْ. وَلَا يَقُولَنَّ أَحَدُكُمْ: حَدَّثْتُ أَمْسَ، لَا أَحَدْتُ الْيَوْمَ. بَلْ حَدَّثْتُ أَمْسَ وَحَدَّثْتُ الْيَوْمَ وَحَدَّثْتُ غَدًا

“Hadisi müzakere edin de sizden kaçmasın. Zira o Kur’ân gibi değildir. Kur’ân toplanmış ve ezberlenmiştir. Muhakkak ki sizler hadisi müzakere etmezseniz sizden kaçır. Biriniz:

“Dün hadis rivayet ettim, bugün rivayet etmem” demesin. Bilakis dün rivayet ettiğin gibi bugün ve yarın da rivayet et.”²⁵¹

İkrime rahimehullah dedi ki:

كَانَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، يَضَعُ فِي رِجْلَيْ الْكَبَلِ، وَيُعَلِّمُنِي الْقُرْآنَ وَالسُّنَنَ

“İbn Abbas radiyallahu anhuma ayaklarımı bağlar, bana Kur’an’ı ve sünnetleri öğretirdi.”²⁵²

²⁵⁰ **Buhârî ve Muslim'in şartlarına göre sahih.** Dârimî (650) İbn Abdilberr Camiu Beyani'l-İlm (687)

²⁵¹ **Hasen.** Hatib Şerafu Ashabi'l-Hadis (s.94) Dârimî (624) Ebu Tahir es-Silefi Meşyehatu'l-Bağdadiye (s.56)

²⁵² **Buhârî ve Muslim'in şartlarına göre sahih.** Dârimî (570) İbn Sa'd (2/386) Ebû Nuaym Hilyetu'l-Evliyâ (3/326) Beyhakî (6/209) İbn Asakir Tarih

Çok Soru Sormanın Çirkinliği

Sa'd b. Ebi Vakkas radiyallahu anh'den: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

إِنَّ أَعْظَمَ الْمُسْلِمِينَ جُرْمًا، مَنْ سَأَلَ عَنْ شَيْءٍ لَمْ يُحَرِّمْ،
فَحَرَّمَ مِنْ أَجْلِ مَسْأَلَتِهِ

"Muhakkak ki müslümanların suçu en büyük olanı, haram kılınmamış bir şeyi soran ve bu sorusuyla onun haram kılınmasına sebep olan kimsedir."²⁵³

Ebu Hureyre radiyallahu anh'den: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bize hitap etti ve şöyle buyurdu:

أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ فَرَضَ اللَّهُ عَلَيْكُمُ الْحَجَّ، فَحُجُّوا، فَقَالَ رَجُلٌ:
أَكُلَّ عَامٍ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ فَسَكَتَ حَتَّى قَالَهَا ثَلَاثًا، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَوْ قُلْتُ: نَعَمْ لَوَجَبَتْ، وَلَمَّا اسْتَطَعْتُمْ، ثُمَّ
قَالَ ذَرُونِي مَا تَرَكْتُكُمْ، فَإِنَّمَا هَلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ بِكَثْرَةِ سُؤَالِهِمْ
وَاخْتِلَافِهِمْ عَلَى أَنْبِيَائِهِمْ، فَإِذَا أَمَرْتُكُمْ بِشَيْءٍ فَأَتُوا مِنْهُ مَا
اسْتَطَعْتُمْ، وَإِذَا نَهَيْتُكُمْ عَنْ شَيْءٍ فَدَعُوهُ

"Ey insanlar! Allah size haccı farz kıldı, hac yapın." Bir adam:

"Her sene mi ey Allah'ın rasulü!" dedi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, adam sorusunu üç defa tekrar edinceye kadar sükût etti,

sonra şöyle buyurdu:

“Şayet evet deseydim bu farz olurdu. Gücünüz yettiği kadar!”
Sonra şöyle buyurdu:

“Sizi bıraktığım sürece siz de beni bırakın. Sizden öncekiler ancak çokça sormaları ve nebileriyle ihtilaf etmeleri sebebiyle helâk oldular. Size bir şeyi emrettiğimde onu gücünüz yettiği kadarıyla yerine getirin. Sizi bir şeyden yasakladığımda da derhal onu terk edin.”²⁵⁴

Ebu Musa el-Eşarî radiyallahu anh'den:

سُئِلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ أَشْيَاءَ كَرِهَهَا، فَلَمَّا أَكْثَرَ عَلَيْهِ غَضَبٌ، ثُمَّ قَالَ لِلنَّاسِ: سَلُونِي عَمَّا شِئْتُمْ قَالَ رَجُلٌ: مَنْ أَبِي؟ قَالَ: أَبُوكَ حُذَافَةُ فَقَامَ آخِرُ فَقَالَ: مَنْ أَبِي يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ فَقَالَ: أَبُوكَ سَالِمٌ مَوْلَى شَيْبَةَ فَلَمَّا رَأَى عُمَرُ مَا فِي وَجْهِهِ قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّا نَتُوبُ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ

“Nebî sallallahu aleyhi ve sellem’e hoşlanmadığı şeyler soruldu. Bu sorular artırılınca öfkeleni. Sonra insanlara:

“Bana ne istiyorsanız sorun” buyurdu. Bir adam:

“Benim babam kimdir?” dedi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

“Baban Huzafe’dir” buyurdu. Bir başkası kalkıp:

“Benim babam kimdir ey Allah’ın rasulü?” dedi. Rasûlullah

²⁵⁴ **Sahih.** Buhârî (7288) Muslim (1337) lafız Muslim’indir.

sallallahu aleyhi ve sellem:

“**Senin baban Şeybe’nin azatlısı Salim’dir**” buyurdu. Ömer radiyallahu anh, yüzünün şeklini görünce:

“Ey Allah’ın rasulü! Muhakkak ki biz Allah Azze ve Celle’ye tevbe ederiz” dedi.”²⁵⁵

Ebu Hureyre radiyallahu anh’dan: “Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

إِنَّمَا هَلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ بِكَثْرَةِ سُؤَالِهِمْ وَاخْتِلَافِهِمْ عَلَى
أَنْبِيَائِهِمْ، لَا تَسْأَلُونِي عَنْ شَيْءٍ إِلَّا أَخْبَرْتُكُمْ بِهِ " فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ
حُذَافَةَ: مَنْ أَبِي يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: أَبُوكَ حُذَافَةُ بْنُ قَيْسٍ فَرَجَعَ
إِلَى أُمِّهِ فَقَالَتْ: وَيْحَكَ، مَا حَمَلَكَ عَلَى الَّذِي صَنَعْتَ؟ فَقَدْ كُنَّا
أَهْلَ جَاهِلِيَّةٍ، وَأَهْلَ أَعْمَالٍ قَبِيحَةٍ. فَقَالَ لَهَا: إِنْ كُنْتُ لِأَحِبُّ أَنْ
أَعْلَمَ مَنْ أَبِي، مَنْ كَانَ مِنَ النَّاسِ

“Sizden öncekiler ancak çokça soru sormaları ve nebilerine karşı ihtilaf etmeleri sebebiyle helak oldular. Size haber verdiğim şeyler dışında bana soru sormayın.” Abdullah b. Huzafe:

“Benim babam kimdir ey Allah’ın rasulü?” dedi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

“Baban Huzafe b. Kays’tır” buyurdu. O da annesine gitti ve ona:

“Sana yazıklar olsun! Böyle yapmanın sebebi nedir?” dedi.

²⁵⁵ **Sahih.** Buhârî (92) Muslim (2360)

Annesi:

“Biz cahiliyye halkı idik. Çirkin işler yapardık” dedi. O da dedi ki:

“Ben babamın insanlardan hangisi olduğunu bilmeyi çok istiyordum.”²⁵⁶

İsmail (b. Ebi Halid) rahimehullah’tan: “eş-Şa’bî rahimehullah dedi ki:

لَوْ أَنَّ هَؤُلَاءِ كَانُوا عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
لَنَزَلَتْ عَامَّةُ الْقُرْآنِ يَسْأَلُونَكَ يَسْأَلُونَكَ

“Şayet şunlar Nebî sallallahu aleyhi ve sellem’in zamanında olsaydılar Kur’ân’ın geneli “Sana sorarlar, sana sorarlar” şeklinde nazil olurdu.”²⁵⁷

İlim Dinlemek İçin Oturmak

Ebu Vakid el-Leysî radiyallahu anı dedi ki:

أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَيْنَمَا هُوَ جَالِسٌ فِي
الْمَسْجِدِ وَالنَّاسُ مَعَهُ إِذْ أَقْبَلَ ثَلَاثَةٌ نَفَرٍ، فَأَقْبَلَ اثْنَانِ إِلَى رَسُولِ
اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَذَهَبَ وَاحِدٌ، قَالَ: فَوَقَفَا عَلَى رَسُولِ
اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَأَمَّا أَحَدُهُمَا: فَرَأَى فُرْجَةً فِي الْحَلَقَةِ
فَجَلَسَ فِيهَا، وَأَمَّا الْآخَرُ: فَجَلَسَ خَلْفَهُمْ، وَأَمَّا الثَّالِثُ: فَأَذْبَرَ

²⁵⁶ **Buhârî ve Muslim’in şartlarına göre sahih.** Ahmed (2/503) İbn Sa’d (4/190) Hadisu İsmail b. Cafer (221)

²⁵⁷ **Buhârî’nin şartına göre sahih.** Dârimî (201)

ذَاهِبًا، فَلَمَّا فَرَّغَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: أَلَا أُخْبِرُكُمْ
عَنِ النَّفَرِ الثَّلَاثَةِ؟ أَمَّا أَحَدُهُمْ فَأَوَى إِلَى اللَّهِ فَأَوَاهُ اللَّهُ، وَأَمَّا الْآخَرُ
فَاسْتَحْيَا فَاسْتَحْيَا اللَّهُ مِنْهُ، وَأَمَّا الْآخَرُ فَأَعْرَضَ فَأَعْرَضَ اللَّهُ عَنْهُ

“Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem mescidde yanında insanlarla beraber otururken üç kişi geldi. İkiisi Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’in yanına geldi, diğeri gitti. O iki kişi Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’in yanında durdular, biri halkada bir boşluk gördü ve oraya oturdu. Diğeri de halkanın arkasına oturdu. Üçüncü kişi ise dönüp gitti. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem konuşmasını bitirince şöyle buyurdu:

“Size şu üç kişinin durumunu bildirmeyeyim mi? Onlardan birisi Allah’a sığındı, Allah da onu sığındırdı. Diğeri hayâ etti Allah da ondan hayâ etti. Üçüncüsü ise yüz çevirdi, Allah da ondan yüz çevirdi.”²⁵⁸

Sünneti Ezberlemek ve İlmî Araştırmak

Nebî sallallahu aleyhi ve sellem’in hanımı Aişe radiyallahu anha’dan: Aişe radiyallahu anha, anlamadığı bir şey işittiği zaman onu anlayıncaya kadar sorardı. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

مَنْ حُوسِبَ عُذِّبَ قَالَتْ عَائِشَةُ: فَقُلْتُ أَوَلَيْسَ يَقُولُ اللَّهُ
تَعَالَى: {فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا يَسِيرًا} قَالَتْ: فَقَالَ: إِنَّمَا ذَلِكَ
الْعَرَضُ، وَلَكِنْ: مَنْ نُوقِشَ الْحِسَابَ يَهْلِكْ

“Kıyamet gününde hesaba çekilen azaba uğrar.” Dedim ki:

“Allah Azze ve Celle: **“Sonra kolay bir hesapla hesaba çekilir”** (İnşikak 8) buyurmuyor mu? Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“O hesap değildir, sadece arzıdır. Kıyamet gününde inceden inceye hesaba çekilen ise helak olur.”²⁵⁹

Enes b. Malik radiyallahu anh'den:

بَيْنَمَا نَحْنُ جُلُوسٌ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْمَسْجِدِ، دَخَلَ رَجُلٌ عَلَى جَمَلٍ، فَأَنَاحَهُ فِي الْمَسْجِدِ ثُمَّ عَقَلَهُ، ثُمَّ قَالَ لَهُمْ: أَيُّكُمْ مُحَمَّدٌ؟ وَالتَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُتَكِيٌّ بَيْنَ ظَهْرَانِيهِمْ، فَقُلْنَا: هَذَا الرَّجُلُ الْأَبْيَضُ الْمُتَكِيُّ. فَقَالَ لَهُ الرَّجُلُ: يَا ابْنَ عَبْدِ الْمُطَلِّبِ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: قَدْ أَجَبْتُكَ. فَقَالَ الرَّجُلُ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنِّي سَأَلْتُكَ فَمَشِدَدٌ عَلَيْكَ فِي الْمَسْأَلَةِ، فَلَا تَجِدْ عَلَيَّ فِي نَفْسِكَ؟ فَقَالَ: سَلْ عَمَّا بَدَا لَكَ فَقَالَ: أَسْأَلُكَ بِرَبِّكَ وَرَبِّ مَنْ قَبْلَكَ، اللَّهُ أَرْسَلَكَ إِلَى النَّاسِ كُلِّهِمْ؟ فَقَالَ: اللَّهُمَّ نَعَمْ. قَالَ: أُنْشِدُكَ بِاللَّهِ، اللَّهُ أَمَرَكَ أَنْ نُصَلِّيَ الصَّلَوَاتِ الْخَمْسَ فِي الْيَوْمِ وَاللَّيْلَةِ؟ قَالَ: اللَّهُمَّ نَعَمْ. قَالَ: أُنْشِدُكَ بِاللَّهِ، اللَّهُ أَمَرَكَ أَنْ نَصُومَ هَذَا الشَّهْرَ مِنَ السَّنَةِ؟ قَالَ: اللَّهُمَّ نَعَمْ.

²⁵⁹ **Sahih.** Buhârî (103, 4939, 6536, 6537) Muslim (2876)

قَالَ: أَنَشُذُكَ بِاللَّهِ، اللَّهُ أَمَرَكَ أَنْ تَأْخُذَ هَذِهِ الصَّدَقَةَ مِنْ أَعْيَانِنَا
فَتَقْسِمَ بِهَا عَلَى فَقَرَانِنَا؟ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: اللَّهُمَّ
نَعَمْ. فَقَالَ الرَّجُلُ: آمَنْتُ بِمَا جِئْتُ بِهِ، وَأَنَا رَسُولُ مَنْ وَرَائِي مِنْ
قَوْمِي، وَأَنَا ضِمَامُ بَنِي ثَعْلَبَةَ أَخُو بَنِي سَعْدِ بْنِ بَكْرِ

“Biz Nebî sallallahu aleyhi ve sellem ile mescidde otururken deve üzerinde bir adam geldi. Mescidde onu çöktürdü ve bağladı. Sonra:

“Muhammed hanginiz?” dedi. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem insanların arkasında yaslanmış halde oturuyordu. Biz:

“Şu yaslanmış olan beyaz adamdır” dedik. Adam ona:

“Abdulmuttalib’in oğlu mu?” dedi. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem:

“**Sana cevap vermiştim**” dedi. Adam, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem’e:

“Ben sana zor gelecek sorular soracağım. Gönlüne benim hakkımda bir şey gelmesin” dedi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

“**Ne istiyorsan sor**” buyurdu. Adam:

“Sana rabbini ve senden öncekilerin rabbini soruyorum. Seni bütün insanlara Allah mı gönderdi?” dedi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

“**Allah için, evet**” buyurdu. Adam:

“Allah için söyle! Bir gün ve gecede beş vakit namaz kılmanızı sana Allah mı emretti?” dedi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

“**Allah için, evet**” buyurdu. Adam:

“Allah için söyle! Yılda bir ay oruç tutmamızı sana Allah mı emretti?” dedi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

“**Allah için evet**” buyurdu. Adam:

“Allah için söyle! Zenginlerimizden zekât alıp fakirlerimize vermemizi sana Allah mı emretti?” dedi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

“**Allah için evet**” buyurdu. Adam dedi ki:

“Senin getirdiklerine iman ettim. Ben, arkamda bıraktığım kavmimin elçisiyim. Ben Sa’d b. Bekr oğullarından Dımam b. Sa’lebe’yim.”²⁶⁰

Enes radiyallahu anh dedi ki:

نُهِينَا فِي الْقُرْآنِ أَنْ نَسْأَلَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
عَنْ شَيْءٍ وَكَانَ يُعْجِبُنَا أَنْ يَجِيءَ الرَّجُلُ الْغَافِلُ مِنْ أَهْلِ الْبَادِيَةِ
يَسْأَلُهُ وَنَسْتَمِعُ قَالَ وَجَاءَ رَجُلٌ فَقَالَ يَا مُحَمَّدُ أَتَانَا رَسُولُكَ فَرَعَمَ
أَنَّ اللَّهَ جَلَّ وَعَزَّ أَرْسَلَكَ قَالَ صَدَقَ قَالَ فَمَنْ خَلَقَ السَّمَاءَ؟ قَالَ:
اللَّهُ. فَمَنْ خَلَقَ الْأَرْضَ؟ قَالَ: اللَّهُ قَالَ: اللَّهُ قَالَ: فَمَنْ نَصَبَ الْجِبَالَ وَجَعَلَ
فِيهَا مَا جَعَلَ؟ قَالَ: اللَّهُ قَالَ: فَبِالَّذِي خَلَقَ السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ
وَنَصَبَ الْجِبَالَ وَجَعَلَ فِيهَا مَا جَعَلَ اللَّهُ أَرْسَلَكَ إِلَيْنَا؟ قَالَ: نَعَمْ
قَالَ: فَرَعَمَ رَسُولُكَ أَنَّ عَلَيْنَا خَمْسَ صَلَوَاتٍ فِي الْيَوْمِ وَاللَّيْلَةِ؟
قَالَ: نَعَمْ قَالَ: وَزَعَمَ لَنَا رَسُولُكَ أَنَّ عَلَيْنَا زَكَاةً فِي أَمْوَالِنَا قَالَ:

صَدَقَ قَالَ: وَزَعَمَ لَنَا رَسُولُكَ أَنَّ عَلَيْنَا صَوْمَ شَهْرٍ فِي سَنَتِنَا قَالَ:
صَدَقَ قَالَ: وَزَعَمَ لَنَا رَسُولُكَ أَنَّ عَلَيْنَا الْحَجَّ مَنْ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ
سَبِيلًا قَالَ: صَدَقَ قَالَ: فَبِالَّذِي خَلَقَ السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ وَنَصَبَ
الْجِبَالَ وَجَعَلَ فِيهَا مَا جَعَلَ، اللَّهُ أَمَرَكَ بِهَذَا؟ قَالَ: نَعَمْ قَالَ: ثُمَّ
وَلَّى الرَّجُلَ فَقَالَ: وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ لَا أَزِيدُ عَلَيْهِنَّ وَلَا أَنْتَقِصُ
مِنْهُنَّ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنْ صَدَقَ لِيَدْخُلَنَّ
الْجَنَّةَ

“Kur’ânda inen ayetle Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’e bir şey sormaktan yasaklanmıştık. Bilmeyen bir bedevinin gelip de sormasını ve bizim de dinlememizi arzulardık. Bir adam geldi ve dedi ki:

“Ey Muhammed! Bize senin elçin geldi. Allah Azze ve Celle’nin seni gönderdiğini iddia ediyor.” Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

“**Doğru söylemiş**” dedi. Adam:

“Göğü kim yarattı?” dedi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

“**Allah**” dedi. Adam:

“Yeri kim yarattı?” dedi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

“**Allah**” dedi. Adam:

“Dağları diken onda yapacağını yapan kimdir?” dedi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

“**Allah**” dedi. Adam:

“Göğü ve yeri yaratan, dağları dikip onda yaptıklarını yapan Allah mı seni bize gönderdi?” dedi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

“Evet” buyurdu. Adam dedi ki:

“Senin elçin bize bir gün ve gecede beş vakit namazın farz kılındığını iddia etti.” Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

“Doğru söylemiş” buyurdu. Adam:

“Elçin mallarımızdan zekât vermek gerektiğini iddia etti” dedi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

“Doğru söylemiş” buyurdu. Adam:

“Elçin bize yılımızda bir ay otuç tutmamız gerektiğini iddia etti” dedi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

“Doğru” dedi. Adam:

“Elçin yoluna güç yetirenimize haccın gerektiğini iddia etti” dedi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

“Doğru” buyurdu. Adam:

“Bunları göğü ve yeri yaratan, dağları dikip onlarda yaptıklarını yapan Allah mı emretti?” dedi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

“Evet” buyurdu. Adam sonra dönüp giderken şöyle dedi:

“Seni hak ile gönderene yemin ederim ki bundan ne fazlasını yaparım ne de eksliğini.” Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki:

“Eğer doğru söylüyorsa elbette cennete girer.”²⁶¹

²⁶¹ **Buhârî ve Muslim'in şartlarına göre sahih.** Ebu'l-Hasen el-Hilâî el-

Ubey (b. Ka'b) radiyallahu anh'den:

مَا حَاكَ فِي صَدْرِي مُنْذُ أَسْلَمْتُ إِلَّا أَنِّي قَرَأْتُ آيَةً وَقَرَأَهَا
آخِرُ غَيْرِ قِرَاءَتِي فَقُلْتُ أَقْرَأْنِيهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
وَقَالَ الْآخِرُ أَقْرَأْنِيهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَتَيْتُ النَّبِيَّ
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقُلْتُ يَا نَبِيَّ اللَّهِ أَقْرَأْنِي آيَةَ كَذَا وَكَذَا قَالَ
نَعَمْ وَقَالَ الْآخِرُ أَلَمْ تُقْرِئْنِي آيَةَ كَذَا وَكَذَا قَالَ نَعَمْ إِنَّ جِبْرِيلَ
وَمِيكَائِيلَ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ أَتَيَانِي فَقَعَدَ جِبْرِيلُ عَنْ يَمِينِي وَمِيكَائِيلُ
عَنْ يَسَارِي فَقَالَ جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ اقْرَأِ الْقُرْآنَ عَلَى حَرْفٍ قَالَ
مِيكَائِيلُ اسْتَزِدُّهُ اسْتَزِدُّهُ حَتَّى بَلَغَ سَبْعَةَ أَحْرَفٍ فَكُلُّ حَرْفٍ شَافٍ
كَافٍ

“Müslüman olduktan sonra; okuduğum bir ayeti, başkası başka bir şekilde okuyunca kalbime şüphe girdi.

“Bu ayeti bana Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem okutup öğretti” dedim. O da:

“Bana da, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem okutup öğretti” dedi. Bunun üzerine hemen Nebî sallallahu aleyhi ve sellem’in yanına geldim ve:

“Ey Allah’ın nebîsi! Bu ayeti bana şöyle öğretmiştin değil mi?” diye sordum.

“Evet” buyurdu. Bu defa o adam:

“Bu ayeti bana şu şekilde öğretmemiş miydin?” dedi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem yine:

“Evet” dedi ve şöyle devam etti:

“Cibril ve Mikail bana geldiler. Cibril sağıma Mikail soluma oturdu. Cibril:

“Kur’an’ı bir harf üzere oku” dedi. Bunun üzerine Mikail de bana:

“Fazlalaştırılmasını iste” dedi bu şekilde yedi harfe kadar çoğalmış oldu. Her harf (şive ve lehçe) yeterli ve şifa kaynağıdır.”²⁶²

Abdurrahman b. el-Esam’dan:

سُئِلَ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ عَنِ التَّكْبِيرِ فِي الصَّلَاةِ فَقَالَ يُكَبَّرُ إِذَا رَكَعَ وَإِذَا سَجَدَ وَإِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ السُّجُودِ وَإِذَا قَامَ مِنَ الرُّكُوعَيْنِ فَقَالَ حُطَيْمٌ عَمَّنْ تَحْفَظُ هَذَا فَقَالَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَبِي بَكْرٍ وَعُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ثُمَّ سَكَتَ فَقَالَ لَهُ حُطَيْمٌ وَعُثْمَانُ قَالَ وَعُثْمَانُ

“Enes b. Mâlik radiyallahu anh’e namazdaki tekbirler hakkında soruldu. Dedi ki:

“Rükû ettiğinde, secde ettiğinde, başını secdelerden

²⁶² **Buhârî ve Muslim’in şartlarına göre sahih.** Nesâî (940, 941) Ahmed (5/114, 122) İbn Hibbân (3/13)

kaldırdığında ve iki rekatten kalkarken tekbir getirir.” Hutaym:

“Bunu kimden ezberledin?” dedi. O da:

“Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'den, Ebu Bekr ve Ömer radiyallahu anhuma'dan” dedi. Sonra sustu. Hutaym:

“Peki, Osman radiyallahu anh?” dedi. Enes radiyallahu anh:

“Osman radiyallahu anh'den de” dedi.”²⁶³

Kaynağı Bilinmeyen Hadislerden Kaçınmak

Vâsile b. el-Eska radiyallahu anh'den: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki:

لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يَمْشِيَ إِبْلِيسُ فِي الطَّرِيقِ وَالْأَسْوَاقِ
يَتَشَبَّهُ بِالْعُلَمَاءِ يَقُولُ: حَدَّثَنِي فُلَانٌ بْنُ فُلَانٍ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى
اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِكَذَا وَكَذَا

“İblis yollarda ve sokaklara âlimlere benzeyerek dolaşıp:

“Bana falan oğlu filan Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den şöyle ve şöyle buyurduğunu rivayet etti” demedikçe kıyamet kopmaz.”²⁶⁴

Muhammed (b. Sirin) rahimehullah şöyle dedi:

²⁶³ **Muslim'in şartına göre sahih.** Nesâî (1179) Ziyau'l-Makdisi el-Muhtare (6/262) Ahmed (3/251, 257) Beyhaki (2/68)

²⁶⁴ **Muslim'in şartına göre sahih.** İbn Hacer, Garaibu'l-Multekita (el yazma no: 2946) Beyhaki Delail (6/551) İbn Adiy el-Kamil (1/115) Deylemi (7546) Zehru'l-Firdevs (4/204) Hatib el-Kifaye (1310)

انْظُرُوا عَمَّنْ تَأْخُذُونَ هَذَا الْحَدِيثَ، فَإِنَّمَا هُوَ دِينُكُمْ

“Bu hadisi kimden aldığınıza dikkat edin. Zira o ancak sizin dininizdir.”²⁶⁵

“İddia Ediliyor ki” Sözü

Ebu Abdillâh (Huzeyfe) radiyallahu anhu dedi ki: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

بَشَّرَ مَطِئَةَ الرَّجُلِ الْمُسْلِمِ زَعَمُوا وَقَالَ بَقِيَّةٌ وَعُمَرُ وَقَالَ أَبُو
عَبْدِ اللَّهِ لِأَبِي مَسْعُودٍ أَوْ أَبُو مَسْعُودٍ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ: كَيْفَ سَمِعْتَ
رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: فِي زَعَمُوا؟ قَالَ سَمِعْتُهُ،
يَقُولُ: بَشَّرَ مَطِئَةَ الرَّجُلِ زَعَمُوا

“Müslüman kişi için “iddia ediliyor ki” sözü ne kötü bir binektir.”²⁶⁶

İşitmek Görmek Gibi Değildir

İbn Abbas radiyallahu anhuma'dan: “Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

²⁶⁵ **Buhârî ve Muslim'in şartlarına göre sahih.** Dârimî (399, 443) İbn Ebî Hâtim el-Cerh ve't-Ta'dil (2/15) İbn Abdilberr et-Temhid (1/46)

²⁶⁶ **Muslim'in şartına göre sahih.** İbn Duhaym Fevaid (89) Buhârî Edebu'l-Mufred (762, 763) Ahmed (4/119, 5/401) Ebû Dâvûd (4972) Begavî Şerhu's-Sunne (8892) Haraiti Mesaviu'l-Ahlak (643) İbn Ebî Şeybe (5/252) İbnu'l-A'abi Mu'cem (1812) İbnu'l-Mubarek Zühed (377) Ebu Nuaym Ma'rife (6885) İbn Ebi Asım el-Âhad ve'l-Mesani (2798) Kudai Musnedu Şihab (1334-36) İbn Hazm el-İhkâm (6/292) Tahavi Şerhu Muşkili'l-Asar (185, 186) Beyhaki (10/248)

لَيْسَ الْخَبْرُ كَالْمُعَايَنَةِ، إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ أَخْبَرَ مُوسَى بِمَا صَنَعَ
قَوْمُهُ فِي الْعَجَلِ فَلَمْ يُلْقِ الْأَلْوَاحَ، فَلَمَّا عَايَنَ مَا صَنَعُوا أَلْقَى
الْأَلْوَاحَ، فَانْكَسَرَتْ

“Haberi işitmek, görmek gibi değildir. Muhakkak ki Allah Azze ve Celle Musa’ya kavminin buzağı hakkında ne yaptıklarını haber verince levhaları atmamıştı. Onların yaptıklarını gözleriyle görünce levhaları attı ve levhalar kırıldı.”²⁶⁷

İspat Eden, Nefyedene Öncelenir

el-Humeydî rahimehullah şöyle dedi:

هَذَا كَمَا أَخْبَرَ بِلَالٌ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، صَلَّى
فِي الْكَعْبَةِ، وَقَالَ الْفَضْلُ: لَمْ يُصَلِّ فَأَخَذَ النَّاسُ بِشَهَادَةِ بِلَالٍ
كَذَلِكَ إِنْ شَهِدَ شَاهِدَانِ: أَنَّ لِفُلَانٍ عَلَى فُلَانٍ أَلْفَ دِرْهَمٍ، وَشَهِدَ
آخَرَانِ بِأَلْفٍ وَخَمْسِ مِائَةٍ يُقْضَى بِالرِّيَادَةِ

“Bilal radiyallahu anh’ın haber verdiği gibi Nebî sallallahu aleyhi ve sellem Kâbe’nin içinde namaz kılmıştır. El-Fadl radiyallahu anh ise “Namaz kılmadı” demiştir. İnsanlar Bilal radiyallahu anh’ın şahitliğini kabul etmişlerdir.” Buhârî rahimehullah dedi ki:

“Aynı şekilde iki şahit: “Falanın filana bin dirhem borcu var” deseler, diğer iki şahit de: “Bin beş yüz dirhem borcu var” deseler, fazla

²⁶⁷ **Buhârî ve Muslim’in şartlarına göre sahih.** Abdullah b. Ahmed es-Sunne (1114) Ahmed (1/215, 271) Hâkim (2/351, 412) İbn Hibbân (14/97) Ziyau’l-Makdisi el-Muhtare (10/82) Taberânî (12/54) Taberânî Evsat (1/13)

olan miktar ile hüküm verilir.”²⁶⁸

Nasların Zahirinin Esas Alınması

Mâlik b. Evs b. Hadesân en-Nasrî radiyallahu anh dedi ki:

كَانَتْ عِنْدِي امْرَأَةٌ قَدْ وَلَدَتْ لِي فَتَوَفَّيْتُ، فَوَجَدْتُ عَلَيْهَا،
فَلَقَيْتُ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ، فَقَالَ: مَا لَكَ؟ فَقُلْتُ: تُوَفِّيتِ الْمَرْأَةَ،
فَقَالَ: عَلِي: أَلَهَا ابْنَةٌ؟ قُلْتُ: نَعَمْ قَالَ: كَانَتْ فِي حِجْرِكَ؟ قُلْتُ:
لَا، هِيَ فِي الطَّائِفِ قَالَ: فَانْكِحْهَا قَالَ: قُلْتُ: فَأَيْنَ قَوْلُهُ
{وَرَبَائِبُكُمُ اللَّاتِي فِي حُجُورِكُمْ}؟ قَالَ: إِنَّهَا لَمْ تَكُنْ فِي حِجْرِكَ،
وَإِنَّمَا ذَلِكَ إِذَا كَانَتْ فِي حِجْرِكَ

“Nikâhlı bir eşim vardı, vefat etti. Benden çocuğu olmuştu. Ali b. Ebi Tâlib radiyallahu anh ile karşılaştım ve:

“Sana ne oldu?” diye sordu. Ben:

“Hanımım öldü” dedim. Ali radiyallahu anh:

“Hanımının (başkasından) kızı var mıydı?” diye sordu. Ben:

“Evet.” dedim. Ali radiyallahu anh:

“Senin evinde miydi?” diye sordu. Ben:

“Hayır, Tâîf’te idi” dedim. Ali radiyallahu anh:

“O halde onu nikâhla” dedi. Ben:

“**Evlerinizde bulunan üvey kızlarınız size haram kılındı**” (Nisa 23) âyeti nerede kaldı?” diye sordum. Ali radiyallahu anh:

“O senin evinde değil ki. Bu, ancak senin evinde olduğu zamandır” dedi.”²⁶⁹

İlmi Tebliğ Etmek

Abdullah b. Amr radiyallahu anhuma’dan: “Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

بَلِّغُوا عَنِّي وَلَوْ آيَةً، وَحَدِّثُوا عَنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ وَلَا حَرَجَ،
وَمَنْ كَذَبَ عَلَيَّ مُتَعَمِّدًا، فَلْيَتَّبِعُوا مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ

“Bir ayet dahi olsa benden tebliğ edin. İsrailoğullarından da rivayet etmenizde sakınca yoktur. Kim benim adıma kasten yalan söylerse cehennemde oturacağı yerini hazırlasın.”²⁷⁰

İbn Mes’ud radiyallahu anh’dan: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

نَضَّرَ اللَّهُ امْرَأً سَمِعَ مِنَّا حَدِيثًا فَبَلَّغَهُ كَمَا سَمِعَهُ فَرُبَّ مُبَلِّغٍ
أَوْعَى مِنْ سَامِعٍ

“Bizden bir hadis işitip de onu işittiği gibi tebliğ edeni Allah nurlandırсын. Nice tebliğ edilen kimse vardır ki, işiten kimseden

²⁶⁹ **Muslim'in şartına göre sahih.** Ebu'l-Fadl Salih b. Ahmed b. Hanbel Mesailu Ahmed (644) Abdurrazzak (6/278) İbn Ebî Hâtim Tefsir (5087) İbnu'l-Munzir el-Evsat (7353) İbn Hazm el-Muhalla (9/530)

²⁷⁰ **Sahih.** Buhârî (3461)

daha kavrayışlıdır.”²⁷¹

Zeyd b. Sabit radiyallahu anh'den: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu işittim:

نَصَرَ اللَّهُ امْرَأً سَمِعَ مِنَّا حَدِيثًا، فَحَفِظَهُ حَتَّى يُبَلِّغَهُ غَيْرَهُ، فَإِنَّهُ
رُبَّ حَامِلٍ فِقْهٍ لَيْسَ بِفَقِيهِ، وَرُبَّ حَامِلٍ فِقْهٍ إِلَى مَنْ هُوَ أَفْقَهُ مِنْهُ
ثَلَاثُ خِصَالٍ لَا يَغْلُ عَلَيْهِنَّ قَلْبُ مُسْلِمٍ أَبَدًا: إِخْلَاصُ الْعَمَلِ لِلَّهِ،
وَمُنَاصَحَةُ وُلَاةِ الْأَمْرِ، وَلُزُومُ الْجَمَاعَةِ، فَإِنَّ دَعْوَتَهُمْ تُحِيطُ مِنْ
وَرَائِهِمْ وَقَالَ: "مَنْ كَانَ هَمُّهُ الْآخِرَةُ، جَمَعَ اللَّهُ شَمْلَهُ، وَجَعَلَ غِنَاهُ
فِي قَلْبِهِ، وَأَتَتْهُ الدُّنْيَا وَهِيَ رَاغِمَةٌ، وَمَنْ كَانَتْ نِيَّتُهُ الدُّنْيَا، فَفَرَّقَ اللَّهُ
عَلَيْهِ ضَيِّعَتَهُ، وَجَعَلَ فَقْرَهُ بَيْنَ عَيْنَيْهِ، وَلَمْ يَأْتِهِ مِنَ الدُّنْيَا إِلَّا مَا
كُتِبَ لَهُ

“Allah bizden bir hadis işitip onu başkasına tebliğ edinceye kadar hıfzeden kişinin yüzünü aydınlatсын. Zira nice fıkıh taşıyıcısı vardır ki kendisi fakih değildir. Nice fıkıh taşıyıcısı da kendisinden daha fakih olana bunu taşır. Üç haslet vardır ki Müslüman kişinin kalbi asla onsuz kalamaz: Ameli Allah için ihlâs ile yapmak, yöneticilerle nasihatleşmek ve cemaatten ayrılmamak. Zira onların duaları, arkalarındakileri de kuşatır.” Yine şöyle buyurdu:

“Kimin tüm düşüncesi âhiret olursa Allah onun işlerini toparlar, zenginliğini kalbine koyar. Dünya ona boyun eğerek gelir. Kimin de niyeti dünya olursa Allah onun işlerini dağıtır. Fakirliğini iki gözü arasına koyar. Dünyadan da ona ancak

²⁷¹ **Sahih.** İbn Hibbân (1/268) Ahmed (1/436) Tirmizî (2657-58) İbn Mâce (232)

kendisine yazılan gelir.”²⁷²

Muaviye el-Kuşeyrî radiyallahu anh'den: “Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

أَلَا لِيُبَلِّغَ الشَّاهِدُ الْغَائِبَ

“Dikkat edin! Burada bulunan, burada olmayana tebliğ etsin!”²⁷³

İbn Abbas radiyallahu anhuma'dan: “Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

تَسْمَعُونَ وَيُسْمَعُ مِنْكُمْ وَيُسْمَعُ مِمَّنْ سَمِعَ مِنْكُمْ

“Siz işitirsiniz, sizden işitirler ve sizden işitenlerden de işitirler.”²⁷⁴

İyiliği Emretmek ve Kötülüğü Yasaklamak

en-Nu'man b. Beşir radiyallahu anh'den: “Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

مَثَلُ الْقَائِمِ عَلَى حُدُودِ اللَّهِ وَالْوَاقِعِ فِيهَا، كَمَثَلِ قَوْمٍ اسْتَهَمُوا عَلَى سَفِينَةٍ، فَأَصَابَ بَعْضُهُمْ أَعْلَاهَا وَبَعْضُهُمْ أَسْفَلَهَا، فَكَانَ الَّذِينَ فِي أَسْفَلِهَا إِذَا اسْتَقَوْا مِنَ الْمَاءِ مَرُّوا عَلَى مَنْ فَوْقَهُمْ،

²⁷² **Sahih.** Ahmed (5/183) Ahmed Zuhd (179) İbn Ebi Asım Zuhd (163) Temmam Fevaid (1461) İbn Abdilberr Camiu Beyani'l-İlm (184-185) Ebu Ubeyd Kasım b. Sellam, el-Hutab ve'l-Mevaiz (140)

²⁷³ **Sahih.** İbn Mâce (234)

²⁷⁴ **Sahih.** Ebû Dâvûd (3659)

فَقَالُوا: لَوْ أَنَّا خَرَقْنَا فِي نَصِيبِنَا خَرْقًا وَلَمْ نُؤْذِ مَنْ فَوْقَنَا، فَإِنْ يَتْرَكُوهُمْ وَمَا أَرَادُوا هَلَكُوا جَمِيعًا، وَإِنْ أَخَذُوا عَلَى أَيْدِيهِمْ نَجَّوْا، وَنَجَّوْا جَمِيعًا

“Allah’ın sınırlarında duran ile ondan içeri girenin misali, bir gemi için kura çeken, bir kısmına geminin üst tarafının, bir kısmına da alt tarafının çıktığı kimseler gibidir. Alt taraftakiler, su almak için üst taraftakilere uğrarlar. Onlara derler ki:

“Şayet kendi bölümümüzde bir delik açarsak, üstümüzdekilere eziyet vermemiş oluruz.” Şayet onları bu isteklerini yapmaları için bırakırlarsa hep birlikte helâk olurlar. Eğer ellerinden tutar, mani olurlarsa hep birlikte kurtulurlar.”²⁷⁵

Tarık b. Şihab radiyallahu anh’den:

أَوَّلُ مَنْ بَدَأَ بِالْخُطْبَةِ يَوْمَ الْعِيدِ قَبْلَ الصَّلَاةِ مَرْوَانُ. فَقَامَ إِلَيْهِ رَجُلٌ، فَقَالَ: الصَّلَاةُ قَبْلَ الْخُطْبَةِ، فَقَالَ: قَدْ تَرَكْتُ مَا هُنَالِكَ، فَقَالَ أَبُو سَعِيدٍ: أَمَّا هَذَا فَقَدْ قَضَى مَا عَلَيْهِ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: مَنْ رَأَى مِنْكُمْ مُنْكَرًا فَلْيُغَيِّرْهُ بِيَدِهِ، فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِلِسَانِهِ، فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِقَلْبِهِ، وَذَلِكَ أَضْعَفُ الْإِيمَانِ

“Bayramda ilk defa namazdan önce hutbeyi başlatan kişi Mervan’dır. Bir adam kalktı ve:

“Namaz hutbeden öncedir” dedi. O da:

²⁷⁵ Sahih. Buhârî (2493)

“O uygulama terk edildi” dedi. Bunun üzerine Ebu Said radiyallahu anh dedi ki:

“Şu kişi üzerine düşeni yaptı. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’in şöyle buyurduğunu işittim:

“İçinizden bir münker gören onu eliyle değiştirsin. Buna gücü yetmezse diliyle, buna da gücü yetmezse kalbiyle. Bu da imanın en zayıfıdır.”²⁷⁶

Abdullah b. Mes’ud radiyallahu anh’den: “Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

مَا مِنْ نَبِيٍّ بَعَثَهُ اللَّهُ فِي أُمَّةٍ قَبْلِي إِلَّا كَانَ لَهُ مِنْ أُمَّتِهِ حَوَارِيُونَ، وَأَصْحَابٌ يَأْخُذُونَ بِسُنَّتِهِ وَيَقْتَدُونَ بِأَمْرِهِ، ثُمَّ إِنَّهَا تَخْلُفُ مِنْ بَعْدِهِمْ خُلُوفٌ يَقُولُونَ مَا لَا يَفْعَلُونَ، وَيَفْعَلُونَ مَا لَا يُؤْمَرُونَ، فَمَنْ جَاهَدَهُمْ بِيَدِهِ فَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَمَنْ جَاهَدَهُمْ بِلِسَانِهِ فَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَمَنْ جَاهَدَهُمْ بِقَلْبِهِ فَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَلَيْسَ وَرَاءَ ذَلِكَ مِنَ الْإِيمَانِ حَبَّةٌ خَرْدَلٍ

“Allah’ın benden önceki bir ümmete gönderdiği hiçbir nebî yoktur ki onun ümmetinden havarîleri ve sünnetine tutunan, emrine uyan ashabı olmasın. Sonra bunların arkasından öyle kimseler gelir ki, yapmadıkları şeyleri söylerler ve emrolunmadıkları şeyleri yaparlar. Kim onlarla eliyle cihad ederse mü’mindir. Kim onlarla diliyle cihad ederse mü’mindir. Kim onlarla kalbiyle cihad ederse mü’mindir. Bundan sonrasında ise hardal tanesi kadar iman yoktur.”²⁷⁷

²⁷⁶ **Sahih.** Muslim (49)

²⁷⁷ **Sahih.** Muslim (50)

Abdullah b. Ömer radiyallahu anhumadan: “Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ مُرُوا بِالْمَعْرُوفِ، وَانْهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ قَبْلَ أَنْ
تَدْعُوا اللَّهَ فَلَا يَسْتَجِيبَ لَكُمْ، وَقَبْلَ أَنْ تَسْتَغْفِرُوهُ فَلَا يَغْفِرَ لَكُمْ.
إِنَّ الْأَمْرَ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّهْيَ عَنِ الْمُنْكَرِ لَا يَذْفَعُ رِزْقًا وَلَا يُقَرِّبُ
أَجَلًا، وَإِنَّ الْأَخْبَارَ مِنَ الْيَهُودِ، وَالرُّهْبَانَ مِنَ النَّصَارَى لَمَّا تَرَكُوا
الْأَمْرَ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّهْيَ عَنِ الْمُنْكَرِ لَعَنَهُمُ اللَّهُ عَلَى لِسَانِ
أَنْبِيَائِهِمْ، ثُمَّ عَمَّهُمُ الْبَلَاءُ

“Ey insanlar! Allah’a dua edip de size icabet edilmemesinden, bağışlanma dileyip de bağışlanmamanızdan önce iyiliği emredin ve kötülükten yasaklayın! Muhakkak ki iyiliği emretmek ve kötülüğü yasaklamak bir rızkı uzaklaştırmaz ve bir eceli yaklaştırmaz. Yahudilerin âlimleri ve Hristiyanların rahipleri iyiliği emretmeyi ve kötülüğü yasaklamayı terk ettiklerinde Allah onlara nebilerinin diliyle lanet etti, sonra da belâyı genelleştirdi.”²⁷⁸

Allah’a Davetin Önemi

Sehl b. Sa’d radiyallahu anh’dan: “Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

وَاللَّهِ لَأَنْ يَهْدِيَ اللَّهُ بِهَذَاكَ رَجُلًا وَاحِدًا خَيْرٌ لَكَ مِنْ حُمْرِ

²⁷⁸ **Sahih.** Ziyau'l-Makdisi el-Muhtare (13/338) Taberânî Evsat (2/95) el-Esbehanî et-Tergib ve't-Terhib (306) Ebû Nuaym Hilyetu'l-Evliyâ (8/287) İbn Ebi'd-Dunya el-Emru bi'l-Ma'ruf (44) Abdulgani el-Makdisi el-Emru bi'l-Ma'ruf (65)

“Vallahi, senin vesilenle Allah’ın bir kimseyi hidayet etmesi elbette senin için kızıl develerden daha hayırlıdır.”²⁷⁹

Allah Teâlâ’ta Davetin Şekli

İbn Abbas radiyallahu anhumâ’dan: “Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Muaz b. Cebel radiyallahu anh’ı Yemen’e gönderirken şöyle buyurdu:

إِنَّكَ سَتَأْتِي قَوْمًا أَهْلَ كِتَابٍ، فَإِذَا جِئْتَهُمْ، فَادْعُهُمْ إِلَى أَنْ يَشْهَدُوا أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوا لَكَ بِذَلِكَ، فَأَخْبِرْهُمْ أَنَّ اللَّهَ قَدْ فَرَضَ عَلَيْهِمْ خَمْسَ صَلَوَاتٍ فِي كُلِّ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ، فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوا لَكَ بِذَلِكَ، فَأَخْبِرْهُمْ أَنَّ اللَّهَ قَدْ فَرَضَ عَلَيْهِمْ صَدَقَةً تُؤْخَذُ مِنْ أَغْنِيَائِهِمْ فِترَةٌ عَلَى فُقَرَائِهِمْ، فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوا لَكَ بِذَلِكَ، فَإِيَّاكَ وَكَرَائِمَ أَمْوَالِهِمْ وَاتَّقِ دَعْوَةَ الْمَظْلُومِ، فَإِنَّهُ لَيْسَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ اللَّهِ حِجَابٌ

“Şüphesiz sen kitap ehli bir kavme gideceksin. Onlara gittiğin zaman onları Allah’tan başka ibadete layık hak ilah olmadığı ve Muhammed’in Allah’ın rasulü olduğuna şehadet etmeye davet et. Sana bu konuda itaat ederlerse kendilerine Allah’ın bir gün ve gece beş vakit namazı farz kıldığını haber ver. Bu konuda da sana itaat ederlerse Allah’ın onlara zenginlerinden

²⁷⁹ **Sahih.** Buhârî (2942) Ebû Dâvûd (3661) Said b. Mansur (2473) Ebû Ya’lâ (13/522, 531) Taberânî (6/152, 167) İbn Batta el-İbane (1/211) İbn Asakir Tarih (42/86-87)

alınıp fakirlerine verilmek üzere zekâtı farz kıldığını haber ver. Bu konuda da sana itaat ederlerse onların değerli mallarını almaktan sakın. Mazlumun bedduasından sakın. Zira onunla Allah arasında bir perde yoktur.”²⁸⁰

Cundeb b. Abdillâh radiyallahu anh dedi ki:

كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَنَحْنُ فِتْيَانٌ حَزَاوِرَةٌ،
فَتَعَلَّمْنَا الْإِيمَانَ قَبْلَ أَنْ نَتَعَلَّمَ الْقُرْآنَ، ثُمَّ تَعَلَّمْنَا الْقُرْآنَ فَازْدَدْنَا بِهِ
إِيمَانًا

“Biz Nebî sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber yiğit gençler iken beraberdik. Bize Kur’ân’ı öğretmeden önce imanı öğretti, sonra Kur’ân’ı öğrendik ve imanımız arttı.”²⁸¹

Kitap ve Sünnete Davet Etmek

Mu’âz b. Cebel radiyallahu anh’den: Rasûlüllâh sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

إِنَّكُمْ عَلَى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ مَا لَمْ تَظْهَرْ فِيكُمْ سَكْرَتَانِ، سَكْرَةُ
الْجَهْلِ، وَسَكْرَةُ حُبِّ الْعَيْشِ، وَأَنْتُمْ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ، وَتَنْهَوْنَ
عَنِ الْمُنْكَرِ، وَتُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَإِذَا ظَهَرَ فِيكُمْ حُبُّ الدُّنْيَا
فَلَا تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ، وَلَا تَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ، وَلَا تُجَاهِدُونَ فِي

²⁸⁰ **Sahih.** Buhârî (1496, 1395) Muslim (19)

²⁸¹ **Buhârî'nin şartına göre sahih.** Buhârî Tarih (2/221) İbn Mâce (61) Hallal es-Sunne (1593) Abdullah b. Ahmed es-Sunne (799, 825) Taberânî (2/158, 165) Mustagfiri Fadailu'l-Kur'an (271) Şecerî Emali (95) İbn Mende el-İman (208) Beyhakî (3/120) Beyhakî Şuabu'l-İman (1/75)

سَبِيلِ اللَّهِ، الْقَائِلُونَ يَوْمَئِذٍ بِالْكِتَابِ، وَالسُّنَّةِ كَالسَّابِقِينَ الْأَوَّلِينَ مِنَ
الْمُهَاجِرِينَ، وَالْأَنْصَارِ

‘Şüphesiz sizler aranızda iki sarhoşluk ortaya çıkmadığı sürece Rabbinizin açık delili üzere olacaksınız; Cehalet sarhoşluğu ve yaşama sevgisi sarhoşluğu! Sizler iyiliği emreder ve kötülüğü yasaklarsınız. Allah yolunda da cihad edersiniz. Aranızda dünya sevgisi ortaya çıkarsa ne iyiliği emredip kötülükten yasaklarsınız ve ne de Allah yolunda cihad edersiniz! İşte o gün Kitap ve Sünnet ile konuşanlar, Ensâr ve Muhacirlerden öne geçenler gibidirler!’²⁸²

Hadis Rivayet Etme Edebi

Humeyd rahimehullah dedi ki:

عَنْ أَنَسٍ قَالَ مَا سَمِعْتُهُ يُحَدِّثُ حَدِيثًا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَّا قَالَ أَوْ كَمَا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

“Enes radiyallahu anh’ın Nebî sallallahu aleyhi ve sellem’den hadis rivayet ettiğinde mutlaka;

“Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki veya O’nun buyurduğu gibi” dediğini işittim.”²⁸³

Amr b. Meymûn rahimehullah dedi ki:

مَا أَخْطَأَنِي ابْنُ مَسْعُودٍ عَشِيَّةَ خَمِيسٍ إِلَّا أَتَيْتُهُ فِيهِ قَالَ فَمَا

²⁸² **Hasen.** Bezzâr, (7/80) Hâkim et-Tirmizî, Nevadiru’l-Usûl (2/330) Deylemî (4293) Mizzâ Tehzîbu’l-Kemâl (3/221) İbn Vaddah’ın el-Bid’a ve’n-Nehyu Anha kitabında şahitleri vardır.

²⁸³ **Buhârî ve Muslim’in şartlarına göre sahih.** Ahmed (3/250)

سَمِعْتُهُ يَقُولُ لَشَيْءٍ قَطُّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَمَّا
كَانَ ذَاتَ عَشِيَّةٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ
فَنَكَسَ قَالَ فَنَظَرْتُ إِلَيْهِ فَهُوَ قَائِمٌ مُحَلَّلَةٌ أَزْرَارُ قَمِيصِهِ قَدْ
اغْرُورَقَتْ عَيْنَاهُ وَانْتَفَحَتْ أَوْدَاجُهُ قَالَ أَوْ دُونَ ذَلِكَ أَوْ فَوْقَ ذَلِكَ
أَوْ قَرِيبًا مِنْ ذَلِكَ أَوْ شَبِيهَا بِذَلِكَ

“İbn Mes'ûd radiyallahu anh ile her perşembe akşamı buluşup görüşmeyi hiç kaçırmazdım. Her hangi bir şey hakkında hiç bir kimseye:

“Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem dedi ki...” dediğini işitmedim. Yalnız bir akşam:

“Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem dedi ki...” dedi ve hemen başını öne eğdi. Biraz sonra ona baktım ki gömleğinin ilikleri çözülmüş, gözleri yaşlarla dolup taşmış ve boyun damarları şişmiş vaziyette! Biraz sonra:

“Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem öyle veya aşağı yukarı, ya da ona yakın yahut da ona benzer buyurdu” dedi.”²⁸⁴

İlmi Gizlemenin Tehlikesi

Abdullah b. Amr b. el-As radiyallahu anhuma'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

مَنْ كَتَمَ عِلْمًا أَلْجَمَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِلِجَامٍ مِنْ نَارٍ

²⁸⁴ **Buhârî ve Muslim'in şartlarına göre sahih.** İbn Mâce (23) İbn Ebî Şeybe (6/200) Ahmed (1/452) Taberânî (9/123) Dârimî (270) Hâkim (1/194)

“Kim bir ilmi gizlerse Allah onu kıyamet gününde ateşten bir gem ile gemler.”²⁸⁵

Kays (b. Ebi Hâzım) rahimehullah dedi ki: “Ebu Bekr radiyallahu anh kalktı, Allah’a hamdu senada bulundu, sonra şöyle dedi:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّكُمْ تَقْرَأُونَ هَذِهِ الْآيَةَ {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَيْكُمْ أَنْفُسُكُمْ لَا يَضُرُّكُمْ مَنْ ضَلَّ إِذَا اهْتَدَيْتُمْ} وَإِنَّا سَمِعْنَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ إِنَّ النَّاسَ إِذَا رَأَوْا الْمُنْكَرَ فَلَمْ يُنْكِرُوهُ أَوْشَكَ أَنْ يَعْمَهُمُ اللَّهُ بِعِقَابِهِ وَقَالَ عَمْرُو عَنْ هُشَيْمٍ وَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ مَا مِنْ قَوْمٍ يُعْمَلُ فِيهِمْ بِالْمَعَاصِي ثُمَّ يَقْدِرُونَ عَلَى أَنْ يُغَيِّرُوا ثُمَّ لَا يُغَيِّرُوا إِلَّا يُوشِكُ أَنْ يَعْمَهُمُ اللَّهُ مِنْهُ بِعِقَابٍ قَالَ أَبُو دَاوُدَ وَرَوَاهُ كَمَا قَالَ خَالِدٌ أَبُو أُسَامَةَ وَجَمَاعَةٌ وَقَالَ شُعْبَةُ فِيهِ مَا مِنْ قَوْمٍ يُعْمَلُ فِيهِمْ بِالْمَعَاصِي هُمْ أَكْثَرُ مِمَّنْ يَعْمَلُهُ

“Ey insanlar! Muhakkak sizler şu ayeti okuyorsunuz: “**Ey iman edenler! Siz kendinize bakın. Siz hidayet üzere olduktan sonra sapanların sapıklığı size zarar vermez.**” (Maide 105) Biz Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’in şöyle buyurduğunu işittik:

“Muhakkak ki insanlar münkeri görüp de karşı çıkmazlarsa

²⁸⁵ **Sahih.** İbn Hibban (1/298) Hâkim (1/182)

* **Enes radiyallahu anh'den:** İbn Mace (264)

* **Ebu Hureyre radiyallahu anh'den:** Ahmed (2/495) İbn Hibban (1/297) Hâkim (1/182) Tirmizi (2649) Ebu Davud (3658) İbn Mace (266)

yakında Allah onlara cezasını genelleştirir.”²⁸⁶

Diğer rivayette şöyle dedi: “Ben Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’in şöyle buyurduğunu işittim:

“Aralarında günahların işlenip de güçleri yettiği halde onu değiştirmeyen hiçbir topluluk yoktur ki, Allah’ın onlara cezasını genelleştirmesi yakındır.”²⁸⁷

Diğer bir rivayette ise şu şekildedir: **“Aralarında günahların işlendiği ve onu işlemeyenler daha çok olduğu halde karşı çıkmayan topluluk...”²⁸⁸**

İlmi Ehline Vermek

Kesir b. Murre rahimehullah şöyle demiştir:

لَا تُحَدِّثِ الْبَاطِلَ الْحُكَمَاءَ فَيَمُقُّوكَ، وَلَا تُحَدِّثِ الْحِكْمَةَ
لِلْأَشْفَهَاءِ، فَيَكْذِبُوكَ، وَلَا تَمْنَعِ الْعِلْمَ أَهْلَهُ، فَتَأْتَمَّ، وَلَا تَضَعُهُ فِي
غَيْرِ أَهْلِهِ فَتُجْهَلَ. إِنَّ عَلَيْكَ فِي عِلْمِكَ حَقًّا، كَمَا أَنَّ عَلَيْكَ فِي
مَالِكَ حَقًّا

“Bâtılı hikmet sahiplerine anlatma! Sonra sana çok kızarlar! Hikmeti cahillere anlatma! Sonra seni yalanlarlar. İlmi ehlinde engelleme! Sonra günâha gidersin. Onu ehli olmayana da verme! Sonra seni cahil görürler. Şüphe yok ki, malında sana düşen bir vazife

²⁸⁶ **Buhârî ve Muslim'in şartlarına göre sahih.** Ahmed (1/2, 5, 7, 9) Ebû Dâvûd (4338) Nesâî Sunenu'l-Kubrâ (11157) İbn Hibbân (1/540) İbn Mâce (4005) Tirmizî (2168, 3057) İbn Ebi Şeybe (7/504) Ebû Ya'lâ (1/118-121) Abd b. Humeyd (1) İbn Ebi Asım, el-Ahad ve'l-Mesani (62-63) Humeydî (3)

²⁸⁷ **Buhârî ve Muslim'in şartlarına göre sahih.** Ebû Dâvûd (4338) Beyhaki (10/91)

²⁸⁸ **Buhârî ve Muslim'in şartlarına göre sahih.** Ebû Dâvûd (4338)

olduğu gibi ilminde de sana terettüb eden bir vazife vardır.”²⁸⁹

Öğretimde Eşitlik

İbn Meysera rahimehullah dedi ki:

مَا رَأَيْتُ أَحَدًا مِنَ النَّاسِ، الشَّرِيفُ، وَالْوَضِيعُ، عِنْدَهُ سَوَاءٌ،
غَيْرَ طَاوُسٍ، وَهُوَ يَحْلِفُ عَلَيْهِ

“Tâvûs'dan başka, halkdan, yanında soylunun ve düşüğün bir olduğu hiç kimse görmedim.”²⁹⁰

İbn Avn rahimehullah dedi ki: “Muhammed (İbn Sirin) rahimehullaha, hadis rivayet etmekte olduğu birisi hakkında konuştular. Bunun üzerine o şöyle dedi:

لَوْ كَانَ رَجُلًا مِنَ الزِّنَجِ، لَكَانَ عِنْدِي وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ
فِي هَذَا سَوَاءً

“O, zencilerden bir adam da olsaydı, bu konuda, nazarımda, o ve oğlum Abdullah b. Muhammed eşit olurdu.”²⁹¹

Küçüklerin Hadis Dinlemesi ve Eğitimi

Mahmud b. er-Rebî radiyallahu anh dedi ki:

عَقَلْتُ مِنَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَجَّةً مَجَّهَا فِي وَجْهِي

²⁸⁹ **Sahih.** Dârimî (390)

²⁹⁰ **Buhârî ve Muslim'in şartlarına göre sahih.** Dârimî (417)

²⁹¹ **Buhârî'nin şartına göre sahih.** Dârimî (419)

وَأَنَا ابْنُ خَمْسِ سِنِينَ مِنْ دَلُو

“Ben beş yaşında iken Nebî sallallahu aleyhi ve sellem’in kovadan yüzüme su püskürttüğünü hatırlıyorum.”²⁹²

Hişam b. Urve rahimehullah dedi ki: Urve b. ez-Zubeyr rahimehullah oğullarını toplar ve şöyle derdi:

يَا بَنِي تَعَلَّمُوا، فَإِنْ تَكُونُوا صِغَارَ قَوْمٍ، فَعَسَى أَنْ تَكُونُوا
كِبَارَ آخَرِينَ، وَمَا أَقْبَحَ عَلَى شَيْخٍ يُسْأَلُ لَيْسَ عِنْدَهُ عِلْمٌ

“Ey oğullarım! İlim öğrenin. Kavmin küçükleri olsanız da başkalarının büyükleri olursunuz. Bir kendisinde ilim olmayan bir şeyhe sorulması ne kadar çirkindir!”²⁹³

Kadınların Eğitimi

Ebu Said el-Hudrî radiyallahu anh'den: “Kadınlar Nebî sallallâhu aleyhi ve sellem’e:

“Senden yana erkekler bize galebe çaldılar. Bizim için kendine bir gün belirle” dediler. Nebî sallallâhu aleyhi ve sellem onlarla buluşmak için bir gün vaad etti, o gün onlara vaaz ve emirler verdi. Onlara söylediği şeyler arasında şu da vardı:

مَا مِنْكُمْ امْرَأَةٌ تُقَدِّمُ ثَلَاثَةَ مِنْ وَلَدِهَا، إِلَّا كَانَ لَهَا حِجَابًا مِنَ
النَّارِ فَقَالَتْ امْرَأَةٌ: وَاثْنَتَيْنِ؟ فَقَالَ: وَاثْنَتَيْنِ

²⁹² **Sahih.** Buhârî (77) Muslim (33, 265)

²⁹³ **Muslim'in şartına göre sahih.** Dârimî (571) Ebu Ali es-Saffar Fevaid (el yazma no:12)

“İçinizden üç çocuğunu kendisinden önce göndermiş hiçbir kadın yoktur ki ateşe karşı kendisine perde olmasın.” Bir kadın:

“İki çocuk?” diye sordu. Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem:

“İki çocuk da” buyurdu.²⁹⁴

Abdullah b. Mes'ud radiyallahu anh dedi ki: “Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem mescide çıktığında Ensardan bazı kadınların orada olduğunu gördü. Onların yanına gitti, vaaz ve hatırlatmalarda bulundu. Şöyle buyurdu:

مَا مِنْكُنَّ امْرَأَةٌ يَمُوتُ لَهَا ثَلَاثَةٌ مِنَ الْوَلَدِ، إِلَّا دَخَلَتْ الْجَنَّةَ،
فَقَالَتْ: امْرَأَةٌ مِنْ أَجْلِيهِنَّ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَرَأَيْتَ ذَاتَ الْاِثْنَيْنِ؟
فَقَالَ: مَا مِنْكُنَّ امْرَأَةٌ يَمُوتُ لَهَا اِثْنَانِ إِلَّا دَخَلَتْ الْجَنَّةَ

“İçinizden üç çocuğu ölen hiçbir kadın yoktur ki cennete girmesin.” En şerefliyelerinden bir kadın dedi ki:

“Ey Allah'ın rasulü! İki çocuğu ölene ne dersin?” Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem:

“İçinizden iki çocuğu ölen hiçbir kadın yoktur ki cennete girmesin” buyurdu.²⁹⁵

Hükmü Olması Gereken Yere Koymak

Kays b. Ebi Hazım rahimehullah'dan: “Ebu Bekr es-Sıddîk radiyallahu anh hutbe verdi ve şöyle dedi:

²⁹⁴ **Sahih.** Buhari (101) Muslim (2633) İbn Hibban (7/207)

²⁹⁵ **Sahih.** Ebu Ya'la (9/18) Nesai, Cüz'ü İmla (no:8) Ahmed (1/421) Taberani, Evsat (6/158)

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّكُمْ تَقْرءُونَ هَذِهِ آيَةٌ وَتَضَعُونَهَا عَلَى غَيْرِ
مَا وَضَعَهَا اللَّهُ { يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَيْكُمْ أَنْفُسُكُمْ لَا يَضُرُّكُمْ مَنْ
ضَلَّ إِذَا اهْتَدَيْتُمْ } سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ
إِنَّ النَّاسَ إِذَا رَأَوْا الْمُنْكَرَ بَيْنَهُمْ فَلَمْ يُنْكِرُوهُ يُوشِكُ أَنْ يَعُمَّهُمُ اللَّهُ
بِعِقَابِهِ

“Ey insanlar! Sizler şu ayeti okuyor ve Allah’ın koyduğu yerden başka bir yere koyuyorsunuz:

“Ey iman edenler! Siz kendinize bakın, siz hidayet bulduktan sonra sapanlar size zarar veremez.” (Maide 105) Ben Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’in şöyle buyurduğunu işittim:

“Muhakkak ki insanlar aralarında kötülüğü görür de karşı çıkmazlarsa, yakında Allah onlara cezasını genelleştirir.”²⁹⁶

Sahabenin Birbirlerinden Rivayeti

Berâ radiyallahu anh dedi ki:

مَا كُلُّ الْحَدِيثِ سَمِعْنَاهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ،
كَانَ يُحَدِّثُنَا أَصْحَابُنَا عَنْهُ، كَانَتْ تَشْغَلُنَا رَعِيَّةُ الْإِبِلِ

“Bütün hadisleri Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'den bizzat duymuş değiliz. Ancak arkadaşlarımız O'ndan duyduklarını bize

²⁹⁶ **Buhârî ve Muslim'in şartlarına göre sahih.** Ahmed (1/9) İbn Hibbân (1/540) Ebû Ya'lâ (1/118) İbnü's-Şarki Musnedu's-Sahih (21)

anlatırlardı. Develeri gütmemiz bizi bundan allkoyardı.”²⁹⁷

Öğretmek İçin Soru Sormak

Ebû Hureyre radiyallahu anh'den: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

مَا تَعُدُّونَ الرَّقُوبَ فِيكُمْ؟، قَالُوا الَّذِي لَا وَلَدَ لَهُ قَالَ: لَا، بَلِ
الَّذِي لَا فَرْطَ لَهُ

“Aranızda kimi rakûb/kısır sayarsınız?” Dediler ki:

“Çocuğu olmayan kimsedir.” Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Hayır, bilakis kendisinden önce çocuğu vefat etmeyen kimsedir.”²⁹⁸

Abdullah b. Ömer radiyallahu anhuma'dan: “Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

إِنَّ مِنَ الشَّجَرِ شَجَرَةً لَا يَسْقُطُ وَرَقُهَا، وَهِيَ مِثْلُ الْمُسْلِمِ،
حَدَّثُونِي مَا هِيَ؟ فَوَقَعَ النَّاسُ فِي شَجَرِ الْبَادِيَةِ، وَوَقَعَ فِي نَفْسِي
أَنَّهَا النَّخْلَةُ، قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: فَاسْتَحْيَيْتُ، فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَخْبَرْنَا
بِهَا؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: هِيَ النَّخْلَةُ قَالَ عَبْدُ
اللَّهِ: فَحَدَّثْتُ أَبِي بِمَا وَقَعَ فِي نَفْسِي، فَقَالَ: لَأَنْ تَكُونَ قُلَّتْهَا أَحَبُّ

²⁹⁷ **Muslim'in şartına göre sahih.** Abdulgani el-Makdisi Nihayetu'l-Murad (182) Ahmed (4/283) Hâkim (1/174)

²⁹⁸ **Buhârî ve Muslim'in şartlarına göre sahih.** Ebû Ya'lâ (10/421, 434)

إِلَيَّ مِنْ أَنْ يَكُونَ لِي كَذَا وَكَذَا

“Muhakkak ki ağaçlardan yaprağını dökmeyen bir ağaç vardır ki o müslümanın misalidir. Bana onun hangisi olduğunu söyleyin!” İnsanlar onun çölde yetişen ağaçlardan olduğunu düşündüler. Benim de gönlüme onun hurma ağacı olduğu düştü. Söylemeye çekindim. Ashab:

“Ey Allah’ın rasulü! Bize onu bildir” dediler. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

“O hurma ağacıdır” buyurdu. Ben de gönlüme düşen şeyi babama söyledim. Dedi ki:

“Şayet bunu söyleseydin benim için şunun ve şunun olmasından daha sevimli olurdu.”²⁹⁹

Sünneti Öğretmek İçin Korku Namazı Kılmak

Ebu'l-Âliye rahimehullah'tan:

أَنَّ أَبَا مُوسَى الْأَشْعَرِيَّ وَهُوَ يَوْمِيذٍ بِأَصْبَهَانَ صَفَّ أَصْحَابَهُ
صَفِّينِ وَمَا بِهِمْ يَوْمِيذٍ كَبِيرُ خَوْفٍ وَلَكِنَّهُ أَحَبَّ أَنْ يُعَلِّمَهُمْ دِينَهُمْ،
فَصَلَّى بِطَائِفَةٍ رَكْعَةً وَطَائِفَةً مَعَهَا السِّلَاحُ مُقْبِلَةً عَلَى عَدُوِّهِمْ
فَتَأَخَّرُوا عَلَى أَعْقَابِهِمْ حَتَّى قَامُوا مَقَامَ أَصْحَابِهِمْ وَأَقْبَلَ الْآخَرُونَ
يَتَخَلَّلُونَ حَتَّى صَلَّى بِهِمْ رَكْعَةً أُخْرَى ثُمَّ سَلَّمَ ثُمَّ قَامَ الَّذِينَ
يَلُونَهُمْ فَصَلُّوا رَكْعَةً رَكْعَةً فَرَادَى وَلَمْ يَكُنْ فِي الْحَدِيثِ فَرَادَى

²⁹⁹ **Sahih.** Buhârî (131) Muslim (2811)

فَتَمَّتْ لِلْإِمَامِ رَكَعَتَانِ فِي الْجَمَاعَةِ وَلِلنَّاسِ رَكَعَةٌ رَكَعَةٌ فِي الْجَمَاعَةِ

“Ebû Musa el-Eşarî radiyallahu anh Esbehan’da idi. Büyük bir korkuları yoktu ancak dinlerini ve nebilerinin sünnetini onlara öğretmek için cemaati iki saf yaptı. Bir grup ile tek rekât kıldı, diğer grup da silahlarıyla düşmanlarına karşı durdu. Bunlara bir rekât kıldırdıktan sonra geri giderek arka safa geçtiler ve diğerlerinin yerine durdular. Arkadakiler de öne geçerek Ebu Musa radiyallahu anh’ın arkasındaki safa durdular. Onlara da diğer rekati kıldırdı. Sonra selam verdi. Arkasındakiler ve diğerleri kalkıp kendi başlarına birer rekât kıldılar ve birbirlerine selam verdiler. Böylece imam cemaatle iki rekât kılarken, insanlar birer rekati cemaatle kılmış oldular.”³⁰⁰

Misal Vererek Öğretmek

Haris el-Eşari radiyallahu anh’dan: Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

إِنَّ اللَّهَ أَمَرَ يَحْيَى بْنَ زَكَرِيَّا بِخَمْسِ كَلِمَاتٍ أَنْ يَعْمَلَ بِهَا وَيَأْمُرَ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَنْ يَعْمَلُوا بِهَا، وَإِنَّهُ كَادَ أَنْ يُبْطِئَ بِهَا، فَقَالَ عِيسَى: إِنَّ اللَّهَ أَمَرَكَ بِخَمْسِ كَلِمَاتٍ لِتَعْمَلَ بِهَا وَتَأْمُرَ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَنْ يَعْمَلُوا بِهَا، فَإِمَّا أَنْ تَأْمُرَهُمْ، وَإِمَّا أَنَا أَمُرُهُمْ، فَقَالَ يَحْيَى: أَخْشَى إِنْ سَبَقْتَنِي بِهَا أَنْ يُخَسَفَ بِي أَوْ أُعَذَّبَ، فَجَمَعَ النَّاسُ فِي بَيْتِ الْمَقْدِسِ، فَامْتَلَأَ الْمَسْجِدُ وَقَعَدُوا عَلَى الشُّرَفِ، فَقَالَ: إِنَّ

³⁰⁰ **Buhârî ve Muslim’in şartlarına göre sahih.** İbnu'l-Mubarek el-Cihad (242) İbn Ebî Şeybe (2/349) Ebu Nuaym Tarihu İsbehan (s.35) Ebu's-Şeyh Tabakat (1/241) Halife b. Hayyat Tarih (s.139) Beyhaki (3/252)

اللَّهُ أَمَرَنِي بِخَمْسٍ كَلِمَاتٍ أَنْ أَعْمَلَ بِهِنَّ، وَأَمُرْكُمْ أَنْ تَعْمَلُوا بِهِنَّ:
 أَوَّلُهُنَّ أَنْ تَعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا، وَإِنَّ مَثَلَ مَنْ أَشْرَكَ بِاللَّهِ
 كَمَثَلِ رَجُلٍ اشْتَرَى عَبْدًا مِنْ خَالِصٍ مَالِهِ بِذَهَبٍ أَوْ وَرَقٍ، فَقَالَ:
 هَذِهِ دَارِي وَهَذَا عَمَلِي فَأَعْمَلْ وَأَدِّ إِلَيَّ، فَكَانَ يَعْمَلُ وَيُؤَدِّي إِلَى
 غَيْرِ سَيِّدِهِ، فَأَيُّكُمْ يَرْضَى أَنْ يَكُونَ عَبْدُهُ كَذَلِكَ؟ وَإِنَّ اللَّهَ أَمَرَكُمْ
 بِالصَّلَاةِ، فَإِذَا صَلَّيْتُمْ فَلَا تَلْتَفِتُوا فَإِنَّ اللَّهَ يَنْصِبُ وَجْهَهُ لَوَجْهِ عَبْدِهِ
 فِي صَلَاتِهِ مَا لَمْ يَلْتَفِتْ، وَأَمُرْكُمْ بِالصِّيَامِ، فَإِنَّ مَثَلَ ذَلِكَ كَمَثَلِ
 رَجُلٍ فِي عَصَابَةٍ مَعَهُ ضُرَّةٌ فِيهَا مِسْكٌ، فَكُلُّهُمْ يَعْجَبُ أَوْ يُعْجِبُهُ
 رِيحُهَا، وَإِنَّ رِيحَ الصَّائِمِ أَطْيَبُ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ رِيحِ الْمِسْكِ، وَأَمُرْكُمْ
 بِالصَّدَقَةِ فَإِنَّ مَثَلَ ذَلِكَ كَمَثَلِ رَجُلٍ أَسْرَهُ الْعَدُوَّ، فَأَوْثَقُوا يَدَهُ إِلَى
 عُنُقِهِ وَقَدَّمُوهُ لِيَضْرِبُوا عُنُقَهُ، فَقَالَ: أَنَا أَفْدِيهِ مِنْكُمْ بِالْقَلِيلِ
 وَالكَثِيرِ، فَفَدَى نَفْسَهُ مِنْهُمْ، وَأَمُرْكُمْ أَنْ تَذْكُرُوا اللَّهَ فَإِنَّ مَثَلَ ذَلِكَ
 كَمَثَلِ رَجُلٍ خَرَجَ الْعَدُوُّ فِي أَثَرِهِ سِرَاعًا حَتَّى إِذَا أَتَى عَلَى حِصْنٍ
 حَصِينٍ فَأَحْرَزَ نَفْسَهُ مِنْهُمْ، كَذَلِكَ الْعَبْدُ لَا يُحْرَزُ نَفْسُهُ مِنَ
 الشَّيْطَانِ إِلَّا بِذِكْرِ اللَّهِ، قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «وَأَنَا
 أَمُرْكُمْ بِخَمْسٍ اللَّهُ أَمَرَنِي بِهِنَّ، السَّمْعُ وَالطَّاعَةُ وَالْجِهَادُ وَالْهِجْرَةُ
 وَالْجَمَاعَةُ، فَإِنَّهُ مَنْ فَارَقَ الْجَمَاعَةَ قِيدَ شِبْرٍ فَقَدْ خَلَعَ رِبْقَةَ
 الْإِسْلَامِ مِنْ عُنُقِهِ إِلَّا أَنْ يَرْجِعَ، وَمَنْ ادَّعَى دَعْوَى الْجَاهِلِيَّةِ فَإِنَّهُ

مِنْ جُنَّا جَهَنَّمَ، فَقَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَإِنْ صَلَّى وَصَامَ؟ قَالَ:
وَإِنْ صَلَّى وَصَامَ، فَادْعُوا بِدَعْوَى اللَّهِ الَّذِي سَمَّاكُمْ الْمُسْلِمِينَ
الْمُؤْمِنِينَ، عِبَادَ اللَّهِ

“Allah, Zekeriyya’nın oğlu Yahya Aleyhime's-selâm’a beş şeyi yapmasını ve bunun İsrail oğullarına da yaptırılmasını emretmesini buyurdu; Yahya aleyhi's-selâm bu beş konuda biraz yavaş davranır gibi oldu. Bunun üzerine İsa aleyhi's-selâm ona şöyle dedi:

“Allah sana bu beş konuda yapman gerekenleri ve İsrail oğullarına da yaptırmanı emir buyurmuştu. Ya sen emredersin veya ben emredeceğim” dedi. Yahya aleyhi's-selâm şu cevabı verdi:

“Bu beş konuda beni geçersen yere batırılmamdan ve azaba uğramaktan korkarım.” Sonra Yahya aleyhi's-selâm, halkı Beytu'l-Makdis'te topladı mescid doldu, insanlar her tarafı doldurdular. Yahya aleyhi's-selâm şöyle dedi:

“Allah beş konuda benim yapmam gerekenleri ve sizin de yapmanız gerekenleri size emretmemi emir buyurdu. Bunlardan ilki kulluğunu sadece Allah’a yapıp ona hiçbir şeyi ortak koşmamanızdır. Allah’a ortak koşan kimsenin örneği şöyledir:

Bir kimse ki, kendi öz malından altın ve gümüşle bir köle satın alan ve sonra o köleye: “İşte malım, işte evim, çalış ve bana hakkını öde” diyen kişinin örneği gibidir. O da çalışmakta ve kendi efendisinden başka birine ödeme yapmaktadır. Hanginiz kölesinin bu durumda olmasına razı olur? Allah size namaz kılmanızı emretti. Namaz kılarken yüzünüzü sağa sola çevirip bakmayınız. Çünkü Allah, kulu namazında yüzünü sağa sola çevirmediği sürece yüzünü kulundan ayırmaz. Ve Allah size orucu emretti. Bunun örneği ise şöyledir:

Bir gurup arasında olup beraberinde bir misk kabı bulunan kişinin durumuna benzer hepsi ona hayran olur veya o koku

onların hepsini hayran eder. Oysa oruçlunun ağız kokusu Allah katında misk kokusundan daha hoştur. Ve Allah size sadaka vermeyi de emretti. Bunun örneği de düşman güçlerinin esir ettiği ellerini boynuna bağladıkları ve boynunu vurmak üzere ileri sürdükleri kimsenin durumuna benzer. Kişi vereceği sadakalarla az veya çok bu boynu sizden kurtaracağım der ve canını onlardan kurtarmış olur. Allah size kendisini daima hatırlamanızı emretti. Bunun örneğini de düşman tarafından süratle takip edilen ve sonunda kendisini sağlam bir köleye atıp kendisini onlara karşı koruyan kimsenin durumu gibidir. Kul da böyledir. Allah'ı hatırlamakla kendisini şeytana karşı korumuş olur.” Nebî sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Ben de size Allah'ın bana emrettiği beş şeyi emrediyorum:

“Dinlemek, İtaat, Cihâd, Hicret ve cemaat!” kim cemaatten bir karış ayrılırsa İslam bağıını boynundan çıkarmış olur ancak cemaate tekrar dönerse o zaman başka... Kim cahiliyye davası iddia eder ve cahilî sistemleri müdafaa ederse Cehennemlik kimselerdendir.” Bunun üzerine bir adam:

“Ey Allah'ın rasûlü! Bu kimse oruç tutsa da namaz kılsa da aynı mıdır?” diye sordu. Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem:

“Namaz kılsa da oruç tutsa da durum aynıdır. Siz Müslümanlar olarak Allah'ın davasını ve sistemini tutunuz. Çünkü o size Müslümanlar ve mü'minler ve Allah'ın kulları ismini vermiştir” buyurdu.”³⁰¹

Nevvas b. Sem'an el-Ensârî radiyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا، وَعَلَى جَنْبَيْهِ الصِّرَاطِ
سُورَانِ، فِيهِمَا أَبْوَابٌ مُفْتَحَتٌ، وَعَلَى الْأَبْوَابِ سُورٌ مُرْخَاةٌ،

³⁰¹ **Sahih.** Tirmizî (2863, 2864) Tayalisi (5/159) Hâkim (1/117) Ahmed (4/130, 202)

وَعَلَى بَابِ لَصِرَاطٍ دَاعٍ يَقُولُ: أَيُّهَا النَّاسُ، ادْخُلُوا الصِّرَاطَ
جَمِيعًا، وَلَا تَتَعَرَّجُوا ، وَدَاعٍ يَدْعُو مِنْ فَوْقِ الصِّرَاطِ، فَإِذَا أَرَادَ
يَفْتَحُ شَيْئًا مِنْ تِلْكَ الْأَبْوَابِ، قَالَ: وَيْحَكَ لَا تَفْتَحْهُ، فَإِنَّكَ إِنْ
تَفْتَحْهُ تَلْجُهُ ، وَالصِّرَاطُ الْإِسْلَامُ، وَالشُّورَانِ: حُدُودُ اللَّهِ،
وَالْأَبْوَابُ الْمَفْتَحَةُ: مَحَارِمُ اللَّهِ، وَذَلِكَ الدَّاعِي عَلَى رَأْسِ
الصِّرَاطِ: كِتَابُ اللَّهِ، وَالدَّاعِي مِنْ فَوْقِ الصِّرَاطِ: وَاعِظُ اللَّهِ فِي
قَلْبِ كُلِّ مُسْلِمٍ

“Allah dosdoğru yoluna dair bir örnek sundu. Yol boyunca iki duvar, duvarlarda açık kapılar ve kapılar üzerinde de salınmış örtüler vardır. Yolun kapısında bir davetçi daima şöyle çağırır: “Ey insanlar! Hepiniz birden yola girin ve eğriliğe sapmayın.” Kişi o kapılardan birini açmak istediği zaman, yolun üzerindeki davetçi şöyle der: “Yazık sana! Onu açma! Zira açarsan içine girersin.” Yol, İslâm’dır. İki duvar; Allah’ın koyduğu sınırlardır. Açık kapılar, Allah’ın yasaklarıdır. Yolun başındaki davetçi Allah’ın kitabıdır. Yolun üzerindeki davetçi ise her müslümanın kalbinde bulunan öğütçü (vicdan)dır.”³⁰²

Kıssa Anlatmak

Abdullah b. Amr radiyallahu anhumâ’dan: “Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

³⁰² **Sahih.** Ahmed (4/182) Tirmizi (2859) Nesâî Sunenu'l-Kubrâ (11233) Hâkim (1/144) Taberî Tefsir (1/175) Taberânî Musnedu's-Şamiyyin (1147) Tahavî Şerhu Muşkilî'l-Asar (2042-43) İbn Batta el-İbane (1/296) Acurri eş-Şeria (14-15) Ramehurmuzi Emsal (3)

لَا يَقْضُ عَلَى النَّاسِ إِلَّا أَمِيرٌ، أَوْ مَأْمُورٌ أَوْ مُرَاءٍ

“İnsanlara ancak bir yönetici, görevlendirilmiş bir kimse veya bir riyâkar kıssa anlatır.”³⁰³

Ders Günlerinde Orta Yol

Ebu Vâil rahimehullah’tan: “Abdullah b. Mes’ud radiyallahu anh insanlara her Perşembe günü hatırlatma yapardı. Bir adam ona:

“Ey Ebu Abdirrahman! Bize her gün hatırlatma yapsan olmaz mı?” dedi. İbn Mes’ud radiyallahu anh dedi ki:

أَمَّا إِنَّهُ يَمْنَعُنِي مِنْ ذَلِكَ أَنِّي أَكْرَهُ أَنْ أُمْلِكُكُمْ، وَإِنِّي أَتَخَوَّلُكُمْ
بِالْمَوْعِظَةِ، كَمَا كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَخَوَّلُنَا بِهَا،
مَخَافَةَ السَّامَةِ عَلَيْنَا

“Beni bundan engelleyen şey sizi usandırmamaktır. Gerçekten Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bizi bıktırır endişesiyle bazı günler vaaz hususunda bizden söz alırdı.”³⁰⁴

İkrime rahimehullah’tan: “İbn Abbas radiyallahu anhuma dedi ki:

حَدَّثَ النَّاسَ كُلَّ جُمُعَةٍ مَرَّةً، فَإِنْ أَبَيْتَ فَمَرَّتَيْنِ، فَإِنْ أَكْثَرْتَ
فثَلَاثَ مَرَارٍ، وَلَا تَمَلِّ النَّاسَ هَذَا الْقُرْآنَ، وَلَا أَلْفِينَكَ تَأْتِي الْقَوْمَ
وَهُمْ فِي حَدِيثٍ مِنْ حَدِيثِهِمْ، فَتَقْصُصْ عَلَيْهِمْ، فَتَقْطَعْ عَلَيْهِمْ

³⁰³ **Sahih.** Ahmed (2/178) İbn Mâce (3753) Dârimî (2821) Taberânî Evsat (1/294, 4/342) el-Muhallisiyyat (1275) İbn Şebbe Tarihu'l-Medine (1/9)

³⁰⁴ **Sahih.** Buhârî (70, 68) Muslim (2821)

حَدِيثَهُمْ فَتَمَلُّهُمْ، وَلَكِنْ أَنْصِتْ، فَإِذَا أَمْرُوكَ فَحَدِّثْهُمْ وَهُمْ
يَسْتَهْوَنَهُ، فَانْظُرِ السَّجْعَ مِنَ الدُّعَاءِ فَاجْتَنِبْهُ، فَإِنِّي عَهَدْتُ رَسُولَ
اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَصْحَابَهُ لَا يَفْعَلُونَ إِلَّا ذَلِكَ يَعْنِي لَا
يَفْعَلُونَ إِلَّا ذَلِكَ الْاجْتِنَابَ

“İnsanlara her Cuma (haftada) bir defa hadis anlat. Daha fazla yapmak istersen, iki kere, daha fazla istersen üç kere vaaz et! İnsanları Kur’ân’dan bezdirmesin! İnsanlar kendi aralarında konuşurlarken konuşmalarını kesip onlara kıssa anlattığını sakın görmeyeyim. Çünkü onları bezdirmiş ve usandırmış olursun. Onlar konuşurken hiç ses çıkarma! Senden anlatmanı isterlerse o zaman anlat! Dua ederken de secî (kafiyeli sözler) yapma! Zira Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ve ashabının duada secî (kafiyeli sözler) yapmaktan kaçındıklarını gördüm.”³⁰⁵

Kur’ân ve Sünnette Sabit Olan İsrailiyyat Kıssaları Anlatmak

Abdullah b. Amr radiyallahu anhum dedi ki:

لَقَدْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُحَدِّثُنَا الْيَوْمَ وَاللَّيْلَةَ
عَنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ مَا يَقُومُ إِلَّا لِحَاجَةٍ

“Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem bize gece gündüz İsrailoğullarından anlatır, ancak ihtiyaç için kalkardı.”³⁰⁶

³⁰⁵ **Sahih.** Buhârî (6337)

³⁰⁶ **Muslim'in şartına göre sahih.** İbn Hibbân (14/148) Ebû Dâvûd (3663) Ahmed (4/437) Mervezi Muhtasarı Kiyami'l-Leyl (118) Hatib Camiu Ahlaki'r-Ravi (1348)

Ebu Said el-Hudrî radiyallahu anh'den: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

حَدِّثُوا عَنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ وَلَا حَرَجَ، حَدِّثُوا عَنِّي وَلَا تَكْذِبُوا
عَلَيَّ

"İsrailoğullarından anlatın, sakınca yok. Benden de rivayet edin, benim adıma yalan söylemeyin."³⁰⁷

İnsanlara Anlayabilecekleri Şeyi Anlatmak

Ali radiyallahu anh dedi ki:

حَدِّثُوا النَّاسَ، بِمَا يَعْرِفُونَ أَتُحِبُّونَ أَنْ يُكَذَّبَ، اللَّهُ وَرَسُولُهُ

"İnsanlara anlayabilecekleri şeyi anlatın. Allah'ın ve rasulünün yalanlanması ister misiniz?"³⁰⁸

Abdullah b. Mes'ud radiyallahu anh dedi ki:

مَا أَنْتَ بِمُحَدِّثٍ قَوْمًا حَدِيثًا لَا تَبْلُغُهُ عُقُولُهُمْ، إِلَّا كَانَ
لِبَعْضِهِمْ فِتْنَةٌ

"Bir topluluğa akıllarının ermediği bir hadis anlatırsan mutlaka bu bazıları için fitne olur."³⁰⁹

³⁰⁷ **Buhârî ve Muslim'in şartlarına göre sahih.** Ahmed (3/56) Nesâî Sunenu'l-Kubrâ (5817) İbn Ebî Şeybe (6/236) Taberânî Hadisu Men Kezebe Aleyye (84)

³⁰⁸ **Sahih.** Buhârî (127)

³⁰⁹ Sahih. Muslim (1/11) İbn Vehb Musned (108) Beyhakî el-Medhal (611) Ramehurmuzi Muhaddisu'l-Fasıl (809)

Cahil Vaizler

Ebu Abdirrahman es-Sulemî rahimehullah'tan:

أَنَّ عَلِيًّا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ رَأَى رَجُلًا يَقْضُ فَقَالَ عَلِمْتَ النَّاسِخَ
مِنَ الْمَنْسُوخِ؟ فَقَالَ لَا قَالَ: هَلَكْتَ وَأَهْلَكْتَ

“Ali b. Ebi Talib radiyallahu anh bir kıssacı gördü ve ona:

“Sen nesh eden ile nesh edileni biliyor musun?” diye sordu. O da:

“Hayır” dedi. Ali radiyallahu anh dedi ki:

“Hem kendin helak oldun, hem de başkalarını helak ettin.”³¹⁰

İbrahim b. el-A'lâ el-Ganevî dedi ki: “Said b. Ebi'l-Hasen Ebu Yahya el-Muarkab ile karşılaştı ve ona:

مَنِ الَّذِي قَالَ لَهُ: اعْرِفُونِي اعْرِفُونِي؟ قَالَ: ذَاكَ يَا سَعِيدُ أَنِّي
أَنَا هُوَ. قَالَ: مَا عَرَفْتُ أَنَّكَ هُوَ. قَالَ: فَإِنِّي أَنَا هُوَ، مَرَّ بِي عَلَيٌّ -
رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - وَأَنَا أَقْضُ بِالْكُوفَةِ، فَقَالَ لِي: مَنْ أَنْتَ؟ فَقُلْتُ:
أَنَا أَبُو يَحْيَى. قَالَ: لَسْتُ بِأَبِي يَحْيَى، وَلَكِنَّكَ تَقُولُ: اعْرِفُونِي
اعْرِفُونِي. ثُمَّ قَالَ: هَلْ عَلِمْتَ النَّاسِخَ مِنَ الْمَنْسُوخِ؟ قُلْتُ: لَا.

³¹⁰ **Buhârî ve Muslim'in şartlarına göre sahih.** İbn Ebi Asım el-Muzekkir ve't-Tezkir (14) Ali b. Harb, Hadisu Sufyan b. Uyeyne (145) Ebu Hayseme el-İlm (130) Hazimi el-İtibar (s.4) Beyhaki el-Medhal (184) Beyhaki Sunen (10/117)

قَالَ: هَلَكْتَ وَأَهْلَكْتَ. فَمَا عُدْتُ بَعْدَ أَنْ أَقْصَ عَلَى أَحَدٍ،
أَنَّا فَعَلْنَا ذَلِكَ يَا سَعِيدُ؟

“Beni tanıyın, beni tanıyın” diyen kimdir?” dedi. O da dedi ki:

“O kişi benim ey Said!” Said b. Ebi'l-Hasen: “Onun sen olduğunu bilmiyordum” dedi. Ebu Yahya:

“O benim. Ali radiyallahu anı bana uğradığında ben Kufe’de kıssa anlatıyordum. Bana:

“Sen kimsin?” dedi. Ben de:

“Ebu Yahya’yım” dedim. Dedi ki:

“Sen Ebu Yahya değilsin. Sen: “Beni tanıyın, beni tanıyın” diyorsun. Sen nasih ve mensuhu biliyor musun?” Ben:

“Hayır” dedim. Bunun üzerine: “Hem kendini, hem de başkalarını helak ettin” dedi. Ben de artık kimseye kıssa anlatmadım. Bunun sana bir faydası oldu mu ey Said?”³¹¹

Cahiliyyeyi Bilmek

Ömer b. el-Hattâb radiyallahu anı şöyle demiştir:

قَدْ عَلِمْتُ وَرَبِّ الْكَعْبَةِ مَتَى تَهْلِكُ الْعَرَبُ: إِذَا وَلِيَ أَمْرَهُمْ
مَنْ لَمْ يَصْحَبِ الرَّسُولَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَلَمْ يُعَالَجِ أَمْرَ

³¹¹ **Sahih.** Hazimî el-İtibar (s.4) İbnu'l-Cevzi Nevasihu'l-Kur'ân (1/153) muhtasar olarak; Ebu Nuaym Tarihu Esbehan (s.50) Abdurrazzak (3/220)

“Kâbe’nin rabbine yemin ederim ki, Arapların (müslümanların) ne zaman helak olacağını anladım. İşlerinin başına Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’e sahabilik yapmamış ve Cahiliyye’yi bilmeyen kimseler gelirse, İslam’ın bağları birer birer çözülür.”³¹²

İlim Ulaşmadıkça Kişi Mes’ul Olmaz

Abbâd b. Şurahbil dedi ki:

أَصَابَنِي سَنَةٌ فَدَخَلْتُ حَائِطًا مِنْ حِيطَانِ الْمَدِينَةِ فَأَكَلْتُ
وَحَمَلْتُ فِي ثَوْبِي فَجَاءَ صَاحِبُ الْحَائِطِ فَضَرَبَنِي وَأَخَذَ ثَوْبِي
فَاتَّيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ لَهُ: مَا عَلَّمْتَ إِذْ كَانَ
جَاهِلًا وَلَا أَطَعَمْتَ إِذْ كَانَ جَائِعًا؟ أَوْ قَالَ: سَاغِبًا وَأَمَرَهُ فَرَدَّ عَلَيَّ
ثَوْبِي وَأَعْطَانِي وَسَقَا أَوْ نِصْفَ وَسْقٍ مِنْ طَعَامٍ

“Bana açlık isabet etmişti. Bunun üzerine Medine’nin bahçelerinden bir bahçeye girip, bir miktar yedim. Bir kısmını da elbisemin içerisine koydum. Az sonra bahçenin sahibi çıkageldi, beni dövdü ve elbisemi aldı. Bunun üzerine Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’e gelip durumu haber verdim. Bunun üzerine Nebî sallallahu aleyhi ve sellem ona:

"Sen buna bir şey öğretmedin; o cahildi ve onu doyurmadın, o aç idi" buyurdu. Ona elbisemi bana geri vermesini emretti. Bahçe sahibi de bana bir vesk yahut da yarım vesk yiyecek

³¹² **Sahih mevkuf.** Hâkim (4/475) Ebu Nuaym Hilye (7/243) İbn Sa’d (6/129) İbn Ebi Şeybe (6/410) Beyhaki, Şuab (6/69) İbnu’l-Ca’d, Musned (2368)

Bilmeyenin Mazur Oluşu

Ebu Said el-Hudrî radiyallahu anh'den:

بَيْنَمَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي بِأَصْحَابِهِ إِذْ
خَلَعَ نَعْلَيْهِ فَوَضَعَهُمَا عَنْ يَسَارِهِ فَلَمَّا رَأَى ذَلِكَ الْقَوْمُ أَلْقَوْا نِعَالَهُمْ
فَلَمَّا قَضَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَاتَهُ قَالَ مَا حَمَلَكُمُ
عَلَى إِلْقَاءِ نِعَالِكُمْ قَالُوا رَأَيْنَاكَ أَلْقَيْتَ نَعْلَيْكَ فَالْقَيْنَا نِعَالَنَا فَقَالَ
رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ جِبْرِيلَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
أَتَانِي فَأَخْبَرَنِي أَنَّ فِيهِمَا قَدْرًا أَوْ قَالَ أَدَّى وَقَالَ إِذَا جَاءَ أَحَدُكُمْ
إِلَى الْمَسْجِدِ فَلْيَنْظُرْ فَإِنْ رَأَى فِي نَعْلَيْهِ قَدْرًا أَوْ أَدَّى فَلْيَمْسَحْهُ
وَلْيُصَلِّ فِيهِمَا

“Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ashâbı arasında namaz kılarken ayakkabılarını çıkardı ve sol tarafına koydu. Cemaat bunu görünce onlar da ayakkabılarını çıkardılar. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem namazı bitirince:

“Sizi ayakkabılarınızı çıkarmaya iten sebep nedir?” buyurdu. Dediler ki:

“Senin ayakkabılarını çıkardığını gördük, biz de

³¹³ **Buhârî ve Muslim'in şartlarına göre sahih.** İbn Kani Mu'cemu's-Sahabe (2/190) Ebû Dâvûd (2620) Nesâî (5409) İbn Mâce (2298) Ahmed (4/167) Hâkim (4/148) Taberânî Evsat (8/241, 242) Tayalisi (1169) İbn Ebi Asım, el-Ahad ve'l-Mesani (1654) Beyhaki (10/2)

ayakkabılarımızı çıkardık.” Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki:

“Muhakkak Cibril aleyhi's-selâm bana geldi ve ayakkabılarımda pislik (veya ezâ dedi) olduğunu söyledi.” Sonra dedi ki:

“Biriniz mescide geldiğinde baksın, eğer ayakkabılarında pislik veya eza olduğunu görürse onu silsin ve ayakkabılarıyla namaz kılsın.”³¹⁴

Hata, Unutma ve İkraḥ Mazerettir

İbn Abbas radiyallahu anhuma'dan: “Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki:

وَضَعَ عَنْ أُمَّتِي الْخَطَأَ وَالنِّسْيَانَ وَمَا اسْتَكْرِهُوا عَلَيْهِ

“Ümmetimden hata, unutma ve baskı sebebiyle yaptıkları şeylerin sorumluluğu kaldırılmıştır.”³¹⁵

Üç Kişiden Kalem Kaldırılmıştır

Aişe radiyallahu anha'dan: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

³¹⁴ **Muslim'in şartına göre sahih.** Ebû Dâvûd (650, 651) Ahmed (3/20) Tayalisi (2268) İbn Hibbân (5/561) İbn Huzeyme (1017) Hâkim (1/391) Ebû Ya'lâ (2/410) İbn Sa'd (1/480) İbnu'l-Munzir el-Evsat (732) Beyhaki (2/402)

³¹⁵ **Buhârî ve Muslim'in şartlarına göre sahih.** Ebu Cafer İbn Duḥaym Fevaid (116) İbn Hibbân (16/202) Hâkim (2/216) Ziyau'l-Makdisi el-Muhtare (11/183, 201) İbn Mâce (2045) Darekutni (4/171) Taberânî (11/134) Taberânî Evsat (8/161) İbnu'l-Munzir Tefsir (185) İbnu'l-Munzir el-Evsat (8961, 9206, 9659) Sa'lebi el-Keşfu ve'l-Beyan (s.377) el-Muḥallisiyyat (191) Hatib Tarih (7/377) Saydavi Mu'cemu's-Şuyuh (s.361) İbn Hazm el-Muhalla (4/4, 10/404) İbn Hazm el-İḥkam (5/138) İbn Adiy el-Kamil (2/346, 5/282) Tahavi Şerhu Meani'l-Asar (3/95) Beyhaki (7/356, 10/61) İbn Asakir Tarih (50/261)

رُفِعَ الْقَلَمُ عَنْ ثَلَاثَةٍ: النَّائِمِ حَتَّى يَسْتَيْقِظَ وَعَنِ الْمُبْتَلَى حَتَّى يَبْرَأَ وَعَنِ الصَّبِيِّ حَتَّى يَعْقِلَ

“Üç kişiden kalem kaldırılmıştır. Uyanıncaya kadar uyuyandan, iyileşinceye kadar belaya uğramış (deli) kimseden ve akledinceye kadar çocuktan.”³¹⁶

Te'vil Sahibi Mazurdur

Abdullah b. Amir b. Rebia rahimehullah dedi ki:

إِنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ، اسْتَعْمَلَ قُدَّامَةَ بْنَ مَطْعُونٍ عَلَى الْبَحْرَيْنِ وَهُوَ خَالُ حَفْصَةَ وَعَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ فَقَدِمَ الْجَارُودُ سَيِّدُ عَبْدِ الْقَيْسِ عَلَى عُمَرَ مِنَ الْبَحْرَيْنِ فَقَالَ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ إِنَّ قُدَّامَةَ شَرِبَ فَسَكِرَ، وَلَقَدْ رَأَيْتُ حَدًّا مِنْ حِدُودِ اللَّهِ حَقًّا عَلَيَّ أَنْ أَرْفَعَهُ إِلَيْكَ فَقَالَ عُمَرُ: مَنْ يَشْهَدُ مَعَكَ قَالَ: أَبُو هُرَيْرَةَ: فَدَعَا أَبَا هُرَيْرَةَ فَقَالَ: بِمِ أَشْهَدُ؟ قَالَ: لَمْ أَرَهُ يَشْرَبُ وَلَكِنِّي رَأَيْتُهُ سَكِرَانَ فَقَالَ عُمَرُ: لَقَدْ تَنَطَّعْتَ فِي الشَّهَادَةِ قَالَ: ثُمَّ كَتَبَ إِلَى قُدَّامَةَ أَنْ يَقْدِمَ إِلَيْهِ مِنَ الْبَحْرَيْنِ فَقَالَ الْجَارُودُ لِعُمَرَ: أَقِمْ عَلَى هَذَا كِتَابَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فَقَالَ عُمَرُ: أَخْصَمْتُ أَنْتَ أَمْ شَهِدْتُ قَالَ: بَلْ شَهِدْتُ قَالَ:

³¹⁶ **Muslim'in şartına göre sahih.** Tirmizî İlelu'l-Kebir (245) Ahmed (6/101, 144) İshak b. Rahuye (1713) İbn Hibbân (1/355) Hâkim (2/68) İbnu'l-Carud el-Munteka (148, 808) Ebû Dâvûd (4398) İbn Mâce (2041) Dârimî (2342) Nesâî (3432) İbn Ebî Şeybe (4/180) Ebû Ya'lâ (7/366) İbnu'l-Munzir el-Evsat (2327, 7712, 9064) Beyhaki (6/84, 10/317)

فَقَدْ أَدَّيْتَ شَهَادَتَكَ قَالَ: فَقَدْ صَمَتَ الْجَارُودُ حَتَّى غَدَا عَلَى عُمَرَ
فَقَالَ: أَقِمِ عَلَى هَذَا حَدَّ اللَّهِ فَقَالَ عُمَرُ: مَا أَرَاكَ إِلَّا خَضَمًا، وَمَا
شَهِدَ مَعَكَ إِلَّا رَجُلٌ فَقَالَ الْجَارُودُ: إِنِّي أُنْشِدُكَ اللَّهَ، فَقَالَ عُمَرُ:
لَتُمْسِكَ لِسَانُكَ أَوْ لَأَسُوءَنَّكَ فَقَالَ الْجَارُودُ: أَمَّا وَاللَّهِ مَا ذَاكَ
بِالْحَقِّ أَنْ شَرِبَ ابْنُ عَمِّكَ وَتَسُوءَنِي، فَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ: إِنْ كُنْتَ
تَشُكُّ فِي شَهَادَتِنَا فَأَرْسِلْ إِلَى ابْنَةِ الْوَلِيدِ فَسَلِّهَا، وَهِيَ امْرَأَةٌ قُدَامَةٌ
فَأَرْسَلَ عُمَرُ إِلَى هِنْدَ ابْنَةِ الْوَلِيدِ يَنْشُدُهَا فَأَقَامَتِ الشَّهَادَةَ عَلَى
زَوْجِهَا فَقَالَ عُمَرُ لِقُدَامَةٍ: إِنِّي حَادُّكَ فَقَالَ: لَوْ شَرِبْتَ كَمَا يَقُولُونَ
مَا كَانَ لَكُمْ أَنْ تَجْلِدُونِي، فَقَالَ عُمَرُ: لِمَ؟ قَالَ قُدَامَةُ: قَالَ اللَّهُ
تَعَالَى: {لَيْسَ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جُنَاحٌ فِيمَا
طَعَمُوا إِذَا مَا اتَّقَوْا وَآمَنُوا} الْآيَةَ فَقَالَ عُمَرُ: أَخْطَأْتَ التَّأْوِيلَ إِنَّكَ
إِذَا اتَّقَيْتَ اجْتَنَبْتَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْكَ قَالَ: ثُمَّ أَقْبَلَ عُمَرُ عَلَى
النَّاسِ فَقَالَ: مَاذَا تَرَوْنَ فِي جَلْدِ قُدَامَةَ قَالُوا: لَا نَرَى أَنْ تَجْلِدَهُ
مَا كَانَ مَرِيضًا، فَسَكَتَ عَنْ ذَلِكَ أَيَّامًا وَأَصْبَحَ يَوْمًا وَقَدْ عَزَمَ عَلَى
جَلْدِهِ فَقَالَ لِأَصْحَابِهِ: مَاذَا تَرَوْنَ فِي جَلْدِ قُدَامَةَ قَالُوا: لَا نَرَى أَنْ
تَجْلِدَهُ مَا كَانَ ضَعِيفًا فَقَالَ عُمَرُ: لِأَنْ يَلْقَى اللَّهَ تَحْتَ السَّيَاطِ
أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ يَلْقَاهُ، وَهُوَ فِي عُنُقِي اثْنُونِي بِسَوْطٍ تَامٍ فَأَمَرَ
بِقُدَامَةٍ فَجَلَدَ فَعَاظَبَ عُمَرُ قُدَامَةَ وَهَجَرَهُ فَحَجَّ وَقُدَامَةُ مَعَهُ

مُغَاضِبًا لَهُ، فَلَمَّا قَفَلَا مِنْ حَجَّيْهِمَا، وَنَزَلَ عُمَرُ بِالسُّقْيَا نَامَ، ثُمَّ اسْتَيْقَظَ مِنْ نَوْمِهِ قَالَ: عَجِّلُوا عَلَيَّ بِقُدَامَةَ فَاتُّونِي بِهِ فَوَاللَّهِ إِنِّي لَأَرَى آتٍ أَتَانِي فَقَالَ: سَالِمٌ قُدَامَةٌ فَإِنَّهُ أَخُوكَ فَعَجِّلُوا إِلَيَّ بِهِ فَلَمَّا أَتَوْهُ أَبِي أَنْ يَأْتِي، فَأَمَرَ بِهِ عُمَرُ أَنْ أَبِي إِنْ يَجْرُوهُ إِلَيْهِ فَكَلَّمَهُ عُمَرُ وَاسْتَغْفَرَ لَهُ فَكَانَ ذَلِكَ أَوَّلَ صَلَاحِهِمَا

“Ömer radiyallahu anh Kudâme b. Ma'zun'u Bahreyn'e vali tayin etmişti. Kudame radiyallahu anh Hafsa ve Abdullah'ın dayısı idi. Bir gün Abdulkays kabilesinin reisi olan Carud, Bahreyn'den Ömer radiyallahu anh'ın yanına geldi ve dedi ki:

“Ey Mü'minlerin Emiri! Kudame şarap içti ve sarhoş oldu. Allah'ın haramlarını çiğnediğini gördüğüm için bunu size haber vermeyi kendime vafize bildim” Ömer radiyallahu anh dedi ki:

“Şahidin var mı?” Carud:

“Evet, Ebu Hureyre (şahidimdir)” dedi. Ömer radiyallahu anh Ebu Hureyre radiyallahu anh'ı çağırttı ve ona dedi ki:

“Şahitlik ediyor musun?” Ebu Hureyre radiyallahu anh:

“Ben onun şarap içtiğini görmedim fakat sarhoş olduğunu gördüm” dedi. Ömer radiyallahu anh:

“Şimdi şehadet tam oldu” dedi ve mektup yazarak Kudame'yi Bahreyn'den geri çağırdı. Kudame gelince Carud Ömer radiyallahu anh'e dedi ki:

“Şimdi buna Allah'ın kitabı ile hükmet” Ömer radiyallahu anh:

“Sen davacı mısın yoksa şahit mi?” dedi. Carud:

“Ben şahidim” dedi. Ömer radiyallahu anh:

“Şu halde şahitliğini yapmış bulunuyorsun” dedi. Carud sustu, fakat bir sonraki gün yine Ömer radiyallahu anh’ın yanına geldi ve dedi ki:

“Buna Allah’ın tayin ettiği haddi vur” Ömer radiyallahu anh:

“Ben seni davacı olarak görüyorum, onun aleyhinde sadece bir kişi şahitlik yaptı” dedi. Carud dedi ki:

“Ben bunu senden Allah için istedim” Ömer radiyallahu anh dedi ki:

“Sus yoksa elimden kurtulamazsın.” Carud dedi ki:

“Senin amcaoğlun şarap içiyor ama ceza bana kesiliyor. Hak bu mu?” Ebu Hureyre radiyallahu anh Ömer radiyallahu anh’e dedi ki:

“Eğer bizim şahitliğimize itibar etmiyorsan birini Kudame’nin zevcesinden sorması için gönder” Bunun üzerine Ömer radiyallahu anh birisini Kudame’nin zevcesi Hind bt. Velid’e gönderdi ve kadın kocasının aleyhinde şahitlik yaptı. Ömer radiyallahu anh Kudame’ye dedi ki:

“Sana Allahın tayin ettiği haddi uygulayacağım” Kudame dedi ki:

“Eğer ben onların dedikleri gibi içsem bile bana hadd uygulayamazsın.” Ömer radiyallahu anh:

“Neden?” dedi. Kudame dedi ki:

“Çünkü Allah: **“İman edip salih ameller işleyenlere; Allah’a karşı gelmekten sakındıkları, iman ettikleri ve salih amel işledikleri, sonra Allah’a karşı gelmekten sakındıkları ve iman ettikleri, sonra yine Allah’a karşı gelmekten sakındıkları ve iyilik ettikleri takdirde, daha önce tatmış olduklarından dolayı bir günah yoktur. Allah, iyilik edenleri sever.”** (Maide, 93) buyuruyor.” Ömer radiyallahu anh dedi ki:

“Sen tevilinde hata ettin. Eğer Allah’tan sakınsaydın Allah’ın

sana haram kıldığı şeylerden vazgeçerdin.” Daha sonra Ömer radiyallahu anh insanlara şöyle sordu:

“Kudame’ye hadd uygulanması konusunda ne düşünüyorsunuz?” Dediler ki:

“Hasta olduğu müddetçe cezalandırılmasını doğru saymıyoruz” Ömer radiyallahu anh belli bir dönem bıraktıktan sonra kanaatini değiştirerek:

“Bunun kamçılar altında Allahın huzuruna çıkması, benim boynumda bir cezayı uygulamama sorumluluğuyla Allah’ın huzuruna çıkmamdan daha hayırlıdır” dedi ve Kudame’ye haddi uyguladı. Ömer radiyallahu anh Kudame’ye öfkelenip dargın durdu. Beraber hac yaptıklarında Ömer radiyallahu anh Kudame radiyallahu anh’e dargın idi. Hac yolculuğu sırasında Ömer radiyallahu anh bir su kenarında mola verip uyudu. Sonra uyanarak şöyle dedi:

“Hemen bana Kudame’yi getirin. Çünkü rüyamda bana birisi gelerek:

“Kudame ile barış. Zira o senin kardeşindir” dedi. Hemen onu bana getirin.” Ona gittiklerinde Kudame gelmek istemedi. Ömer radiyallahu anh onun zorla getirilmesini emretti, bağışlanma diledi.”³¹⁷

Bu Ümmetin Fırkalara Ayrılması

Ebu Hureyre radiyallahu anh’dan: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

افْتَرَقَتِ الْيَهُودُ عَلَى إِحْدَى وَسَبْعِينَ فِرْقَةً، وَافْتَرَقَتِ
النَّصَارَى عَلَى اثْنَتَيْنِ وَسَبْعِينَ فِرْقَةً، وَتَفْتَرِقُ أُمَّتِي عَلَى ثَلَاثٍ

³¹⁷ **Buhârî ve Muslim’in şartlarına göre sahih.** Abdurrazzak (9/240) İbn Sa’d (5/560) İbn Şebbe Tarihu Medine (3/842)

وَسَبْعِينَ فِرْقَةً

“Yahudiler yetmiş bir fırkaya ayrıldılar. Hristiyanlar yetmiş iki fırkaya ayrıldılar. Ümmetim de yetmiş üç fırkaya ayrılır.”³¹⁸

Ebu Said el-Hudrî radiyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

لَتَبْعَنَّ سَنَنْ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ شَبْرًا بِشَبْرٍ، وَذِرَاعًا بِذِرَاعٍ حَتَّى
لَوْ دَخَلُوا جُحَرَ ضَبٍّ لَتَبِعْتُمُوهُمْ قَالَ أَبُو سَعِيدٍ الْخُدْرِيُّ قُلْنَا: يَا
رَسُولَ اللَّهِ الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى قَالَ: فَمَنْ

“Elbette sizden öncekilerin yoluna adım adım, karış karış uyacaksınız. Hatta öyle ki, onlar bir kertenkele deliğine girseler siz de onları takip edeceksiniz.” Ebu Said el-Hudri radiyallahu anh dedi ki:

“Biz: Ey Allah'ın rasulü! Yahudi ve Hristiyanları mı (kastediyorsun)?” dedik. Buyurdu ki:

“(Başka) kimler olacaktı ki?”³¹⁹

Ebu Hureyre radiyallahu anh'den: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

إِنَّ الَّذِينَ فَارَقُوا دِينَهُمْ، وَكَانُوا شِيعًا لَسْتُ مِنْهُمْ فِي شَيْءٍ

³¹⁸ **Sahih.** İbn Hibbân (14/140) Ebû Dâvûd (4596) Tirmizî (2640) İbn Mâce (3991) Ahmed (2/332) Hâkim (1/47, 217) Ebû Ya'lâ (10/317, 381, 502) İbn Batta el-İbane (1/374) Acurri eş-Şeria (21, 22)

³¹⁹ **Sahih.** Buhari (3456) Müslim (2669)

قَالَ: هُمْ أَهْلُ الْبِدْعِ وَالْأَهْوَاءِ مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ

“Dînlerini, (bir kısmına inanıp bir kısmına da inanmayarak) parçalayanlar ve böylece fırka fırka olanlar, işte hiçbir hususta sen onlardan olmadın” (En'am 159) ayetinde bahsedilenler bu ümmetin bid'at ve hevâ ehlidir.”³²⁰

Enes b. Malik radiyallahu anh dedi ki:

ذُكِرَ رَجُلٌ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَذَكَرُوا مِنْ قُوَّتِهِ فِي الْجِهَادِ وَالْاجْتِهَادِ فِي الْعِبَادَةِ فَأَقْبَلَ الرَّجُلُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ إِنِّي لَأَرَى فِي وَجْهِهِ سَفْعَةً مِنَ الشَّيْطَانِ ثُمَّ أَقْبَلَ فَسَلَّمَ عَلَيْهِمْ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هَلْ حَدَّثْتَ نَفْسَكَ حِينَ أَشْرَفْتَ عَلَيْنَا أَنَّهُ لَيْسَ فِي الْقَوْمِ أَحَدٌ خَيْرٌ مِنْكَ قَالَ نَعَمْ وَذَهَبَ فَاخْتَطَّ مَسْجِدًا وَصَفَّ قَدَمَيْهِ يُصَلِّي فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَيُّكُمْ يَقُومُ إِلَيْهِ فَيَقْتُلُهُ فَذَهَبَ أَبُو بَكْرٍ فَوَجَدَهُ يُصَلِّي قَالَ فَهَابَ أَنْ يَقْتُلَهُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَيُّكُمْ يَقُومُ إِلَيْهِ فَيَقْتُلُهُ فَقَامَ عُمَرُ فَقَالَ أَنَا أَذْهَبُ إِلَيْهِ فَوَجَدَهُ يُصَلِّي فَصَنَعَ مِثْلَ مَا صَنَعَ أَبُو بَكْرٍ ثُمَّ رَجَعَ فَقَالَ عَلَيَّ أَنَا فَقَالَ أَنْتَ إِنْ أَدْرَكَتَهُ فَذَهَبَ فَوَجَدَهُ قَدْ

³²⁰ **Sahih.** Taberani, Mucemu'l-Evsat (1/207) Taberî, Tefsir (10/33) el-Uşeyb, Cuz (no:44) Buhari Halku Ef'ali'l-İbad (s.66)

انْصَرَفَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّ هَذَا الْأَوَّلَ قَرْنٌ
يَخْرُجُ مِنْ أُمَّتِي لَوْ قَتَلَهُ مَا اخْتَلَفَ اثْنَانِ مِنْ أُمَّتِي ثُمَّ قَالَ إِنَّ بَنِي
إِسْرَائِيلَ افْتَرَقَتْ عَلَى إِحْدَى وَسَبْعِينَ فِرْقَةً وَإِنَّ أُمَّتِي سَتَفْتَرِقُ
عَلَى اثْنَتَيْنِ وَسَبْعِينَ فِرْقَةً كُلُّهَا فِي النَّارِ إِلَّا وَاحِدَةً وَهِيَ الْجَمَاعَةُ

“Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’in yanında bir adam anlatıldı ve onun cihaddaki kuvvetinden, ibadetteki gayretinden bahsedildi. Adam gelince Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

“Nefsim elinde bulunana yemin ederim ki bu adamın iki gözü arasında şeytanın tesiriyle bir karalık vardır” buyurdu. Adam gelip selam verdi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ona:

“Meclisimin karşısında durduğun zaman içinden: “Bu mecliste benden daha hayırlı kimse yoktur” dedin mi?” diye sordu. Adam:

“Evet” dedikten sonra Mescid’in bir tarafına gidip ayağıyla bir çizgi çizdi ve ayaklarını o çizgi hizasına koyup namaz kılmaya başladı. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

“Hanginiz kalkıp bu adamı öldürecek?” diye sordu. Ebu Bekr radiyallahu anh gitti ve onu namaz kılariken görünce onu öldürmekten çekindi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

“Hanginiz kalkıp onu öldürecek?” diye sordu. Ömer radiyallahu anh kalktı ve:

“Ben giderim” dedi. Adamı namaz kılar halde bulunca Ebu Bekr radiyallahu anh’ın yaptığıнын aynısını yaptı, sonra geri döndü. Ali radiyallahu anh:

“Ben yaparım” deyince Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

“Ona yetişirsen sen öldürebilirsin” buyurdu. Nihayet Ali

radiyallahu anh gitti fakat adam gitmişti. Bunun üzerine Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Şüphesiz bu, ümmetim arasında çıkan ilk boynuzdur! Onu öldürseydin ümmetinden iki kişi dahi ihtilaf etmezdi.” Sonra şöyle buyurdu:

“Şüphe yok ki İsrailoğulları yetmiş bir fırkaya ayrıldılar. Ümmetim ise yetmiş iki fırkaya ayrılacaktır. Bir fırka dışında kalan bütün fırkalar cehenneme gidecektir. O kurtulan da el-Cemaattir.”³²¹

İbn Amr radiyallahu anhuma'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki:

لَيَأْتِيَنَّ عَلَى أُمَّتِي مَا أَتَى عَلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ حَذَوَ النَّعْلِ
بِالنَّعْلِ، حَتَّى إِنْ كَانَ مِنْهُمْ مَنْ أَتَى أُمَّهُ عِلَانِيَةً لَكَانَ فِي أُمَّتِي مَنْ
يَضْنَعُ ذَلِكَ، وَإِنَّ بَنِي إِسْرَائِيلَ تَفَرَّقَتْ عَلَى ثِنْتَيْنِ وَسَبْعِينَ مِلَّةً،
وَتَفْتَرِقُ أُمَّتِي عَلَى ثَلَاثٍ وَسَبْعِينَ مِلَّةً، كُلُّهُمْ فِي النَّارِ إِلَّا مِلَّةً
وَاحِدَةً، قَالُوا: وَمَنْ هِيَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: مَا أَنَا عَلَيْهِ الْيَوْمَ
وَأَصْحَابِي

“İsrailoğullarının başına gelenler, tıpkı bir ayakkabının

³²¹ **Buhârî ve Muslim'in şartlarına göre sahih.** Ziyau'l-Makdisi el-Muhtare (7/89) Ebû Ya'lâ (7/154) İbnu'l-Mukrî Mu'cem (411) Taberânî Musnedu's-Şamiyyin (2001) Bezzar (14/60) Ebû Nuaym Hilye (3/226) Darekutni (2/398) İbn Batta el-Ibane (41) Hakîm et-Tirmizi, Nevadiru'l-Usul (249) Mervezi Tazimu Kadri's-Salat (330) Acurri, eş-Şeria (49-50) Beyhakî Delail (6/287)

Muhtasar olarak son cümleyle: Ahmed (3/145) Taberî Tefsir (5/647) İbn Mâce (3993) el-Lalekai İtikad (148) Fesevi Ma'rife (3/373) Mervezi es-Sunne (53) Hatib Şerafu Ashabi'l-Hadis (s.24)

diğerini takip ettiği gibi ümmetimin başına da gelecektir. Hatta onlardan birisi alenen anasıyla zina etmişse ümmetimden de bunun yapacak olan çıkacaktır. Muhakkak ki İsrailoğulları yetmiş iki fırkaya ayrıldılar. Benim ümmetim de yetmiş üç fırkaya ayrılacaktır. Biri dışında hepsi de ateştedir.” Dediler ki:

“O (kurtulan) hangisidir ey Allah’ın rasulü?” Şöyle buyurdu:

“Bugün benim ve ashabımın üzerinde bulunduğu yolda olanlardır.”³²²

Enes radiyallahu anh’den: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

تَفْتَرِقُ هَذِهِ الْأُمَّةُ عَلَى ثَلَاثٍ وَسَبْعِينَ فِرْقَةً كُلُّهُمْ فِي النَّارِ
إِلَّا وَاحِدَةً قَالُوا وَمَا هِيَ تِلْكَ الْفِرْقَةُ قَالَ مَا أَنَا عَلَيْهِ الْيَوْمَ
وَأَصْحَابِي

“Ümmetim yetmiş üç fırkaya ayrılacaktır. Biri dışında hepsi de ateştedir.” Dediler ki:

“O (kurtulan) hangisidir ey Allah’ın rasulü?” Şöyle buyurdu:

“Bugün benim ve ashabımın üzerinde bulunduğu yolda olanlardır”³²³

Ebu Musa el-Eşari radiyallahu anh’den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber akşam namazını kıldık. Sonra:

“Oturalım da onunla beraber yatsıyı da kılalım” dedik ve oturduk. Derken yanımıza çıktı ve:

³²² **Hasen.** Hâkim (1/218) Tirmizi (2641) Taberânî (13/30)

³²³ **Hasen.** Zîyau'l-Makdisi el-Muhtare (7/277) Taberânî Evsat (5/137, 8/22)

“Siz hâlâ burada mısınız?” dedi. Biz:

“Ey Allah’ın Rasulü! Seninle birlikte akşam namazını kıldık. Sonra: “Oturalım da seninle birlikte yatsıyı da kılalım” dedik.

“İyi ettiniz ve isabet ettiniz!” buyurdu. Ardından başını semaya kaldırdı. Çokça başını semaya kaldırırdı ve şöyle buyurdu:

النُّجُومُ أَمَنَةٌ لِلسَّمَاءِ، فَإِذَا ذَهَبَتِ النُّجُومُ أَتَى السَّمَاءَ مَا
تُوعَدُ، وَأَنَا أَمَنَةٌ لِأَصْحَابِي، فَإِذَا ذَهَبْتُ أَتَى أَصْحَابِي مَا يُوعَدُونَ،
وَأَصْحَابِي أَمَنَةٌ لِأُمَّتِي، فَإِذَا ذَهَبَ أَصْحَابِي أَتَى أُمَّتِي مَا يُوعَدُونَ

“Yıldızlar semanın güvencesidir. Yıldızlar gidince semaya vaad olunan gelir. Ben ashabım için bir güvenceyim. Ben gidince, ashabıma vaad olunanlar gelir. Ashabım da ümmetim için bir güvencedir. Ashabım gidince ümmetime vaad olunan şeyler gelir.”³²⁴

Abdullah b. Mes’ûd radiyallahu anh’den: “Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem bize bir çizgi çizdi ve:

هَذَا سَبِيلُ اللَّهِ ثُمَّ خَطَّ خُطُوطًا عَنْ يَمِينِهِ وَعَنْ شِمَالِهِ ثُمَّ قَالَ
هَذِهِ سُبُلٌ عَلَى كُلِّ سَبِيلٍ مِنْهَا شَيْطَانٌ يَدْعُو إِلَيْهِ ثُمَّ تَلَا: وَأَنَّ هَذَا
صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ

“Bu Allah’ın yoludur” dedi. Sonra sağına ve soluna çizgiler çizerek:

“Bunlar da yollardır. Her yolun başında ona davet eden bir

³²⁴ Sahih. Muslim (2531)

şeytan vardır” dedi. Sonra da

“Bu, hiç şüphesiz, benim dosdoğru yolumdur; bu itibarla ona uyun; diğer yollara uymayın. Aksi halde sizi O'nun yolundan ayırır.” (En'am 153) ayetini okudu.”³²⁵

Tavus rahimehullah şöyle anlatmıştır: İbn Abbas radiyallahu anhuma dedi ki:

قَالَ لِي مُعَاوِيَةُ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ: أَلَسْتَ عَلَى مِلَّةِ عَلِيٍّ؟
قُلْتُ: وَلَا عَلَى مِلَّةِ عُثْمَانَ، أَنَا عَلَى مِلَّةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ

“Muaviye radiyallahu anh bana dedi ki:

“Sen Ali'nin milletinden değil misin?” Ben de dedim ki:

“Hayır, ne Ali'nin ne de Osman'ın milletindenim. Ancak ben Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in milletindenim.”³²⁶

Meymûn b. Mihrân rahimehullah şöyle demiştir:

إِيَّاكُمْ وَكُلَّ هَوًى يُسَمَّى بِغَيْرِ الْإِسْلَامِ

“Sizi “İslâm” adı dışındaki bütün isimlerden sakındırırım.”³²⁷

³²⁵ **Hasen.** Ahmed (1/435) Nesâî Sunenu'l-Kubrâ (6/343)

³²⁶ **Sahih mevkuf.** el-Lâlekâî, İtikad (132-133) Ebu Nuaym Hilye (1/328) İbn Batta el-İbâne (237, 238) İbn Hazm el-İhkam (4/607, 6/315) Belazuri Ensab (4/35)

³²⁷ **Sahih maktu.** İbn Batta, el-İbâne (236) Ebû Nuaym, el-Hilye (4/92)

İhtilaflarda Selefin Yoluna Sarılmak

Abdullah b. Mes'ud radiyallahu anh dedi ki:

تَعَلَّمُوا الْعِلْمَ قَبْلَ أَنْ يُقْبَضَ، وَقَبْضُهُ أَنْ يَذْهَبَ أَهْلُهُ،
وَعَلَيْكُمْ بِالْعِلْمِ، فَإِنَّ أَحَدَكُمْ لَا يَدْرِي مَتَى يَفْتَقَرُ إِلَى مَا عِنْدَهُ،
وَإِنَّكُمْ تَجِدُونَ أَقْوَامًا يَقُولُونَ: أَنَّهُمْ يَدْعُونَكُمْ إِلَى كِتَابِ اللَّهِ فَقَدْ
نَبَذُوهُ وَرَاءَ ظُهُورِهِمْ، فَعَلَيْكُمْ بِالْعِلْمِ، وَإِيَّاكُمْ وَالتَّبَدُّعَ، وَإِيَّاكُمْ
وَالْتَّنَطُّعَ، وَإِيَّاكُمْ وَالتَّعَمُّقَ، وَعَلَيْكُمْ بِالْعَتِيقِ

“Kaldırılmadan ve ehli olanlar gitmeden önce ilmi öğrenin. Size ilmi tavsiye ederim. Zira biriniz yanındakilere ne zaman muhtaç olacağını bilemez. Sizler, Allah'ın kitabını arkalarına attıkları halde sizi Allah'ın kitabına çağıran kimseler göreceksiniz. Size ilmi tavsiye ederim. Bid'at çıkarmaktan, aşırılıktan ve derinlere dalmaktan sizleri sakındırırım. Size gereken ilk durum (ashabın üzerinde olduğu yol)dur.”³²⁸

İrbâz b. Sâriye radiyallahu anh'den: “Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

فَإِنَّهُ مَنْ يَعِشْ مِنْكُمْ يَرَى بَعْدِي اخْتِلَافًا كَثِيرًا، فَعَلَيْكُمْ
بِسُنَّتِي وَسُنَّةِ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِينَ الْمَهْدِيِّينَ، وَعَضُّوا عَلَيْهَا
بِالنَّوَاجِدِ، وَإِيَّاكُمْ وَمُحَدَّثَاتِ الْأُمُورِ، فَإِنَّ كُلَّ مُحَدَّثَةٍ بِدْعَةٌ، وَإِنَّ

³²⁸ **Sahih mevkuf.** Dârimî (145) el-Lâlekâî (108) Taberânî (9/170) Herevi Zemmu'l-Kelam (737) Mervezi es-Sunne (85) Hatib el-Fakih ve'l-Mutefekkih (157) İbn Abdilhadi Cem'ul-Cuyuş (20)

كُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ

“Şüphesiz aranızda yaşayacak olanlarınız, benden sonra birçok ihtilaflar görecektir. Size sünnetime ve hidayet edilmiş râşid halifelerin sünnetine sarılmak düşer. Ona azı dişlerinizele tutunun. Sizleri dinde sonradan çıkarılan işlerden sakındırırım. Zira dinde sonradan çıkarılan her yenilik bid'attir ve muhakkak ki her bid'at sapıklıktır.”³²⁹

Ebul Aliye rahimehullah dedi ki:

تَعَلَّمُوا الْإِسْلَامَ، فَإِذَا عَلِمْتُمُوهُ فَلَا تَرْغَبُوا عَنْهُ، وَعَلَيْكُمْ
بِالصِّرَاطِ الْمُسْتَقِيمِ، فَإِنَّ الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ الْإِسْلَامُ، وَلَا تُحَرِّفُوهُ
يَمِينًا وَشِمَالًا، وَعَلَيْكُمْ بِسُنَّةِ نَبِيِّكُمْ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
وَأَصْحَابِهِ قَبْلَ أَنْ يَقْتُلُوا صَاحِبَهُمْ...

“İslam'ı öğrenin, onu öğrendiğiniz zaman da ondan yüz çevirmeyin. Size dosdoğru yolu tavsiye ederim Dosdoğru yol İslam'dır. Onda sağa ve sola sapmayın. Size gereken nebiniz sallallahu aleyhi ve sellem'in sünnetini ve ashabının şu arkadaşınızın (Osman radiyallahu anh'in) öldürülmesinden önceki yolunu tavsiye ederim.”³³⁰

³²⁹ **Sahih.** Tirmizî (2676) Ebu Davud (4607) İbni Mace (42) Ahmed (4/126, 127) Darimi (1/57) Taberani Evsat (1/78) Hâkim (1/174) İbn Hibban (1/179) Beyhaki (10/114) Ebu Nuaym Müsnedu'l-Mustahrac (1/35) Tahavi Şerhu Meani'l-Asar (1/80, 257) Taberani (18/245) Beyhaki Şuab (6/67) el-Lâlkâi İtikad (1/75) Beyhaki el-İtikad (s.229) İbn Ebi Asım es-Sunne (1/29) Mervezi es-Sunne (s.26) İbn Hazm el-Muhalla (11/356) İbnu'l-Munzir el-Evsat (1/225) Hatib Muvazzahu Evham (2/489)

³³⁰ **Sahih maktu.** Ma'mer el-Cami (1376) el-Lalekai (1/56, 127) Ebû Nuaym Hilyetu'l-Evliyâ (2/218) İbn Vaddah el-Bid'a (s.32-33) Acurri eş-Şeria (s.13) İbn Batta el-İbane (1/21) İbn Asakir Tarihu Dimeşk (18/170, 171) İbnu'l-Cevzi Telbis (s.8) İbnu'l-Adim Buğyetu't-Taleb (4/9)

İnsanların İhtilafa Düşüklerinde Kişinin Kendi Durumuyla İlgilenmesi

Abdullah b. Amr radiyallahu anhuma dedi ki: “Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bana şöyle buyurdu:

كَيْفَ أَنْتَ يَا عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَمْرِو إِذَا بَقِيتَ فِي حُثَالَةِ النَّاسِ؟
قَالَ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا حُثَالَةُ النَّاسِ؟ قَالَ إِذَا مَرَجَتْ عُھُودُهُمْ
وَأَمَانَاتُهُمْ وَاخْتَلَفَتْ أَعْنَاقُهُمْ فَكَانُوا هَكَذَا وَشَبَّكَ بَيْنَ أَصَابِعِهِ،
فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَمَا تَأْمُرُنِي عِنْدَ ذَلِكَ؟ قَالَ: عَلَيْكَ مَا تَعْرِفُ
وَدَعْ مَا تُنْكِرُ وَعَلَيْكَ خَاصَّتُهُمْ وَدَعْ عَوَامَّهُمْ

“Ey Abdullah b. Amr! İnsanların döküntüleri kaldığında nasıl olursun?” Ben:

“Ey Allah’ın rasulü! İnsanların döküntüleri nedir?” dedim. Şöyle buyurdu:

“Sözlerine ve emanetlerine riayet etmeyip boyunlarının ihtilaf ettikleri ve (parmaklarını birbirine geçirerek) şöyle oldukları zamandır.” Ben dedim ki:

“Ey Allah’ın rasulü! O zaman bana neyi tavsiye edersin?” Buyurdu ki:

“Marufa (dinen meşru olana) sarılman ve münkeri (dinin çirkin gördüğü şeyi) terk etmen ve kendi özel işlerinle ilgilenip halkın genelini terk etmen gerekir.”³³¹

³³¹ **Muslim’in şartına göre sahih.** Hennad b. es-Serî Zühd (1238) Ma’mer b. Raşid Cami (1359) Hâkim (2/173, 4/315, 481) Ahmed (2/162, 212, 221) Ebû

Ebu Hureyre radiyallahu anh dedi ki: “Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

كَيْفَ أَنْتَ يَا عَبْدَ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو إِذَا كُنْتَ فِي حُثَالَةٍ مِنَ النَّاسِ؟
قَالَ وَذَٰكَ مَا هُوَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ ذَٰلِكَ إِذَا مَرَجْتَ أَمَانَتَهُمْ
وَعُهُودَهُمْ فَصَارُوا هَكَذَا وَشَبَّكَ بَيْنَ أَصَابِعِهِ قَالَ فَكَيْفَ أَضْنَعُ يَا
رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ تَعْمَلُ بِمَا تَعْرِفُ وَتَدْعُ مَا تُنْكِرُ وَتَعْمَلُ بِخَاصَّةِ
نَفْسِكَ وَتَدْعُ عَوَامَّ النَّاسِ

“Ey Abdullah b. Amr! İnsanların döküntüleri arasında olduğunda ne yaparsın?” Dedi ki:

“O nedir ey Allah’ın rasulü!” Buyurdu ki:

“Emanetlerini ve ahitlerini gözetmedikleri zaman şu hale gelirler. (Bu sırada parmaklarını birbirine geçirdi.)” Abdullah radiyallahu anh dedi ki:

“Nasıl davranayım ey Allah’ın rasulü!” Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Maruf olanı yapar, münker olanı terk edersin. Kendi işlerinle meşgul olur, insanların genelinin işini terk edersin.”³³²

Dâvûd (4342) Nesâî Sunenu'l-Kubrâ (10033) İbn Mâce (3957) İbn Ebî Şeybe (7/447) Taberânî Evsat (2/316, 4/313) Ebû Ya'lâ (9/444) Haris b. Ebi Usame Musned (772)

³³² **Muslim’in şartına göre sahih.** Taberânî Evsat (3/156, 8/334) İbn Hibbân (13/281, 15/125) Tahavi Şerhu Muşkilî'l-Asar (1182-83) Dulabî Kuna (1296)

Fakihlerin İhtilafı

Humeyd (et-Tavil) rahimehullah şöyle dedi: “Ömer b. Abdilaziz rahimehullah’a:

“İnsanları tek şey üzerinde toplansan!” denmişti de o şöyle karşılık vermişti:

مَا يَسُرُّنِي أَنَّهُمْ لَمْ يَخْتَلِفُوا قَالَ: ثُمَّ كَتَبَ إِلَى الْأَفَاقِ وَإِلَى الْأَمْصَارِ: لِيَقْضِيَ كُلُّ قَوْمٍ، بِمَا اجْتَمَعَ عَلَيْهِ فُقَهَاؤُهُمْ

“Onların ihtilâf etmemeleri beni sevindirmez!” Humeyd dedi ki:

“O, sonra, her tarafa -veya merkezlere- her topluluğun, fakihlerinin üzerinde ittifak ettikleri şeyle hüküm vermesi için mektuplar yazdı.”³³³

Said b. Amir rahimehullah’tan: “Sellam (b. Ebi Mutî), Eyyûb es-Sahtiyânî rahimehullah’ın şöyle dediğini anlatırdı:

إِذَا أَرَدْتَ أَنْ تَعْرِفَ خَطَأَ مُعَلِّمِكَ فَجَالِسْ غَيْرَهُ

“Öğretmenin hatasını bilmek istediğin zaman, ondan başkasıyla oturup müzâkere yap!”³³⁴

Bid’at Ehline Karşı Çıkmak

İbn Mes’ud radiyallahu anh’den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve

³³³ **Muslim'in şartına göre sahih.** Dârimî (652)

³³⁴ **Buhârî ve Muslim'in şartlarına göre sahih.** Dârimî (669) Darekutni el-Muhallisiyyat (2244) Ebû Nuaym Hilyetu'l-Evliyâ (3/9) İbn Abdilberr el-Cami (613)

sellem şöyle buyurdu:

مَا مِنْ نَبِيٍّ بَعَثَهُ اللَّهُ فِي أُمَّةٍ قَبْلِي إِلَّا كَانَ لَهُ مِنْ أُمَّتِهِ حَوَارِيُونَ، وَأَصْحَابٌ يَأْخُذُونَ بِسُنَّتِهِ وَيَقْتَدُونَ بِأَمْرِهِ، ثُمَّ إِنَّهَا تَخْلُفُ مِنْ بَعْدِهِمْ خُلُوفٌ يَقُولُونَ مَا لَا يَفْعَلُونَ، وَيَفْعَلُونَ مَا لَا يُؤْمَرُونَ، فَمَنْ جَاهَدَهُمْ بِيَدِهِ فَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَمَنْ جَاهَدَهُمْ بِلِسَانِهِ فَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَمَنْ جَاهَدَهُمْ بِقَلْبِهِ فَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَلَيْسَ وَرَاءَ ذَلِكَ مِنَ الْإِيمَانِ حَبَّةٌ خَرْدَلٍ

“Allah’ın benden önceki ümmetlere gönderdiği her bir nebînin kendi ümmetinden havarî ve dostları olmuştur. Bunlar o nebîden sonra sünnetine tutunur, emirlerine uyarlar. Bunlardan sonra ise yapmadıklarını söyleyen (kendileri yapmadıkları halde başkalarına emreden) ve emrolunmadıkları şeyleri yapan halefler çıkar. Kim onlarla eliyle cihad ederse mümindir. Kim diliyle cihad ederse mümindir. Kim kalbiyle cihad ederse mümindir. Bundan sonrasında ise hardal tanesi kadar iman yoktur.”³³⁵

Âlimin Bid’ate Reddiye Vermesi

Sabit (el-Bunânî) dedi ki:

أَنَّ زِيَادًا أَوْ ابْنَ زِيَادٍ ذُكِرَ عِنْدَهُ الْحَوْضُ فَأَنْكَرَ ذَلِكَ فَبَلَغَ ذَلِكَ أَنَسًا فَقَالَ أَمَا وَاللَّهِ لَأَسُوءُتُهُ غَدًا فَقَالَ مَا أَنْكَرْتُمْ مِنَ الْحَوْضِ؟ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَذْكُرُهُ؟ قَالَ

³³⁵ Sahih. Muslim (50) Ahmed (1/458, 461)

نَعَمْ وَلَقَدْ أَذْرَكْتُ عَجَائِزَ بِالْمَدِينَةِ لَا يُصَلِّينَ صَلَاةً إِلَّا سَأَلْنَ اللَّهَ
تَعَالَى أَنْ يُورِدَهُنَّ حَوْضَ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

“Ziyad veya İbn Ziyad havzı zikretti ve bunu inkâr etti. Bu Enes radiyallahu anh'e ulaştınca dedi ki:

“Vallahi onu yarın kötöleyeceğim.” Enes radiyallahu anh dedi ki:

“Havzı neden inkâr ediyorsunuz?” Ona:

“Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in onu anlattığını işittin mi?” diye sordu. Enes radiyallahu anh dedi ki:

“Evet. Medine'nin yaşlı kadınlarına da yetiştim. Kıldıkları her namazda Allah Teâlâ'dan Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'in havzına götürülmeyi istiyorlardı.”³³⁶

Hevâlardan/Bid'atlerden Uzaklaşmak

Ebu Muhammed el-Murteiş rahimehullah dedi ki: “Ebu Hafs en-Nisaburi rahimehullah'a:

“Bid'at nedir?” diye sorulunca şöyle dedi:

التَّعَدِّي فِي الْأَحْكَامِ، وَالتَّهَؤُنُ بِالسُّنَنِ، وَاتِّبَاعُ الْأَرَاءِ،
وَالْأَهْوَاءِ، وَتَرْكُ الْاِقْتِدَاءِ وَالْاِتِّبَاعِ

“Hükümlerde haddi aşmak, sünnetler hakkında gevşeklik göstermek, re'ylere ve hevâlara tabi olmak, (selefe) iktidayı ve

³³⁶ **Muslim'in şartına göre sahih.** İbn Ebi Asım, es-Sunne (698) Ebû Ya'lâ (5/150) Ahmed (3/230)

(sünnete) ittibayı terk etmektir.”³³⁷

El-Evzâ'î rahimehullah şöyle dedi:

قَالَ إِبْلِيسُ لِأَوْلِيَائِهِ: مِنْ أَيِّ شَيْءٍ تَأْتُونَ بَنِي آدَمَ؟ فَقَالُوا:
مِنْ كُلِّ شَيْءٍ. قَالَ: فَهَلْ تَأْتُونَهُمْ مِنْ قَبْلِ الْإِسْتِغْفَارِ؟ فَقَالُوا:
هَيْهَاتَ، ذَاكَ شَيْءٌ قُرْنٌ بِالتَّوْحِيدِ. قَالَ: لَا بُدَّ فِيهِمْ شَيْئًا لَا
يَسْتَغْفِرُونَ اللَّهَ مِنْهُ. قَالَ: فَبَتَّ فِيهِمُ الْأَهْوَاءَ

“İblis dostlarına: “Ademoğullanna hangi şeyden sokulursunuz?” demiş. Onlar da:

“Her şeyden!” demişler. Bunun üzerine:

“Peki, onlara istiğfar yönünden sokuluyor musunuz?” demiş.

“Ne yazık ki hayır! Bu, tevhide birleştirilmiş bir şeydir” demişler. Bunun üzerine:

“Şu halde içlerine, kendisinden Allah'a istiğfarda bulunmayacakları bir şey muhakkak yayacağım!” demiş ve içlerine hevâyı (bid'atleri) yaymış.”³³⁸

Ziyâd b. Hudeyr rahimehullah şöyle dedi:

قَالَ لِي عُمَرُ: هَلْ تَعْرِفُ مَا يَهْدِمُ الْإِسْلَامَ؟ قَالَ: قُلْتُ: لَا،

³³⁷ **Sahih maktu.** Herevi Zemmu'l-Kelam (1251) İbn Abdilhadi Cem'ul-Cuyuş (95)

³³⁸ **Buhârî ve Muslim'in şartlarına göre sahih.** Dârimî (316) Beyhakî Şuab (7/59) el-Lalekâi İtikad (236-37) Herevi Zemmu'l-Kelam (955) Fesevi el-Ma'rife (3/373)

قَالَ: يَهْدِمُهُ زَلَّةُ الْعَالِمِ، وَجِدَالُ الْمُنَافِقِ بِالْكِتَابِ وَحُكْمِ الْأَئِمَّةِ
الْمُضِلِّينَ

“Ömer radiyallahu anh bana:

“Biliyor musun, İslâm'ı ne yıkar?” diye sordu.

“Hayır” dedim. Şöyle açıkladı:

“Onu âlimin sürçmesi, münafıkın Kur’ân’ı kullanarak tartışması
ve saptırıcı yöneticilerin hükmü yıkar!”³³⁹

Bid’at Ehlinden Uzaklaşmak

İbn Ömer radiyallahu anhuma’dan: Rasûlullah sallallahu aleyhi
ve sellem şöyle buyurdu:

مَنْ أَعْرَضَ عَنْ صَاحِبِ بِدْعَةٍ بُغِضَ لَهُ فِي اللَّهِ مَلَأَ اللَّهُ قَلْبَهُ
أَمْنًا وَإِيمَانًا وَمَنْ شَهِرَ بِصَاحِبِ بِدْعَةٍ آمَنَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْفَزَعِ الْأَكْبَرِ
وَمَنْ أَهَانَ صَاحِبِ بِدْعَةٍ رَفَعَهُ اللَّهُ فِي الْجَنَّةِ مِائَةَ دَرَجَةٍ وَمَنْ سَلَّمَ
عَلَى صَاحِبِ بِدْعَةٍ أَوْ لَقِيَهُ بِالْبَشْرِ أَوْ اسْتَقْبَلَهُ بِمَا يَسُرُّهُ فَقَدْ
اسْتَخَفَّ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلَى مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

**“Kim bir bid’at sahibinden Allah için buğzederek yüz
çevirirse (diğer rivayette: “Kim bid bid’at sahibini korkutursa”
şeklindedir) Allah onun kalbini emniyetle (diğer rivayette:**

³³⁹ **Sahih.** Dârimî (220) Ebu Bekr el-Mervezi Ahbaru’s-Şuyuh (345) Ebû
Nuaym Hilyetu’l-Evliyâ (4/196) el-Mustagfiri Fadailu’l-Kur’ân (256) Hatib el-
Fakih ve’l-Mutefekkih (599) Ebu Şame el-Makdisi el-Bais (s.15)

“bereketle” şeklindedir) ve imanla doldurur. Kim bir bid’at sahibini açıklarsa (diğer rivayette: **“Kim bir bid’at sahibi inkâr ederse”**, bir diğer rivayette: **“Kim bir bid’at sahibinden yasaklarsa”** şeklindedir) Allah onu büyük korku gününde güvende kılar. Kim bir bid’at sahibini aşağılarsa (diğer rivayette; **“Kim bir bidât sahibinin aleyhinde yardım ederse”** şeklindedir) Allah onun cennette yüz derecesini (diğer rivayette **“bir derecesini”**) yükseltir. Kim bir bid’at sahibine selam verirse yahut onu güler yüzle karşılasa veya onu sevindirecek şekilde ona yönelirse (diğer rivayette: **“Bid’at sahibine yumuşak davranıp ona ikramda bulunur ve güler yüzle karşılasa”**, diğer bir rivayette: **“Güler yüzle onu rahatlatırsa”** şeklindedir) Allah’ın Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem’e indirdiğini hafife almış olur.”³⁴⁰

³⁴⁰ **Sahih İlgayrihi.** Hatib Tarih (10/263) Hatib, Muvazzahu Evham (288) Hadisu Ebi’l-Fadl ez-Zuhri (no:147) Kudaî Musnedu Şihab (537) Herevi Zemmu’l-Kelam (4/168 no: 949) Ebû Nuaym Hilyetu’l-Evliyâ (8/199, 200) İbn Ebi’l-Muberrred, Cem’u Cuyuşi’d-Desakir Ala İbn Asakir (no: 46) Deylemi (5779) Ebu’l-Kasım ez-Zencani el-Munteka Min Fevaid (59) İbn Asakir Tarih (54/199)

1. Rivayet Yolu: Hatib, Ebu Nuaym, Ebu’l-Fadl ez-Zuhri, Herevî ve İbn Ebi’l-Muberrred bunu; el-Huseyn b. Halid - Abdulaziz b. Ebi Ravvad – Nafi – İbn Ömer yoluyla rivayet ettiler. el-Huseyn b. Halid Ebu Cunejd hakkında İbn Main: “Sika değil” dedi. İbn Adiy: “Hadislerinin geneli zayıf veya meçhul kimselerdendir” demiştir. Abdulaziz b. Ebi Ravvad; sikadır. Onun hakkında cerh sabit olmamıştır.

2. Rivayet Yolu: Ebu Nuaym, Abdulgaffar b. el-Hasen b. Dinar - Suleyman el-Havvas ve İbrahim b. Edhem’in arkadaşı olan; Muhammed b. Mansur ez-Zahid - Abdulaziz b. Ebi Ravvad – Nafi – İbn Ömer radiyallahu anhuma yoluyla rivayet etmiştir. Abdulgaffar b. el-Hasen hakkında Ebu Hâtim: “sakınca yok” demiştir. Muhammed b. Mansur’un cerh ve ta’dili hakkında malumat bulamadım.

3. Rivayet Yolu: Kudaî; Musnedu Şihab’da: Ebu Hazim Abdulgaffar b. el-Hasen b. Dinar – Abdulaziz b. Ebi Ravvad – Nafi – İbn Ömer radiyallahu anhuma yoluyla mutabisini zikretmiştir. Abdulgaffar b. el-Hasen bu rivayette Abdulaziz b. Ebi Ravvad’dan işittiğini tasrih etmiştir.

4. Rivayet Yolu: Ebu Nasr es-Secezi el-İbane’de; İshak b. Rahuye - Abdulmecid b. Abdilaziz b. Ebi Ravvad – babası – Nafi İbn Ömer radiyallahu anhuma yoluyla rivayet etmiştir. Bkz.: İbn Arrak, Tenzihu’ş-Şeria (1/314) Suyuti, Lealiu’l-Masnua (1/230) Abdulmecid b. Abdilaziz sika, saduktur, hafızası bakımından eleştirilmiştir. Rivayeti takviye için elverişlidir.

5. Rivayet Yolu: Ebu’l-Kasım ez-Zencani ve İbn Asakir; Ebu Hazim

Aişe radiyallahu anha'dan: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

مَنْ وَقَّرَ صَاحِبَ بِدْعَةٍ فَقَدْ أَعَانَ عَلَى هَذِمِ الْإِسْلَامِ

“Kim bir bid’at sahibine saygı gösterirse İslam’ın yıkılmasına yardım etmiş olur.”³⁴¹

Muaz b. Cebel radiyallahu anh’den: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

مَنْ مَشَى إِلَى صَاحِبِ بِدْعَةٍ لِيُوقِّرَهُ فَقَدْ أَعَانَ عَلَى هَذِمِ
الْإِسْلَامِ

“Kim kendisine saygı olarak bir bid’at sahibine giderse İslam’ın yıkılmasına yardım etmiş olur.”³⁴²

Ebû Hureyre radiyallahu anh’den: Nebî sallallahu aleyhi ve

Abdulgaffar b. el-Hasen b. Dinar - Muhammed b. Mansur - Abdulaziz b. Muhammed ed-Deraverdi – Nafi – İbn Ömer radiyallahu anhuma isnadıyla rivayet etmişlerdir. Abdulaziz b. Muhammed ed-Deraverdî saduk olup hafızası bakımından eleştirilmiştir. Muhammed b. Mansur’un cerh ve tadiline dair bilgi bulunmadığı daha önce geçmişti.

Netice: Rivayet yollarının bir araya gelmesi ile hadis “sahih ligayrihi”dir.

³⁴¹ **Hasen.** Taberânî Evsat (7/35) Herevi Zemmu’l-Kelam (938) Darekutni el-Mu’telif ve’l-Muhtelif (3/147) Acurri eş-Şeria (2039-40) İbn Vaddah el-Bid’a (119) İbn Asakir Tarih (14/4, 6, 26/456, 48/348) İbn Abdilhadi Cem’ul-Cuyuş (41)

* **Abdullah b. Busr radiyallahu anh’den şahidi:** Ebû Nuaym Hilyetu’l-Evliyâ (5/218)

* **İbn Abbas radiyallahu anhuma’dan:** İbn Adiy el-Kamil (2/65)

³⁴² **Hasen.** Taberânî (20/96) Taberânî Musnedu’s-Şamiyyin (413) Heysem b. Kuleyb eş-Şaî Musned (1402) Ebû Nuaym Hilyetu’l-Evliyâ (6/97) Herevî Zemmu’l-Kelam (939) İbn Asakir Tarih (29/320) İbn Abdilhadi Cem’ul-Cuyuş (42)

sellem şöyle buyurdu:

الْمَرْءُ عَلَى دِينِ خَلِيلِهِ فَلْيَنْظُرْ أَحَدُكُمْ مَنْ يُخَالِلُ

“Kişi dostunun dini üzeredir. Her biriniz kiminle dostluk ettiğine baksın.”³⁴³

Abdullah b. Mes’ud radiyallahu anı “Kâfirlerle ve münafıklarla cihad et” ayeti hakkında şöyle dedi:

بِيَدِهِ فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِلِسَانِهِ، فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِقَلْبِهِ، وَلِيَقَهُ
بَوَجْهِ مُكْفَهَرٍ.

“Eliyle cihad eder, buna gücü yetmeyen diliyle, buna gücü yetmeyen kalbiyle cihad eder ve asık surat gösterir.”³⁴⁴

Diğer bir lafzı şöyledir: İbn Mesud radiyallahu anı dedi ki:

إِذَا كَانَ لَكَ جَارٌ فَاجِرٌ لَا تَسْتَطِيعُ لَهُ غَيْرًا فَالْقُهُ بِوَجْهِ مُكْفَهَرٍ

“Eğer günahkâr bir komşun olursa ve onu değiştirmeye (ıslah etmeye) gücün yetmezse onu asık suratla karşıla”³⁴⁵

Esma b. Ubeyd rahimehullah şöyle dedi:

دَخَلَ رَجُلَانِ مِنْ أَصْحَابِ الْأَهْوَاءِ عَلَى ابْنِ سِيرِينَ فَقَالَا:

³⁴³ **Hasen.** Ahmed (2/303, 334); Ebû Dâvûd (4833); Tirmizî (2378) Hâkim (4/188) el-Elbani, es-Sahih (927)

³⁴⁴ **Sahih mevkuf.** İbn Ebi Hatim, Tefsir (7/333) Taberi (14/358) Taberani (9/112) Beyhaki, Şuabu'l-İman (7/38) Zehebî Mu'cemu'l-Latif (39)

³⁴⁵ **Sahih mevkuf.** Hennad es-Seri, Zühd (1251) Vekî Zühd (532)

يَا أَبَا بَكْرٍ نُحَدِّثُكَ بِحَدِيثٍ؟ قَالَ: لَا، قَالَا: فَتَقْرَأُ عَلَيْكَ آيَةً مِنْ كِتَابِ اللَّهِ؟ قَالَ: لَا، لَتَقُومَا نِ عَنِّي أَوْ لَأَقُومَنَّ، قَالَ: فَخَرَجَا، فَقَالَ: بَعْضُ الْقَوْمِ. يَا أَبَا بَكْرٍ، وَمَا كَانَ عَلَيْكَ أَنْ يَقْرَأَ عَلَيْكَ آيَةً مِنْ كِتَابِ اللَّهِ تَعَالَى؟ قَالَ: إِنِّي خَشِيتُ أَنْ يَقْرَأَ عَلَيَّ آيَةً فَيَحَرِّفَانِهَا، فَيَقْرَأُ ذَلِكَ فِي قَلْبِي

“Hevâ sahiplerinden (bid’atçilerden) iki adam İbn Sirin rahimehullah’ın huzuruna girdiler ve;

“Ey Ebû Bekr!-Sana bir hadis rivayet edelim mi?” dediler.

“Hayır!” dedi. Onlar:

“O halde sana Allah’ın Kitâbı’ndan bir âyet okuyalım?” dediler. İbn Sirin rahimehullah dedi ki:

“Hayır. Ya siz mutlaka yanımdan kalkıp gideceksiniz veya ben muhakkak kalkıp gideceğim!” Esmâ dedi ki:

“Bunun üzerine onlar çıkıp gittiler. Daha sonra topluluktan biri:

“Ey Ebû Bekr! Allah’ın Kitâbı’ndan bir âyet okumalarının sana ne zararı olurdu?” dedi. Şöyle cevap verdi:

“Bana bir âyet okuyup da onu asıl mânâsının dışına çıkarmalarından, bunun da kalbime te’sir etmesinden korktum.”³⁴⁶

³⁴⁶ **Muslim’in şartına göre sahih.** Dârimî (411) İbn Sa’d Tabakat (7/197) el-Lalekâi İtikad (242) Ebû Nuaym Hilyetu’l-Evliyâ (9/217) Abdullah b. Ahmed es-Sunne (100) Acurri eş-Şeria (127) İbn Batta el-İbane (2/445) Firyabi el-Kader (373) Abdullah b. Ahmed es-Sunne (100) İbn Vaddah el-Bid’a (s.53)

Hücceti Tebliğ Ettikten Sonra Bid'at Ehlinden Ayrılmak

İbn Abbas radiyallahu anhuma dedi ki: "Bir gün öğle namazından önce yanına gittim ve Ali radiyallahu anh'e dedim ki;

يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ أَبْرُدُ عَنِّي الصَّلَاةَ لَعَلِّي آتِي هَؤُلَاءِ الْقَوْمَ
فَأَكَلِمَهُمْ قَالَ إِنِّي أَتَخَوَّفُهُمْ عَلَيْكَ قَالَ قُلْتُ كَلَّا إِنْ شَاءَ اللَّهُ
فَلَبِسْتُ أَحْسَنَ مَا أَقْدِرُ عَلَيْهِ مِنْ هَذِهِ الَيَمَانِيَةِ ثُمَّ دَخَلْتُ عَلَيْهِمْ
وَهُمْ قَائِلُونَ فِي نَحْرِ الظَّهِيرَةِ فَدَخَلْتُ عَلَى قَوْمٍ فَلَمْ أَرَ قَوْمًا قَطُّ
أَشَدَّ اجْتِهَادًا مِنْهُمْ، أَيْدِيهِمْ كَأَنَّهَا ثَفْنٌ إِبِلٍ وَوُجُوهُهُمْ مُقَلَّبَةٌ مِنْ
آثَارِ السُّجُودِ قَالَ: فَدَخَلْتُ فَقَالُوا مَرْحَبًا بِكَ يَا ابْنَ عَبَّاسٍ مَا جَاءَ
بِكَ؟ قَالَ جِئْتُ أُحَدِّثُكُمْ عَلَى أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ نَزَلَ الْوَحْيُ، وَهُمْ أَعْلَمُ بِتَأْوِيلِهِ فَقَالَ بَعْضُهُمْ لَا تُحَدِّثُوهُ
وَقَالَ بَعْضُهُمْ لَنُحَدِّثَنَّاهُ قَالَ قُلْتُ أَخْبِرُونِي مَا تَنْقُمُونَ عَلَى ابْنِ عَمِّ
رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَخَتَنِهِ وَأَوَّلِ مَنْ آمَنَ بِهِ
وَأَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ مَعَهُ؟ قَالُوا نَنْقُمُ عَلَيْهِ ثَلَاثًا قُلْتُ وَمَا هُنَّ؟
قَالُوا أُولَاهُنَّ أَنَّهُ حَكَّمَ الرِّجَالَ فِي دِينِ اللَّهِ وَقَدْ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ
{إِنَّ الْحُكْمَ إِلَّا لِلَّهِ} قَالَ قُلْتُ وَمَاذَا؟ قَالُوا قَاتَلُوا وَلَمْ يَسِبْ وَلَمْ
يَغْنَمْ لَئِنْ كَانُوا كُفَّارًا لَقَدْ حَلَّتْ لَهُ أَمْوَالُهُمْ وَإِنْ كَانُوا مُؤْمِنِينَ لَقَدْ
حَرَمَتْ عَلَيْهِ دِمَاؤُهُمْ، قَالَ قُلْتُ: وَمَاذَا؟ قَالُوا: وَمَحَا نَفْسَهُ عَن

أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ فَإِنْ لَمْ يَكُنْ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ فَهُوَ أَمِيرُ الْكَافِرِينَ قَالَ
 قُلْتُ أَرَأَيْتُمْ إِنْ قَرَأْتُ عَلَيْكُمْ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ الْمُحْكَمِ، وَحَدَّثْتُكُمْ
 مِنْ سُنَّةِ نَبِيِّكُمْ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا لَا تُنْكِرُونَ أَتَرْجِعُونَ؟
 قَالُوا نَعَمْ قَالَ قُلْتُ أَمَّا قَوْلُكُمْ إِنَّهُ حَكَمَ الرِّجَالِ فِي دِينِ اللَّهِ فَإِنَّهُ
 يَقُولُ {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْتُلُوا الصَّيْدَ وَأَنْتُمْ حُرْمٌ، وَمَنْ قَتَلَهُ
 مِنْكُمْ مُتَعَمِّدًا فَجَزَاءٌ} إِلَى قَوْلِهِ {يَحْكُمُ بِهِ ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُمْ} وَقَالَ
 فِي الْمَرْأَةِ وَزَوْجِهَا {وَإِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا فَابْعَثُوا حَكَمًا مِنْ
 أَهْلِهِ وَحَكَمًا مِنْ أَهْلِهَا} أُنْشِدُكُمْ اللَّهَ أَفْحَكُمُ الرِّجَالِ فِي حَقِّنِ
 دِمَائِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ وَصَلَّاحِ ذَاتِ بَيْنِهِمْ أَحَقُّ أَمْ فِي أَرْزَبٍ ثَمَنُهَا رُبْعِ
 دِرْهَمٍ؟ فَقَالُوا اللَّهُمَّ فِي حَقِّنِ دِمَائِهِمْ وَصَلَّاحِ ذَاتِ بَيْنِهِمْ قَالَ
 أَخْرَجْتُ مِنْ هَذِهِ؟ قَالُوا اللَّهُمَّ نَعَمْ قَالَ وَأَمَّا قَوْلُكُمْ إِنَّهُ قَاتَلَ وَلَمْ
 يَسْبِ وَلَمْ يَغْنَمْ أَتُسَبُّونَ أَمْكُمْ ثُمَّ تَسْتَحِلُّونَ مِنْهَا مَا تَسْتَحِلُّونَ مِنْ
 غَيْرِهَا فَقَدْ كَفَرْتُمْ وَإِنْ زَعَمْتُمْ أَنَّهَا لَيْسَتْ بِأَمْكُمْ فَقَدْ كَفَرْتُمْ
 وَخَرَجْتُمْ مِنَ الْإِسْلَامِ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ {النَّبِيُّ أَوْلَى
 بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ وَأَزْوَاجُهُ أُمَّهَاتُهُمْ} فَأَنْتُمْ تَتَرَدَّدُونَ بَيْنَ
 ضَلَالَتَيْنِ فَاخْتَارُوا أَيَّتَهُمَا شِئْتُمْ، أَخْرَجْتُ مِنْ هَذِهِ؟ قَالُوا اللَّهُمَّ
 نَعَمْ قَالَ: وَأَمَّا قَوْلُكُمْ مَحَا نَفْسَهُ مِنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ
 صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَعَا قُرَيْشًا يَوْمَ الْحُدَيْبِيَّةِ عَلَى أَنْ يَكْتُبَ بَيْنَهُ

وَيَبِينَهُمْ كِتَابًا فَقَالَ اَكْتُبْ هَذَا مَا قَاضَى عَلَيْهِ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ
فَقَالُوا وَاللَّهِ لَوْ كُنَّا نَعْلَمُ أَنَّكَ رَسُولُ اللَّهِ مَا صَدَدْنَاكَ عَنِ الْبَيْتِ وَلَا
قَاتَلْنَاكَ وَلَكِنْ اَكْتُبْ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ فَقَالَ وَاللَّهِ إِنِّي لَرَسُولُ اللَّهِ
وَإِنْ كَذَّبْتُمُونِي اَكْتُبْ يَا عَلِيُّ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ فَرَسُولُ اللَّهِ كَانَ
أَفْضَلَ مِنْ عَلِيٍّ أَخْرَجْتُ مِنْ هَذِهِ؟ قَالُوا اللَّهُمَّ نَعَمْ فَارْجِعْ مِنْهُمْ
عِشْرُونَ أَلْفًا وَبَقِي أَرْبَعَةُ آلَافٍ فَقُتِلُوا

“Ey müminlerin emiri! Onların yanına gidip konuşayım” o da bana; “onların sana bir zarar vermesinden korkuyorum” dedi. Dedim ki:

“Hayır, ben güzel ahlaklı birisi olarak eza verdirtmem” Bunun üzerine bana izin verdi, ben de en güzel elbisemi giydim, günün ortasında onların yanına vardım. Yanlarına girdiğimde onlar yemek yiyorlardı. Onlar kadar ibadete düşkün olanını görmedim. Alınlarında secde izleri vardı. Elleri deve tırnağı gibi olmuş, üzerlerinde katlanmış elbiseler vardı, yüzleri de sararmıştı. Onlara selam verdim. Dediler ki:

“Merhaba ey Abbas’ın oğlu! Bu üzerindeki elbise de nedir?” dedim ki:

“Beni neden ayıplıyorsunuz? Ben Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem’in en güzel Yemen elbiselerinden giydiğini gördüm.” Sonra şu ayeti okudum;

“De ki; Allah’ın kulları için çıkardığı zîneti, rızkından pak olanları kim haram etti?” (Araf 32)

“Neden geldin?” dediler. Dedim ki:

“Rasulullah Sallallahu aleyhi ve sellem’in muhacirlerden ve ensardan olan ashabının yanından ve Peygamber Sallallahu aleyhi ve sellem’in amcasının oğlu ve damadının yanından geliyorum. Onlar üzerine Kur’an nazil olmuş ve onlar onun tevilini sizden iyi bilenlerdir.

İçinizde onlardan kimse yoktur. Sizlere onların ne söylediklerini ve onlara sizlerin ne söylediğinizi tebliğ etmeye geldim.” Onlardan bazıları:

“Kureyşle tartışmayın. Allah Teâla buyuruyor ki: **“Bilakis onlar tartışmacı bir kavimdir”** dedi. Sonra onlardan biri:

“Onunla konuşmalıyız” dedi. Dedim ki:

“Söyleyin bakalım, Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem’in ashabından ve amcasının oğlundan niçin intikam almak istiyorsunuz?” Dediler ki:

“Üç şeyden dolayı” ben:

“Onlar nedir?” dedim. Dediler ki:

“Birincisi, O Allah’ın emrinde hüküm vermesi için birini tayin etti. Allah Teâla buyuruyor ki; **“Hüküm yalnız Allah’ındır.”** (En’am 57, Yusuf 40, 67)

“Başka?” dedim. Dediler ki:

“İkincisine gelince; o savaştı ama ne esir aldı, ne de ganimet dağıttı. Savaşıkları eğer kâfir iseler, malları helaldir. Şayet mümin iseler malları da haramdır, onlarla savaşmak da haramdır.”

“Peki, üçüncüsü nedir?” dedim. Dediler ki:

“Kendini müminlerin emiri olmaktan azletti. Müminlerin emiri değilse, o kâfirlerin emiridir.” Dedim ki:

“Bundan başka iddialarınız var mı?”

“Hayır, bizden bu kadar” dediler. Onlara şöyle dedim:

“Size Allah’ın kitabından ayetler okusam ve peygamber Sallallahu aleyhi ve sellem’in sünnetinden inkâr edilemez deliller getirsem görüşleriniz değişir mi?”

“Evet” dediler. Dedim ki:

“Siz diyorsunuz ki; “O Allahın emrinde hakem tayin etti.” Ben size Allah’ın kitabından, çeyrek dirhemde hükmü insanlara çevirdiğini, Allah’ın onda hükmetmelerini emrettiği ayetleri okuyacağım. Allah’ın şu kavlini görmediniz mi?;

“Ey iman edenler! İhramlı iken avı öldürmeyin. İçinizden kim onu kasten öldürürse öldürdüğü hayvanın dengi (ona) cezadır. (Buna) Kâbe’ye varacak bir kurban olmak üzere içinizden adalet sahibi iki kişi hükmeder (öldürülen avın dengini takdir eder).” (Maide 95) Onda hükmetmeleri için Allah’ın hükmü insanlara bırakılmıştır. Dilese onda kendisi hüküm verirdi. Kişilerin hakem olmasına bunda cevaz vardır. Peki Allah’ın şu ayeti hakkında ne dersiniz?:

“Eğer karı-kocanın aralarının açılmasından korkarsanız, erkeğin ailesinden bir hakem ve kadının ailesinden bir hakem gönderin.” (Nisa 35) demek ki, herhangi bir anlaşmazlıkta en iyi çözüm hakem tayinidir. Şimdi onların arasının bulunması için Allah’ın hükmüne uygun olarak hakem tayin edilmesi mi güzel, yoksa başka bir şey mi?” Onlar:

“Elbette aralarının düzeltilmesi daha iyi” dediler. Dedim ki:

“Gelelim “savaştı ama ne esir aldı, ne de ganimet dağıttı” sözünüze. Siz anneniz Aişe’yi esir edip, başka kadınlara yaptığınızı ona da yapar mısınız? Bunu yaparsanız elbet kâfir olursunuz. Onların analarınız olmadığını söylüyorsanız şayet, yine kâfir olur ve İslam’dan çıkarsınız. Zira Allah Azze ve Celle şöyle buyuruyor;

“Nebî, müminlere kendi canlarından daha yakındır. Eşleri, onların analarıdır.” (Ahzab 6) şimdi siz iki sapıklık arasında sallanıyorsunuz. Hangisini isterseniz seçin! Bunu da hallettim mi?” dedim.

“Evet” dediler. Dedim ki:

“Gelelim, Ali’nin kendini emirlikten azletmesine, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem Hudeybiye gününde bir anlaşma imzalamak için

Kureş'i çağırıldı. Ali radiyallahu anh'e:

“Sil ey Ali! “Allahı'm! Sen biliyorsun ki ben Allah'ın rasulüyüm” oraya Muhammed b. Abdillâh yaz” dedi. Hâlbuki Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem, Ali'den daha üstündü. Fakat ünvanını yazdırmadı. Bunu sildirmekle, kendisini peygamberlikten azletmiş olmadı. Bunu da hallettim mi?” dedim.

“Evet” dediler.

Onlardan yirmi bin kişi dönüş yaptı, kalan dört bin kişi ise savaştılar.”³⁴⁷

Bid'at Ehline Cevap Vermek İçin Konuşmanın Yasaklanması

İmrân b. Husayn radiyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

مَنْ سَمِعَ بِالذَّجَالِ فَلْيُنْأَ عَنْهُ فَوَاللَّهِ إِنَّ الرَّجُلَ لَيَأْتِيهِ وَهُوَ
يَحْسِبُ أَنَّهُ مُؤْمِنٌ فَيَتَّبِعُهُ مِمَّا يُبْعَثُ بِهِ مِنَ الشُّبُهَاتِ أَوْ لِمَا يُبْعَثُ
بِهِ مِنَ الشُّبُهَاتِ

“Deccâl'i işiten ondan uzaklaşsın. Allah'a yemin olsun, kişi ona gider de, onu mü'min zannederek attığı şüphelere veya onun hakkında meydana gelen şüphelere tabî olur.”³⁴⁸

Aişe radiyallahu anha'dan:

³⁴⁷ **Muslim'in şartına göre sahih.** Ebu Nuaym Hilye (1/318-320) Abdurrazzak (10/157) Ahmed (1/342) Ziyau'l-Makdisi el-Muhtare (10/413) Hâkim (2/165) Nesâî Sunenu'l-Kubrâ (8575) Fesevi Ma'rife (1/522) Taberânî (10/257) Beyhaki (8/180)

³⁴⁸ **Sahih.** Ahmed (4/341) Ebû Dâvûd (4/116)

قَرَأَ نَبِيُّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هَذِهِ الْآيَةَ {هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ} إِلَى قَوْلِهِ: {أُولَى الْأَلْبَابِ} قَالَتْ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا رَأَيْتُمُ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِيهِ فَهُمْ الَّذِينَ عَنِ اللَّهِ فَاحْذَرُوهُمْ قَالَ مَطَرٌ حَفِظْتُ أَنَّهُ قَالَ لَا تُجَالِسُوهُمْ فَهُمْ الَّذِينَ عَنِ اللَّهِ فَاحْذَرُوهُمْ

“Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şu ayeti okudu: “O sana kitab'ı indirendir. Ondaki ayetlerin bir kısmı muhkemdir ki onlar kitabın anasıdır. Diğerleri de müteşabihtirler. Kalplerinde eğrilik bulunanlar, fitne çıkarmak ve onun tevilini aramak için müteşabih olanlarına tabi olurlar. Onun tevilini Allah'tan başka kimse bilmez. İlimde derinleşmiş olanlar da derler ki: “Biz, ona iman ettik; hepsi rabbimizin katındandır. Akıl sahiplerinden başkası düşünmez.” (Âl-i İmran 7) Sonra Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Müteşabih ayetler hakkında tartışanları görürseniz onlardan sakının ve onlarla oturmayın. Onlar Allah Teâlâ'nın bahsettiği kimselerdir.”³⁴⁹

Abdurrahman b. Yazid rahimehullah'tan: Abdullah b. Mes'ud radiyallahu anh şöyle dedi:

إِيَّاكُمْ وَمَا يُحَدِّثُ النَّاسُ مِنَ الْبِدْعِ فَإِنَّ الدِّينَ لَا يَذْهَبُ مِنَ الْقُلُوبِ بِمَرَّةٍ , وَلَكِنَّ الشَّيْطَانَ يُحَدِّثُ لَهُ بِدْعًا حَتَّى يُخْرِجَ

³⁴⁹ **Buhârî ve Muslim'in şartlarına göre sahih.** İbn Hibbân (1/278) Taberî Tefsir (5/209)

الْإِيمَانَ مِنْ قَلْبِهِ ، وَيُوشِكُ أَنْ يَدَعَ النَّاسَ مَا أَلْزَمَهُمُ اللَّهُ مِنْ فَرْضِهِ
فِي الصَّلَاةِ وَالصِّيَامِ وَالْحَلَالِ وَالْحَرَامِ وَيَتَكَلَّمُونَ فِي رَبِّهِمْ عَزَّ
وَجَلَّ فَمَنْ أَدْرَكَ ذَلِكَ الزَّمَانَ فَلْيَهْرُبْ قِيلَ: يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ
فَالَيْ أَيْنَ؟ قَالَ: إِلَى لَا أَيْنَ قَالَ: يَهْرُبُ بِقَلْبِهِ وَدِينِهِ لَا يُجَالِسُ
أَحَدًا مِنْ أَهْلِ الْبِدْعِ

“Sizleri insanların çıkardıkları bid’atlerden sakındırırım. Şüphesiz din, kalplerden tek seferde gitmez. Lakin şeytan bunun için bid’atler çıkarır da, iman kişinin kalbinden gider. İnsanların Allah’ın kendilerini sorumlu tuttuğu; namaz, oruç, helal, haram gibi farzları terk edip, rableri Azze ve Celle hakkında konuşmaları yakındır. Kim bu zamana yetişirse kaçsın.” Denildi ki:

“Ey Ebu Abdirrahman! Nereye kaçsın?” İbn Mes’ud radiyallahu anı dedi ki:

“Nereye değil! Kalbiyle ve diniyle kaçsın. Bid’at ehlinde hiçkimseyle beraber oturmasın.”³⁵⁰

Ma’mur b. Raşid rahimehullah şöyle dedi:

كُنْتُ عِنْدَ ابْنِ طَاوُسٍ فِي غَدِيرٍ لَهُ، إِذْ أَتَاهُ رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ
صَالِحٌ، يَتَكَلَّمُ فِي الْقَدَرِ، فَتَكَلَّمَ بِشَيْءٍ مِنْهُ، فَأَدْخَلَ ابْنُ طَاوُسٍ
أُضْبَعِيهِ فِي أُذُنَيْهِ وَقَالَ لِابْنِهِ: أَدْخِلْ أُضْبَعِيكَ فِي أُذُنِكَ وَاشْدُدْ

³⁵⁰ **Hasen mevkuf.** El-Lâlekâi, İtikad (196) Esbehânî, et-Tergib ve't-Terhib (477) Esbehânî, el-Hucce Fi Beyani'l-Mahacce (1/339)

حَتَّى لَا تَسْمَعَ مِنْ قَوْلِهِ شَيْئًا، فَإِنَّ الْقَلْبَ ضَعِيفٌ

“İbn Tavus rahimehullah’a ait bir kuyunun yanında onunla oturuyordum. Salih denilen ve kader hakkında konuşan bir adam ona geldi ve bir şeyler konuşmaya başladı. İbn Tavus hemen parmaklarını kulaklarına tıkadı ve oğluna şöyle dedi:

“Parmaklarını kulaklarına tıka ve sıkıca kapa. Onun sözünden hiçbir şey duyma.” Ma’mur dedi ki:

“Yani kalp zayıftır” demek istiyor.³⁵¹

Abbad b. Avvam dedi ki: “Şureyk b. Abdillâh elli seneye yakın bizim orada kaldı. Ona dedim ki:

يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ إِنَّ عِنْدَنَا قَوْمًا مِنَ الْمُعْتَزِلَةِ يُنْكِرُونَ هَذِهِ
الْأَحَادِيثَ، قَالَ: فَحَدَّثَنِي بِنَحْوِ مِنْ عَشْرَةِ أَحَادِيثَ فِي هَذَا،
وَقَالَ: أَمَّا نَحْنُ فَقَدْ أَخَذْنَا دِينَنَا عَنِ التَّابِعِينَ عَنْ أَصْحَابِ رَسُولِ
اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَهُمْ عَمَّنْ أَخَذُوا

“Ey Ebu Abdillâh! Bizim orda Mu'tezile'den bir topluluk şu hadisleri inkâr ediyorlar.” Onlarca hadis zikrettim. Dedi ki:

“Bize gelince, biz şu dinimizi tabiîn'den aldık. Onlar da Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in sahabelerinden aldılar. Peki, onlar dinlerini kimden almışlar?”³⁵²

³⁵¹ **Sahih maktu.** Herevi Zemmu'l-Kelam (4/45 no:772) İbn Batta el-İbane (1778) Abdurrazzak (11/125) el-Lalekai İtikad (248) Abdullah b. Ahmed es-Sunne (102) Ebu Nuaym Hilye (9/218)

³⁵² **Sahih maktu.** İbn Batta (7/202) Darekutni es-Sifat (65) Abdullah b. Ahmed es-Sunne (509) Makdisi el-Hucce (2/531) Zehebi el-Uluv (393)

Ebu Kılabe rahimehullah dedi ki:

لَا تُجَالِسُوا أَهْلَ الْأَهْوَاءِ وَلَا تُجَادِلُوهُمْ، فَإِنِّي لَا آمَنُ أَنْ
يَغْمِسُوكُمْ فِي ضَلَالَتِهِمْ، أَوْ يَلْبِسُوا عَلَيْكُمْ مَا كُنْتُمْ تَعْرِفُونَ

“Hevâ ehliyle oturmayın ve onlarla tartışmayın. Zira ben sizi kendi sapıklıklarına batırmayacaklarından veya bildiklerinizi size karışık göstermeyeceklerinden emin olamam.”³⁵³

Hasen el-Basrî ve İbn Sirin rahimehumallah dediler ki:

لَا تُجَالِسُوا أَصْحَابَ الْأَهْوَاءِ، وَلَا تُجَادِلُوهُمْ، وَلَا تَسْمَعُوا
مِنْهُمْ

“Hevâ sahipleri ile (bidat ehliyle) oturmayın, onlarla tartışmayın ve onları dinlemeyin.”³⁵⁴

Mufaddal b. Muhelhel şöyle demiştir:

لَوْ كَانَ صَاحِبُ الْبِدْعَةِ إِذَا جَلَسَتْ إِلَيْهِ يُحَدِّثُكَ بِبِدْعَتِهِ

Beyhaki el-Esma ve's-Sifat (949)

³⁵³ **Buhârî ve Muslim'in şartlarına göre sahih.** Dârimî (405) İbn Sa'd Tabakat (7/184) Ebû Ubeyd, el-Emsâl (s.22) İbn Ebî Zemeneyn, Usûlu's-Sunne (236) Âcurrî, eş-Şerîa (111, 1973) Firyâbî, el-Kader (327, 331) Abdullah b. Ahmed, es-Sunne (99) İbn Batta el-İbane (2/518) Ebû Nuaym Hilyetu'l-Evliyâ (2/287) İbn Vaddah el-Bid'a (121) el-Lâlekâî (1/134) Beyhakî, Şuabu'l-İmân (7/60) İbn Asakir Tarih (28/298)

³⁵⁴ **Buhârî ve Muslim'in şartlarına göre sahih.** Dârimî (415) İbn Sa'd Tabakat (7/172) İbn Batta el-İbane (2/444, 464) el-Lalekai İtikad (240) Herevi Zemmu'l-Kelam (754, 766) İbn Vaddah el-Bid'a (126) İbn Abdilberr Camiu Beyani'l-İlm (993) Ebu İshak Cuzcani Ahvalu'r-Rical (s.21) Beyhakî, Şuab (7/61)

حَذَرْتَهُ وَفَرَرْتَ مِنْهُ وَلَكِنَّهُ يُحَدِّثُكَ بِأَحَادِيثِ السُّنَّةِ فِي بُدْوٍ
مَجْلِسِهِ ثُمَّ يُدْخِلُ عَلَيْكَ بِدْعَتَهُ فَلَعَلَّهَا تَلْزِمُ قَلْبَكَ فَمَتَى تَخْرُجُ
مِنْ قَلْبِكَ

“Şayet bir bid’at sahibi senin yanına oturur da bid’atinden konuşsaydı ondan sakınır ve ondan kaçırdım. Lakin o meclisinin başında sana sünnete dair hadisler rivayet eder, sonra da sana bid’atini bulaştırır. Belki de bu senin kalbine yapışır. Peki, onu kalbinden nasıl çıkaracaksın?”³⁵⁵

Cedel ve Tartışmalar

Ebû Umâme radiyallahu anh’den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

مَا ضَلَّ قَوْمٌ بَعْدَ هُدًى كَانُوا عَلَيْهِ إِلَّا أَوْتُوا الْجَدَلَ ثُمَّ تَلَا
هَذِهِ الْآيَةَ {بَلْ هُمْ قَوْمٌ خَصِمُونَ}

“Hidayete ulaştıktan sonra bir topluluk ancak cedele girmeleri yüzünden sapar.” Sonra şu ayeti okudu:

“Bilakis onlar tartışmacı bir topluluktur.” (Zuhruf 58)³⁵⁶

Ebû Umâme radiyallahu anh’den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

أَنَا زَعِيمٌ بَيْنَ فِي رَبْضِ الْجَنَّةِ لِمَنْ تَرَكَ الْمِرَاءَ وَإِنْ كَانَ

³⁵⁵ **Hasen maktu.** İbn Batta, el-İbâne (2/444)

³⁵⁶ **Hasen.** Tirmizî (3253) İbn Mâce (48) Ahmed (5/252, 256) Hâkim (2/486) Taberânî (8/277) İbn Batta el-İbane (2/487) el-Lâlekâi İtikad (177) Herevi Zemmu'l-Kelam (45) İbn Ebi Asime es-Sunne (101) Beyhakî Şuab (6/341)

مُحَقًّا، وَبَيِّتٍ فِي وَسْطِ الْجَنَّةِ لِمَنْ تَرَكَ الْكَذِبَ وَإِنْ كَانَ مَازِحًا
وَبَيِّتٍ فِي أَعْلَى الْجَنَّةِ لِمَنْ حَسَّنَ خُلُقَهُ

“Haklı dahi olsa, tartışmayı terk eden kimse için ben cennetin kenarında bir eve kefilim. Şakayla da olsa yalanı terk eden kimse için cennetin ortasında bir eve kefilim. Ahlakını güzelleştiren kimse için ise cennetin yüksek yerinde bir eve kefilim.”³⁵⁷

Aişe radiyallahu anha’dan: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

إِنَّ أَبْغَضَ الرِّجَالِ إِلَى اللَّهِ الْأَلَدُ الْخَصِمُ

“Muhakkak ki Allah’ın en sevmediği kimseler, düşmanlıkta (tartışmada) aşırılık yapanlardır.”³⁵⁸

İbn Abbas radiyallahu anhuma’dan: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki:

لَا يَزَالُ أَمْرُ هَذِهِ الْأُمَّةِ مُوَأَمًّا أَوْ مُقَارِبًا مَا لَمْ يَتَكَلَّمُوا فِي
الْوِلْدَانِ وَالْقَدَرِ

“Bu ümmetin durumu kader ve (müşriklerin ölen) çocuklar(ı) hakkında konuşmaya dalmadıkları sürece uyum içinde devam eder.”³⁵⁹

³⁵⁷ **Hasen.** Ebû Dâvûd (4800) Taberânî (8/98, 186) Ru’yani (1200) Temmam Fevaid (344) İbn Batta el-İbane (2/490) Herevi Zemmu’l-Kelam (144) Beyhakî (10/241) İbn Asakir Tarih (10/128, 131)

³⁵⁸ **Sahih.** Buhârî (2457) Muslim (2668)

³⁵⁹ **Buhârî ve Muslim’in şartlarına göre sahih.** İbn Hibbân (15/118)

Abdullah b. Amr radiyallahu anhuma'dan: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem bir gün çıktı, insanlar kader hakkında konuşuyorlardı. Tartıştıklarını anlayınca öfkesinden yüzünde nar tanesi yarılmış gibi kıpkırmızı oldu. Biraz sonra onlara dedi ki:

مَا لَكُمْ تَضْرِبُونَ كِتَابَ اللَّهِ بَعْضُهُ بِبَعْضٍ؟ بِهَذَا هَلَكَ مَنْ كَانَ
قَبْلَكُمْ قَالَ: فَمَا غَبَطْتُ نَفْسِي بِمَجْلِسٍ فِيهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمْ أَشْهَدْهُ، بِمَا غَبَطْتُ نَفْسِي بِذَلِكَ الْمَجْلِسِ، أَنِّي لَمْ
أَشْهَدْهُ

"Kur'an'ın bir kısım âyetlerini diğer bir kısım âyetlerle mi vuruşturuyorsunuz? Sizden önceki ümmetler ancak bu yüzden helak oldular." Abdullah b. Amr radiyallahu anhuma dedi ki:

"Bu meclis dışında Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den geri kalmak istediğim başka bir meclis olmadı."³⁶⁰

Hâkim (1/88) Ziyau'l-Makdisi el-Muhtare (13/11) Taberânî (12/162) el-Lâlekâî es-Sunne (1127) Bezzar Keşfu'l-Estar (2180)

³⁶⁰ **Hasen.** Ahmed (2/178) İbn Mace (85) el-Muhallisiyyat (2210) İbn Batta el-İbane (2/492, 3/239) Herevi Zemu'l-Kelam (48)

* **Ebu Hureyre radiyallahu anh'den:** Tirmizî (2133) Ebû Ya'lâ (10/433) Bezzar (17/308) Ebu's-Şeyh Tabakat (4/284) İbn Batta el-İbane (2/493, 4/308) Herevi Zemu'l-Kelam (56)

İçindekiler Tablosu

Mukaddime	2
Kitâbu'l-İlm	3
İlim Talebinin Her Müslümana Farz Oluşu	3
İlim ve Öğretimin Fazileti	3
İlim, Sahibini Ayak Kaymalarından Korur	4
İlme Gıpta Etmek	5
İlimin İbadetten Üstün Oluşu	6
İlimle Meşgul Olmak Rızıklanmaya Vesiledir	7
İlim Hırsı	8
İlim Öğrenmeyi Vasiyet Etmek	8
İlim Talebinde İhlâs	9
İlimin Yüceltilmesi ve İzzetinin Korunması	15
Kitap ve Sünnete Sarılmak	15
Kur'ân Eğitime Önem Verilmesi	18
Kur'ân İle İmanın Artması	19
Kur'ân'ın Bilinmesinde Sahabe ve Tabiîn'in Önemi	20
Kur'ân'ın Kaldırılması	21
İlimin Kaldırılması	22
Sünnetlerin Yerini Bid'atlerin Alması	23
Dinin Kulplarının Eksilmesi	25
Dünyevî İlimin Yaygınlaşması	25
İpek, İçki ve Müzik Aletlerinin Helal Sayılması	27
Kur'ân Hakkında Tartışmanın Küfür Oluşu	28
Kur'ân Öğretiminden Ücret Almak	29
Sünnetten Yüz Çevirmemek	30

Sünnetin Vahiy Kaynaklı Oluşu	37
Sünnetin Bağlayıcılığı	40
Muhammed Sallallahu Aleyhi ve Sellem'den Başkasına Tâbî Olmamak.....	48
Nebevî Hadisin Özelliği	53
Muhaddis Olmak	54
Hadislerin Yazılmasının Emredilmesi	54
Yazılı Belgedeki İlimle Amel Edilmesi.....	55
Hadis Rivayeti İçin İzin Almak	55
Kitaplarda Buldukları Kur'ân ve Sünnet Naslarıyla Amel Edenlerin Övülmesi	56
Hadis Uyduran veya İnkâr Eden Kimse	57
Sünnet Ehlinin Garipliği	60
Çoğunluk Hakkın Ölçüsü Değildir	61
İlim İçin Zorluklara Katlanmak	63
İlimin Menzilleri	65
Hikmet Mü'minin Yitiğidir	66
Çekingen ve Kibirlenen İlim Öğrenemez	66
Dinde Fıkıh.....	67
İlim Talebi İçin Yolculuk.....	68
İlim Ancak Hocadan Öğrenmekle Olur	75
Âlimlerin Özellikleri	76
Kişinin Bilmediği Şeyi Âlime Havale Etmesi.....	78
Âlimin Hakkını Tanımak	80
Din Meselelerini Yenileyen Müceddidler	82
Bildikleriyle Amel Etmek	84
Dili Âlim Olan Münafıktan Sakınmak	88
Taklidin Kötülenmesi	88
Alimin Hatasına Tabi Olmamak	91

Âlimleri, Sâlihleri ve Peygamberleri Rab Edinmek	92
Delil Üzere İman Eden İle Taklit Edenin Kabirdeki Durumları	95
Yüceltmede Aşırılığın Yasaklanması	102
Delilsiz Teberrük	104
Hadise Karşı Şahsi Görüşlere Uymanın Kınanması	105
Hadis Bulunan Konuda Re'y Belirtenden Uzaklaşmak...	108
Hadis Bulunan Meselede Başkasına Fetva Sormanın Kınanması.....	109
Dinde Kıyas ve Re'y (Şahsi Görüşlerden) Uzak Durmak	110
Sahabenin Re'y ve Kıyastan Sakınmaları.....	112
Tabiîn'in Re'y ve Kıyastan Sakınmaları	121
Yönetici veya Kadı İçtihat Edebilir	126
Fetvâ Vermekten Sakınmak	127
Bilmiyorum Demek İlimdendir	133
Selefe Dayanmayan İlimden Sakındırılması	135
Müteşabihlere Tabi Olmamak.....	135
Ebced Hesabı ve Yıldızlar İlmi.....	136
Ehl-i Beyte Özel İlim Verilmemiştir	141
Kitap Ehline Sormanın Çirkinliği	144
Cemaatteki Görüş, Fırkadaki Görüşten Hayırlıdır	145
Cemaatten Ayrılmamak.....	146
Cemaat İle Kastedilen Mânâ	153
Dinde Televvünden Sakınmak.....	155
İlim, Bid'at Çıkarmakla Değil, İttibâ Etmekledir	156
Mescidlerde İlim Meclisleri	157
Mescidlerde İlim Halkaları	159
Meclislerin Hayırlısı Geniş Olanıdır	160

Derslere Sarıksız Katılmamak	161
Derste Hocaya Yakın Durmak	167
İlim Müzakeresi ve Soru Sormak	168
Çok Soru Sormanın Çirkinliği	170
İlim Dinlemek İçin Oturmak	173
Sünneti Ezberlemek ve İlmi Araştırmak	174
Kaynağı Bilinmeyen Hadislerden Kaçınmak	182
“İddia Ediliyor ki” Sözü.....	183
İşitmek Görmek Gibi Değildir	183
İspat Eden, Nefyedene Öncelenir.....	184
Nasların Zahirinin Esas Alınması	185
İlmi Tebliğ Etmek.....	186
İyliği Emretmek ve Kötülüğü Yasaklamak	188
Allah’a Davetin Önemi.....	191
Allah Teâlâ’ta Davetin Şekli.....	192
Kitap ve Sünnete Davet Etmek.....	193
Hadis Rivayet Etme Edebi.....	194
İlmi Gizlemenin Tehlikesi.....	195
İlmi Ehline Vermek	197
Öğretimde Eşitlik	198
Küçüklerin Hadis Dinlemesi ve Eğitimi	198
Kadınların Eğitimi	199
Hükmü Olması Gereken Yere Koymak.....	200
Sahabenin Birbirlerinden Rivayeti	201
Öğretmek İçin Soru Sormak	202
Sünneti Öğretmek İçin Korku Namazı Kılmak.....	203
Misal Vererek Öğretmek.....	204
Kıssa Anlatmak	208

Ders Günlerinde Orta Yol	209
Kur'ân ve Sünnette Sabit Olan İsrailiyyat Kıssaları Anlatmak	210
İnsanlara Anlayabilecekleri Şeyi Anlatmak	211
Cahil Vaizler	212
Cahiliyyeyi Bilmek	213
İlim Ulaşmadıkça Kişi Mes'ul Olmaz.....	214
Bilmeyenin Mazur Oluşu	215
Hata, Unutma ve İkra Mazerettir.....	216
Üç Kişiden Kalem Kaldırılmıştır	216
Te'vil Sahibi Mazurdur.....	217
Bu Ümmetin Fırkalara Ayrılması.....	221
İhtilaflarda Selefin Yoluna Sarılmak.....	229
İnsanların İhtilafa Düşüklerinde Kişinin Kendi Durumuyla İlgilenmesi	231
Fakihlerin İhtilafı	233
Bid'at Ehline Karşı Çıkmak	233
Âlimin Bid'ate Reddiye Vermesi	234
Hevâlardan/Bid'atlerden Uzaklaşmak.....	235
Bid'at Ehinden Uzaklaşmak	237
Hücceti Tebliğ Ettikten Sonra Bid'at Ehinden Ayrılmak	242
Bid'at Ehline Cevap Vermek İçin Konuşmanın Yasaklanması.....	247
Cedel ve Tartışmalar	252
İçindekiler Tablosu	255